

Norsk Læsebog for Børn fra 7– 15 Aar

H. Smith Hjort

1843

INDHOLD

Forord	7
Fortale.....	7

INDLEDNING.

I. Jeg hører til Børnene.....	11
II. Lange Ord, som ikke ere lette at udtale.....	29
III. Bemærkninger og Spørgsmaal.....	33

IV. ORDSPROG OG TANKESPROG.

IV. Ordsprog og Tankesprog.....	48
1. Efter Regn kommer Solskin.....	49
58. 5.....	63
60. 7.....	66

FØRSTE DEEL. I. ALVORLIGE FORTÆLLINGER.

61. Barnet.....	69
3. Uopmærksomhed.....	70
4. Graadighed.....	71
5. Solskin og Regn.....	71
6. Hvilken Fornøjelse det er at have været artig.....	72
I.	73
8. Stæren.....	74
9. Den fromme Søster.....	75
10. Gjøgen.....	76
11. Hunger er den bedste Kok.....	77
12. Ubillig Bespottelse.....	78
13. Det tvære Barn.....	78
14. Den Frygtsomme.....	79
15. De kaade Drengene.....	80
16. Dagdriveren.....	81
17. Den gode Datter.....	82
18. Den lille Jørgen.....	83
19. Den Slikvorne.....	84
20. Den Kivagtige.....	85

11. Straffen.....	86
-------------------	----

II. LYSTIGE FORTÆLLINGER.

1. Musene.....	88
2. Den kløgtige Dreng.....	89
3. Det store Kaalhoved.....	89
4. Menneskeæderen.....	90

III. ALVORLIGE FORTÆLLINGER. ANDEN SAMLING.

1. Usandhed.....	91
2. Ørkesløsheds Følger.....	91
3. Fordelen af Flid.....	93
4. Den brave Henrik.....	95
5. Den altid Utilfredse.....	96
6. Enestekillingen.....	97
7. Taabelig Frygt.....	98
8. De smaa Venner.....	98
I.....	100
10. Følgerne af Ubetænksomhed.....	101
11. Brevet.....	102
12. Kanarifuglen.....	104
13. Utaknemlighed mod Forældre.....	104
I.....	105
15. Hvorledes skal jeg erhverve mig Venner.....	108
16. Moralsk Mod.....	109
17. Den ædle Søn.....	111
18. Gjengjeldelsen.....	113
19. Karakterfasthed.....	114
Casabianca.....	115
20. Den Letsindige.....	117
21. De frygtomme Børn.....	120
22. Echo.....	122

IV. FORTÆLLINGER OM DYR.

1. Echo.....	124
2. Echo.....	124
4. Echo.....	126
5. Den hevngjerrige Abe.....	126
6. Fortælling om fire Hunde.....	127

7. En liden Abe overvinder en Bulbider.....	130
8. Kampen med Bjørnen.....	131
9. En Ged, der opammer to Løver.....	134

V. FABLER.

1. Marie og Kanarifuglen.....	136
2. Hyrden og Lammet.....	136
3. Ræven og Anden.....	137
4. Spurven og Hesten.....	137
5. Fuglen og Drengen.....	138
6. Den næsvise Abe.....	138
7. Skorpionen og Skildpadden.....	139

VI. ALVORLIGE FORTÆLLINGER.

Tredie Samling.....	142
1. Tredie Samling.....	142
4. Tredie Samling.....	145
7. Tredie Samling.....	147
8. Tredie Samling.....	148
9. Tredie Samling.....	148
10. Tredie Samling.....	150
11. Tredie Samling.....	151
12. Tredie Samling.....	152
13. Tredie Samling.....	152
14. Tredie Samling.....	153
15. Tredie Samling.....	153
16. Tredie Samling.....	153
17. Tredie Samling.....	154
18. Tredie Samling.....	154
19. Tredie Samling.....	155
20. Tredie Samling.....	156
21. Tredie Samling.....	157

VII. BLANDEDE FORTÆLLINGER.

1. Barnet blandt Ulvene.....	158
2. Et heltemodigt Barn.....	159
3. Den lille Alvilde.....	160
4. Den sønderbrudte Hestesko.....	163
5. Franklins Laan.....	164

6. Menneskelig Udholdenhed.....	164
7. St. Hansormen.....	165
8. Barnlig Kjærlighed og Mod.....	170
9. Salve Nielsen.....	173
10. John Colbanussen.....	175
11. Smaagutten og Bukken.....	177

VIII. ÆVENTYR.

VIII. Æventyr.....	179
1. De tre Guldfiske.....	180

2. NORSKE.

161. Gjertrudsfuglen.....	182
162. Spurningen.....	183
163. Kjætten paa Dovre.....	183
161. Om Gutten og Fanden.....	184

3. TYDSKE.

3. Tydske.....	186
166. De tre Brødre.....	188
4. Den uheldige Latter.....	189

IX. BRUDSTYKKER AF FAYES NORSKE SAGN.

168. De Underjordiske.....	193
169. Huldra.....	194
170. Nissen.....	194
171. Alferne.....	196
172. Vandtroid.....	196
173. Nøkken.....	196
174. Sø-Orme.....	197
175. Aasgaardsreia.....	198
176. Kjæmpen Størk paa Ouse-Nuten.....	199
177. St. Olaf paa Ringerige.....	200
178. Hedals Kirke i Valders.....	201
180. Mandfjordefjeldet.....	203

X. BLANDINGER.

181. Korsfjorden.....	204
-----------------------	-----

182. Kapellet ved Rigsgrænsen.....	204
183. Kjöretöi i Finmarken.	205
184. Finmarkisk Sagn.	206

2. OLDTIDSMINDER.

2. Oldtidsminder.	207
3. De norske Kirker.	212
4. De norske Fjeldbønder.	217
Vestfjorddalen.	222

XI. NOGLE DIGTE.

1. Den kronede Nationalsang.	226
2. Normandssang.	227
3. Sang til det frigjorte norske Flag.	228
4. Nordhavet.	229
5. Gudbrandsdølerne.	231
6. Kjeld Stub.	233
7. Sang for en Jæterjente.	234
8. Vinteren.	235
9. Stormpetrellen.	236
10. 1 Kor. 13, 13.	237
11. Morten Luther.	237
12. Psalme af Helten den svenske Konge Gustav Adolph afsjungen af hans Hær om Morgenen før Slaget ved Lützen, hvor han faldt.	238
13. Hakon Athelstans Vise.	239
14. Haldenserne og Peder Colbjørnsen.	239
15. Gaade.	240
16. Strikkevise.	240
17. Godt Grandelag.	241
18. Sang til Konstitutionen.	242

Forord

II

Trykt i Guldberg & Dzwonkowskis Officin
ved L. Risum.

Fortale.

VI

Efter nærværende første Afdeling af den Norske Læsebog, der indeholder det Almindelige, vil følge en anden Afdeling, der under trende Hovedafsnit vil indeholde følgende Materier:

I. 1) Om Verden. 2) Om Jordkloden og dens Overflade. 3) Om Jordens Beboere. 4) Jordens Produkter. 5) Dyreriget. 6) Planteriget. 7) Mineralriget. 8) Mennesket, især dets Legeme, 9) Elementer og Naturbegivenheder. 10) Om Tidsregningen og Almanakken.

(Nr. 5—9 incl. ere gennemsete af Student Chr. P. Asbjørnsen, Forfatter af den norske Naturhistorie for Ungdommen.)

II. 1) Geographie. 2) Fortællinger af Verdenshistorien. 3) Norges Beskrivelse (udarbejdet af Cand. juris Munch Ræder). 4) Fortællinger af Norges Historie (af Cand. Theol. J. K. Christie). 5) Om Lov og Ret (bearbejdet af Cand. juris Hofmann).

III. 1) Helbredens Bevarelse (gennemseet af Medicineren John Lie i Christiania). 2) Den menneskelige Sjæl. 3) Den naturlige Eftertanke og den guddommelige Aabenbaring. 4) Den christelige Kirke. 5) Om Overtro. 6) Farvel til de Unge, der skulle gaa til Confirmation.

Den religiøse Deel er dels gennemseet, dels udarbejdet af Hr. Prof. Theol. Chr. N. Keyser. Begge Læsebogens Afdelinger ville tilsammen udgjøre et Bind paa 30—40 Ark; og i Bogen vil anbringes Karter over Jordkloden, Europa og Norge, tegnede til dette Øiemed af Hr. Capitain Waligursky. Spørges der: „hvorfra saa stor en Bog?“ saa svarer jeg: for at den kan vare indtil Confirmationen, uden at Børnene nødes til hvert Øieblik at købe nye Bøger.

Den paa Titelbladet nævnte „Danske Børneven“ af Dr. Philosophiæ, Lector P. Hjort i Sorø udkom i Aaret 1838 og har allerede oplevet 3 Udgaver.^{IV} Den var oprindeligen en Bearbejdelse af „Wilmsens Kinderfreund“, et Skrift,

der har oplevet det høist usædvanlige Antal af henimod 200 siger tohundrede Oplag.

Da jeg erfarede at en Norsk Omarbeidelse af denne Bog var i Gjære, paatog jeg mig Udgivelsen deraf efter Korrespondence med Forfatteren — min Broder — og Forlæggeren Hr. Kancelliraad Deichmann.

Uagtet Bogen i Danmark ansees for at være fortrinlig vellykket i sit Slags, er der dog Adskilligt, som gjør den mindre hensigtsmæssig i norske Skoler.

For det Første følger nemlig Forfatteren en Retskrivning, som kan være bygget paa gode og videnskabelige Grunde, men som ikke er antaget overalt i Norge. Han udelader f. Ex. Vocalfordoblingen (Vin, Sten, Hus istedetfor Viin, Steen, Huus), og skriver j overalt bag efter en Vocal, hvor den brugelige Retskrivning antager en Diphtong f. Ex. Haj, Vej, Øjne, for Hai, Vei, Øine o. s. v.

Dernæst maatte Danmarks Historie, Danmarks Geographie, dansk Lov og Ret, danske Digte og en Deel danske Fortællinger ombyttes med norske, og derimod norske Beskrivelser, norske Æventyr og norske Sagn tilføies: alt med stadigt Hensyn til Hr. Adjunkt F. M. Olsens Bemærkninger om det nationale Element i Underviisningen (see hans Indbydelsesskrift til Examen etc. 1842 pag. 8 seqv.) Endogsaa de eiendommelig danske Udtryk, de danske Vendinger i Ordsprogene, de danske Sammenligninger og hele den danske Tone blev underkastet en Censur af Cand. Theol. Jørgen Moe, (Medudgiveren af de norske Æventyr), der har gjennemlæst hele Indledningen med stadigt Hensyn herpaa. Denne, som var optaget efter Wilmsen, gik forresten temmelig uforandret over.

Med Hensyn til Valget af Fortællingerne gjorde jeg mig til Regel, ikke at laane nogen af de øvrige norske Læsebøger som Knudsens, Grøgaards, Godmand o. s. v., derimod udelod jeg alle dem, der tillige fandtes i de tyske eller franske Læsebøger, der almindeligen benyttes her i Skolerne. Blot ved 2 Nr. har jeg tilfældig overseet, at jeg har benyttet samme Kilder som Andre.

For at samle Stoffet har jeg maattet gjennemlæse en stor Deel Bøger og Tidsskrifter. De ældre fandt jeg næsten alle benyttede og naar interessante Stykker vare forbigaaede, var Grunden i Almindelighed let at indsee. Derimod var det ikke let at finde Stykker, som baade i Indhold og Form

passede til Barnealderen, og i Størrelse til Læsebogens Plan. Een Afvigelse har jeg tilladt mig fra Hjort og Wilmsen. Disse lade nemlig overalt Spørgsmaal træde i Raisonnementets Sted, for at vænne Barnet til Selvtænkning. Ved at overholde dette Princip, maatte jeg have givet Slip paa Abbots fortræffelige amerikanske Fortællinger. Men det vilde jeg paa ingen Maade. Deels kunde Afvexlingen være god, og deels forekom de mig alt for vel skikkede til med sine kraftige Tordentaler at ryste en dorsk Dreng op af hans aandelige Slummer og bibringe ham Begreber at tænke med. I Øvrigt billiger og følger jeg den pædagogiske Anskuelse, der ligger til Grund.

De Skrifter, jeg især har hentet Bidrag fra til den første Afdeling, ere følgende: Billedmagazin for Børn, Christiania 1838. Barndomshjemmet af Abbot, Christiania 1840. Grimms Æventyr, oversatte af Asbjørnsen, Christiania 1840. Christopher Schmidts Fortællinger, oversatte af Asbjørnsen, Christiania 1841. Norske Folkeæventyr af Moe og Asbjørnsen, Christiania 1842—43. Molbechs og S. Beyers Julegaver for de forskjellige Aar. Wolfs Folkesange, Christiania 1842. Fayes norske Sagn, Arendal 1833. Professor Keilhau's Reise i Finmarken etc., Christiania 1831. Rises Bibliothek for Ungdommen. Norsk Folkekalender, Christiania 1842. Bien. VI Skillingsmagazinet. Denzels Entwurf des Anschauungsunterrichts, practisch ausgeführt von Wrage, Altona 1837. Kurze Erzählungen von C. von Schmid, München 1842. Lehr- u. Lesebuch von Kröger, Hamburg 1839. Moralisches Elementarbuch von Salzmann, Leipzig 1785—95. Funks Læsebog, bearbejdet af Werfel, Kjøbh. 1808. Deutsches Lesebuch für Schulen und Haus von Vogel, 9te Aufl., Leipzig 1842. Barfoeds poetiske Læsebog, Kjøbh. 1835. Winthers 100 Romanzer, Kjøbh. 1836. etc. etc.

At jeg, ved vor pædagogiske Litteraturs Fattigdom, ogsaa har taget min Tilflugt til Bearbejdelse af tyske Læsebøger, fortjener Undskyldning!

Digtene har jeg efter Hr. Inspecteur Haslunds Raad ladet trykke i Prosaform, for derved at lette en god Oplæsning. Deklamatorerne pleie jo at afskrive de Stykker, de skulle fremsige paa samme Maade. Hvad Trykken angaaer, da er der sørget for stor Afvexling af Skriftsorter.

Endeligen staaer der endnu tilbage, at jeg takker Hr. Cand. Theol., Boghandler Guldberg, som paa mange forskjellige Maader ved Oplysninger, Berigtigelser, indsigtsfulde Bemærkninger, Veiledning og Forslag har bidraget til at forhøje denne Bogs Værd og Brugbarhed; ligesom han ogsaa

paa den liberaleste Maade har udstyret samme, og desuagtet ansat den til en ualmindelig lav Priis.

Naar saaledes Enhver har faaet, hvad ham tilkommer, saa bliver der intet andet tilovers for Udgiveren, end et suurt Arbeide i alle Retninger, for at overbevise sig om, at han ikke kunde finde paa noget bedre, end det, som her er leveret. Men det skal ikke fortryde ham, naar kun Bogen maatte findes brugbar.

1

INDLEDNING.

I. KORTE SÆTNINGER TIL AT VÆKKE OPMÆRKSOMHED OG EFTERTANKE. ¹

1. Jeg hører til Børnene.

Børnene vide endnu kun Lidet, og forstaae ikke mange Ting; derfor maae de undervises og lære. Derved blive de forstandige.

Jeg bliver i Skolen underviist af Læreren. Jeg er min Lærer Lydighed og Taknemlighed skyldig. Saalænge jeg undervises, er jeg et Skolebarn eller en Lærling.

Norsk Læsebog.

Et godt Barn er opmærksomt paa Skolen; det hører kun paa det, som Læreren siger, og tænker kun paa de Ting, som det skal gjøre, eller som det skal begribe og huske. ²

Et godt Barn gaaer gjerne i Skolen; det er flittigt, ordentligt, reenligt, sædeligt og stille. Det forliges altid med de andre Skolebørn. Det gode Barn kommer aldrig for sildig i Skole, er ikke vild, naar Børnene gaae af Skole, og driver ikke om paa Gaden eller paa Veien eller paa andre Steder, men gaaer lige hjem. Jeg vil være et artigt og lydigt Skolebarn.

2. Den Bog, hvori jeg læser, er skreven for at oplære mig i meget Godt; det er derfor meget gavnligt for mig at læse i den med Opmærksomhed og Eftertanke.

Jeg vil gjøre mig Umage for at forstaae Alt, hvad jeg læser. Naar der er Noget, som jeg ikke forstaaer, saa vil jeg bede min Lærer om at forklare mig det.

Naar jeg saaledes læser paa den rette Maade i denne Bog, og ikke glemmer, hvad jeg har læst, saa faaer jeg gavnlige Kundskaber, og bliver stedse mere forstandig. Ikke alle Børn, som undervises, faae gavnlige Kundskaber. Mange forblive uvidende og uforstandige, som før. Hvilke Børn er det? ³

Endnu er det svært for mig, længe og uafbrudt at være opmærksom; men det vil siden blive lettere for mig, naar jeg blot ikke nu i Begyndelsen vil skye Møie og Anstrengelse. Al Begyndelse er tung; men Enden er desto lettere. Endnu kan jeg heller ikke læse uden at standse imellem; men ved at gjøre mig Umage kan jeg snart bringe det til at læse ganske reent. Da skal det ret glæde mig, og mine Forældre med, at jeg har opnaaet Færdighed i at læse inden i Bog.

3. Jeg kjender min Læsebog, thi jeg veed, hvorledes Titelen lyder. Titelen staaer paa den forreste Side. Paa samme Side staaer ogsaa Navnet paa den By, i hvilken Bogen er trykt, Navnet paa den Boghandler, som sælger den, og det Aar, i hvilket den er trykt (Aarstallet). Jeg kjender min Læsebog ikke blot paa Titelen, men ogsaa paa Bindet, som den er indbunden i.

En Anstalt, hvori der trykkes Bøger, kaldes et Bogtrykkeri. Jeg kjender endnu nogle andre trykte Bøger, for Exempel —, —, —. ⁴

Førend en Bog trykkes maa den skrives. Den som skriver en Bog, eller først finder paa, hvad der skal staae i den, kalder man Forfatteren til Bogen. Sædvanligviis staaer Forfatterens Navn paa Titelbladet. Ved at trykke en Bog kan man i kort Tid mangfoldiggjøre den flere tusinde Gange. Denne Kunst kaldes Bogtrykkerkunsten.

Enhver Bog bestaaer af flere Ark. Disse Ark blive sammenheftede og derpaa indbundne af Bogbinderen, for at man desbedre kan holde dem i Orden, og tage Vare paa, at ikke et eneste Blad skal forkomme.

4. Da jeg var 1 Aar gammel, kunde jeg endnu ikke gaae, endnu ikke tale og endnu ikke begribe Noget. I mit andet Aar lærte jeg at gaae og at tale; men jeg begreb langt fra ikke Alt, hvad Andre sagde til mig. Nu begriber jeg allerede noget Mere, end dengang.

Mange Børn ville gjerne vide Besked om det, som de ikke forstaae; det fornøier dem at lære noget Nyt. Saadanne Børn kalder man lærvillige Børn.

I Skolen skal jeg ikke alene lære at læse med Færdighed, men ogsaa at skrive tydeligt og smukt, og at regne hurtigt og uden Feil. Hvo som ikke kan ⁵

læse Skrift og ikke selv skrive, kommer kun med Møie frem igjennem Verden; og hvo som ikke kan regne, kan i mange Tilfælde ikke hjælpe sig selv, og bliver let bedraget af onde Mennesker. Jeg vil ret alvorlig gjøre mig Umage for at komme til at læse, skrive og regne med Færdighed.

5. Naar jeg er bleven en halv Snees Aar ældre, end jeg nu er, og ikke længer voxer, saa hører jeg til de Voxne. Da er jeg større, end nu, og da er jeg langt forstandigere, ifald jeg nemlig nu ikke er doven, og spilder Tiden, istedetfor at lære Noget og at arbeide. Den, som ingen Ting gjør, af hvad han skal gjøre, er en Lediggjænger; men en Lediggjænger duer ikke til noget, og ham kan ingen Mennesker lige.

Jeg hedder til Fornavn —; min Faders Navn er —; mit hele Navn er —. Jeg kan nævne min Alder, idet jeg siger, hvor mange Aar og Maaneder jeg er gammel.

6. Jeg veed, hvorledes Tiden inddeles. Der hører syv Dage til en Uge; fire Uger og to eller tre Dage udgjør en Maaned.

Tolv Maaneder, eller 365 Dage, hører der til et Aar. Sex Maaneder kalder man et Halvaar, og tre Maaneder et Fjerdingsaar. De tolv Maaneders Navne ere følgende: Januar, Februar, Marts, April, Mai, Juni, Juli, August, September, October, November. December. ⁶

Naar 52 Uger eller 12 Maaneder ere henrundne, saa er eet Aar til Ende, og saa begynder et nyt Aar. Den første Dag i et nyt Aar kaldes Nytaarsdag. Paa denne Dag ønske Slægtninge og Venner og Naboer hinanden Held og Glæde i det nye Aar.

Naar hundrede Aar ere forløbne, saa er et Aarhundrede til Ende. Det Aarhundrede, i hvilket vi nu leve, hedder det nittende Aarhundrede. Saaledes kaldes det, fordi vi begynde at tælle Aarene fra det Aar af, da Jesus Christus, Menneskets guddommelige Lærer og Frelser, blev født; men siden dette skete, ere allerede over 1800 Aar, eller over 18 Aarhundreder forløbne.

7. I de fire første Maaneder af Aaret — (hvad hedde de?) — er det meget koldt hos os; der falder Sne, og Vandet fryser, eller bliver til Iis. Denne Tid af Aaret kaldes Vinteren.

Efter denne Tid er det ikke længer saa koldt. Isen smelter, det sneer sjældnere og ikke meget ad Gangen; Bonden pløier og tilsaaer sin Ager; Træerne faae Knopper og siden efter Blade; Frugttræerne staae i Blomster, ⁷

og paa Marken og i Skoven reise sig ligeledes Blomster, f. Ex. Løvetand og Blaaveis, Hvidveis og Violer; Lærken synger, Svalen og Gjøgen komme. Denne skjønn Aarstid kaldes Vaaren eller Foraaret. I andre Lande varer den henved tre Maaneder; hos os er den kortere: omtrent kun en Maaned.

I Juni, Juli og August brænder Solen stærkt, Luften bliver ofte trykkende hed, man klager over Varme og kommer til at svede. Men Varmen er dog til stor Gavn, thi den bevirker at Kornet paa Marken og Frugterne i Haverne modnes, f. Ex. Ribs, Stikkelsbær, Kirsebær, Pærer, Æbler og Blommer. Denne Tid af Aaret kaldes Sommeren. Om Sommeren plukker man ogsaa Jordbær og Bringebær i Skoven, slaaer Høet og kjører det hjem.

I September og October indsamles Havens og Markens Frugter, og gemmes saa i Kjelderen og Laden, i Staburet og paa Loftet. Men Kornet er for største Delen allerede blevet skaaret om Sommeren. Nu begynder Træernes Løv at visne. Det taber lidt efter lidt sin muntre grønne Farve, bliver guult og rødligt og falder til Slutningen af. Da bliver det ogsaa eensomt paa Marker og Enge. Qvæget søger sin Stald og Mennesket sin Bolig.⁸

Denne Aarstid kaldes Høsten, fordi man indsamler eller høster Guds Gaver for det Aar; men den kaldes ogsaa Efteraaret, fordi Høsten kommer efter Vaaren og Sommeren.

I November og December bliver det atter Vinter, og Nordlyset viser sig med sin prægtige Straalebue paa Himlen.

Der gives altsaa fire Aarstider; hvorledes kaldes de? I hvilken Aarstid befinde vi os nu? Naar er denne Aarstid forbi? Hvilken kommer saa? Hvilken Aarstid er den behageligste?

8. Den, som er sulten, vil spise; den som er tørstig, vil drikke; den, som er falden, vil reise sig; den, som er træt, vil hvile sig. Den, som er nysgjerrig, vil see Alt og vide Alt; den, som er egensindig, vil stedse have sin Villie; den, som er tvær, vil aldrig vise Andre nogen Tjeneste. Den, som er fredsommelig, vil ikke kives med Andre; den, som er medlidende, vil gjerne hjælpe den Ulykkelige; den, som er ærlig, vil betale Enhver hvad han er ham skyldig; den, som er sanddru, vil ikke lyve; den, som er syg, vil gjerne være frisk igjen; den, som er nødlidende, vil gjerne have Hjælp.

Hvo, som Intet veed, bør lære noget; hvo, som er syg, bør være forsigtig med hvad han spiser; hvo, som ikke gider arbeide, bør heller ingen Løn have; hvo, som ikke adlyder sine Forældre eller sin Lærer, bør straffes; hvo, som

lover noget, bør holde det; hvo, som nyder Godt af Andre, bør være taknemmelig derfor; hvo, som finder Noget, bør ikke skjule, at han har det.

9. Den, som vil være mæt, maa spise; den, som har tilsmudset sig, maa vaske sig; den, som længe vil beholde sine Klæder, maa skaane dem og holde dem rene; den, som vil forblive sund, maa spise og drikke med Maadehold; den, som vil sove godt, maa arbeide flittigt om Dagen, og ikke overlæsse sig med Spise og Drikke. Den, som ikke vil blive vildfarende, maa spørge sig for om Veien; den, som vil komme i rette Tid paa et Sted, maa ikke nøle; den, som vil lære noget, maa være flittig og opmærksom; den, som vil være afholdt af Andre, maa være venlig, oprigtig og tjenstfærdig; den, som vil gjøre sine Forældre Fornøielse, maa være flittig i Skolen, sædelig og lydige hjemme, og artig hos fremmede Folk; den, som vil begribe noget, maa bruge sin Eftertanke. Den, som ikke vil høre, han maa føle.

10. Hvo, som tager mange Penge ind, kan igjen give mange Penge ud, men han kan ogsaa spare noget og lægge op. Hvo, som har lært noget til Gavns, kan stedse finde sit Udkomme. Hvo, som er svag og syg, kan ikke ernære sig selv. Hvo, som er doven og uopmærksom i Skolen, kan ikke lære noget.

11. Den, som lover noget, skal holde det. Mennesket skal gjøre Guds Villie; Børnene skulle lyde deres Forældre; Tjeneren skal lyde sin Herre. Du skal gjøre din Pligt; hvad der skal gjøres, bør ikke undlades. ¹⁰

Naar vil Du gaae? Naar bør Du gaae? Naar maa Du, naar kan Du, naar skal Du gaae?

12. Jeg hører til en Familie, og denne Familie bestaaer af mine Forældre, mine Sødskenne og min Slægt. De, som boe i samme Huus, som vi, ere vore Huusfolk. De, som boe tæt ved os, ere vore Naboer. Hvor boer Gjenboen?

Den, som eier et Huus, er Eiermanden eller Besidderen deraf. Hvo, som ikke selv har et Huus eller en Gaard, maa leie sig en Bopæl i en Andens Huus; det vil sige, at han maa betale aarlig eller halvaarlig en vis Sum Penge til Husets Eiermand, for at have Lov til at beboe en vis Deel af det. Denne Eier hedder saa hans Vært, og Pengene, som han betaler, kaldes Leien.

13. Til en god Bopæl høre lyse og rummelige Værelser, som ikke ere fugtige, og Trapper, som ikke ere mørke eller steile. Kjøkken, Loft og Kjelder maa ogsaa være rummelige, luftige og tørre. Saadanne Huse, hvis Ydermure blot bestaae af Teglsteen, kaldes grundmurede Huse. Et

grundmuret Huus kan staae i flere hundrede Aar, naar det fra Tid til anden¹¹ tilbørlig istandsættes (repareres), og det er mindre udsat for at brænde af ved Ildsvaade, end de Huse, hvis Mure ere sammensatte af Tømmer og Muursteen, og som derfor kaldes Bindingsværk.

I mange Bygninger gives der ogsaa en Bolig for Dyrene, nemlig en Stald. Staldene have sjelden Vinduer og aldrig Kakkellovne. Hvorfor ikke? —. I Staldene finder man heller ikke Stole, Borde, Skabe eller Bogreoler. Men i mangen Stald staaer der en Seng. Hvis er den? —.

14. Jeg er et Menneske, thi jeg kan tale; men Dyrene kunne ikke tale. Nogle Fugle, som Skaden og Ravnene, kunne lære at snakke lidt; men de vide ikke hvad de sige. Jeg kan føle og attraae. Jeg har allerede fornummet Smerte, Glæde, Angest, Frygt og Medlidenhed. — Ogsaa Dyrene kunne føle Smerte og Fornøjelse: Hunden klynker og piber, naar en anden Hund har bidt den, men den glæder sig, naar den seer sin Herre; Heste og Kjører, Høns, Gjæs og Ænder ytre Glæde, naar deres Foder bringes dem; et Sviin skriger, naar man slaaer det, og Hunden tuder sommetider ved at trues. — Men jeg kan tilkjendegive min Glæde og min Sorg ved Ord; det kan Dyret ikke gjøre.

Jeg gaaer opreist; jeg kan løfte mit Hoved i Veiret og vende det om til alle Sider. Dyrene gaae nedbøiede mod Jorden og kunne ikke see frit op til Himlen. Jeg kan see, høre, føle, smage og lugte. Dette kunne Dyrene ogsaa; de¹² have ligesom Mennesket fem Sandser. Mange Dyr kunne endog see langt skarpere og lugte langt skarpere end Mennesket.

15. Jeg veed, at jeg bruger mine Fødder til at gaae med, mine Øine til at see med, mine Øren til at høre med, min Tunge til at smage med, min Næse til at lugte med, og jeg veed, at jeg har Følelse i alle Lemmer og Ledemod; men et Dyr veed ikke dette.

Jeg kan bruge min Eftertanke; jeg kan udfinde, hvortil man bruger Jern, Kalk, Stene, Træ og utallige andre Ting; men Dyrene kunne ikke saaledes tænke efter over noget.

Jeg kan begribe, hvorfor en Ting maa være saaledes, som den er; f. Ex. hvorfor et Huus har Vinduer, Døre og Skorstene; hvorfor Ovnen og Arnestedet ikke ere af Træ; hvorfor Planterne maa vandes; hvorfor Jorden maa graves; hvorfor mine Sko ere af Læder og ikke af Lærred eller Jern; hvorfor der er en Hank i Potten og en Laas paa Døren. Jeg kan begribe,

hvorfor Taget er skraat, hvorfor en Kniv er skarp foran, men sløv bagpaa, hvorfor Gaderne ere brolagte, og hvorfor en Vogn ikke bør have flere end fire Hjul.

Jeg kan indsee, hvorfor jeg ikke altid har Lov til at gjøre, hvad jeg vil; hvorfor jeg skal lyde mine Forældre og mine Lærere; hvorfor jeg bør være flittig, opmærksom, lærvillig og sædelig. Jeg kan indsee, at alle Mennesker skyldte Gud en inderlig Taknemlighed. Jeg kan forstaae hvad disse Ord betyde: Norge, Verden; Dyr, Plante; Had, Kjærlighed; Straf, Belønning; foruden mange andre Ord, for Exempel —, —, —.

Jeg bemærker, at Bordet og Bænken ligne hinanden, og veed ogsaa, hvori denne Lighed bestaaer. Jeg bemærker, at begge ere gjorte af Træ, at begge kunne slides ved en længere Brug, begge brænde, naar de komme i Ilden (ere brændbare), og begge have Fødder. Men jeg indseer ogsaa, at begge ere hinanden ulige, eller forskellige fra hinanden; thi jeg bemærker ved den ene af disse Ting adskilligt, som ikke findes ved den anden, f. Ex. —, —. 13

Rosen ligner Lilien. Begge ere nemlig Blomster; begge sidde paa en Stilk, have grønne Blade og en Rod nede i Jorden; begge fremkomme af en Knop; begge have en behagelig Lugt og en skøn Farve; begge blomstre i nogen Tid, hvorpaa de visne Men Rosen er ogsaa forskjellig fra Lilien. Rosen voxer paa en Busk, Lilien paa en blødere Stengel; Rosen har Torne, men Lilien har ingen Torne; Rosen har brede og runde Blade, Lilien har langagtige og smallere Blade; Rosen er for det meste rød, Lilien for det meste guul eller hvid. Jeg har nu sammenlignet Rosen og Lilien, idet jeg angav baade Lighed og Ulighed imellem dem. Dette kan Dyrene ikke, thi de have ingen Forstand.

Saaledes kan jeg ogsaa finde Lighed og Ulighed imellem en Hest og en Ko, imellem en Hane og en Spurv, imellem Solen og Ilden, nemlig —, —, —.

Jeg kjender mange Slags Ting, som jeg har betragtet med Opmærksomhed. Jeg kjender en Mængde Urter, som voxe i Haverne, f. Ex. Gulerødder, Ærter, Ræddiker, Bønner, Kaal, Persille, Løg, Peberrod og Asparges. Jeg kjender ogsaa Ukrudt, saasom Nelder og Tidsler, og veed at skjelne det fra de nyttige Planter.

16. Paa Marken voxer Rug, Hvede, Havre, Byg, Kløver, samt Liin, Hamp og Raps. Ogsaa Vikker, Ærter og Poteter voxe paa Marken og kaldes derfor Markfrugter. 14

I Haverne voxer Pærer, Æbler, Blommer og Kirsebær. Imellem Træerne i Haven staae sædvanligviis Buske, som bære Ribs og Stikkelsbær. I Skoven voxer Tyttebær, langs med Steenurene Nødder og paa Myrene Multebær. Alle disse Frugter kan man spise, naar de ere modne. Umodne Frugter ere derimod meget skadelige.

17. Træerne forsyne os ikke blot i Høstens Tid med deres saftfulde Frugter, men de glæde os ogsaa om Foraaret med deres sneehvide og rosenrøde Blomster; paa Sommerens varme Dage vederqvæge de løvfulde Træer os med deres kølige Skygge, og om Vinteren varmer Træet os med sin Ved. Desuden er vort meste Bohave forfærdiget af Træ, og vore Huse for en stor Deel gjorde af Tømmer og Bræder.

Træet staaer fast, fordi det har en stærk Rod, som gaaer dybt ned i Jorden. Op af Roden er Stammen voxet; Stammen og Grenene ere omgivne ligesom med en tyk Hud, eller en Kjole der er voxet paa Kroppen, nemlig den fastsiddende Bark. Rundtomkring det Øvre af Stammen sidde Grenene; langs ad Grenene sidde Qvistene, og paa Qvistene sidde Blade og Blomster; af Blomsterne komme siden Frugter. I Begyndelsen af Foraaret kan man endnu ingen Blade eller Blomster see, men kun Knopper. I Mai Maaned springe disse Knopper ud, og saa seer man, at Blade og Blomster vare skjulte deri, saalænge de endnu vare spæde. Bladene ere ikke blot til Prydelse for Træet, men de beskytte ogsaa Frugten mod den brændende Sol. Naar et Træ mister sine Blade, inden Frugten er moden, saa hentørres Frugten og bliver til Unytte.

15

Naar Barken paa et Træ beskadiges, saa bliver Træet sygt og kan da let reent gaae ud. Derfor er det Uret, og fortjener haard Straf, naar Børn og kaade Mennesker flenge med Knive i Barken af et Træ, eller endogsaa rive Barken af. Man maa især skaane Barken paa de Træer, som staae i Haven, da de ere skrøbeligere end Træerne i Skoven. Jeg vil aldrig gjøre noget Træ Skade, og jeg vil ret glæde mig, naar jeg seer et frisk og blomstrende Træ!

18. Alle Dyr have ikke samme Skikkelse og Udseende. Der er stor Forskjel imellem en Hund, en Spurv, en Frø, en Gjedde, en Skarnbasse og en Regnorm. Hunden har fire Fødder og giver sine Unger Patte; den hører altsaa til de firføddede Pattedyr. Spurven har kun to Fødder, er bedækket med Fjer og lægger Æg; den hører altsaa til Fuglene. Frøen har rigtignok fire Fødder, men dens Bagfødder ere lange; den bruger dem til at krybe eller

til at hoppe med. Den kan ogsaa leve i Vandet, hvor den bruger sine Bagfødder til at svømme med. Frøen hører til Krybdyrene, eller Amphibierne.

Gjedden har ingen Fødder og ingen Vinger; den har heller ingen Haar paa Kroppen, saaledes som Hunden, eller Fjer, som Spurven, men den har Skjæl. Gjedden kan ikke gaae, saaledes som Hunden, ikke flyve, som Spurven, ikke krybe, som Frøen; men den kan svømme, det vil sige: bevæge sig fra et Sted i Vandet til et andet. Dertil bruger den sin Hale og sine Svømmefinner. Den hører til Fiskene og den lever kun i Vandet.

16

Pattedyr, Fugle, Krybdyr og Fiske kaldes ogsaa med eet Ord de benede Dyr eller Rygrads-Dyrene.

Skarnbassen har sex Fødder; den har ikke, som Hunden, Spurven, Frøen og Gjedden, nogen Beenrad inden i sig. Dens Krop har adskillige Indsnit eller Afdelinger. Den hører til Insekterne. — Regnormen har ingen Fødder og kan kun skyde sig frem. Den er ogsaa ganske uden Been inden i, og den hører til de Dyr, som vi kalde Orme.

19. Pattedyrene og Fuglene have en Stemme; men Fiskene, Ormene og de andre Dyr have ingen Stemme. Jeg har hørt, hvorledes Lærken og Trosten slaaer, Hanen galer, Hunden gjoer og knurrer, Faaret bræger, Koen brøler, Musen piber, Hesten vrinsker, Svinet grynter og Frøen qvækker.

Dyrene have for det meste en Bedækning paa Kroppen. Nogle have Haar, andre Uld, andre Fjer atter andre Skjæl, Børster eller en haard Skal.

Dyrenes Lemmer eller Ledemod ere meget forskellige. Nogle have Arme og Been, nemlig Aberne; andre have hverken Arme eller Been, eller noget andet fremstaaende Bevægelsesredskab, saasom Slangerne og Ormene. Nogle have to, andre fire, andre sex eller otte, ja nogle endogsaa mere end hundrede Fødder. Andre have Vinger, ikke blot Fuglene, men ogsaa Insekter; mange Fiske, Insekter og Orme have Mundtrævler, Følehorn, Føletraade og deslige.

Nogle Dyr have overordentlig skarpe Sandser. Ravnene og Hundene have en grumme skarp Lugt og Ørnen har et vidunderlig skarpt Syn. Paa nogle ringe Dyr bemærker man slet ingen Sandseredskaber, ingen Øine, ingen Øren, ingen Næse.

17

De vilde Dyr, som leve i Skoven, og skye Menneskene, opsøge selv den Føde, som tjener dem til Næring; de tamme Dyr faae deres Føde af

Menneskene. Dyrenes Næringsmidler ere meget forskellige. Nogle, f. Ex. Ulven eller Høgen, dræbe andre Dyr og æde dem derpaa; de kaldes derfor Rovdyr. Andre, f. Ex. Ravnene, æde døde Dyr, om de ogsaa ere gangne i Forraadnelse; atter andre leve af Græs, Urter, Rødder, Blade, Blomsterknopper og Blomsterfrø, eller lignende Ting.

Kjør, Faar og Heste æde Græs og Urter; Hunde og Katte æde Kjød; Høns og Gjæs æde Korn, især Byg. Bierne nære sig af den Saft, som de suge ud af Blomsterne; de fleste Orme af Rødder eller af Blade.

Dyrene sove, naar de ere trætte; mange ligge, andre sidde; nogle kunne ogsaa sove staaende, f. Ex. Hestene. Nogle sove kun om Dagen, fordi de om Natten gaae ud paa Rov, f. Ex. Uglerne og mange vilde Dyr. Men nogle Dyr sove hele Vinteren over, f. Ex. Bjørnen, og vaagner ikke op igjen, førend Luften atter bliver mildere.

20. De fleste Dyr have Fiender, mod hvilke de maae værge sig eller sætte sig i Sikkerhed; men hvert Dyr veed ogsaa meget vel, hvorledes det skal beskytte sig, naar det angribes. Ved at bide, at stikke, at støde eller at slaae med Foden eller Halen forsvare de sig; andre undgaae Faren ved at flye meget hastig, eller ved at skjule sig, eller paa andre Maader at skuffe deres Forfølgere, f. Ex. ved at anstille sig, som om de vare døde. Nogle, som leve i Vandet, forstaae at gjøre Vandet uklart, saa deres Fiende ikke

Norsk Læsebog.

kan see dem; andre fordrive ham ved en styg Stank, som de kunne give fra sig; atter andre kalde paa Hjælp med ængstelige forunderlige Toner, som kunne forvirre den Angribende. 18

Med megen Omhyggelighed pleie flere Dyrearter deres Unger. Inden disse fødes, have de Gamle allerede tilberedt et blødt, varmt og sikkert Leie for dem. Nogle Dyr, f. Ex. Hundene, Kattene, Hestene og Kjørene bringe levende Unger til Verden, som i Begyndelsen alene ernæres ved at patte Moderen. Alle saadanne Dyr kaldes derfor Pattedyr. Fuglene lægge Æg, af hvilke Ungerne nogen Tid efter fremkomme. Saalænge disse ere smaa, varme Forældrene dem ved at sidde og ruge over dem. De andre Dyrearter bryde sig kun lidet om deres Afkom.

Fuglene leve i Luften og i Træerne, paa Jorden og paa Vandet; de firføddede Dyr leve i Skoven og paa Marken; andre Dyr leve i Vandet,

fornemmelig Fiskene. Mange mindre Dyr leve under Jorden, som Muldvarpen, Rotter og Muus, Orme og Insekter.

21. Den Nytte, som Pattedyrene skaffe Menneskene, er ubeskrivelig stor. Uden Oxer, Faar og Sviin vilde vi knap kunne leve; thi Faaret maa yde os sin Uld, for at vi kunne forfærdige Klædningsstykker af den; Kjødet af Sviin og Hornqvæg (Flesh og Oxekjød) er vort kraftigste Næringsmiddel, og Qvægets Hud er os uundværlig, fordi man deraf gjør det Læder, hvoraf Skomageren igjen syer Sko og Støvler. Oxen eller Studen er desuden i mange Lande uundværlig ved Markens Dyrkning, fordi den der bruges til at trække Ploven. Af Koen faae vi Mælk, hvoraf der laves Smør og Ost, to af vore allerfortrinligste Næringsmidler.

Ogsaa Hestene ere uendelig nyttige til at ride paa og kjøre med, samt til at trække Ploven og Vogne med svært Læs. I sydlige Lande, hvor der ere mange Bjerge, er Æslet et meget nyttigt Dyr, fordi det har Kræfter til at bære store Byrder og gaaer saa sikkert paa de bratte og smalle Stier. I de hedeste Lande bruges Kamelen til at bære Byrder og til at ride paa, og i de nordligste koldeste Lande, hvor der er bestandig Snee, spændes Rensdyret for Slæden, ligesom vi sætte Hestene for Vognen.

De Dyr, hvis Skind især er brugeligt til at gjøre Læder af, ere følgende: Oxer, Kalve, Faar, Heste, Hjorte, Raadyr, Geder, Æsler og Sviin. Det Læder, som gjøres af Oxehuder, er det sædvanligste. Af tamme Sviin kan man ikke bruge Skindet til Læder, men kun af de vilde, som kaldes Vildsviin. Gamle Bøger ere ikke sjelden indbundne i Svine- og Kalveskind.

Af Lamme- og Kalve-Skind gjør Pergamentmageren hvidt Pergament, hvorpaa man kan skrive med en Blyantsstift, og hvoraf dog det Skrevne igjen kan udslettes, naar man vil skrive noget Nyt derpaa.

Naar Dyrenes Huder eller Skind ere tæt bevoxede med bløde Haar, saa gjøres der Pelse eller Pelsværk af dem. Den Mand, som handler med Pelsværk, eller Foerværk, og sætter det paa vore Huer og vore Klæder, kaldes en Buntmager. Ere Haarene bløde og korte, som paa Hareskind, saa skraber man dem ofte af og bruger da disse Haar til at forfærdige Hatte af.

22. Fuglene fornøie os med deres liflige Sang; fremdeles tjene mange os til Spise og ere os desuden til Gavn paa andre Maader. Deels gavne de os ved deres Fjer og deres Æg; deels tjene de os derved, at flere af dem fortære døde Dyr, som ellers vilde ligge og raadne og gjøre Luften mindre sund og

behagelig; deels derved, at de ødelægge mange skadelige Smaadyr, som tjene dem til Næring, og desuden fange og fortære Frøer, Fiirbeen og Snoge, hvoraf der ellers vilde myldre allevegne.

Der gives flere Slags Fugle, saasom Vandfugle eller Svømmefugle, Huusfugle, Skovfugle, Sangfugle, Rovfugle og andre. Hvorefter have disse Fugle faaet deres Navn? —. Jeg kan nævne en Huusfugl, en Vandfugl, to Sangfugle og en Rovfugl. Jeg kan ogsaa nævne Fugle, som ikke høre til nogen af disse Slags, f. Ex. en —, en —.

Ogsaa blandt Krybdyrene gives der nogle, som kunne spises, f. Ex. Skildpadderne; men disse sidste findes ikke i vore Lande.

Af Fiskene tjene mange til Føde for Menneskene. Der gives Egne, hvis Beboere ofte hele Aaret igjennem ene og alene leve af Fisk. Af somme Fiske faaer man Tran, af andre kan man bruge Skindet eller Huden.

Af Insekterne ere især Bierne til stor Nytte, da de frembringe Honning og Vox. Forskjellige Insekter ere spiselige, f. Ex. Krebsene. I somme Lande spises ogsaa en Slags Græshopper, som leve der. Af flere andre Insekter kan man tilberede Farver. Den saakaldte spanske Flue er et ypperligt Lægemiddel.

Blandt Ormene ere ligeledes flere Sorter spiselige, f. Ex. Østers. Blodiglerne ere fortræffelig skikkede til at suge det overflødige Blod bort hos Syge. Den Vaske-Svamp, som vi dagligen bruge, er egentlig et Slags Huus, hvori fra først af mange smaa Orme boede.

23. De Dyr, hvis Kjød spises, ere især følgende: Oxer, Kalve, Faar, Lam, Sviin og Grise; Høns, Gjæs, Ænder, Duer og Kalkuner; Hjorte, Rensdyr og Harer; Lærker, Kramsfugle, Agerhøns, Snepper, Fasaner, o. fl. a. Fattig Folk spiser undertiden Hestekjød, som er ret godt, men smager vel sødt. Ogsaa Dyrenes Blod kan regnes med til Menneskenes Næringsmidler. Foruden Komælken bruges ogsaa Faaremælken. I fjerne Lande boer der Folk, som drikke megen Hestemælk. Mælken af Geder og især af Æsler er meget styrkende og kan bruges som Lægemiddel for syge og afkræftede Mennesker.

Til Spise for Mennesket tjene Træernes og Buskenes Frugter og mange Planters og Urters Rødder og Blade, f. Ex. Roden af Persille og Silleri, Bladene af Kaal, Spinat, Syre og Salat. Men fremfor alt tjene Kornsorterne til Næring for Mennesket.

Næst efter Brødet ere Poteterne det almindeligste Næringsmiddel, thi de ere det mindst bekostelige. Man kan benytte dem paa mange Maader, ogsaa som Meel, og de lade sig let gjemme hele Vinteren over i Kjeldere eller i Huler. Ogsaa til Foder for Qvæget kunne de med Fordeel anvendes.

24. Mennesket skal ikke blot stille sin Hunger med alle disse Spiser, eller blot mætte sig, men disse skulle ogsaa smage ham godt; han skal have Fornøielse ved at mætte sig. Derfor har Vorherre tilladt, at der findes Ting paa Jorden, hvormed man kan krydre Spiserne, det vil sige, give dem en behagelig Smag, som de ellers ikke have. Nogle af disse Kryderier ere næsten allevegne tilstede i Overflod, andre komme til os fra fremmede Lande.

De Kryderier, som hyppigst voxe hos os, ere: Løg, Timian, Sennep og Karve. De udenlandske ere fornemmelig: Sukker, Peber og Kaneel. Det 22 fornemste af alle Kryderier er Salt, som ogsaa tjener til at bevare Kjødet. Ogsaa Æddike hører med til Kryderierne og er et af de allervigtigste. Man har Ølæddike og Viinæddike.

25. Der gives mere end een Jordart, f. Ex. Sand, Leer, Kalk, Kridt og flere, foruden den egentlige Muld eller Muldjord; denne sidste er den vigtigste Bestanddeel af det Jordsmon, hvori vi saae og plante. Sand bruger Muurmesteren til at blande imellem Kalken. Fiint Sand strøer man paa den vaade Skrift, for at den ikke skal gaae ud eller smitte af. Sand strøer man ogsaa paa Stuegulvet. Hvorfor? — Leer bruger man til at opsætte Ovne af; ligeledes til at bygge med. En finere Leersort er Pottemagerleeret, som bruges til Potter, Skaale, Krukker og Tallerkener. Kridt bruges til at skrive med; man kan ogsaa male med det. Kalk slaaes imellem Muurstenene for at binde dem til hinanden; ogsaa overstryges Vægge og hele Huse tidt med Kalk.

Stenene bruges paa mange Maader. Nogle, som kaldes Sandstene, bruges i Møllen til at knuse eller male Kornet med, hvorfor de kaldes Møllestenene, efterat de nemlig ere tilhugne og afrundede til dette Brug. Andre bruger man til at slibe Knive og Saxe eller Leer og Øxer paa; atter andre til at lægge Bro med til Flisegulv, og til at lægge Trapper med. De meget store Stene, som findes hos os, bruges til at lægge Grund med, naar et nyt Huus skal opføres. Hvad kalde vi denne Sort Steen? — En hvid Steen, som hedder Marmor, bruges til Billedstøtter, til Gravminder i Kirker og paa

Kirkegaarde og til Pynt paa prægtige Bygninger. Flere Slags smaa Stene ere meget skønne og kostbare, hvorfor rige Folk købe dem og pynte sig med dem. Disse kaldes Ædelstene. En af disse Ædelstene hedder Diamant; men den er ogsaa til Nytte i det daglige Liv, thi den er saa haard, at man kan overskjære Glas med den, hvorfor den ogsaa er ganske uundværlig for Glasmesteren. 23

Til de vigtigste Stene hører fremdeles Flintestenen, som bruges til at slaae Ild med, og desaaarsag sættes i Geværlaase; den bruges ogsaa til at forfærdige Glas af i Glashytterne. En meget nyttig Steenart er Skiferen, der bruges til Tavler, som man skriver paa; Griffelet, som man skriver med, er ogsaa et Slags Skifer. I flere Lande, ogsaa i vort, bruges hyppig denne Steen til Tagsteen.

26. Foruden disse Jord- og Steenarter findes der ogsaa Jern Kobber, Sølv, Guld, Bly, Tin, Svovl, Salt, Steenkul og Tørv i Jorden. Af Kobber, Sølv og Guld gjør man Mynter, eller Penge. Den største Sølv mønt i vort Land kaldes en Specie. Vore ældre Guldmynter hed Dukater; nu have vi ingen saadanne.

27. I et Land ligger der hist og her Byer. En stor By hedder en Stad, en mindre By kaldes en Kjøbstad. Den vigtigste By i et Land kaldes Hovedstaden. Hvad hedder Hovedstaden i vort Land?

Rundt imellem Byer og Gaarde i et Land ligge Marker og Enge, Skove og Krat, Bakker, Bjerge, Klipper, Dale, Sletter, Søer, Damme, Floder, Elve og Bække. I Skovene boe Jægerne og Kulbrænderne; ved Søer og Floder boe Fiskerne. En Flod er en meget bred og dyb Elv; i vort Land findes mange store Floder.

Et Land, som paa alle Sider er omflydt af Vand, kaldes en Ø. I vort Land findes mange Øer, større og mindre, som ere omgivne af Havet, eller den salte Sø.

28. Alt det, som ligger udenfor Stæderne, kaldes Landet. Det aabne Land hedder i Almindelighed Marken, og hver Afdeling af Marken, som er dyrket, d. e. pløiet og besaaet, kaldes en Ager. Et Stykke af Marken, som formedelst sin lave Beliggenhed har en sid Jordbund, hvor der af sig selv voxer frodigt Græs, med Blomster og Urter imellem, kaldes en Eng. Paa Engene høstes der Aar ud og Aar ind Hø. En stor Græsmark, hvor Kjør og Faar græsse, kaldes en Græsgang eller Havn. Men hvad kaldes et saadant Stykke Land, 24

som er omgivet med Gjærder og Hækker eller med et Plankeværk, og hvor der staaer Frugttræer, Blomster og Kjøkkenurter? —.

En vid Mark, som er heelt over bevoxet med Træer, der uden Orden staae ved Siden af hinanden, kaldes en —. Men er det blot Buske og enkelte mindre Træer, som saaledes staae paa et Stykke Jord, saa hedde disse tilsammen et Krat. Jeg kan godt nævne Forskjellen paa et Træ og en Busk, thi et Træ —, men en Busk —.

Paa de fleste Marker findes Høie og Bakker. Ere disse Ophøininger overmaade store, saa det koster megen Tid og stærk Anstrængelse, inden man naaer op til Toppen, saa hedder en saadan Bakke et Bjerg. De enkelte nøgne Stene, der rage frem af et Bjerg, kaldes en Klippe. Sjelden ligger et Bjerg alene, men mange sammenhængende Bjerge, det ene høiere end det andet, ligge ved Siden af hinanden. En saadan Række kaldes en Bjergkjede. I vort Land findes mange Bjerge, og de ere tildeels saa høie, at de synes at naae Skyerne. De Marker, hvorpaa slet ingen Ophøininger findes, kaldes Sletter; af saadanne have vi i vort Land meget faa.

Det dybere Rum, som indesluttet af to eller flere Bjerge, kaldes en Dal; ogsaa kaldes tidt en lav Mark mellem høie Bakker en Dal. Undertiden findes der Fordybninger i Bjergene, hvor flere Mennesker eller Dyr kunne rummes; disse kaldes Huler eller Grotter. En Vei, som gaaer op imellem høie Bjergtoppe, kaldes et Pas. Mange Bjerge ere saa bratte, at man slet ikke, eller kun fra en enkelt Side, kan bestige dem.

25

Paa Marken og i Skoven kommer man undertiden til Steder, som ere saa bløde, at man synker i, naar man vil derover; et saadant Sted kalder man en Myr. Er Jorden paa saadanne Steder heelt over bedækket med Vand, og det uklart, ildelugtende Vand, da er det et Morads eller en Sump. En ganske liden Sump, som er opstaaet af Regnen, kaldes en Vandpyt. Hvor der er flere Sumpe og Myrer, opholder sig mange forskellige Fugle, som derfor ogsaa kaldes Sumpfugle. Saadanne ere: Heirer, Snepper, o. fl.

29. Ogsaa Søer ere meget hyppige i flere Lande, f. Ex. i vort Land. En Sø er et stort og dybt Vand, som paa alle Sider er omgivet af Land. Den kaldes derfor ogsaa en Indsø. Der, hvor Jorden er sid eller moradsig, kaldes en saadan Indsø et Kjærn; man kan frembringe en Sø paa saadanne Steder, naar man graver en passende Fordybning, hvori Vandet saa samler sig. En saadan kunstig Sø kalder man en Dam. Paa Søer og Damme opholde

Vandfuglene sig, f. Ex. Vildgjæs, Vildænder, Maager o. a.; thi disse Fugle nære sig især af Fisk, men Søerne ere sædvanlig fiskerige. Langs med Kanten af Kjærene voxer der Siv og Rør. Disse findes ogsaa i Sumpene.

Paa mange Steder seer man Vandet vælde frem af Jorden eller Klippen. Et saadant Vand kaldes en Kilde, eller et Kildevæld. Af een eller flere Kilders samlede Vand opstaaer en Bæk, flere Bække danne tilsammen en Aa eller en Flod. Kildernes Vand er sædvanligviis koldt, men der gives ogsaa Kilder, hvis Vand er ganske varmt. Det er meget gavnligt for mange Syge at bade sig i saadant varmt Kildevand, naar det er noget afkjølet. Mange Kilder flyde bestandigt, somme kun til visse Tider. Naar en Kilde har hørt op at rinde, saa siger man, at den er udtørret.

26

Den Deel af Landet, som ligger nærmest ved Havet, kaldes Strandbredden, eller Kysten. Naar Strandbredden krummer sig indad, ligesom for at give Havet bedre Plads, opstaaer en Bugt. En Bugt, som er smal og gaaer langt ind i Landet, kaldes en Fjord. I vort Land findes mangfoldige store og skønne Fjorde. En Krumning af Fjorden kaldes en Vig.

30. Naar man paa en jevn god Vei behøver omtrent en Time for at kjøre fra et Sted til et andet, saa ligge disse to Steder omtrent en Miil fra hinanden. En Miil er 18,000 Alen lang. En Miil inddeles i fire lige store Dele, som hver kaldes en Fjerdingvei. En bred Kjørevei, som fører til eller fra en By, imellem Marker og Enge eller igjennem Skove eller over Bjerge, kaldes en Landevei. De største Landeveie heelt igjennem Landet kaldes Hovedlandeveie. En kort Vei til en By eller en Gaard, som paa begge Sider er beplantet med Træer, hedder en Allee.

Man kan komme eller reise fra et Sted til et andet paa mange Maader: til Fods, til Hest, til Vogns og til Skibs, eller til Søes.

Paa Landeveien kjører Posten; det er en lille hurtigløbende Vogn eller Kjærre, som bringer Breve hele Landet igjennem. Den, som sender et Brev til andetsteds boende Slægt og Venner, maa skrive Modtagerens Navn og Bopæl udenpaa med tydelig Skrift. Denne Udskrift kaldes Brevets Adresse. Ogsaa maa Brevet forsegles, for at ingen Uvedkommende skal læse hvad der staaer deri. Saaledes udstyret afleveres Brevet paa Posthuset. Den, som afsender et Brev, eller ogsaa den, som modtager samme Brev, maa betale

27

nogle Skilling, fordi Posten kører med det. Disse Penge kaldes Porto, eller Brevporto.

31. En Reise, som fuldendes paa een Dag, kaldes en Dagreise. Den længste Reise, som et Menneske kan gjøre, er en Reise omkring Jordkloden; denne foretages bedst til Skibs, da det store og dybe Vand, som vi kalde Verdenshavet, flyder rundt omkring Jorden og adskiller Landene fra hinanden. Men et stort Stykke af saadan en Reise kunde ogsaa gjøres til Lands. Flere Mennesker have forsøgt at seile omkring Jorden, og de fleste ere ogsaa lykkelig og vel komne igjen. Den Vei, som de maatte lægge tilbage, udgjorde flere tusinde Miil.

Ved Landeveiene samt i Stæder og paa Gaardene finder man Huse, i hvilke de Reisende for Penge kunne faae Værelse, Kost og forskjellige ²⁸ Bequemmeligheder. Disse Huse kaldes Gjæstgiversteder eller Værtshuse. Den, som tager imod de Reisende her, hedder Gjæstgiveren, eller Værten.

Hvo, som ofte kommer paa Reiser, kan see og høre saare meget og kan lære at kjende mange Mennesker, Lande, Dyr, Planter og nyttige Indretninger; han kan samle megen Erfaring. Hvo, som ikke endnu har seet og hørt meget, er uerfaren. Hvorfor have Børn ikke megen Erfaring?

32. Den By, i hvilken jeg boer, hedder —; den By ligger i et Land, som hedder —; dette Land er mit Fædreland, fordi —. Mit Fædreland er et stort Land, hvori der ligger mange større og mindre Stæder, og hvori der boer mange tusinde Mennesker. Alle de Mennesker, som boe sammen i det samme Land og tale det samme Sprog, udgjøre med hinanden et Folk, eller en Nation (udtales: Nasjon). Jeg veed, at Hovedstaden i mit Fædreland hedder —.

Mit Fædreland udgjør en Part af et langt større Land, som kaldes Europa, og dette Europa er atter en Deel af den hele umaalelige Jordklode. Men Jorden er igjen kun en meget liden Part af Verden, d. e. af alt det, som den almægtige Gud har skabt. Thi til Verden høre foruden Sol og Maane ogsaa ²⁹ de utallige Stjerner, som vi om Natten blive vaer over vort Hoved; men Solen alene, som synes saa liden, er alligevel mange 1000 Gange større end vor Jord.

Det Sted, hvor to Lande, som ligge op til hinanden, støde sammen, kalder man Grændsen mellem begge disse Lande.

33. I store Stæder boe Soldater med deres Officerer (hvilke tilsammentagne kaldes Byens Garnison eller dens Besætning eller Militæret), Kjøbmænd, Kunstnere, Embedsmænd, Dagleiere, Haandværkere, Kapitalister og Fattigfolk, i store og smaa, slette og gode, smukke eller prægtige Huse. En By, i hvilken en Konge eller en regjerende Fyrste boer, kaldes en Residentsstad. Vor Konges Residentsstad hedder —; Kongen af Danmarks hedder Kjøbenhavn. Det Huus, hvor en Konge har Bopæl, hedder et Slot eller et Pallads.

En By, hvor der boer mange Kjøbmænd og hvor der altsaa drives en stærk Handel, kaldes en Handelsstad. Handelsstæderne ligge som oftest ved store Floder eller ved Havet, fordi man langt lettere kan føre alle svære Ting tilvands end tillands. De Ting, som en Kjøbmand har at sælge, kaldes Varer. Et Huus, hvori han gemmer dem, kaldes et Pakhuus, og det Værelse, hvori Folk gaar hen for at købe det, som de ønske af disse Varer, hedder en Bod eller Butik.

34. Ikke alle Varer sælges paa samme Maade. Nogle maales, andre veies 30 og atter andre tælles. Nogle sælges stykkeviis, efter deres Brugbarhed, Størrelse og Skjønhed. Det, hvormed man maaler, kaldes en Maalestok eller et Maal. Lærred, Klæde og alle de Tøier, som ere af Silke og Bomuld, maales med en Alen. En Alen har omtrent en Arms Længde; Halvdelen af en Alen kaldes en Fod, fordi et voxen Menneskes Fod har omtrent samme Størrelse. Tre Alen kaldes en Favn; efter Favne maaler man Brænde (som derfor kaldes Favnebrænde); ligeledes Toug og andre Ting, som have en lang Udstrækning.

Flydende Ting, f. Ex. Øl, Æddike, Olie, Brændeviin, Mælk o. s. v. maales efter Potter; to Potter udgjøre en Kande, og en Pot indeholder igjen fire Pægle. Man har dertil forskellige Kar, eller Maal, som netop kunne rumme den bestemte Masse, eller Mængde af det Flydende.

Kjød, Smør, Sukker, Tobak og mange andre Varer sælges efter Vægten; ogsaa Fisk for det meste. Man bruger da forskellige Vægter, som hedde Pund, Lod og Qvintin, naar Varerne veies paa en Vægtskaal; Kjød, Oste, Garn o. m., som har betydeligt Omfang, veies ved Hjælp af det Redskab, som kaldes Bismer. 12 Skaalpund udgjøre et Bismerpund. Frugt bliver enten maalt eller veiet, f. Ex. en Tønde Æbler, en Skjæppe Blommer, en Pot Stikkelsbær, et Pund Kirsebær, et Bismerpund Ribs, o. s. v. Tyve Stykker er

et Snees; Æg sælges sneseviis. Korn maales efter Tønder, Skjæpper og Fjerdingkar. Men Korn kan tillige veies, saa at den sande Værdi nøiagtig kan bestemmes.

35. Det, som et Menneske beskjæftiger sig med og hvorved han ernærer sig, kalder man hans Næringsvei. Agerbrug, Handel, Qvægavl, Havedyrkning, Fiskeri ere Næringsveie. Ogsaa de forskjellige Professioner og Haandteringer høre til Næringsveiene. Den, som giver sig af med Agerbrug, hedder en Bonde eller ogsaa en Landmand; den, som lever af Havedyrkning, hedder en Gartner. Snedkere, Smede, Bagere, Garvere, Dreiere, Bryggere, Skomagere, Tømmermænd, Malere, Uhrmagere og mange flere drive et Haandværk eller en Profession, og kaldes Haandværkere eller Professionister. Den Stue, eller det Rum, hvori Haandværkeren arbejder, er hans Værksted, og hans Redskaber kaldes hans Værktøi. Hvad foretager nu enhver af de Ovennævnte sig? —. Nogle Haandværkere kaldes Kunstnere, naar de forstaae at frembringe fine og kostbare Ting, f. Ex. Malere, som male Billeder af Mennesker og Dyr eller ogsaa hele Landskaber m. m., Uhrmagere, som gjøre de allerpaalideligste Uhre, og fl. a. Jeg kan nævne de Haandværkere, som give sig af med Jernets Bearbejdelse; ogsaa kjender jeg dem, som skaffe os vore Klæder og vore Födemedler.

Naar en Mand har flere Værksteder, i hvilke hans Folk paa kunstig Maade forfærdige visse Ting i betydelig Mængde, saa kaldes han en Fabrikant, og hans hele Indretning tilsammen en Fabrik. Vi have nogle faa Klædefabriker, Tobaksfabriker, Papirfabriker, o.s.v. I Staal- og Jernfabriker gjøres Knive, Saxe, Sabler og meget andet.

II. Lange Ord, som ikke ere lette at udtale.

36. Hvad disse Ord betyde, og hvorledes nogle af dem, som ikke ere rigtig norske, læses, kan en flink Dreng, om han vil, deels lære udenad efter Lærerens Forklaring, deels gjætte sig til af sig selv. Men han vogte sig for, at en Pige ikke gjør ham til Skamme ved at lære det hurtigere end han.

Ad-mi-ni-strati-ons-om-kost-nin-ger-ne.

A-ger-dyrk-nings-red-skab.

A-li-men-ta-ti-ons-bi-drag.

Al-le-steds-nær-væ-rel-se.
As-su-ran-ce-po-li-ce.
Bagtalelsessyge.
Befordringsvæsenet.
Begravelsesomkostninger.
Begyndelsesbogstav.
Bekjendtgjørelse.
Bespiisningsanstalt.
Bispeindvielse.
Borgemesterembede.
Brændeviinsbrænderi.
Bygningsmaterialier.
Cabinetssecretariat.
Communeafgifter.
Confirmationsforberedelse.
Criminalundersøgelse.
Delinquentforhør.
Districtschirurgicat.
Dispensationsgebyr.
Disputerelyst.
Efterabelsessyge.
Enevoldsregjering.
Elasticitet.
Efterladenskab.
Familieforbindelse.
Fortrædelighed.
Forvaltertjeneste.
Forretningsreise.
Fastelavnsgilde.
Forsørgelsesberettiget.
Fædrelandskjærlighed.
Forraadnelsesfeber.
Fordøielsesredskaberne.
Forligelseskommisionen.
Gummielasticum.

Gymnastikøvelse.
Gjengjældelsesretten.
Garnisonsadjutant.
Hospitalsforstander.
Haandværkslaugene.
Hvidbedesukkerfabrikation.
Handskemagerprofession.
Høiesteretsadvokat.
Handelskommissionair.
Høitideligholdelse.
Ildebrandstilfælde.
Jordspaaekastelse.
Justitiarius.
Instrumentalmusik.
Iagttagelsesevne.
Kjøbstedrettigheder.
Kammerherrenøgel.
Kokopeindpodning.
Kammerjunkeruniform.
Legemsconstitution.
Latinskolediscipel.
Mellempportionallinie.
Malerakademi.
Maaneformørkelse.
Modehandlerinde.
Majestætsforbrydelse.
Magasinforvalter.
Mangfoldiggjørelse.
Ministerialbog.
Naadesbeviisninger.
Naturaliekabinet.
Naturbegivenhed.
Navigationsexamen.
Næstsødskendebørn.
Opdagelsesreise.

Oppebørselsbetjenter.
Overflødighedsartikel.
Opbyggelsesskrifter.
 Opretholdelse.
 Oliemaleri.
Overtalelsesgave.
Overformynderi.
 Politiassistent.
Politiforanstaltning.
Porcellainsfabrik.
Præsteordination.
 Panteobligation.
 Patriotismen.
 Passionscantate.
Pengebegjerlighed.
 Qvinderegimente.
Reformationshistorie.
Recommendationsskrivelse.
Religionsunderviisning.
 Regnskabsførelse.
 Sukkerraffinaderi.
Skiftekommissionsforsamling
 Norsk Læsebog.
Sommeropholdssted.
 Skatterestancer.
Samvittighedsfuldhed.
 Søindrolleringschef.
Subscriptionsindbydelse.
 Skilderiramme.
Taxationsforretning.
 Tærskemaskine.
Uigjennemsigtighed.
 Uovervindelighed.
Underofficersgage.
 Uegennyttighed.

Universitetsbygninger.
 Uregelmæssighed.
 Uoverensstemmelse.
 Uforkrænkelighed.
 Ufetterrettelighed.
 Vaccinationsattest.
 Vestindianerinde.
 Videbegjerlighed.
 Vederstyggelighed.
 Vinterforlystelse.
 Verdenshistorie.
 Yndlingstilbøielighed.
 Zahlkasserercontoir.
 Æbleskivepande.
 Ædelmodighedsprøve.
 Øvrighedsperson.
 Øiensforblindelse.

Vil nu en Dreng, som staver og skriver godt, ordne disse Ord efter Stavelserne, saaledes som de Ord, der begynde med A og B, ere det, saa kan han fortjene sin Lærers Ros derved.

III. Bemærkninger og Spørgsmaal.

34

37. Overalt, hvor der boer Mennesker, har Gud sørget for, at de ved Flid og Omhu kunne faae alt, hvad de behøve til deres Fornødenheders Tilfredsstillelse. Thi omendskjønt ikke hvert Land frembringer saa meget eller alt det, som dets Indvaanere behøve til deres Ophold, saa kunne de dog som oftest med temmelig Lethed forskaffe sig det Manglende ved Handel med andre Folk, eller ved at lære af disse, hvordan man erhverver sig det. Men ³⁵ hvilke ere Menneskets Fornødenheder?

Dersom et Menneske havde den Ulykke at komme til en øde Ø midt i Havet, hvor der ikke fandtes noget at spise eller drikke, altsaa slet ingen Næringsmidler, saa maatte han døe af Hunger og Tørst;

dersom man i Vinterens strenge Kulde maatte gaae en meget lang Vei og ikke kunde komme i Huus, naar Lemmerne begyndte at stivne af Frosten,

saa maatte man blive ude mellem Sneefanerne og saa frøs man ihjel af Mangel paa Varme;

dersom man henlagde et nyfødt Barn under aaben Himmel, saa maatte det ynkelig omkomme af Mangel paa Bedækning imod Regn og Blæst og Kulde:

altsaa ere Fødemidler, Bolig og Klæder, som skaffe Næring og passende Varme, aldeles nødvendige for os til at kunne leve; vi have dem i høieste Maade behov og de ere vore Fornødenheder.

Men til at leve hører endnu mere end disse Ting. Dersom ikke Forældrene lærte deres Børn Reenlighed, dersom de ikke ved deres Anviisning og Tiltale lærte Børnene at gaae opreist, at bruge Hænder og Øine, at tale det menneskelige Sprog, foruden meget andet, saa vilde Børnene komme til at ligne Dyr langt meer end Mennesker. Altsaa er det ogsaa en stor Fornødenhed for os, at leve sammen med andre Mennesker, især med dem, som ere mere forstandige og erfarne, end vi selv ere. Denne Fornødenhed ophører aldrig, om vi ogsaa selv blive voxne og meget forstandige; thi enhver kan i sit Liv let komme til at trænge til andres Hjælp i Raad og Daad.

38. Men derimod kunne vi alle leve uden at drikke Viin og Brændeviin eller spise Kage eller iføre os fine og galante Klæder. Disse og mange lignende Ting behøver Mennesket altsaa ikke; de ere ikke fornødne til hans Livs Opholdelse, eller nødvendige, for at han kan røgte sin Gjærning; de henhøre til Overflødighederne.

Endvidere: den, som er rigtig træt, han sover blidt og roligt selv paa den bare Jord; men han lagde sig sagtens hellere til Hvile i en blød Seng. Man sidder meget godt paa en simpel Træbænk, men det kan ikke nægtes, at man sidder blødere paa en udstoppet Stol. En Kjole af grovt Tøi kan gjøre ypperlig Tjeneste imod Kulde, Blæst og Regn; men skal man til Dands eller til ³⁶ Gilde, saa er det unegtelig mere behageligt at have en Trøie af fint Tøi paa, med smukke blanke Knapper i. For at kjøre et svært Læs, behøves kun en stærk og vel beslagen Vogn, men vil man kjøre i Besøg eller til Kirke, saa ønsker man gjerne, at Vognen var malet, thi det seer pænere ud.

Altsaa henhøre mageligt Bohave, pyntelige Klæder og andre smukke Ting ikke til Menneskenes Fornødenheder men til Livets Bequemmeligheder og Behageligheder. Kan man have disse og nyde dem med Maade, saa er det

ganske morsomt; men man kan ogsaa godt undvære dem. Men hvortil henhører et Speil, en Pidsk, et Uhr, en Ridehest, en Violin, en Flaske?

Naar vi have sund og tilstrækkelig Føde, tætte og varme Klæder og Tag over vort Hoved, saa ville vi være tilfreds, om ogsaa Føden just ikke er udsøgt og lækker, Klæderne ikke kostbare og glimrende, Boligen ikke udpyntet eller indrettet paa Magelighed.

39. Klæderne beskytte Legemet imod Vinterens Kulde og Solens altfor stærke Hede, imod Regn og Slud, Blæst og Støv, og holde dets naturlige Varme i den rette Drift.

Nogle Klædningsstykker ere mere nødvendige for En end for en Anden. Bagere, Pottemagere, Snedkere og flere bruge et Forklæde, og Tømmerfolk, Smede, Skomagere og andre et Forskind. (Hvortil?) Matrosen paa Skibet behøver en tykkere Trøie end Svenden i Værkstedet. (Hvorfor?) Postføreren, som tidt kjører hele Natten, trænger meer til en god Overkjole, end Dreieren og Skrædderen, som oftest arbeide hjemme. Fiskeren maa have store tykke Støvler og Jægeren ofte Sneesokker, fordi —. Derfor kan man ofte see paa Klædedragten, hvilke Forretninger en Mand har, eller hvilken Stand han hører til.

Paa Klæderne kan jeg kjende en Soldat fra en Haandværker, en Tjener fra en Herre, Bønder fra Kjøbstedfolk, en Præst fra en Kjøbmand, en Møller fra en Skorsteensfeier. En Soldats, en Underofficers og en Postførers Klædning kaldes hans Mundering. En Tjeners Klædning kalder man hans Liberi, men en Officers eller en Byfogeds hedder sædvanligen Uniform. Paa Munderingen kan jeg skjelne en Kavallerist (en Soldat, som tjener til Hest) fra ³⁷ en Infanterist (en Soldat, som tjener til Fods).

40. Klæderne tjene ikke altid blot til Legemet's Beskyttelse; undertiden bruges de ogsaa til at forskjønne dette. Naar de ere meget smukke og koste meer end sædvanlig, kaldes de Pynt. Den, som har Raad dertil, har Lov til at pynte sig ved passende Leilighed. Naar er Leiligheden passende? —. Naar ikke? —.

At sætte stor Priis paa Pynt er utilladeligt og strafværdigt. Jeg vil tænke mere paa at være lydig og flittig, end at pynte mig. Den bedste Pynt er en reen Paaklædning, et sundt Udseende og et ærligt Ansigt.

Jeg kan nævne alle de Klædningsstykker, jeg har paa, og angive, hvilke der ere gjorte af Uld, hvilke af Læder, hvilke af Liin og hvilke af Bomuld.

Jeg veed, hvo der har gjort min Hat og hvoraf den er, hvo der har gjort Lærredet i min Skjorte, hvo der har gjort Læderet i mine Sko. Hvoraf ere Knapper gjorde? —.

41. Jeg kan foretage mig forskellige Bevægelser med mit Legeme, som Dyrene blot enkeltviis kunne foretage sig. Jeg kan ikke blot gaae, løbe, klavre og springe, men jeg kan ogsaa bukke mig forover og bagover, klynge mig op og fire mig ned, dreie mig rundt til alle Sider, sætte mig ned og reise mig op, vende mig om imedens jeg ligger, dandse og andet mere.

Jeg kan meddele andre mine Tanker, Følelser, Ønsker og Planer ved Hjælp af Ord, som jeg udtaler; men Dyrene have ingen Ord. Til at tale bruger jeg følgende Redskaber: Lungerne, Luftrøret, Ganen, Tungen, Tænderne, Læberne og Næseborene. Men bruges de alle paa samme Maade? —.

Jeg kan see, thi jeg har to sunde Øine. Jeg kan høre, thi —. Jeg kan smage, thi jeg har en Tunge og en Gane. Jeg kan lugte, thi —. Over mit hele Legeme kan jeg føle; men især har jeg en fin Følelse i mine Fingre.

Jeg seer Maanen, Solen og Stjernerne paa Himlen; paa Jorden seer jeg Mennesker, Dyr, Træer, Planter, Stene, Bjerge, Høie, Marker, Skove, Fjorde, Søer, Bække, Kilder, Huse, Stæder og Gaarde, samt alt hvad Menneskets Haand frembringer, f. Ex. —, —, —, —. I Luften seer jeg Fugle, Myg, Fluor og Sommerfugle, og høit oppe i Luften seer jeg Skyerne svæve; i Jorden seer jeg Orme, i Vandet Fiske, Frøer og forskellige Smaadyr.

38

Jeg hører Fuglenes Sang, Tordenens Rullen, Klokkernes Klang, Bækkens Rislen, Vindens Susen, Pidskens Smeld, Hestens Vrinsken, Koens Brøl, Bølgernes Pladsken, Musikkens Toner og Uhrets sagte Pikken. Jeg kan i lang Afstand høre en Hund gjøe, en Hane gale, et Kirkeuhr slaae og Bøssen knalde.

Jeg føler, at Ilden brænder, at frisk Kildevand kjøler, at Solstraalerne opvarme mig, at en Torn stikker og en Nelde volder Svie, at en Steen er haard, Uld blød, Isen kold og Speilet glat. Jeg kan fornemme en Smerte i mit Been, en Hede i mit Hoved, —.

Jeg smager, at Sukkeret er sødt, Æddiken sur; jeg kan ved at smage, uden at see, skjelne imellem Rugbrød og Hvedebrød, Salt og Senep, Øl og Mælk, — og —.

Jeg lugter med Velbehag Duften af en Rose, af en Høsaate, af en blomsterrig Eng, af Violer om Foraaret, af Jordbær om Sommeren. Jeg finder Lugten af flere Blomster ubehagelig, f. Ex. Bulmeurt, af —. Jeg kan i Afstand mærke Lugten af frisk Gjødning, af et Aadsel paa Marken, af —.

42. Jeg kan huske en Historie, som jeg hørte fortælle for rum Tid siden; jeg kan huske den fremmede Mand, som jeg saae forrige Sommer; den Smerte, som jeg følte, da min Haand blev brændt; de Ting, som jeg lærte i Skolen igaar. Hvad lærte Du da? —.

Jeg kan forestille mig, hvorledes min Moder, min Broder og andre see ud, endskjønt jeg i dette Øieblik ikke seer dem her for mig. Jeg kan forestille mig, hvorledes et Skib seer ud, thi jeg har seet Skibe mere end een Gang. Jeg kan forestille mig, hvorledes en Kanon seer ud, thi min Lærer har nøiagtig beskrevet den for mig: en Kanon —.

Jeg kan tydelig huske det, som jeg har seet, hørt, følt og fornummet, eller jeg kan tydelig forestille mig alt dette, uden at jeg dertil bruger mine Øine, mine Øren, min Tunge, Haand eller Fod. De Evner, ved hvilke jeg forestiller mig noget, husker noget, tænker paa noget, forstaaer noget, ønsker noget, vil noget, ere ikke Evner i mit Legeme, men Evner i min Sjæl, eller Sjæle-³⁹Evner. Min Sjæl er i mig, men jeg kan ikke see den; jeg kan kun mærke paa mine Forestillinger, Tanker, Ønsker og Fornemmelser, at jeg har en Sjæl.

Havde jeg ingen Sjæl, saa kunde jeg ikke begribe noget, ikke lære noget. Havde jeg ingen Sjæl, saa kunde jeg hverken regne eller læse eller skrive, thi i det at jeg regner eller læser eller skriver, maa jeg tillige tænke; men jeg kan kun tænke med Sjælen.

Med min Sjæl tænker jeg, idet jeg regner, paa de Tal, som jeg skal lægge sammen eller drage fra hinanden. Med min Sjæl tænker jeg paa den Mand, som min Lærer fortæller mig om. Med min Sjæl tænker jeg, idet jeg læser, paa den Ting, som Ordet betyder, f. Ex. paa en sort Hest, naar der staaer de to Ord "sort Hest" i Bogen, paa en Kniv, naar der staaer Ordet "Kniv" &c. &c. Med min Sjæl tænker jeg paa, hvad for en Leg jeg vil lege, naar Skoletiden er forbi. Med min Sjæl tænker jeg paa, at det er forbuden mig at snakke og gjøre Støi paa Skolen, og jeg sidder derfor ganske rolig og opmærksom.

Jeg kunde ikke sige noget Fornuftigt, dersom jeg ingen Sjæl havde, hvormed jeg tænkte de Tanker, som jeg udtaler. Jeg taler med min Fader,

med min Søster, med mine Kammerater, og jeg svarer paa deres Spørgsmaal og Tiltale. Disse Svar har jeg ikke først lært udenad, for siden at kunne fremsige dem, thi jeg vidste ikke forud, hvad hine vilde sige til mig; men jeg tænker efter med min Sjæl over deres Ord, som jeg hører, og saa svarer jeg dem derefter.

43. Jeg kunde ikke have Lyst til at bytte min Kjole med den pjaltede Kjole, som Tiggeren igaar havde paa, thi jeg har sammenlignet begge Kjoler med hinanden og bemærket, at min Kjole ikke er sønderreven eller forslidt og at den altsaa er bedre end Tiggerens. I det at jeg sammenligner begge Kjoler og saa skjønner, at min er bedre, bruger jeg den Evne i min Sjæl, som hedder Forstand.

Da min Broder, som skulde bringe et Brev hen til Præsten, havde stødt sit Been, saa at det smertede ham at gaae, besluttede jeg at gaae i hans Sted; jeg brugte da den Evne i Sjælen, som kaldes Villie, til at tage denne Beslutning med.

40

Naar jeg eftertænker, hvormeget Godt min Fader og min Moder have gjort mig, eller hvor skjønt dette Land er, hvori jeg lever, saa kan jeg ikke andet end holde meget af mine gode Forældre og dette skønne Land. Jeg bærer Kjærlighed til mine Forældre og mit Fædreland. En saadan stærk og levende Fornemmelse i Sjælen er en Følelse. Jeg seer, at en Mand, som har paataget sig at kjøre Steen til en Bygning, lægger urimelig meget paa Vognen og ubarmhjertigt prygl sine stakkels Heste, som ikke kan komme af Stedet — og jeg mærker hos mig en levende Lyst til at tage mig af de arme Dyr og irettesætte ham for sin Grusomhed. Mandens Handling vækker Medlidenhed og Vrede hos mig. Men disse to Fornemmelser ere Følelser. Følelser ere ogsaa Taknemmelighed og Glæde, Misundelse og Had o. m. a.

44. Jeg har seet, hvorledes man bærer sig ad, for at dyrke Jorden. Bonden, eller hans Karl, spænder Heste for et Redskab, som hedder Plov eller Al. I Ploven sidder Langjernet, et skarpt Jern til at ridse Furen løs fra Siden, Skjæret, til at skjære den løs fra neden, og Muldfjællen, til at vende den om. Derpaa kjører han til og pløier ned ad Ageren og tilbage igjen, indtil den er oppløiet. Da bestrøer han den pløiede Ager med Sæden af Rug, Hvede, Byg, Havre, Ærter, Vikker, Raps o. a. m. Dette hedder at saae. Saa kommer hans Tjenestedreng kjørende med Harven bag efter ham; denne er et Redskab med store spidse Tænder i, til at rive de pløiede Furer istykker

med og bringe Sædekornet ned under Mulden. Tilsidst kjører Drengen over den besaaede og harvede Mark med en rund Træblok, der kaldes Rullen, og som løber bestandig rundt, til at knuse og jævne Jordklumperne. Drengen staaer sommetider skrævs over Rullen med eet Been paa hvert Befæstningsbræt og kjører som en Kudsk, indtil hele Ageren er rullet. Oftest maa Bonden pløie, harve og rulle sin Ager flere Gange, før den bliver færdig. Da giver Vor Herre Regn, Solskin, Varme og alt betimeligt Veir, saa at Sæden spirer frem, løber op med Blade, skyder siden op i lange Straa, sætter Ax, Blomster og Kjærne, modnes og høstes. — I det at jeg nu saae alt dette til forskjellige Tider og siden igjen forestillede mig det i min Sjæl, eller gjenkaldte det ved Hjælp af min Hukommelse, gjorde jeg mig et Begreb om Agerdyrkningen.

41

45. Hvo, som hidtil har læst i denne Bog med Opmærksomhed og Eftertanke, maa være i Stand til at give et passende Svar paa efterfølgende Spørgsmaal; ja, ved flere af dem kan der kun gives eet eneste rigtigt Svar.

Hvad vil den Hungrige? Hvad vil den Tørstige? Hvad vil den Flittige? Hvad vil den Dovne? Hvad vil den Trætte? Hvad vil den Syge? Hvad vil Løgneren? Hvad vil den Egensindige? Hvad vil Tyven? Hvad vil den Redelige?

Alt, hvad man kan spise, hedder —. Alt, hvad man kan see, hedder —. Alt det, som ikke koster meget, hedder —. Alt, hvad man ikke kan bruge, hedder —. Alle Dyr, som give deres Unger Patte, hedde —. Alle Dyr, som have Fjer paa sig, hedde —. Paa hver Haand har jeg —. Paa hver Fod har jeg —. De Børn, som ikke adlyde deres Forældre, hedde —. De Børn, som volde deres Forældre Glæde, hedde —.

Med mine Hænder kan jeg —. Med mine Fødder kan jeg —. Med min Tunge kan jeg —. Med min Forstand kan jeg —. Med min Hukommelse kan jeg —. Hvad kan den Rige? Hvad kan den Duelige? Hvad kan den Stærke? Hvad kan den Sunde?

Hvad skal den Uvidende? Hvad skal den Syge? Hvad skal den Smudsige? Hvad skal den Uartige? Hvad skal den Forvovne? Hvad skal den Hidsige? Hvad skal den Unge?

Kan Du nævne alt det, som Smeden har gjort i dette Værelse? —. Men nu ogsaa alt det, som Snedkeren har gjort? —, Bemærker Du i dette Værelse nogen Ting, som Dreieren har gjort? Kan Du nævne mig en eller anden

42

Ting her i Stuen, som er gjort af en kyndig Professionist, men som ikke nu er synlig?

Hvad hedder vel den Ting, som ikke maa feile i nogen Stue, der beboes, uagtet den en heel Deel af Aaret ikke kan bruges? Hvad bemærker Du i denne Stue, som før har siddet paa et Dyr? Hvad for Huusgeraad af Træ kan ikke godt undværes i Kjøkkenet? hvilke af Jern? hvilke af Kobber? Hvad behøves der, for at kjøre herfra til næste By?

Hvad er der skeet, inden vor Skolestue kom i den Stand, hvori den nu er?

Nævn mig alle Dele af Dit Hoved — alle Dine Fornødenheder — alt, hvad Du behøver i Skolen — alle de Dyr, hvis Kjød Du har spist — alle de Fugle, Du kjender fra Marken og Skoven.

Nævn mig nu nogle vilde firfødde Dyr og nogle tamme Fuglesorter —. Jeg kan nævne Fiske, som leve i Havet, og Fiske, som leve i Søer og Aaer —. Jeg kjender nu forskellige Kryderier, forskellige Jordarter og veed, hvortil de kunne bruges —. Jeg kan nævne de vilde Dyr, hvis Skind bruges, og dem igjen af disse, hvis Kjød spises —. Kan Du nævne nogle Dyr, som leve under Jorden?

Nævn mig nogle Ting, som af Naturen have en grøn Farve — og nogle, som ere sorte — og nogle, som ere hvide —. Nu nogle, som ere lette — og derpaa nogle, som ere tunge. Hvilke Dyr ere aldrig blaae? Hvilke aldrig gule? Hvilke aldrig grønne? Hvilke aldrig brune —. Nævn mig det fjerde ⁴³ Bogstav i Alphabetet — og det tiende Bogstav — nu det syvende Tal — den sjette Maaned i Aaret — den ellefte — en Sommermaaned — en Foraarsmaaned —. Nævn den Maaned, hvori Du er født. Nævn nogle Ting, som blive blødere i Vandet —; en Ting, som bliver større, naar den kommer i Vand, og en Ting, som bliver mindre —; nogle Ting, som synke i Vandet, og nogle, som svømme ovenpaa —. Nævn noget Suurt, noget Södt, noget Bittert.

Hvad kaldes de enkelte Dele af en Arbeidsvogn, af en Spinderok, af en Kniv, af en Pen, af et Vindue, af en Dör, af en Tröie? — Nævn mig nogle Feil, som Börn gjøre sig skyldige i, og nævn en god Skoledrengs Egenskaber.

Hvorledes følge Aarstiderne efter hverandre? —. Om Hösten er Luften —, om Sommeren er den —; om Vinteren bliver Vandet til —. Hvo, som ikke vil fryse om Vinteren, maa —.

I Vandet leve —, i Luften leve —, i Jorden boe —, i Sumpene leve —. Ere Fuglene altid i Luften?

Den, som ikke gider arbeide, men hellere gaae ledig, hedder et — Menneske. Hvo, som ikke er flittig og opmærksom i Skolen, kan intet —, og han bliver — sin Levetid.

Naar der falder megen Sne om Vinteren, saa — man i —; hvorfor kan man ikke bruge Hjul? —. Over Vandet kan man komme paa en —, eller en —, eller i en —, eller i et —, eftersom det er grundt eller dybt, smalt eller bredt.

Alle Træer, som bære spiselige Frugter, hedde —. En Have, i hvilken mange saadanne Træer groe, hedder —. Birken bærer ingen —, men dens Ved er meget —. Egen og Hestekastanien bære rigtignok Frugter, men disse ere ikke —. De Træer, som yde os Bygningstømmer og Brænde, ere følgende: —, —, —, o. s. v. Store omhuggede Træer sauger man fra hinanden, for at faae — eller — deraf. Bræderne bruger — til at gjøre — og — og — af.

44

Fjeder bruger man til —, Naale til —, en Tavle til —, Fødderne til —, Øinene til —, Ørene til —, Næsen til —, Tungen til — og til —, Hænderne til —, —, —, o. s. v., Tænderne til —, en Pensel til —, en Klokke til —, Vandet til —, —, —, en Stok til —, —, og hvortil desuden? Et Næt bruger — til —; en Flint bruger — til —, og Soldaten til —.

Den, som ikke kan høre, kalder man —. Den, som ikke kan see, kalder man —. Den, som ikke kan tale, kalder man —. Den, som ikke kan gaae lige, er —. Hvo, som leer eller endogsaa spotter over saadanne ulykkelige Mennesker, fortjener —.

Mange Dyr give en Lyd fra sig, naar de ere hungrige eller vrede eller glade. Svinet —, Hunden —, Faaret —, Hesten —, Koen —, Hønen —, Musen —, Gaasen —, Ræven —. Meget gjerne hører jeg en —s og en —s smukke Sang. Spurven kan ikke —, Hesten kan kun — og —.

Hvilke Haandværkere beskjæftige sig med Træets Bearbejdelse? Hvilke Folk forarbeide især Ulden, og hvilke især Linet? Hvis Kald er det at vaage om Natten, for at de andre Mennesker kunne sove roligt og trygt? Hvilke Folk maae altid arbeide om Natten, for at andre kunne nyde godt deraf om Dagen? Hvilke Mennesker have Forretninger, hvorved Reenligheden umulig kan bevares? Hvilke Haandværkere lide af Stank ved deres Arbeide?

45

Nævn mig nogle Haandværkere, som forfærdige Ting, der tjene til Bequemmelighed, eller til Fornøielse, eller til Pragt. Nævn mig de Kunstnere, som ved deres Kunstværker fryde vore Sandser. Hvad kaldes den Kunst, som skaffer os smukke Vaaningshuse?

Hvilke Folk maae bukke sig ved deres Arbeide? —. Hvilke maae klavre ved deres Arbeide? —. Hvilke maae krybe eller lade sig hidse op og ned? —. Hvo arbeider paa Vandet? —. Hvo i Vandet? —. Hvo arbeider nede i Jorden? —. Hvo i Skoven? —. Hvilke Mennesker maae bestandig gaae, for at fortjene deres Brød? —. Hvo maa arbeide baade med Hænder og Fødder paa een Gang? —. Hvilke Folk maae udholde megen Hede ved deres Arbeide? — Hvo stærk Kulde? — Hvilke Mennesker maae i deres Kaldsforretninger næsten bestandig være paa Reise? — Hvo kan ikke leve uden at udgyde Blod? —

46. Det, som ikke kan skee, er umuligt. Det er umuligt, at et Barn i Skolen kan lære noget, naar det ikke er opmærksomt og flittigt. Det er umuligt, at den kan vedblive at være sund og frisk, som spiser og drikker uden Maadehold. Det er umuligt, at et Menneske, som eengang er død, igjen kan vise sig levende. Det er umuligt, at en Døv kan fornøie sig over smuk Musik. Hvad er umuligt for en Blind? Hvad er umuligt for et lille Pattebarn? Hvad for en Syg? Hvad for Dyrene?

Det, som kan skee, er muligt. Det er muligt, at tage Feil af Veien, naar man ikke kjender den rigtig; det er muligt at falde, naar man gaaer.

Hvad der maa og skal skee, det er nødvendigt. Det er altsaa nødvendigt, at Mennesket nyder sund Føde. (Hvorfor?) Det er nødvendigt, at den trætte Arbeider hviler sig og sover. (Hvorfor?) Det er nødvendigt, at den Syge tager Medicinen og forholder sig rolig. (Hvorfor?) Er det nødvendigt, at ethvert Huus har en Dør og et Tag? —. Er det nødvendigt, at alle Vogne have fire Hjul? —. Er det nødvendigt, at alle Mennesker maae døe? —. Er det nødvendigt, at alle Borde ere brune? —. Er det nødvendigt, at alle Blomster engang visne? —. Er det nødvendigt, at Børn lære noget? —. Er det nødvendigt at give Hesten Græs og Havre, eller kan man ogsaa fodre dem med Kjød og Been, ligesom Hunden? —. Er det nødvendigt, at Børn efterligne alt, hvad de see Voxne gjøre? —. Er det nødvendigt, at alle Stole have fire Been? —. Er det nødvendigt at tække Huset med Straa? —. Er det nødvendigt at brænde Lys i Mørke? —.

47. Alt det, som en Ting ligegodt kan være og ikke være, uden at den ophører at være den Ting, som den er, kalder man vilkaarligt ved en saadan Ting, eller dens tilfældige og ufor nødne Egenskaber. Et Bord er ligegodt et Bord, om det er fiirkantet eller rundt, om det har een Skuffe eller to Skuffer, om det er malet blaåt eller bruunt, eller ikke er malet; det er altsaa ganske tilfældige og ufor nødne Egenskaber, at et Bord er fiirkantet, at det har kun een Skuffe og at det er malet blaåt. Men at Bordet har Fødder at staae paa og en Plade, som man kan sætte eller lægge noget paa, det er nødvendige Egenskaber; thi ellers var det ikke længere et Bord.

At en Hund hyler udenfor et Huus og at der kort efter dør et Menneske i samme Huus, det er noget tilfældigt; thi man har ogsaa hørt en Hund hyle i et heelt Døgn før et Huus, og dog døde der i Aar og Dag intet Menneske i hele Huset. Man har ligeledes seet en Gaardhund, som ikke gav en Lyd fra sig, uagtet der døde fem Mennesker i een Uge i samme Huus.

At En, som sætter Penge i Lotteriet, vinder noget, det er tilfældigt, thi de allerfleste, som sætte Penge i Lotteriet, vinde ingenting og spille kun deres Penge.

48. Det, som pleier at skee, er det Sædvanlige; det, som ikke pleier at skee, er det —. Det, som jeg venter og formoder, kalder jeg rimeligt eller sandsynligt; men det, som jeg ikke finder rimeligt, kalder jeg — eller —. Naar jeg ikke gaaer hjemme fra i rette Tid, saa er det rimeligt, at jeg vil komme for silde. Naar jeg glemmer at gjøre, hvad jeg har lovet, saa er det sandsynligt, at den bliver vred, til hvem jeg gav Løftet.

47

Er det Tilfældige eller det Sædvanlige meest sandsynligt? —. Er det rimeligt, at den, som kører, skal vælte? —. Er det sandsynligt, at den, som sælger noget, fortjener Penge? —. Det er ikke nødvendigt, at det Sandsynlige skeer, thi det Modsatte kunde muligviis ogsaa skee.

Det Nødvendige er meer end sandsynligt, thi det er vist. Det er vist, at den, som ikke vil arbeide, ikke fortjener noget; det er vist, at den Syge let kan have Skade af ikke at høre Lægens Raad; det er vist, at den, som forøder sin Formue, tilsidst bliver fattig; det er vist, at den, som ikke gjør det Gode, vil blive straffet derfor, enten af Mennesker eller af Gud, enten her eller hisset.

49. Der gaaer en Mand med Medestang til Kanten af en Sø eller en Elv. Han kaster Snoren ud i Vandet og seer bestandig efter det Mærke, som han

har sat paa Snoren og som nu flyder paa Vandfladen. Gjør han det ganske for ingen Ting? Nei! Han vil opnaae noget derved, han vil see at fange en Fisk, og dette er Hensigten af hans Handling. Der gaaer en anden ned til Søen, trækker alle Klæderne af sig og gaaer nøgen ud i Vandet. Har han ogsaa en Hensigt?

Mine Forældre skikke mig i Skole. De have derved den Hensigt, at jeg skal —. Christian gik ud paa Isen, faldt og brækkede sin Arm. Var det hans Hensigt, eller havde han en anden? —. En Mand graver et Hul ved Udkanten af en Gaard eller Have, sætter en høj stærk Stolpe ned i det, lægger et Par Stene omkring den nede i Hullet, kaster Jorden igjen til og stamper den fast med sine Fødder. Ikke langt fra denne Stolpe sætter han en anden Stolpe ned paa samme Maade o. s. fr. Paa tværs af disse Stolper holder han Bræder, det ene oven over det andet, som han med Søm slaaer fast til Stolperne. Hvad har han vel i Sinde at frembringe? —. Det er altsaa hans Hensigt at gjøre —. Men hvorfor vil han da igjen gjøre dette? Eller: har han en Hensigt dermed?

48

Jakob vilde gjerne have et smukt modent Æble ned af et høit Træ. Han rystede derfor i Træet; men Æblet blev siddende, thi Træet var for tykt, til at Jakob kunde rokke det synderligt. Nu forsøgte han at klavre op i Træet, men det vilde heller ikke lykkes, thi han havde ingen Øvelse i at klatre. Men nu hentede han en lang Stang, med hvilken han slog dygtig paa den Green, som Æblet sad paa, og nu faldt det ned lige i Hovedet paa ham. Jakob søgte altsaa at opnaae sin Hensigt paa tre Maader. Det, hvormed man søger at opnaae sin Hensigt, kaldes et Middel. Hvormange Midler havde Jakob anvendt for at opnaae sin Hensigt? Hvorledes vare de to første Midler? Hvorledes det tredje?

50. Hvilken Hensigt har den Syge, naar han tager Medicin eller Lægemidler? Hvorfor altsaa har Medicin ogsaa Navnet Læge-Middel? Hvilken Hensigt har Læreren, naar han straffer en forsømmelig eller uartig Lærling? —. Hvad skal Straffen altsaa være et Middel til? —. Hvilken Hensigt har den, som øver sig i at skrive? —. Hvad anseer han altsaa Øvelsen for at være?

Hvilket er det bedste Middel til at blive mæt —, til at blive forstandig —, til at blive god og gudfrygtig? Hvilket Middel er det bedste til at vogte sig for Kjedsomhed —, for Straf —, og for en ond Samvittighed? Hvilket Middel

bruges for at finde noget —, for at faae noget af andre — for at undgaae Ulykkestilfælde — for at varme sig — for at bevare sine Klæder — for ikke at miste sin Madlyst — for at komme fra eet Sted til et andet — for at faae Hoiden af en Stue eller Længden af en Ager at vide — for at gjøre sig yndet af Folk — for at sætte en Baad eller et Skib i Bevægelse?

Hvilke Midler anvender Bonden for at faae Sæd til at voxе paa sin Ager? Hvilke Midler anvender Smeden for at frembringe en Nøgle af et Stykke Jern? Hvilket Middel bruger man for at tæmme en Hest, og hvilke til at opmuntre den? Hvilket Middel bruges for at løfte en stor Byrde iveiret, for at erfare en Tings Tyngde, for at melde en Fraværende, hvad der skeer her hos os, for at meddele Folk Øvrighedens Befalinger?

49

51. Frederik skulde hente en Kniv til sin Fader i Kjøkkenet, da det allerede var bleven mørkt. „Tag dog Lyset med!“ sagde Faderen. Men Frederik meente, at han kunde finde Kniven i Mørke, da han godt vidste hvor den laa, og løb afsted uden Lys. Neppe varede det et Par Øieblikke, saa hørte Faderen ham falde. Hurtig løb nu denne ud med Lyset og fandt Frederik, som laa paa Gulvet, men af Skamfuldhed og Ærgrelse ikke kunde skribe, uagtet han følte stor Smerte; han var nemlig falden over et Stykke Brænde og havde forslaaet sit Knæ og sit Ansigt slemt paa Skorstenen. Smerterne vedbleve den hele Aften.

Hvoraf kom det sig, at Frederik saaledes faldt? Ikke sandt! deraf, at han var ubesindig og ikke vilde følge sin Faders Raad? Det, som gjør at noget andet skeer, eller det, hvoraf noget opstaaer, kalde vi en Aarsag, og det, som skeer eller fremkommer ved en saadan Aarsag, kalde vi en Virkning. Hvad var nu Aarsagen her og hvad var Virkningen? —, —. Kommer Aarsagen eller Virkningen først?

Karl blev af sine Forældre sendt i et Ærinde til sin Moster. Mosteren, som holdt meget af ham, gav ham et stort Stykke Kage og endeel Æbler hjem med; men Karl kunde ikke afholde sig og spiste underveis baade Kage og Æbler reent op. Den næste Nat fik han heftige Smerter i Underlivet. Hvad var Aarsag til hans Sygdom og hvoraf var hans Sygdom en Virkning?

Erik havde ret smukke Blomster i sin lille Have, men i et Par Dage havde han forglemt at vande dem; da begyndte Blomsterne stærkt at lude med Toppen og at hænge med Bladene. Hvad var Aarsagen hertil? Erik skyndte sig nu om Aftenen at vande de visnende Blomster, og næste Morgen viste sig

de gode Virkninger heraf: Blomsterne havde igjen reist sig iveiret, og et Par Dage efter vare de ligesaa friske som tilforn.

Norsk Læsebog.

Arbeideren er træt og hungrig. Hvad er Aarsagen hertil? —. Træthed og Hunger ere altsaa —. Hvoraf ere de Virkninger? —, Om Morgen svinder Mørket og det bliver lyst. Hvad er Aarsagen hertil? Sig mig Virkningerne af Søvn, af Spiisningen, af Flid, af Dovenskab, af Kulde, af Hede, af Lediggang, af Ild, af koldt Vand, af Løgn, af Tjenstagtighed, af Arbeidsomhed. 50

En Virkning kan ogsaa blive til en Aarsag. Du gaaer ud i Skoven. Paa eengang hører Du et Skud, og da det kommer saa uventet, bliver Du noget forskrækket. Knaldet, Du hørte, var nu en Virkning af Skuddet, men Knaldet blev igjen Aarsagen, til at Du forskrækkedes. Med det samme faldt der en Hare. Havde dette samme Aarsag som Din Skræk?

52. Hesten vrinskede, da Karlen traadte ind i Stalden. Hvorfor gjorde den vel det? Udentvivl fordi den haabede, at Karlen vilde give den Foder. Det, hvorfor man gjør noget, eller det, hvorfor noget skeer, eller det, hvorfor noget just er saaledes, som det er, hedder Grunden. Grunden, til at Hesten vrinskede, var altsaa dens Ædelyst eller Sult. Men Aarsagen var Karlens Indtrædelse.

August, en Kjøbmandssøn, gik en Gang om Foraaret ud paa Landet med sin Fader og saa underveis, at en Mængde Krager fulgte lige i Hælene paa en Bonde, som gik og pløiede. Hvorfor mon de Krager gjøre det? spurgte August forundret. Faderen sagde ham da, at Kragerne kunde godt lide de Mark, som ligge i Jorden. I det at Ploven river Jorden op, komme Markene frem, og derfor gaae Kragerne bestandig i Sporet. August forundrede sig nu ikke længer over det, som han saa, thi han vidste nu, hvorfor det skede, eller Grunden dertil.

Vi vilde kjøre ud, men da det begyndte at regne stærkt, maatte vi blive hjemme. Regnen var Aarsagen, til at vi bleve hjemme, men hvad var Grunden? Grunden var den, at vi ikke havde Lyst til at blive gjenneblødt.

Jeg veed Grunden, til at Svalen bygger sin Rede under Taget; jeg kan let finde Grunden, til at Hønsene holdes i Gaarden, og ikke i Haven, til at Isen smelter om Foraaret, til at min Fader slog mig, da jeg var ulydig. Jeg veed, 51
hvorfor enhver Bolig maa have en Skorsteen, enhver Pen en Split, et Vindue

sine Ruder og en Baad sin Kjø, samt hvorfor jeg nu ingen Lyst har til at sove.

IV. ORDSPROG OG TANKESPROG.

IV. Ordsprog og Tankesprog.

51

53. Klasserne 1, 3, 5, 7 indeholde Ordsprog, men Klasserne 2, 4, 6 Tankesprog. Ved Sprog ligefrem forstaaer man saadanne korte indholdsrige Sætninger eller Sententser, som udsige en eller anden lærerig Advarsel eller træffende Sandhed, et eller andet frugtbart Raad eller gavnligt Vink o. a. desl. Naar disse ere at tage lige efter Ordene med Hensyn til deres Betydning, saa hedde de Tankesprog. — Derimod kaldes de Ordsprog, naar de ikke ere at tage lige efter Ordene, fordi de betyde noget Andet og Dybere end det, som de ligefrem udsige.

Anmrk. Herfra maae vel adskilles blotte Mundheld, f. Ex. „saa vaad som en druknet Muus,” og blotte Talemaader, f. Ex. „at holde sig i sit Skind,” o. s. v.

Et Tankesprog har derfor kun 1 Mening, nemlig den, som det ligefrem udtaler; men et Ordsprog har 2 Meninger, nemlig den, som det ligefrem udsiger, eller den først iøinefaldende, og den, som det egentlig betyder, eller den anden og mere skjulte.

Et Tankesprog er det, naar der siges: „man skal sætte Tæring efter Næring!” thi herved tænkes ikke paa andet, end hvad der udsiges. Der tænkes nemlig paa den simple men for mange høist fornødne Advarsel, at man skal leve efter som man har Raad til, ikke gjøre Gjæld, for at faae noget at forlyste sig med, eller udgive sine Penge til Overflødigheder, der kunne undværes, og saa siden savne det, som er uundværligt.

52

Et Ordsprog er det derimod, naar der siges: „Liden Tue kan vælte stort Læs!” thi herved tænkes just paa noget andet, end hvad der udsiges. Der tænkes nemlig paa den mærkværdige Erfaring, som Livet skjenker os, at en

lille ubetydelig Hindring tidt kan kulkaste en stor Plan, eller at en lille uanseelig Mand tidt kan beseire en stor og formaaende Herre, eller at en lille Forseelse, som man ikke ændser, tidt kan drage de alvorligste Følger efter sig, o. a. desl.

Et Ordsprog har derfor ligesom et Ydre og et Indre, en Overflade og et Dyb, et Legem og en Sjæl. Legemet er den Mening, som Ordene ligefrem udsige, men Sjælen er den endnu langt vigtigere Mening, der ligger ligesom under eller bagved den udsagte, og som man tænker sig ved hele Sætningen, i det man anvender den. F. Ex. i Ordsproget: „Hver Fugl synger af sit Næb“ er den ydre Mening, eller Overfladen, netop det, som Ordene ligefrem antyde, men den indre eller dybere Mening er den, at det ene Menneske ikke altid kan vente, end sige fordre, at det andet skal tænke, tale og handle saaledes, som han selv gjør.

Man kunde derfor ogsaa sige om Ordsprogene, at de antyde Et, men betyde noget Andet. Men en Ting, være sig nu en legemlig Ting eller ogsaa et Ord, et Billede, en Skik, der betyder noget Andet foruden det, som det ligefrem er eller udsiger eller forestiller, kaldes et Symbol. Et Symbol er altsaa et Middel til at betegne eller udsige noget med, som ikke ligefrem eller umiddelbar nævnes. F. Ex. naar Forlovede give hinanden en Ring, naar en Ven rækker sin Ven Haanden, naar man sætter et Kors paa en Grav, o. m. a. Man kan derfor ogsaa sige, at Tankesprog have en ligefrem Betydning, men Ordsprog baade en ligefrem (eller umiddelbar) og desuden en symbolsk (eller middelbar), hvilken sidste er den vigtigste, eller ofte endog den eneste, som strengt taget er rigtig.

54. I.

52

1. Efter Regn kommer Solskin.

2. Een Fugl i Haanden er bedre end ti paa Taget.
3. Efter den søde Kløe kommer den sure Svie.
4. Krummer ere ogsaa Brød.
5. Rom blev ikke bygget paa een Dag.
6. En blind Høne finder ogsaa et Korn.
7. Soen er helst i Sølen.
8. Om Natten ere alle Katte graae.

53

9. Mange Hunde ere Harens Død.
10. Nye Koste feie bedst.
11. Øllet vil gjerne smage af Tønden.
12. Fed Steg behøver ei at spækkes.
13. Lige Børn lege bedst.
14. Ukrud forgaaer aldrig.
15. Træet falder ei for første Hug.
16. Hver Fugl synger af sit Næb.
17. Æblet falder ikke langt fra Stammen.
18. Ofte kommer en sort Unge af et hvidt Æg.
19. Der groer ikke Græs paa alfare Vei.
20. Man skal ikke bruge een Salve til alle Skader.
21. Barn skal krybe til det næmmer at gaae.
22. Idelig Draabe udhuler Stenen.
23. Hvor man hugger falder der Spaaner.
24. Liden Tue kan vælte stort Læs.
25. Krage søger Mage.
26. Man skal ikke byde Bagerens Børn Brød.
27. Fede Høns gjøre faa Æg.
28. Den, som rører ved Beg, faaer sorte Fingre.
29. Eet skabbet Faar kan smitte den hele Flok.
30. Mange Bække smaa gjøre een stor Aa.
31. Ned ad Bakke gaaer det altid let.
32. Af Hampegarn gjør man ei gode Silkepunge.
33. Gamle Stude have haarde Horn.
34. Galne Hunde faae revet Skind.
35. Bedre tyndt Øl end tomt Kar.
36. Intet Huus uden Muus.
37. Det er en mager Steg hvoraf Intet drypper.
38. Hund er djærvest for sin egen Dør.
39. Der skal Lykke til at drive sorte Sviin i Mørke.
40. Det er for silde at kaste Suurdeien i Ovnen efter Brødet.
41. Smeden har Tænger for ei at brænde sine Hænder.
42. Gammel Kudsk lider gjerne, at man smelder med Pidsken.
43. Bukken veed, at han har Horn.

44. Det er en dristig Muus, som gjør Rede i Kattens Øre.
45. De blive ei alle Præster, som læse i Bog.
46. Nærved skyder ingen Hare.
47. Det er ikke Alt Guld, som glimrer.
48. Det er en ussel Muus, der ei haver uden eet Hul.
49. Det er en slet Brønd, man skal bære Vandet i.
50. Den kommer ogsaa frem, som ager med Stude.
51. Den, som først kommer til Mølle, faaer først malet.
52. Den, som vil spise Kjærnen, maa knække Nødden.
53. Den Steen, man ikke kan rokke, maa man lade ligge.
54. Man skal kjerne til man faaer Smør.
55. Ilde skaaret Hoved er to Mænds Skam.
56. Flyv ei, før Du har Vinger.
57. Ingen Ko hedder broget, uden hun har en Plet.
58. Drik dit Øl, før det dovner.
59. Ingen faaer nyt Brød, uden han bager.
60. Til et kroget Hul skal der en kroget Nagle.
61. Jernet er aldrig saa gloende, det jo kan blive koldt igjen.
62. Hvor der ere to skabbede Øg, findes de vel.
63. Hvor Aadslæt er, der samles Ravnene.
64. Naar man seer Ørerne af Ulven, er han selv ikke langt borte.
65. Naar Katten er mæt, leger han med Musen.
66. Det er for silde at lukke Brønden, naar Barnet er druknet.
67. Smaa Klokke have og Lyd.
68. Villig Oxe skal man ei altid drive.
69. Biende Mand fanger Bør.
70. Den Hund, som gjør, bider ikke.
71. Tomme Vogne rumle meest.
72. Skarp Kniv kan let faae Skaar.
73. Fire Øine seer mere end to.
74. Naar Du holder Hund, skal Du ikke gjøe selv.
75. Naar Krybben er tom, bides Hestene.
76. Naar man slaaer i en Flok Hunde, piber den, det rammer.
77. Det er vanskeligt at plukke Haar af den Skaldede.
78. Nye Vogne knurre og knarke, indtil de blive vel smurte.

79. Bedre er spang Hest end tom Grime.
80. Man kan ikke fordre mere af en Stud end et Brøl.
81. Det nytter saa meget som at øse Vand med et Sold.
82. Naar Katten er ude, spille Musene paa Bænken.
83. Der gaaer ikke Røg af en Brand, uden der er Ild i den.
84. Man hører paa Klokkens Lyd, om den har Revne.
85. Een Sko passer ikke til alle Fødder.
86. Kragen raaber altid paa sit eget Navn.
87. Den som smører godt, han kører godt.
88. Det er det samme, som at slaae Vand paa en Gaas.
89. Den som faaer Æslet, faaer ogsaa Grimen.
90. Man gnaver noget af Been men intet af Steen.
91. For sin Kage skal man sig umage.
92. Hvad der er slaaget til en Skilling, bliver aldrig en Daler.
93. Saa grynte Grisene efter, som de gamle Sviin fore.
94. Hvo Ild vil have, han skal lede i Asken.
95. Den brune Nød har den søde Kjærne.
96. Man skal bløde Kaalen, ei oprykke hannem med Rode.
97. Mærk af Marsviin blæsende Storm.
98. Hvo lidet saaer, han lidet faaer.
99. Ulv tager ogsaa talte Faar.
100. Uvillig Oxe gjør kroget Fur.
101. Liden Byrde er langveis tung.
102. Ei ere alle Fugle Høge.
103. De ere ei alle Jægere, i Horn blæse.
104. Det er ondt at vænne det Sviin af Vane, som i er vant.
105. Ofte voxer Klinte efter Svedesæd.
106. Saadan er Frugten, som Dyden er i Træet.
107. Den skjuler sig gjerne, som skiden er.
108. Tør Ved gjør rask Ild.
109. Hvis Brød jeg æder, dens Vise jeg qvæder.
110. Ilde er det for Rakke*) at lege med Bjørnehvalpe.
111. Naar een Hund tuder, tude de alle.
112. Man og kjedes ved Honningkage.
113. En sydende Gryde stilles med lidt koldt Vand.

114. To Hunde forliges ikke om eet Been.

55.

2.

115. Huusfred er Huusfryd.

116. Vanen er den anden Natur.

117. Enighed er bedste Værn.

118. En Arbejder er sin Løn værd.

119. Vel begyndt er halv fuldendt.

120. Lønlig Sorg er tung at bære.

121. Gjort Gjerning staaer ikke til at ændre.

122. Mange Munde gør tomme Fade.

123. Suus og Duus gør øde Huus.

124. Høflighed koster ingen Penge.

125. Man skal sætte Tæring efter Næring.

126. Gud elsker en glad Giver.

127. Et godt Ord finder et godt Sted.

128. Den Unge skal man lære, den Gamle skal man ære.

129. Tag mange til Hjælp, men faa paa Raad.

130. Gjerrig Mand er Ingen god, men sig selv værst.

131. De Gamle til Raad, de Unge til Daad.

132. Rigdom forgaaer, men Dyd bestaaer.

133. Af Skade bliver man klog, men sjelden rig.

134. Spente**) og spare, det kan længe vare.

135. Naar Tosse kommer til Marked, faaer Kræmmeren Penge.

136. At græde for Dommeren er for silde grædt.

137. At gjøre alle til Maade er vanskeligt.

138. Det er bedre at eie end at have til Leie.

139. Det er bedre at have Forsorg end Eftersorg.

140. Han skal meget syde, som Mange vil byde.

141. Hvo intet vover han intet vinder.

142. Hvad Ung næmmer, det Gammel ei glemmer.

143. Naar Nøden er størst er Hjælpen nærmest.

144. Ond Snak fordærver gode Sæder.

145. Den Klogeste giver efter.

146. Den, som een Gang har løiet, troer man ikke let en anden Gang.

147. Lyster Dig intet, saa brøster Dig Intet.
148. Ære den, som Ære bør.
149. Lysten driver Værket.
150. Det er bedre at lide end at gjøre Uret.
151. Næst Gud er det bedst at lide paa sig selv.
152. Til Bytte skal Du langsomt lytte.
153. Sygdom er hver Mands Herre.
154. Maikulde gjør Bondens Lader fulde.
155. Den, som ikke sparede paa Skillingen, fik aldrig Daleren.
156. Det er bedre at faste hver Søndag end hver Søgnedag.
157. Fremmed Mad smager bedst.
158. Det forstaaer sig: den, der falder, slaaer sig.
159. Der skal ingen Nar til at see paa halvgjort Arbeide.
160. Loven er ærlig, men Holden er besværlig.
161. Mennesket spaaer, men Gud raader.
162. Den, som giver, til han tigger, han skal slaaes, til han ligger.
163. Den, som ikke Gammelt vil bøde, faaer intet Nyt at øde.
164. Den, som vil have alt, hvad han seer, han maa græde, naar andre leer.
165. Den, der hæler, er saa god som den, der stjæler.
166. Somme tillands og somme tilvands.
167. Hvo noget vil give, han skal ei for længe bie.
168. Høit er Herrebud, men høiere er Guds Bud.
169. Han er ræd, der ei tør skjelve.
170. Revselse er god, om hun ei er for megen.
171. Hvo aveløs lever, han æreløs dør.
172. Barn gjør i By som det hjemme er lært.
173. Giv ei Barn saa tidt det beder.
174. Sorg gjør blege Kinder.
175. Fattig Mand har ei uden af Haand og i Mund.
176. Hvo lidet forsmaaer, bliver sjelden rig.
177. Den vorder sjelden rig, der tidt flytter.
178. Fordi er Arbeide godt, at Gods regner ei i Mund.
179. Bid byder anden ind.
180. Den varme Seng og lade Dreng kunne ei vel skilles ad.

- 181. Venner i Nød nøies med lidt Brød.
- 182. Sommeren føder, Vinteren øder.
- 183. Lystigt Selskab gjør korte Mile.
- 184. At bede og smøre sinker ei at kjøre.
- 185. Blunder man, naar man kjøber, faaer man gloe, naar man betaler.
- 186. Sygen løber til og kryber fra.
- 187. Laan skal gaae lydløst hjem.
- 188. Gode Ord er bedre end Guld.
- 189. En ond Hitter er ei bedre end en Tyv.

56. 3.

- 190. Salt og Brød gjør Kinden rød.
- 191. Det skal være en stiv Bue, der skal skyde til Maanen.
- 192. Den Steen, som hver Mand spytter paa, bliver tilsidst vaad.
- 193. I godt Veir vil alle styre.
- 194. Bag efter kommer tyndt Øl.
- 195. Braadne Kar i alle Lande.
- 196. Een Svale gjør ingen Sommer.
- 197. Det er ikke værdt at gjøre sig til Hund for et Beens Skyld.
- 198. Blodet er aldrig saa tyndt, det er jo tykkere end Vand.
- 199. Hvem der har nok af Smørret kaster ogsaa noget i Kaalen.
- 200. Enhver Hane kroer sig paa sin Mødding.
- 201. Han kan ilde kjøre, som ei kan vende.
- 202. Naar Musen er mæt, saa er Melet beskt.
- 203. En Kat med Handsker paa fanger ingen Muus.
- 204. Sovende Ulv bider ei mange Dyr.
- 205. Den ene Ravn hugger ei Øiet ud paa den anden.
- 206. Udyrket Jord bærer Torn og Tidsel.
- 207. Man skal ei skue Hunden paa Haarene.
- 208. Kloge Høns værpe ogsaa i Nælder.
- 209. Man skal ikke skue given Hest i Munden.
- 210. Alt Vand løber til Havet; dog bliver det ikke fuldt.
- 211. Det er godt at roe under fulde Seil.
- 212. Bælgen er det bedste paa Ræven.
- 213. Beg og Tjære er Baadsmands Ære.
- 214. Paa glat Iis ere alle lige stærke.

215. Den, som vil gjøre et stort Spring, skal tage rigtig Fart.
216. Den veed bedst, hvor Skoen trykker, der har den paa.
217. Under Faareskind findes ofte Ulvesind.
218. Af sød Viin bliver suur Æddike.
219. Hver feie for sin egen Dør.
220. Det er sælsomt at see hvide Ravne.
221. Det er godt at have reent Meel i sin Pose.
222. Hver mener, at hans Kobber er Guld.
223. Hvad vil Spurve i Tranedands?
224. Der er intet Haar saa lidet, at det jo har sin Skygge.
225. Mangen gjør Mortensaften saa fed, at han til Juul ikke har en Bid.
226. Den Steen vorder ei mosgroet, som ofte vendes.
227. Han skal lude, der haver lave Døre.
228. Griis maa gjælde, det gammel So haver bruddt.
229. Ræven tager ogsaa talte Gjæs.
230. Galt maa gjælde, hvad Ornen brød.
231. Det er en ond Fole, der ikke har slaget en Skagle sønder.
232. Jernet er haardt og blødnes dog i Ilden.
233. Den, som har mange Jern i Ilden, faaer somme brændt.
234. En maa tude med de Ulve, En lever iblandt.
235. Man skal ikke tage Hatten af, før man seer Manden.
236. Man skal smedde, medens Jernet er varmt.
237. Da er Venskabet ude, naar der intet Øl er at tude.
238. Dagen kommer vel, om end Hanen ikke galer.
239. Man maa gaae paa Jorden, om den end er gloende.
240. Der ere flere brogede Køer end Præstens.
241. Hvo der graver en Grav til andre, falder selv derudi.
242. Det, man fjæler i Snee, kommer op i Tø.
243. Hvor man ikke kan spise sig mæt, skal man heller ikke slikke sig mæt.
244. Nu vil Ægget lære Hønen.
245. Skomager bliv ved Din Læst.
246. Alle vil over, hvor Gjærdet er lavest.
247. Man træder Katten saa længe paa Halen, at den tilsidst vender Klørne til.

248. Han kan ikke see Skoven for bare Træer.
249. Kast ei det skidne Vand bort, før Du seer det rene.
250. En god Vise kan man ikke qvæde for tidt.
251. Der skal skarp Lud til skurvede Hoveder.
252. Hvor blev den Snee, som faldt ifjor?
253. Som man reder, saa ligger man.
254. Mange Kokke fordærve Suppen.
255. Naar gammel Hest kommer i Gang, er han ond at stille.
256. Væk ikke den slumrende Løve.
257. Smaa Gryder have ogsaa Øren.
258. Blandt Blinde er den Eenøiede den Bedste?
259. Hvor man ikke kan springe over, skal man krybe under.
260. Sviger Du Hesten i Sækken, saa sviger han Dig i Bækken.
261. Brændt Barn skyer Ilden.
262. Solen er Klar, om end den Blinde ikke seer det.
263. Harer og Faar er ikke eens at gjemme i Gaard.
264. Man skal høre meget førend Ørene gaaer af.
265. To haarde Stene male ikke godt sammen.
266. Den, der spytter i Kaalen, maa selv søbe den.
267. Een Penge i Tasken klinger ikke.
268. Medens Græsset groer, dør Koen.
269. Har man sagt A, maa man sige B.
270. Kom til Mit imorgen, saa er jeg ikke hjemme.
271. Den druknes ei, som hænges skal.
272. Et rødt Æble kan dog være ormstukket.
273. Den, som lægger sig i Mæsketruget, bliver bidt af Svinene.
274. Hvor en Snog faaer Hovedet ind, faaer den snart Halen bagefter.
275. Man seer en lappet Arm, men ei en sulten Tarm.
276. Det er hver Dag Jagtdag, men ikke hver Dag Fangedag.
277. Den, som vil være med i Legen, skal ogsaa have noget af Stegen.
278. Hvor Heiren den flyver, der fører den Halen med sig.
279. Æblet triller ei saa langt, at det smager ei af Roden.
280. Det er sødt at drikke, men suurt at betale.
281. Et Haar og andet gjør Bonden skaldet.
282. Han er værdt sit Kjød, som sin Kaal vel æder.

283. Den Qværnsteen maler ogsaa, som under ligger.
284. Kom stundom med Tyven ei altid med Riven.
285. Man maa og forstaae en halvqvædt Vise.
286. Den slaaer som en Stymper, der hverken faaer Krop eller Skind.
287. Naar Hyrden og Ulven gjøre baade Et, da har Hjorden tabt.
288. Den, som spytter imod Himlen, han spytter i sit eget Ansigt.
289. Imellem to Stole falder Rumpen paa Jorden.
290. Hors gjælder ofte, at Kjøresvend er vred.
291. Naar Legen er feirest, skal man holde op.
292. Man kan ikke have baade i Pose og i Sæk.
293. Saa fødes Bier som Bjørne, men dog af ulige Bid.
294. Hvo Kjært vil have, skal Afholdt lade.
295. Hofmands Hest kommer og til Harven.
296. Det er ondt at kjende*) gammel Hund at kure.
297. Gaaer Du i Dands, see hvem Du tager om Haand.
298. Husk, at Koen gjengjælder med Skarn.
299. Det er daarligt at baase for ufødt Fæ.
300. Det er ondt at stinge Haanden imellem Barken og Træet.
301. Der kommer ei hvert Aar Hval til Land.
302. Han skal have Fingre af Jern, som skal flaae Fanden.
303. Der hører alt mere til Hest end sige: Hoo!
304. Vil man jage En over tre Gjærder, maa man selv over de to.
305. Saa først og slaa siden.
306. Sort Ko giver hvid Mælk.
307. Muus vil have Madro, alligevel det er med Rædsel.
308. Gjensti vorder ofte Glapsti*).
309. Gjærd saa Gaard, at der vorder ei Gab ved Enden.
310. Meget Vand løber, mens Mølleren sover.
311. Viben vil væрге al Marken og hun kan ei væрге sin egen Rede.
312. Kroget Træ giver og gode Kul.
313. Alle Blomster due ikke til Urtekost.
314. Aldrig er Fuglen saa liden søger jo egen Bo.
315. Det er en slem Fugl der gjør i sin egen Rede.
316. So kan ei med Feile**) og Ko kan ei med Kaabekrave.
317. Det er godt at svømme, naar en Anden holder Hovedet op.

318. Kragen veed nok hvad So den vil ride paa.
 319. De store Fiske æde de smaa; saa maae de under, der mindst
 formaae.
 320. Den Green, der bugner, er bedre end den, der brister.
 321. Ondt at gabe mod Ovnsmund.
 322. Hesten staaer tidt for Hø og gnægger ad Halm.
 323. Saa lever Høne af sit Skrab som Løve af sit Rov.
 324. Det fede vil altid oppe være.
 325. Tvæt Hund og kæm Hund, saa er Hund som den før var.

57.

4.

326. Ærlighed varer længst.
 327. Villie er ei Landeret.
 328. Forord bryder ingen Trætte.
 329. Strengte Herrer regjerer kun kort.
 330. Det er ingen Kunst at være taalmodig i Medgang.
 331. Der kan udgaae en Stor af en liden Hytte.
 332. Der er Ingen født Mester.
 333. I Dag rød i Morgen død.
 334. Han sparer paa Skillingen, men lader Daleren løbe.
 335. Syndenvind og Qvindevrede ender gjerne med Vaadt.
 336. Klæder skabe Folk og Kjød skaber Heste.
 337. Den Dovne slæber sig ihjel hellere end han gaaer to Gange.
 338. Som Herren er, saa følg ham Svende.
 339. Selvgjort er velgjort.
 340. Leilighed gjør Tyve.
 341. Længe borget er ikke skjenket.
 342. Den, som bringer meget Nyt i Huus, bærer endnu mere i By.
 343. Herrebud vil ei have nei.
 344. Nød lærer nogen Kone at spinde.
 345. Vred Mand finder vel Vaaben.
 346. Med Ondt skal man Ondt fordrive.
 347. Dyr bindes med Reb, Mennesker bindes med Velgjerninger.
 348. Alle ville leve længe, men ingen vil gammel hedde.
 349. Dyden belønner sig selv.

61

350. Det er en Ulykke aldrig at være glad.
 351. Det er ikke hvert Ord, man skal svare paa.
 352. Saa mange Hoveder, saa mange Sind.
 353. Den Enes Død, den Andens Brød.
 354. Det er lettere at rive ned, end at bygge op.
 355. Den, der hjælper i Trang, hjælper to Gange.
 356. Tyv tænker, hver Mand stjæler.
 357. Det er dyr Sundhed, som hentes fra Apotheket.
 358. For meget og for lidet fordærver alt.
 359. Hvor der handles meget, der spildes meget.
 360. Lys er halv Staldbroder.
 361. Den er god at lokke, som efter vil hoppe.
 362. Den leer bedst, som leer sidst.
 363. Der kan ingen hjælpe den, som ikke vil hjælpe sig selv.
 364. Hvor der er mange Tjenere, er megen Trætte.
 365. Et Ord et Ord, en Mand en Mand.
 366. Halv Velgjerning berømmes ei.
 367. Fuglen kjender man paa Sangen, Menneskets Kløgt paa hans Tale.
 368. Den Lade faaer ingen Løn uden Last.
 369. Lediggang er Fandens Hovedpude.
 370. Adel uden Dyd er Lygte uden Lys.
 371. Hvo der gifter sig for en Gaard, fortryder det inden et Aar.
 372. Lidt og Godt skal man høit sætte og sjældent see til.
 373. Mands Villie er Mands Himmerig.
 374. Langsomhed har Eftertryk.
 375. Røg og Løg og ond Qvinde faaer Manges Øine til at rinde.
 376. Tiden er lige lang, men ikke lige nyttig.
 377. Een om Een, To om Fanden.
 378. Har man meget, saa gaaer det til; har man lidet, saa slaaer det til.
 279. Gode Dage ere onde at miste.
 280. Den tungeste Byrde paa Veien er en let Pung.
 284. Hvad Hjertet er fuldt af, løber Munden over med.
 285. Fattig Mand er ingen Greve.
 386. Den, som ei har Penge i Pungen, maa have gode Ord paa Tungen.
 387. Godt Regnskab giver godt Venskab.

388. Tyvene levne Lidt, men Ilden ingen Ting.
389. Naar Skarn kommer til Ære, veed det ikke, hvor det vil være.
390. Spar paa Bredden; Bunden sparer paa sig selv.
391. Den, som sover, synder ikke.
392. Han taler, som den Blinde om Farverne.
393. Mands List er vel behænde, men Qvindelist er uden Ende.
394. Der feiler vel, hvor det Halve feiler.
395. Du har Indfald, som gamle Vægge have Udfald.
396. En Hest kan falde paa 4 Been, endsige et Menneske paa 2.
397. Frem og tilbage er lige langt.
398. Det er bedre at forspørge sig, end forgjøre sig.
399. Der er intet saa galt, det jo er godt for noget.
400. Enighed og Kjærlighed det er den sande Herlighed.
401. Naar Enden er god, er Alting godt.
402. Sig mig, hvem Du søger, saa skal jeg sige Dig, hvem Du er.
403. Gloser og Spot gjør ingen Mand godt.
404. Verden er som man tager sig den til.
405. En slet Tjener skal man slaae med Døren.
406. Daaren gi'er Ord ud og tager Hug ind.
407. Derfor er Verden vid, at hver haver sin Id.
408. De ere alle glade, som lide vel.
409. Tjeneres Troskab styrker Bondens Boskab.
410. Fattig Mand har og Hjerte.
411. Barn kjærer hvad det faaer, men siger ei, hvad det bryder.
412. Drukken Mand taler af Hjertens Grund.
413. Naar Øllet gaaer ind, da gaaer Viddet ud.
414. Favre Ord fryde en Daare.
415. Viis Barn i By og gak selv bag efter.
416. Ofte forgaaer det, man sin Ven nægter.
417. Hver er sin Gave liig, være sig enten Fattig eller Rig.
418. Alle ere Beilere rige, men Fangne ere de fattige.
419. Ofte gjælder Døren Stakarls Vrede.
420. Den skal sig selv love, som haver ond Grande.
421. Avind staaer aarle op.
422. Alvor og Gammen kunne bedst sammen.

423. Nei og Ja gjør lang Trætte.
 424. Sqvalder drukner for god Kones Dør.
 425. Døden blæser ei i Lyd for sig.
 426. Guld er ei saa rød, at det gaaer ei ud for Brød.
 427. Man skal være klog, naar Lykken er vred.
 428. Den Mad vorder ilde sunken, som grædelig ædes.
 429. Man finder det ofte i Bondens Eie, som man finder ei i Kongens Sal.
 430. Han fører godt Læs i Gaarden, som god Hustru faaer.
 431. Halvgjort Gjerning skal man hverken love eller laste.
 432. Frygt Gud og følg Landeveien.
 433. Penge ere runde; derfor løbe de til og fra.
 434. I Storm skal man Kjært kaste.
 435. Der tabes altid noget af Flyttegods.
 436. Tugt haver Ære og Tro haver Brød.
 437. Flere Folk dræbes af Mad end af Sværd.
 438. Fly Øienskalk og farvede Kindbeen.
 439. Der sidder ofte rigt Barn paa fattig Kones Skjød.
 440. Ave er god, naar den kommer itide.
 441. Hvad Ædru tænker, det Drukken taler.
 442. Lykken er et Glar; hun brister naar hun skinner klar.
 443. Den, som flyer, er næst til at falde.
 444. Den Vrede er ilde spildt, ingen skjötter om.
 445. Gunst og Gave kommer Retten til at rave.
 446. Naar Tyven er moden, kan en halt Bysvend løbe ham op.
 444. Man skal Sæd følge eller Land flye.
 445. Den Pung er tom, anden Mands Penninge ligge udi.
 446. Bedre er heelt, end med Guld bødet.

64

*) Gammelt, for lille Hund.

**) Gammelt, = spare.

*) ɔ: lære.

*) Afvei.

**) Gammelt, for Fiol, Violin.

58. 5.

64

447. Den, som sparer sine Hænder, sparer ogsaa sine Tænder.
448. Naar Barnet er dødt, saa er Fadderskabet ude.
449. Mangen slider Fløiel for Armod.
450. Den, som løber efter en Guldvogn, faaer dog en Luntestikke.
451. Kiendte Hesten sig selv, da lod den sig ikke ride.
452. Den, som har en stor Mund, maa have en bred Ryg.
453. Sukkermund har Gift i Bund.
454. Sølvnøgle aabner tidt en Jerndør.
455. Det stille Vand har den dybe Grund.
456. Som man raaber i Skoven, faaer man Svar.
457. Naar det regner paa Præsten, drypper det paa Klokkeren.
458. Det ene Sværd holder det andet i Skeden.
459. Kirken er vid, dog synger Præsten i den ene Ende.
460. Krukken gaaer saa længe tilvands, at den kommer hankeløs hjem.
461. Kragen er ræd for Slumpeskytten.
462. Med Lempe faaer man Æg i en Humlesæk.
463. Hvem der ikke har det i Hovedet, maa have det i Benene.
464. Ødeland og Skadeland tjene begge een Mand.
465. Kjøb ikke Katten i Sækken.
466. Af mange Tak døde Smedens Kat.
467. Naar Vognen hælder skyde alle efter.
468. Det er en seen Død at lade sig træde ihjel af Gjæs.
469. Det nytter ei at stampe imod Braadden.
470. Store Ord og fedt Flesk sidde ikke fast i Halsen.
471. Naar man taler om Fanden, er han allernærmest.
472. Intet Fogderi er saa lille, det renter jo en Skjæppe Havre.
473. Naar Røgen skjuler Fienden, sigter man efter Glimtet.
474. Der er langt imellem Mund og Bid.
475. Man gjør ei god Erkebiskop af en Skalk.
476. Falder Himmelen ned, saa briste mange Leergryder.
477. End fryser Gamle, som paa Ilden sidder.
478. En ploier, Anden saaer, Tredie veed ei hvo det faaer.
479. Man kan ei see en Mand længere end til Tænderne.
480. Hvem der gemmer til Natten, gemmer til Katten.

481. Bedre drage to Fugle til Reden end een.
 482. Brænd ikke Huset, førend Fienderne komme.
 483. Lær Ulv Fadervor, han siger dog: Lam! Lam!
 484. Bar er brogeløs Bag.
 485. Ild prøver Guld, Nød Vennehuld.
 486. Hvo der pløier nær Solen, skal høste nær Jorden.
 487. Dørstokmilen er den længste.
 488. Det skal tidlig krøge*), god Krog skal vorde.

59.

6.

489. Tanker ere toldfrie.
 490. Hunger er den bedste Kok.
 491. Morgenlatter er tidt Aftengraad.
 492. Hver er sin egen Lykkes Smed.
 493. Paa Hovedpuden finder man bedste Raad.
 494. Den bedste Gjest i Gaarden er en god Samvittighed.
 495. Gammel Kjærlighed ruster aldrig.
 496. Den Kloges Arv falder i alle Lande.
 497. Der er en Kirke i hver Mands Bryst.
 498. Den ene Ulykke bærer den anden paa Ryggen.
 499. Ond Vane har lange Rødder.
 500. Pant bærer Pengene hjem.
 501. Bondens Fjed gjør Ageren fed.
 502. Klogskab har Øine i Nakken.
 503. Leger Du med Narren i Huset, saa leger han med Dig paa Gaden.
 504. Kjærlighed er eenøiet, men Had er blindt.
 505. Taalmodighed er en Urt, som ikke voxer i enhver Have.
 506. Morgenstund har Guld i Mund.
 507. Fals**) slaaer sin egen Herre paa Hals.
 508. Lydighed har Lykke, Ulydighed mister mangt et godt Stykke.
 509. Selvros stinker.
 510. Der skal en bred Ryg til at bære gode Dage.
 511. Det man gjerne hører, troer man snart.
 512. Der hører Forstand til Fromhed.
 513. Viis Mand regjerer Lykken.

514. Altfor nøie spilder Venskab.

515. Svig og Sqvalder have en lang Alder.

516. Naar Døren er lukket, og Lyset er slukket, da er den glemt, som ude er lukket.

Norsk Læsebog.

517. Det er den rette Frihed, som tjener Gud og Loven.

66

518. Hvad med Synden kommer, med Sorgen gaaer.

519. Naar Stympere faaer Vælde, maa Stakket det undgælde.

520. Skam og Skade følges gjerne ad.

521. Kongerne have lange Arme.

522. Sandheden er ilde hørt.

523. Noget for Noget, naar Venskab skal holdes.

524. Anden Gang var bedre anden Gang.

525. Den er klog, der seer saa dybt i Stenen, som en anden kan bide i den.

526. Hav mig lidet kjær, hav mig længe kjær.

527. Kæmper falde ofte seierløse.

528. Æren er det høieste Træ i Skoven.

529. Indbildning er værre end Pestilens.

530. Af Børn og gale Folk skal man faae Sandheden at vide.

531. Af megen Tale kommer Fortrydelse, men Taushed er sikker.

532. Vi roe, men en Anden styrer.

533. Egen Viisdoms Indbildning er Daarskabs sikre Tegn.

534. Skriv Fornærmelser i Sand og Velgjerninger i Steen.

535. Det skill's ad i Midten ligesom Klokkerens Prædiken.

536. Skov har Øren og Mark Øien.

537. Vanart haver en langer Stjært.

538. Naadeløst Herskab er skilt fra Gud.

539. Ofte er Skarlagens Hjerter under reven Kaabe.

540. Gud vorder den vred, som sit Embed er led.

541. Æd ikke Skadeæg, at Du kan tie.

542. Mad lærer at mæle, og Klæder frem at gaae.

543. Kragen er ei dis hvidere, at han toer sig tidt.

544. Der skal Vid til Vaande.

545. Jeg giver ei mit Haab for hundrede Mark.

546. Alt forgaaer uden Guds Naade.
 547. Hvor der er Hjerterum, er Huserum.
 548. Han skal have lange Arme, alle Munde vil lukke.
 549. Gjør en Skalk tilgode og bed til Gud, han lønner Dig ei.
 550. Skjønt er Æblet og rødt, men Maddiken sidder derinde. Smuk er Pigen og hvid, men ond og trodsig isinde.
 551. Seglsteen*) drager Jernet og Velvillighed Hjerterne. 67
 552. Saa mange Hoveder, saa mange Sind.
 553. Smaa Sorger tale, de store tie.
 554. Hunger er et haardt Sværd i helbredt Mave.
 555. Min Tjener havde ogsaa en Tjener, hed: gaa selv.
 556. Selv er den bedste Dreng.
 557. Med Lov skal man Land bygge.
 558. Nød bryder alle Love.
 559. Skam og Skade følges ad.
 560. Stenen af Haanden og Ordet af Munden ere ei i vor Magt.
 561. Man skue en Pige i et Trug Deig, og ei i en Springedands.
 562. Det forslaaer ligesaa meget, som en Skrædder i Helvede.
 563. Det slaaer til som til Skrædderens Barsel, hvor de aad Barnet med.

*) Gammelt, for bøies.

**) Gammelt, for Falskhed.

60. 7.

67

564. „De ere sure,“ sagde Ræven om Rønnebærrene, han kunde ikke naae dem.
 565. Kjære Kjedel! Kul ikke Gryden.
 566. „Jeg kjender nok Karse,“ sagde Bonden, han aad Skarntyde.
 567. „Peder! jeg ager,“ sagde Gaasen, der Ræven løb til Skoven med hende.
 568. „Gud skee Lov for denne skønne Varme,“ sagde Kjærringen, da Huset brændte.
 569. „Tag Foden til Dig, at jeg ikke skal træde Dig,“ sagde Hanen til Hesten.

570. „Frøer skal have Frøenoder,“ sagde gale Ane, hun slæbte sin Kaabe i Rendestenen.

571. „Der er langt frem,“ sagde Kjærringen, hun saae sig tilbage.

572. „Det kommer nok igjen,“ sagde Manden, han gav Purken Flesk.

573. „Ungdommen raser,“ sagde Kjærringen, hun sprang over et Halmstraa.

574. „Frænde er Frænde værst,“ sagde Ræven, han saae de røde Hunde.

575. „Hver sin Lyst,“ sagde Christen Viintapper, han drak, medens de Andre sloges.

577. „Værre og værre,“ sagde Kjærringen, hun skulde sige: Ære være. 68

578. „Høg over Høg,“ sagde Kjærringen, hun pidskede sin Kat.

579. „Forandring fryder,“ sagde Fanden, han bed i en Sneebolle.

580. „Alting er en Overgang,“ sa' Ræven, da de trak Bælgen over Ørene paa ham.

581. „Haardt imod haardt,“ sagde Kjærringen, hun satte sig paa en Kampesteen.

582. „Saa Du, jeg stod mig, min Broder,“ sagde Peder, da de kastede ham under Bordet.

583. „Det vil give sig i Enden,“ sagde Reebslaaeren.

584. „Skrig nok, men lidt Uld,“ sagde Fanden, han klippede Soen.

585. „Reenlighed er en velsignet Ting,“ sagde Kjærringen, hun vendte sin Særk Nytaarsaften.

586. „Aa Ja, Gu Ja!“ sagde Kjærringen, hun skulde sige: Halleluja!

587. „Bare Vinden vil vende sig, naar jeg skal tilbage,“ sagde Kjærringen i Modvind.

588. „Det smager dog af Fugl,“ sagde Kjærringen, hun kogte Suppe paa en Skjærrede.

589. „Steds kommer Sorg og slukker anden,“ sagde Qvinden, „igaar døde min Bonde, idag tabte jeg min Naal.“

590. „Tjenlig nok var Tyende,“ sagde Kjærringen, „var ikke Maden.“

591. „Vil Du med, saa hæng paa,“ sagde Gutten, han aad Ærter med Bagen af Skeen.

69

*) Gammelt, for Magneten.

FØRSTE DEEL. I. ALVORLIGE FORTÆLLINGER.

FØRSTE SAMLING. OPMÆRKSOMHED.

69

61. Barnet.

Kjære Fader, hvorfor maa Halvor ikke gaae ud med at spadserere?

Faderen. Fordi han ikke har været opmærksom i Skolen.

Barnet. Hvad vil det sige, at være opmærksom? Det Ord forstaaer jeg ikke.

Faderen. Har Du da endnu aldrig været opmærksom?

Barnet. Det veed jeg ikke.

70

Faderen. Du veed det nok, men Du forstaaer blot ikke Ordet. Siig mig, naar din Lærer sidder hos Dig og taler med Dig, hvad gjør Du da?

Barnet. Jeg hører efter.

Faderen. Det er godt; men idet Du hører efter, tænker Du da ikke tillige paa Noget?

Barnet. Jo!

Faderen. Hvorpaa tænker Du da?

Barnet. Jeg tænker paa det, som Læreren siger mig.

Faderen. Godt! Naar Du gjør det, saa er Du opmærksom, og det maa Du alletider være, hver Gang Du seer eller hører noget. Men, naar din Lærer taler med Dig, kunde Du ogsaa tænke paa noget Andet imidlertid, for Exempel paa dit Legetøi, eller paa hvad vi skulde have til Middag; og naar Du gjorde det, saa var Du ikke opmærksom men uopmærksom.

Barnet. Ha, ha!

Faderen. Men det er ikke rigtigt, naar man er uopmærksom; thi saa lærer man ikke noget; det vil sige, man husker ikke det, som Læreren siger.

Se! saaledes har Halvor baaret sig ad idag; derfor maa han heller ikke gaae ud med at spadserere. Thi naar man ikke handler rigtigt, saa maa man heller ingen Fornøjelse have. 71

2. Solen.

62. En Aften, da det allerede var mørkt, kom en Moder med sine tvende Børn hjem fra Markarbeide. Se! da stod der et brændende Lys paa Bordet.

Georg raabte forbauset: der var ingen Mennesker hjemme; hvo har da tændt Lyset?

Ih, sagde Grethe, hvo kan have gjort det uden Fader. Han er vist imidlertid kommen hjem fra Byen.

Børnene søgte efter ham og fandt ham til deres store Glæde strax i næste Kammer.

Den følgende Dag ragede Forældrene og Børnene Hø paa deres store Mark. Solen skinnede ualmindelig klart og skjønt og Børnene udtrykte deres Glæde derover.

Nu Børn, sagde Faderen, igaar gjættede I strax, at det var mig, som havde tændt Lyset i Stuen; men naar I nu betragte dette skønne herlige Lys deroppe paa Himlen — den kjære Sol — skulde det da ikke falde Eder ind, hvo der har antændt det?

(Kunde Du, som læser dette, svare derpaa?)

Ja, jo vist, sagde Grethe, det har den kjære Gud gjort. Det mindste Kjøkkenlys kan ikke antænde sig selv; der maa altsaa ogsaa være En, som har antændt Solen. 72

Saaledes er det, raabte Georg freidig. Gud har skabt Alt: Sol, Maane og Stjerner, Græs, Blomster og Træer; og Altsammen, hvad vi see rundt omkring os, er hans Værk.

Stor Herren er,
Og Himle uden Tal
Hans kongelige Huus.
Han kjører tordnende
Paa mørke Skyer
Med Lynild for sin Vogn.

3. Uopmærksomhed.

72

63. Jeg har kjendt en Dreng, han hed Poul. Denne Poul blev næsten ingen Dag borte fra Skolen, og dog havde han det andet Aar lært meget lidet af Læsning, Regning og Skrivning. Hans Kammerater, som vare komne ind i Skolen paa samme Tid, som han, havde næsten Alle bragt det temmelig vidt. Kan Du begribe, hvoraf det kom, at Poul intet lærte i Skolen? Han gav aldrig Agt, naar Læreren talte med Børnene, eller han var uopmærksom; og naar han skulde læse eller skrive, gjorde han intet Andet end snakke, saasnart Læreren vendte Øiet fra ham; han var doven.

Hvad synes Du om Poul? Vil Du bære Dig ad som han? — Hvorledes da? 73

—

4. Graadighed.

73

64. Alberts Moder vilde gjerne have, at hendes Søn skulde blive rigtig stor og stærk, og hun opmuntrede ham derfor flittig til at spise: „Spiis min Søn, for at Du kan blive stor!“ Albert fulgte ogsaa troligen sin Moders Raad! han spiste saa længe han kunde faae en Bid ned; men Albert blev aldrig stor. Han saae stedse bleg og elendig ud, havde hverken Lyst til Leg eller Arbeide, og døde allerede som Dreng.

Hvoraf mon det kom? —

5. Solskin og Regn.

73

65. „Gid bare Solen skinnede bestandig!“ sagde Børnene paa en mørk, stormfuld Regndag. Deres Ønske syntes snart at ville gaae i Opfyldelse. Thi flere Maaneder efter hinanden saa man ingen Sky paa Himlen. Men den lange Tørke anrettede stor Skade paa Marker og Enge. I Haven visnede Blomster og Urter, og Linet, til hvilket Pigerne havde glædet sig saa meget, blev neppe en Finger høi.

Seer I nu, sagde Moderen, at Regnen er ligesaa nødvendig som Solskin? Af denne Guddommens vise Indretning kunne I ogsaa lære den heldbringende Sandhed, at det ikke var godt for os Mennesker, om vi havde lutter muntre, glade Dage. Der maa ogsaa fra Tid til anden komme mørke 74

Dage, Sorger og Kummer over Eder, for at I kunne voxe op til gode Mennesker.

Har Du fattet denne Sandhed, mit Barn? hvilken Nytte kunne vi for Exempel uddrage af Fattigdom; hvad kan Ydmygelse være godt for, eller hvilken gavnlig Indflydelse kan Straf have?

6. Hvilken Fornøielse det er at have været artig.

74

66. En Dag gik jeg forbi et Huus og saa en liden Pige, som stod halv skjult i en Krog. Hun holdt et Stykke tørt Brød i den ene Haand, og med den anden aftørrede hun sine Taarer med Lommetørklædet. Det tilkjendegav en stor Bekymring. Jeg nærmede mig til hende for at trøste hende. „Hvad fattes Dig, mit smukke Barn?“ spurgte jeg; „fortæl mig dine smaa Sorger, maaskee jeg finder Udvei.“ — Jeg kunde længe nok spørge hende; hun var haardnakket og svarede ikke; hun suurmulede og vendte ikke sine Øine fra det tørre Brød.

De smaa Piger, som suurmule, ere i Almindelighed mindre vakre end andre: de gjøre Trutmund, skulme og ere bestandig rede til at give et Albustød, naar de vende sig om, for ikke at lade deres stygge Ansigt see.

Jeg trak mig tilbage, saasnart jeg mærkede, at den lille Pige var en Suurmule. Hendes Moder, som kom til, sagde, at jeg gjorde Ret i ikke at give mig af med hende. „Hun fortjener det ikke,“ tilføiede hun; „hun har været ulydig mod sin Moder og ikke villet lære sin Lectie.“ — „I det Tilfælde,“ svarede jeg, „skal jeg nok vogte mig for at tale mere til hende. Jeg holder slet ikke af de smaa Piger, der ere dovne og ulydige. Lad hende kun blive i sin Krog;“ og jeg gik min Vei.

75

Den næste Dag gik jeg forbi det samme Huus. Idet jeg nærmede mig, hørte jeg en høi Latter, og snart saa jeg en lille Pige, som legede paa Græsset. Jeg tænkte mindst paa, at det var min lille hæslige Suurmule fra igaar. Det var imidlertid hende. — Saasnart hun havde gjenkjendt mig, løb hun ganske fornøiet hen til mig, og sagde fem eller sex Gange efter hinanden: „idag har jeg lært min Lectie og jeg har ikke været ulydig imod min Mo'r.“ — „Derfor er Du ogsaa mere fornøiet idag end igaar,“ svarede jeg; „og jeg er vis paa, at Du ikke har faaet tørt Brød.“ — „Nei! Moder har givet mig syltede Bringebær paa, istedetfor Smør.“ — „Seer Du det, min lille

Veninde,“ sagde jeg, idet jeg tog hendes smaa Hænder i begge mine, „hvilken Forskjel der er paa din Skjæbne igaar og idag. Igaar havde Du været ulydig og læst slet; derfor blev Du ogsaa straffet og bedrøvet; idag, da Du ikke har gjort Sligt, kjærtegner alle Mennesker Dig, og Du har ingen Sorg.⁷⁶ Igaar blev jeg bange for Dig, saa hæslig var Du; idag forekommer Du mig saa net, at jeg vil kysse Dig.“

Efter at jeg virkelig havde kysset hende, trak jeg en Æske med Sukkergodt op af Lommen, og bød hende Noget deraf. Hun tog eet, eet eneste Stykke, og det af de Allermindste. Fornøiet over hendes Maadehold, som viste mig, at hun ingen Slikmund var, lagde jeg fem sex Andre i den lille Haand og forlod hende, idet jeg sagde: „Husk paa, mit Barn, at Du aldrig kan være lykkelig, undtagen naar Du rigtig har opfyldt alle dine Pligter.“

7. JORDBÆRRENE.

76

I.

67. En gammel Soldat med et Træbeen kom til en Smedie paa Landet og blev pludseligen syg. Han kunde ikke reise videre, maatte ligge i en Lade paa Straa, og det gik ham meget haardt. Den lille Malvina, en flittig Huusmands Datter, havde den hjerteligste Medlidenhed med den syge Mand. Hun besøgte ham hver Dag og skjenkede ham hver Gang en Sexskilling.

Men en Aften sagde den ærlige Kriger meget bekymret til hende: Kjære Barn! Som jeg idag fik at høre ere dine Forældre fattige. Siig mig dog oprigtigt, hvorfra Du faaer alle disse Penge? Thi jeg vilde hellere hungre ihjel,⁷⁷ end modtage en eneste Skilling, som Du ikke kunde give mig med god Samvittighed.

Aa! sagde Malvina, vær ubekymret. Pengene ere retmæssigt erhvervede. Jeg gaaer i Skole i Byen. Paa Veien kommer jeg forbi Harthaussskoven, hvor der er mange Jordbær. Der plukker jeg nu hver Dag en Kurv fuld, sælger dem i Byen og faaer hver Gang 6 Skilling derfor. Mine Forældre vide det nok; de have Intet derimod. De sige ofte: Der gives endnu langt fattigere Mennesker end vi, og dem maa vi da gjøre saa meget Godt, som vore Omstændigheder tillade.

De klare Taarer stode den gamle Kriger i Øinene og trillede ned i hans Knebelsbart. „Gode Barn,“ sagde han, „Gud velsigne Dig og dine Forældre for denne menneskekjerlige Tænkemaade.“

II.

68. Efter nogen Tids Forløb kørte en fornem Officier, der bar flere Ordenstegn, forbi Smedien. Han holdt stille udenfor med sin prægtige Vogn for at lade Hestene skoe, hørte om den syge Soldat og besøgte ham.

Den gamle Soldat fortalte ham strax om sin Velgjørerinde. „Hvad?“ raabte Officieren, „et fattigt Barn har gjort saa meget for Dig! Nu, da tør jeg, din gamle Oberst, ikke gjøre mindre. Jeg skal strax gjøre Anstalt til, at man pleier Dig paa det Bedste.“ 78

Han gjorde det, og gik derpaa hen i Huusmandsstuen til den lille Malvina. „Gode Barn,“ sagde han rørt, „din Velgjørehed har gjort mit Hjerte varmt og Øinene vaade. Du har skjenket den gamle Krigsmand mangt et Sexskillingsstykke; her har Du ligesaa mange Sølvspecier derfor. De forbausede Forældre sagde: „Ak, det er for meget!“ Men Obersten svarede: „Nei! Nei! Dette er kun en fattig Løn; den rigeste venter det gode Barn i Himlen.“

8. Stæren.

78

69. Den gamle Jæger Anders havde i sin Stue en afrettet Stær, der kunde sige nogle Ord. Naar f. Ex. Jægeren raabte: Stær min! hvor er Du? saa skreg Stæren alletider: her er jeg!

Naboens lille Karl havde ret sin Fornøielse af Fuglen, og gjorde ofte Besøg til den. Engang, da Karl kom igjen, var Jægeren just ikke inde i Stuen. Hurtig greb Karl Fuglen, gjemte den under Blusen og vilde liste sig bort med den.

Men i samme Øieblik kom Jægeren ind ad Døren. Han tænkte at gjøre Drengen en Glæde og raabte som sædvanligt: Stær min! hvor er Du? — og Fuglen under Drengens Bluse skreg saa høit den kunde: her er jeg!

Hvorledes mener Du Karl blev tilmode? og hvad mon Jægeren gjorde? 79

9. Den fromme Søster.

70. Jacob og Anna vare engang ene hjemme. Da sagde Jacob til Anna: „Kom, vi ville søge os noget godt at spise og ret gjøre os tilgode!”

Anna sagde: „naar Du kan føre mig hen paa et Sted, hvor Ingen seer det, saa gaaer jeg med Dig.”

„Nu,” sagde Jacob, „saa kom med i Melkestuen; der ville vi fortære en Skaal fuld sød Fløde.”

Anna sagde: „Der seer Naboen det, som kløver Ved paa Gaden.”

„Saa kom med i Kjøkkenet,” sagde Jacob; „i Kjøkkenskabet staaer der en Potte med Honning. Den vil vi smøre paa Brødet.”

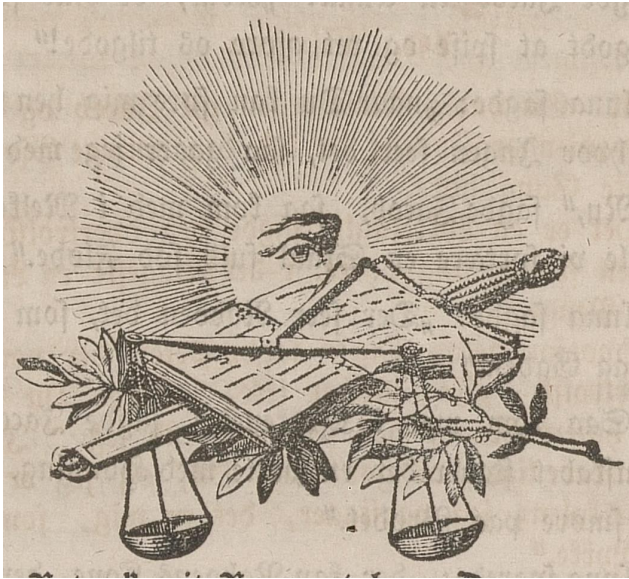
Anna svarede: „der kan Nabovens Kone, der sidder ved Vinduet og spinder, see det.”

„Saa vil vi spise Æbler dernede i Kjelderens,” sagde Jacob. „Der er det saa bælmørkt, at vist Ingen kan see os!”

Anna sagde: „O min kjære Jacob! troer Du virkelig, at Ingen seer os der? Kjender Du Intet til hiint Øie hist oppe som trænger gennem Muren, og seer i Mørket?”

Jacob forskrækkedes og sagde: „Du har Ret, kjære Søster! Gud seer os ogsaa der, hvor intet Menneskeøie kan see os. Vi ville derfor intetsteds og ingensinde gjøre ondt.” ⁸⁰

Anna glædede sig over, at Jacob lagde hendes Ord paa Hjerte, og skjenkede ham et vakkert Billede; Guds Øie, omgivet af Straaler, var afbildet derpaa og nedenunder stod skrevet:

Betænk mit Barn, at hvor Du er,
Gud Herrens Øie Dig dog seer.

Anna forklarede ham Billedet. „Vorherre,” sagde hun, „veed Alt, hvad der skeer. Efter Bibelens Forskrifter veier han Menneskenes Gjerninger paa Vægtskaalen; straffer de Onde med sit hevnende Sværd og belønner de Gode med Fredens Palme i evig Salighed.”

81

81

10. Gjøgen.

71. En yndig Maimorgen gik Jacob og Peter ud i Oranienborgskoven; da lod den muntre Gjøg sig for første Gang høre.

„Det er en Lykkefugl,” sagde den overtroiske Jacob; „den spaaer mig Lykke, i det Ringeste en Lomme fuld af Penge.”

„Hvorfor netop Dig?” sagde Peter, der var lige saa overtroisk. „Jeg indseer ikke, hvorfor Du skulde staae i høiere Naade hos Gjøgen, end jeg. Jeg er vel alletider lige saa god som Du, og jeg er over Dig i Skolen; jeg paastaaer, det er mig, som den spaaer Lykke.”

Istedetfor at fryde sig ved den skønne Morgen, begyndte de at skjændes. Fra Skjældsord kom det til Slagsmaal, og tilsidst løb begge to, ilde tilredte, i største Vrede fra hinanden.

Begge de saarede Drengene traf sammen hos Lægen. Imedens han forbandt dem, fortalte de, hvorledes Striden var opstaaet, og spurgte ham, hvem af dem det vel havde været, som Gjøgen havde spaaet Lykke.

Men Lægen lo og sagde: „Ingen af Eder, I Daarer, men mig. Thi Eder har Gjøgen sendt hjem med blodige Hoveder, men mig skaffer den Penge i Lommen.”

Drengene saa paa hverandre og —?

Norsk Læsebog.

11. Hunger er den bedste Kok.

82

72. Der er dog alt for lidt Smør i Kaalen,” sagde den lille Gjertrud, og lagde Skeen bort.

„Nu vel,” sagde Moderen, „i Aften skal Du faae en bedre Suppe.”

Moderen gik derpaa ud, og grov Potetes op, og Gjertrud maatte, til Solen gik ned, hjælpe hende at samle Potetes og fylde dem i Sække.

Efterat begge vare komne hjem, bragte Moderen endelig Aftensuppen. Gjertrud smagte paa den og sagde: „Det er rigtignok en anden Kaal, den smager bedre. Hun spiste hele Tallerkenen fuld reent op.

Men Moderen smilede og sagde: „Det er den samme Suppe, som Du lod staae i Middags. Nu smager den Dig bedre, fordi Du har arbeidet flittig hele Eftermiddagen.”

Gjertrud besluttede, at hendes Middagsmad skulde smage hende ligesaa godt den næste Dag.

Hvorledes vilde hun bevirke det? —

12. Ubillig Bespottelse.

82

73. Den ulykkelige Christoffer var i sin Barndom ved en Ammes Uforsigtighed kommen til Skade, og havde derved faaet en saa kaldet Pukkel paa Ryggen. Ethvert fornuftigt Menneske, der saa denne Krøbling, havde Medlidenhed med ham; og ligesaa tog og enhver sig saa meget mere i Vare for paa nogen Maade at fornærme og fortørne ham, som det er bekjendt, at saadanne Krøblinger almindeligen let føle sig krænkede.

Men saaledes tænkte ikke den unge Haan: han udlo og bespottede den stakkels Christoffer, hvor han saa ham, og for desmere at krænke ham, gav han ham alle de Øgenavne, han kunde finde. 83

Men Haan fik sin Ondskab betalt. Thi ved et uheldigt Fald traf den Ulykke ham, at han knusede sit Næsebeen, og derved ikke alene blev braknæset, og altsaa vanskabt i Ansigtet, men fik ogsaa en høist ubehagelig og modbydelig Udtale. Fordi han før havde været saa spodsk og følelsøs imod Andre, gaves der nu Ingen, som beklagede ham.

Hvo, som bespottet den Ulykkelige, forhaaner den, som skabte ham. Sal. Ordspr. 17, 5.

13. Det tvære Barn.

83

74. August besad den store Feil, at han, saasnart han ansaa sig fornærmet af nogen, hele Dagen igjennem var tvær og but. Han taledet intet Ord med den, der havde fortørnet ham, svarede ham ikke, naar han spurgte ham om noget, og saa imidlertid saa vred ud, som om han hvert Øieblik havde i Sinde at slaae om sig. Først efter lang Tids Forløb blev han snaksom og venlig igjen.

Men det var ikke alene imod sine Søsken og sine Legekammerater, at han opførte sig saa uartig; han opførte sig ligedan imod sine Forældre, naar det traf sig, at han var bleven straffet af dem for nogen Feil, som han havde begaaet.

For nu at afvænne ham med denne Uartighed, befalede hans Fader alle dem, der vare i Huset, at de, saasnart han viste sig but eller tvær imod nogen af dem, skulde forholde sig ligedan imod ham; ja, at de, endog efterat han havde forandret sin Mine, skulde vedblive at være tvære mod ham dobbelt saa længe, som han havde viist sig tvær imod dem. Da dette Forsøg var blevet gjentaget nogle Gange, lærte han omsider at indsee, hvor hæslig en Feil det var, og at vænne sig af med den. 84

14. Den Frygtsomme.

84

75. Sophie havde ofte hørt Spøgelsehistorier af den Pige, som passede hende og som var et meget uforstandigt Menneske, der ikke betænkte, hvilken Fortred hun kunde bringe Barnet i, ved at sætte hende saadant Tøi i Hovedet. Derhos havde man føiet Sophie i aldrig at lade hende sove alene i et Værelse eller ogsaa at lade en Lampe brænde hos hende hele Natten. Men derved blev hun meget frygtsom af sig.

Sophie var over ti Aar, da det hændte sig, at alle hendes Søskende paa een Gang bleve syge af Mæslinger. Hun maatte derfor om Natten sove alene, da de Syge vare flyttede sammen i en stor Stue; og da nu Sophie var saa gammel, meente hendes Moder, at hun dog engang maatte begynde at sove uden Lys. Sophie bad indstændig om at maatte ligge i Sygestuen, men det var jo ligefrem at paaføre hende Smitten, hvorfor Moderen ikke gav efter.

Grædende gik Sophie til sit Kammer, klædte sig iilsomt af og puttede af Angest Hovedet heelt ned under Dynen. Fra Tid til anden maatte hun dog tage Hovedet op igjen, for at trække Luft, og hun stirrede da omkring i Værelset uden at vide, hvad hun egentlig saa efter. Under saadan en Uro kunde hun ikke falde i Søvn. Paa eengang troede hun nu at blive en lang hvid Skikkelse vaer henne ved Kammerdøren. Fuld af Skræk trak hun Sengedynen langt op over Ørene og Angestens Sved løb ned ad hende. Længe kunde hun imidlertid ikke holde det ud i denne Stilling; hun vovede derfor nogle Øieblikke at stikke Hovedet frem, og, se! den rædsomme hvide Skikkelse stod ikke blot endnu ved Døren, men den bevægede sig endogsaa. 85

Nu begyndte Sophie at skrike høit, da i samme Øieblik hendes Moder traadte ind i Kammeret. Men Barn, hvad fattes dig? raabte Moderen; drømmer du, eller er du vaagen? — Ak, Moder! Moder! den hvide Skikkelse!

sagde Sophie gispende. — Jeg troer endogsaa, du seer Spøgelser, svarede Moderen; se, at du bliver rigtig vaagen; hvad er du bange for? — Det viste sig nu, at Sophie havde holdt et langt Haandklæde, som hang paaDørhængselen ogsomMaanen svagt havde oplyst, for en lang hvid Skikkelse. At den indbildte Skikkelse havde bevæget sig, var forresten ganske rigtigt. Moderen havde nemlig ganske sagte aabnet Døren for at lytte efter om Sophie sov, og derved havde Haandklædet bevæget sig.

Sophie sov snart ind efter al denne Anfægtelse. Men den næste Dag skammede hun sig over sin Frygtsomhed, og hun sov herefter uden Lys og uden Angst.

15. De kaade Drenge.

85

76. To Drenge gik i Skole med hinanden. Den ene var en Søn af en svagelig Enke, som derfor intet synderligt Opsyn kunde have med ham: den anden havde vel begge sine Forældre levende, men disse tænkte desværre mere paa deres egen Tidsfordriv end paa deres Søns rette Anvendelse af Tiden. Sjelden vare de hjemme, og de vidste derfor ikke, hvad Sønnen foretog sig, om han kom hjem til rette Tid, eller hvem der besøgte ham.

Disse Drenge bleve snart fortrolige; thi, som Ordsproget lyder, Lige søger Lige. Den Uartighed, som den ene ikke selv fandt paa, lærte han af den anden. I Skolen listede de sig til at skjære Huller og alle Slags Figurer i Borde og Bænke; deres Kammeraters Bøger tilsmurte de med Blæk, splittede deres Penne op, brød deres Griffler itu o. a. m. Andre Steder gjorde de det ikke bedre. Sælgekonerne, som sad paa Gaden, kastede de enten Snavs og Smaastene paa, eller de drillede dem med at sparke til deres Kurve; og oftere havde de den skadefro Glæde, at faae disse reent væltede. Gik de fra Skolen om Vinteraften, saa sloge de med Stokke paa Vinduesskodderne for at forskrække Folkene i Stuen, eller de ringede paa Klokken og løb saa hastig deres Vei.

86

Men just ved disse stygge Streger bleve de engang grebne, og fik nu den længe fortjente Straf. En Mand, hvis Børn de oftere havde forskrækket ved denne Kaadhed, lod sine Folk i flere Aftener passe dem op i al Stilhed, og de bleve da begge grebne paa fersk Gjerning. Han overleverede dem til Øvrigheden, som undersøgte hele deres Opførsel; og da man erfor, at det var

de samme slemme Dreng, som havde afstedkommet saa mange Optøier, hvorover Folk før havde klaget, saa bleve de offentlig pidskede paa Raadhuset til Advarsel for alle Andre.

Fortjente de vel Medlidenhed? Men hvo var herved meget at beklage?

16. Dagdriveren.

86

77. Sigfred var eneste Søn af velhavende Forældre, og derfor kunde han have mangel Fornøielse, som andre Børn maatte undvære. Hans Forældre toge ham ofte med paa Spadseretoure, og saa gik de sædvanlig ind paa et eller andet Sted og nøde alle Slags Forfriskninger, som Frugt, Kage, Viin eller andre Drikkevarer. Var der noget Nyt at see i Byen, f. Ex. Liniedansere eller Musikanter eller fremmede Dyr eller omreisende Skuespillere eller andet deslige, saa gik de næsten altid derhen med Sigfred, for at gjøre ham en Fornøielse. De haabede vel, at han skulde see at gjengjælde deres Godhed ved Flid og Opmærksomhed i Skolen.

87

Men det tænkte Sigfred kun lidet paa. Tværtimod fik han et umaadeligt Hang til Fornøielser og søgte stedse at slippe fri for Arbeide. Med Ulyst gik han i Skole og gjorde sædvanlig store Omveie for at drage Tiden ud og være der desto kortere; ja han blev undertiden reent borte fra Skolen, og gik og legede udenfor Byen med to andre Dreng, der tænkte lige saa slet som han. Hans Forældre fik naturligviis dette at vide. Men naar de formanede ham, saa havde Sigfred alle Slags Foregivender at fremføre, lovede ogsaa stedse, at fra nu af skulde han bedre sig; saa at disse gode Forældre, i Haab om en Forandring, tilgav hans Forseelser og tomme Undskyldninger.

Men Sigfred forandrede sig ikke. Hvad han skulde bestille hjemme efter Lærerens Opgivende, forsømte han enten ganske eller sjuskede det saaledes af, at man aldrig kunde være tilfreds dermed. Det eneste, han havde Lyst til, var at more sig. Halve og hele Dage kunde han spille Bold, eller lege Sidsten paa Marken, eller see Soldaterne exercere, eller staae paa Torvet og høre paa dem, som kjøbsloge. Eller han drev omkring og kigede ind ad Folks Vinduer, eller stod og talte, hvor mange Vogne der kom igjennem Byen, eller gloede paa et nyt Skildt, o. s. v. Var der nogensteds Opløb, saa var man vis paa, at see Sigfred der. Saa seen han gik i Skole, saa ivrig sprang han efter Slagsmaal og andet Klammeri.

88

Hans Lærer kaldte ham ofte en Dagtyv, fordi han stedse misbrugte den Tid til usle Fornøielser, som var bestemt til at arbeide og lære i; thi derved stjal han jo de kostbare Læredage fra sig selv, de Dage, som aldrig komme tilbage igjen; og han blev fattig paa Kundskab og Duelighed, fordi han havde ødslet saa letsindig med Timerne.

Sigfreds Forældre græmmedes herover. Da han endelig blev voxen, var han ikke brugelig til nogen Ting; thi det ringeste Arbeide forekom ham som den grueligste Anstrengelse. Han levede derfor til Byrde baade for sin Slægt og sine Venner, thi han drev den hele Dag om fra den ene til den anden, og kjedede sig bestandigt, fordi han ikke havde lært noget Godt og Fornuftigt, som han kunde have at tænke paa. Han angrede vel sin Dovenskab, men det var for silde; og han tilbragte sit Liv meget ulykkeligt. Den Arv, hans Forældre efterlod ham, var nemlig snart fortæret, da han selv aldeles intet fortjente. Hans Nærmeste havde ingen Evne til at hjælpe ham, og Andre ingen Lyst. Han endte sine Dage i Nød og Kummer.

17. Den gode Datter.

88

78. Vilhelm var meget syg, og hans kjærlige Moder havde allerede af Bekymring over hans Tilstand, vaaget tre Nætter hos ham. Marie, hans tolvaarige Søster, frygtede, at hendes Moder skulde selv blive syg af denne store Anstrengelse, og bad hende derfor ret indstændig om at maatte komme til at vaage den fjerde Nat. Men den ømme Moder vilde ikke tillade dette, deels fordi Marie var lidt svagelig, deels fordi hun frygtede for, at Marie, som et Barn, skulde falde i Søvn, og saa Vilhelm være ganske uden Hjælp.

89

Da det blev Aften, maatte Moderen dog endelig lægge sig lidt paa Sengen, fordi hun ikke længer kunde holde de trætte Øine aabne. Marie var allerede paa Moderens Forlangende gaaet til Sengs, men af kjærlig Bekymring kunde hun ikke sove ind. Da hun nu hørte, at Moderen var falden i en fast Søvn, stod hun sagte op, tog sit Strikketoi og satte sig ned paa en Skammel ved Siden af den Syges Seng. Hun gav nøie Agt, og saasart han rørte sig, var hun strax ved Haanden, for at spørge hvad han vilde. Natten gik hurtig for hende, og hvor stor var hendes Glæde ikke over at have skaffet sin Moder den styrkende Hvile.

Kort efter blev Moderen ogsaa syg. Hun blev dog snart igjen helbredet, men kunde ikke komme til Kræfter igjen. Da hørte Marie, at Lægen sagde til en Naboerske, som kom for at see til Moderen: Dersom den Syge blot kunde drikke et Glas Viin daglig i et Par Uger, saa vilde hun hastig komme sig. Men hvor skulde en fattig Enke tage Penge fra til Viin? Desuden havde Vilhelms Sygdom næsten kostet hendes sidste Skilling.

Men den lille Marie fandt paa Udveie. Hun hørte nemlig, at en Familie der i Huset ønskede En, der kunde opstable det smaaahuggede Ved, for at Karlen igjen kunde gjøre andet Arbeide. Hun bad, at man vilde give hende denne Forretning, og lovede ret at være flink derved. ⁹⁰

Efter to Dages sure Anstrengelser havde Marie virkelig fortjent saa meget, at hun kunde kjøbe sin Moder en Flaske Gammelviin derfor. Omendskjønt hun var meget udmattet af det overordentlige Arbeide, saa løb hun dog strax om Aftenen saa hurtig efter Vinen, som om hun den Dag slet intet Arbeide havde havt. Ubeskrivelig stor var hendes Glæde, da hun traadte ind i Stuen og satte Vinen paa Bordet med de Ord: Her er Viin til en heel Uge, Moder!

Og det blev ikke ved denne Uge. Thi da Folkene i Huset hørte, hvad den lille Marie havde gjort for sin Moder, saa meente de, at ogsaa de burde gjøre noget for den værdige Enke; de sammenskjød en lille Sum Penge, hvorfor der i 6 Uger endnu blev kjøbt Viin, saa hun havde den Glæde at blive fuldkommen rask igjen.

Men hendes største Glæde var dog hendes lille Datters kjærlige Sindelag.

18. Den lille Jørgen.

90

79. Min Mave! min Mave! skreg den lille Jørgen og vred sig som en Orm. Hvad fattes Dig? spurgte hans Fader. Ak! jeg har saa ondt i min Mave! skreg han igjen. Naa, naa! giv dig tilfreds! sagde Faderen. Men hvad har Du da kommet i din Mave, siden den gjør saa ondt? spurgte han videre; hvad har Du spist? O, Intet, peb Jørgen, uden Æbler, Pærer og nogle Blommer. Og hvad har Du vel drukket? blev Faderen ved at spørge. O, Intet, jamrede den Lille, uden Øl og lidt tyk Mælk. Godt, mit Barn! Æbler, Pærer, Blommer, Øl og ⁹¹tyk Mælk paa een Gang i Maven, det maa endelig volde Knib. Au, au, nu dør jeg! skreg Jørgen igjen. Nei, vær Du kuns rolig, min Søn, sagde

Faderen, saa haardt gaaer det ikke til. Men Du maa en Stund lide Straf for din Umaadelighed; saa propper Du ikke tiere Maven fuld af saa meget paa een Gang.

19. Den Slikvorne.

91

80. Frederikke havde den onde Vane, at slikke af alt, hvad hun saa, baade Spise- og Drikkevare. Hun var allerede ofte bleven straffet af hendes Forældre, fordi Slikvorrenhed ikke alene er meget uanstændig, men desuden en Aarsag til, at man overhovedet ikke lærer at tæmme sine Begjærigheder.

Men Frederikke lod sig ikke afskrække af nogen Tanke om Utilladeligheden eller Straffen, naar hun fik Lyst til at slikke. Forældrene maatte derfor til deres store Skam bestandig lukke Havedøren i Laas, saalænge der var Frugt i Haven; thi hun plukkede alt hvad hun kunde naae, om det var modent eller ikke, Ribs, Kirsebær, Blommer, Pærer, bed i det og kastede det saa fra sig igjen, naar det endnu var haardt. Naar hun derfor engang slap ud i Haven, saa fordærvede hun næsten lige saa meget som Spurve og andet Utøi tilsammen.

Allerhelst listede hun sig i Mælkestuen, hvor hun med Fingrene strøg Fløden af Bøtterne. I Begyndelsen troede man, at det var Katten, men snart viste det sig, at Frederikke meget godt forstod at tilvende sig Nøglen til Mælkestuen. Hendes bedrøvede Forældre tog hende for sig, forklarede hende, at saadan en Opførsel var lige saa slet, ja værre end Tyveri og bade hende bønligt om at forbedre sig, i det de lovede at eftergive hende al Straf, naar hun blot opfyldte deres inderlige Ønske. Men selv denne Kjærlighed rørte⁹² ikke den slemme Pige. Engang fik hun endog fat paa en Flaske Viin, som stod optrukken paa Bordet, fordi man den Dag ventede en forbireisende Ven, drak en heel Deel deraf, blev aldeles beruset og havde nær faaet et Slag.

Medens Frederikke saaledes var uforbederlig, straffede Vor Herre hende, da hun mindst ventede det. En Dag var hun i Besøg hos sin Tante. Hun kom til at blive ganske alene i Stuen, og saadanne Tider pleiede hun gjerne at benytte til sin Slikken. Hun saae sig nu allevegne om; men Skabet var lukket i Laas, da Tanten kjendte hende, og paa Bordene fandtes ikke det mindste. Endelig opdagede hun Laaget af en Glasskaal, som stod ovenpaa Skabet, og hendes Lyst kom strax i Bevægelse. Da hun var hos fremmede Folk, skulde

hun saameget snarere have tæmmet den (hvorfor vel det?), men det tænkte hun ikke paa.

Hun satte strax en Stol hen for Skabet, men da hun ikke fra den af kunde naae Skaalen, saa hittede hun paa en anden Maade, thi hendes onde Lyst opæggedes alt mere og mere. Hun slæbte ikke uden Møie et Bord hen til Skabet, krøb fra Stolen paa Bordet, og fik nu fat paa Skaalen. Der var noget Hvidt i den, som om det kunde være Sukkerkandis; hun tog et Stykke og smagte paa det; det smagte lækkert, og hun tog altsaa dygtig til sig.

I det samme kom Tanten løbende, da hun havde hørt Støien med Bordet. Frederikke blev saa forskrækket, at hun nær var falden ned af Bordet; men hendes gode Tante blev endnu mere forskrækket, da hun saa, at Frederikke havde spiiist næsten alt det giftige Bly sukker. Dette var nemlig bleven anskaffet samme Dag til at lave Blyvand af, som er et vigtigt Lægemiddel til udvortes Brug. Hun tog hende strax ned af Bordet, gav hende Mælk, for at hun skulde komme til at kaste op, og sendte Bud efter Lægen. Men snart følte Frederikke Smerter i Underlivet, fik den allervoldsomste Krampe og skreg, saa man kunde høre hende flere Huse borte. ⁹³

Lægen kom, foreskrev, at hun skulde drikke endnu mere Mælk, og gav hende siden andre Lægemidler; men hun havde slikket for meget, til at kunne helbredes. Vel beholdt hun Livet, men hendes Helbred var knækket; hun blev aldrig rigtig voxen, saa gusten og afkræftet ud og havde en uafbrudt Lamhed i alle Lemmer, især i begge Hænderne, saa hun intetsomhelst kunde foretage sig, ikke engang klæde sig paa eller af alene.

20. Den Kivagtige.

93

81. Christoffer levede i bestandig Splid med sine Søkende og sine Skolekammerater. Naar hans lille Søster blot saa paa noget af hans Tøi, saa begyndte han strax at skjænde, og rørte hun derved, saa undsaa han sig ikke for at slaae til hende. Naar han fulgte hende i Skole eller hentede hende hjem, saa havde han bestandig noget at skjænde over; thi snart gik hun ham for hurtigt, snart for langsomt, snart igjen slæbte han den stakkels Pige saa ubarmhjertigt afsted, at hun hvert Øieblik var nær ved at falde. Sad hun paa Bænken udenfor Døren, og Christoffer kom gaaende, saa raabte han strax:

Naa! der vilde jeg just sidde! og gik hun saa ikke med det Gode, saa puffedes han hende bort.

Naar en af hans Brødre begyndte at fortælle noget, saa raabte strax Christoffer: Nei! saaledes var det slet ikke; nu skal jeg fortælle, hvordan det gik til. Men for det meste fortalte han da Tingen urigtigt eller just netop saaledes, som de Andre havde gjort det. I Skolen bar han sig ad paa samme Maade; alting skulde her gaae efter hans Sind, og ytrede nogen en anden Mening end hans, saa vilde han strax bevise sin Ret med den knyttede Næve istedenfor med fornuftige Ord. Derfor vilde tilsidst ingen sidde hos ham eller lege med ham. 94

Da Christopher blev større, satte han endogsaa en Ære i at byde enhver Trods, og forlod sig derved paa sin Legemsstyrke; især havde de Smaa og de Fredsommelige ingen Ro for ham; han blev aldrig træt af at drille dem. Ogsaa paa Gaden begyndte han nu Klammerier: men da han her flere Gange traf paa en Modstander, der overgik ham i Kræfter og i Øvelse, saa havde han for det meste et forslaaet Ansigt. Alle skikkelige Folk skyede ham derfor. Engang fik han i et Slagsmaal endogsaa en Kuul i Hovedet, der i flere Uger voldte ham ulidelige Smerter og hvoraf han beholdt en hæsleg Knude hele sin Livstid.

Men heller ikke dette Uheld bragte ham til Eftertanke, og hans Hidsighed styrtede ham i nye Ulykker. En Søndag var han gaaet ud til et Tracteursted, hvor han snart yppede Kiv; hans Modstander var en haandfast Karl, hvorover Christopher blev endnu mere vred og vild, og han bibragte da denne et Saar, hvoraf han snart døde. Den ulykkelige Christoffer maatte til Straf herfor tilbringe Resten af sit Liv i Tugthuset, adskilt fra Verden og død for de Levende.

11. Straffen.

94

82. Ludvig følte en onskabsfuld Glæde, naar han kunde indjage Andre Skræk. Han stillede sig derfor undertiden an, som om der var hændtes ham en Ulykke, og begyndte at skraale høit; men naar saa Tjenestefolkene eller hans Søkende kom løbende, saa var det ikke noget, og Ludvig lo dem ovenikjøbet ud. Saaledes sprang han f. Ex. klodset ned ad Trappen og søgte at efterligne den Støi, som et haardt Fald frembringer. En anden Gang

stænkede han sig i Ansigtet med Saften af et Kirsebær, saa han saa ganske blodig ud, eller han lagde sig ned paa Jorden og skreg, saa man skulde troe, han havde slaaet sig reent fordærvet. Men da han nu saa ofte havde narret Folk, saa hørte Ingen efter ham, just engang, da det var Alvor. 95

Ludvig var nemlig krøben op paa en Stige, der stod i Udhusene; et af Trinene gik itu, han styrtede ned og brak det venstre Been. Han skreg af fuld Hals, men man brød sig ikke om hans Skrigen og lod ham ligge. Da han havde skreget en Tid lang, slog Samvittigheden ham; han skammede sig over sine tidligere Optøier og laa nu ganske taus. Endelig stødte en Pige paa ham og saa, at det ikke var Spøg. Hastig gik der nu Bud efter Lægen. Men da man ikke i Tide var kommen ham til Hjælp, saa var Benet ganske ophovnet, Kulden havde slaaet sig til, og han maatte ikke allene lide dobbelt Smerte ved Forbindingen, men han kunde ikke længer fuldkommen helbredes og forblev halt saalænge han levede.

II. LYSTIGE FORTÆLLINGER.

FØRSTE SAMLING.

95

1. Musene.

83. Musene kom engang sammen paa et Loft og holdt Raad, hvordan de skulde beskytte sig imod Katten. „Dertil veed jeg et godt Middel,“ sagde en ganske ung Muus, „lad os hænge en lille Klokke paa Katten; saa kan vi altid høre den ringe før den kommer, og til rette Tid skjule os i vore Huller.“ Alle Musene glædede sig over dette kloge Indfald, og peb, og sprang, og dandsede med hinanden og raabte: „Nu skal Katten aldrig mere gjøre os nogen Fortrød!“⁹⁶ I en Krog paa Loftet laa der et lille Halsbaand, det havde en lille Moppe før baaret om sin Hals, og der hængte endnu et Par smaa Bjælder derpaa. Alle Musene gave sig til at gnave, og havde snart gnavet en af dem løs; og nu hed det: „Hvem skal hænge den lille Klokke paa Katten?“ Men der var ikke Een, som turde vove derpaa, og alle sneg sig ganske sørgmodige tilbage til deres Huller.

2. Den kløgtige Dreng.

96

84. En Dreng, som havde seet, at man lagde et Lagen under et Blommetræ for at opsamle Blommer, naar man rystede dem ned af Træet, saa siden et Træ, fuldt af Spurve. Han skyndte sig da at faae et Lagen, som han ganske forsigtig begyndte at udbrede paa samme Maade, for derpaa at ryste i Træet, det bedste han kunde, men Spurvene —.

3. Det store Kaalhoved.

96

85. To Haandværkssvende, Josef og Christoffer, gik engang forbi en Gartners Urtehaug.

„See dog,” sagde Josef, „hvor store de Kaalhoveder ere!”

„Ih,” svarede Christoffer, der gjerne pralede, „de ere slet ikke store. Nei, da jeg var i Danmark, saa jeg paa min Vandring et Kaalhoved, der var vel saa stort, som det Huus der.”

Josef, der var en Kobberslager, sagde derpaa: „det var rigtignok meget. 97
Imidlertid har jeg dog engang hjulpet til at gjøre en Kjedel, der var saa stor som Kirken“

„Men for Himlens Skyld,” raabte Christoffer, „hvortil behøvede man da en saadan uhyre Kjedel?”

Josef svarede ganske tørt: „Man vilde koge dit store Kaalhoved deri.“

Christoffer blev rød, og løi ikke mere den Dag.

Men hvorfor blev da Christoffer rød? — Mon det var Sandhed med Kaalhovedet og med Kjedlen? — Hvorfor gav da Josef, der ellers altid holdt sig til Sandheden, sig til at tale Usandt? — Vilde han maaskee gjøre Pralerens Løgn latterlig, og hvad Hensigt kunde han have dermed? —

4. Menneskeæderen.

97

86. To Drenge fra Byen opholdt sig i deres Ferier paa Landet. En Dag forvildede de sig i en frygtelig Skov, kom omsider til en uanseelig, eensomt liggende Gaard og blev der Natten over.

Om Midnat hørte de tale i næste Kammer. Begge holdt strax Øret til Brædevæggen og lyttede. Da fornemte de tydeligen følgende Ord: „Kone, læg imorgentidlig Ild under Kjedlen; jeg vil slagte vore tvende Knægte fra Byen.“

De arme Drenge følte en Dødsens Angst. „O Himmell! vor Vert er en Menneskeæder!“ sagde de sagte til hinanden og sprang begge ud af Kammervinduet for at undflye. Men til deres nye Skræk fandt de Porten lukket.

Da krøb de ind i Svinestien til Svinene, og tilbragte Natten i dødelig Skræk. Om Morgen kom Verten, lukkede Svinestien op, hvæssede sin Kniv og raabte: „Nu frem, I Knægte; Eders sidste Time er kommen!“

Begge Drengene opløftede et Jammerskrig og bønfuldt paa deres Knæ, han maatte ikke slagte dem. Verten undrede sig ved at finde dem i Svinestien, og spurgte, hvorfor de holdt ham for en Menneskeæder.

Drengene sagde grædende: „I har jo selv sagt i Nat, at I vilde slagte os imorgen.“ Men Verten lo af fuld Hals og sagde: „eenfoldige Børn! Eder har jeg ikke meent. Det var mine to Grise, som jeg i Spøg kaldte mine Knægte fra Byen, fordi jeg har kjøbt dem der. Men saaledes gaaer det, naar man lytter, saa forstaaer man let noget galt,

Norsk Læsebog,

fatter falsk Mistanke til Andre, gjør sig selv unødvendige Bekymringer, geraader i Angst, og paadrager sig mangen Fortrædelighed.” 98

De to Drenge krøb frem af Svinestien, og saa halv frygtsomme, halv skamfulde paa den frygtelige Menneskeæder.

III. ALVORLIGE FORTÆLLINGER. ANDEN SAMLING.

1. Usandhed.

98

87. Har Du hørt Historien om Georg Washington og hans Øxe?, — Ikke? — Nu, saa vil jeg fortælle Dig den.

Da Georg var en liden Dreng, havde han af sin Fader faaet en liden Haandøxe. Han var aldeles henrykt over sin Skat og gik omkring i Gaarden og forsøge dens hvasse Eg paa Alt hvad han kunde overkomme. Endelig gik han ind i Haven og kom til et Pæretræ, som hans Fader satte megen Priis paa. Med stor Dygtighed begyndte han at øve sig i den Konst at fælde Træer. Efterat have hugget paa Barken, til Træet var aldeles fordærvet, blev han træt og gik ind. Inden kort Tid kom Faderen til at gaae forbi det herlige Pæretræ og fandt, at det var aldeles spoleret. Ærgerlig gik han ind i Huset og spurgte alvorligt om, hvem der havde gjort sig skyldig i denne ondskafulde Daad. For et Øieblik skjælvde Georg og var i Tvivl om han skulde sige Sandheden. Han følte sig høiligen fristet til at nægte, at han vidste noget om Gjerningsmanden. Men strax samlede han alt sit Mod og svarede: „Fader! jeg kan ikke lyve. Det var mig, som gjorde det med min Øxe.” Faderen sluttede ham i sine Arme og sagde: „Min kjære Dreng! Jeg vilde hellere tabe tusinde Pæretræer, end have en Søn, som var Løgner.”

2. Ørkesløsheds Følger.

99

88. Mange unge Mennesker ansee det ikke for at være af nogen særdeles Vigtighed, om de benytte Tiden vel i sin Ungdom; thi de troe, at de kunne

oprette Forsømmelsen, naar de blive ældre. De ansee det for vanærende for Ældre at være ørkesløse; men Børn troe de kunne lege og more sig saa meget de ville.

Saaledes troede og Georg Jones. Han var tolv Aar gammel, da han kom ind i en Borgherskole. Hans Fader gav mange Penge ud for at skaffe ham Bøger og Klæder og den nødvendige Underviisning. Men Georg var ikke flittig. Bestyreren af Skolen sagde ham ofte, at det aldrig vilde gaae ham vel, hvis han ikke var flittig i Ungdommen. Men Georg tænkte blot paa at more sig. Ofte kom han i Skolen uden at have læst over paa sin Lectie, og naar han blev hørt, begyndte han at hakke og stamme og begaae saadanne Feiltagelser, at de øvrige Drengene havde ondt for at afholde sig fra at lee ham ud. Han var en af de daarligste Disciple i Skolen; thi han var den dovneste af dem Alle.

I Fritiden, naar alle Drengene sprang ud og legede paa Pladsen udenfor Skolen, maatte Georg sidde igjen inde og læse bedre over paa sin Lectie. Istedetfor at læse flittigt, naar han var i Skolen, sad han der med Næsen over Bogen og nikkede. Naar Legetiden kom, var han aldrig munter og glad, som de Øvrige; thi kun den Flittige kan ret more sig ved sine Lege. Ingen syntes heller om at lege med ham. Jeg erindrer meget vel, at naar der var Spørgsmaal om at slaae Bold og man paa begge Sider skulde vælge sig Kammerater, valgte vi først alle Andre, førend Turen kom til Georg. Og var der et tilstrækkeligt Antal uden ham, saa fik han aldrig være med. Saaledes havde han det ubehageligt i Skolen, og ubehageligt udenfor Skolen. Intet gjør en Leg saa behagelig som naar man har været meget flittig. Naar Fritiden var forbi, og de øvrige Drengene vendte styrkede og forfriskede tilbage til sine Studier, saa man Georg komme, slæbende Fødderne efter sig, hen til sin Bænk. Enten sad han og sov i Skolen, eller ogsaa fordrev han Tiden med at fange Fluere, som han lukkede inde i smaa Huller, han havde skaaret i sit Bord. Og undertiden, naar Læreren vendte ham Ryggen, kastede han smaa Papirkugler om i Værelset. Naar Georg skulde frem og læse sin Lectie op, saa han saa flau og elendig ud, som om han skulde frem og have Bank. De andre Drengene gik frem og læste sine Lectier op med Raskhed og Lyst. De syntes at være glade og lykkelige; men naar Turen kom til Georg, gik det saa seent og usselt, og han sagde op igjen et og det samme, og gjorde

100

saamange Bukker, at alle Kammeraterne skammede sig over at være i Klasse med ham.

Omsider skulde Georg tilligemed endeel andre af sin Klasse ind paa Latinskolen. Skjøndt han bestod sig meget slet til Examen, slap han dog igjennem med de Øvrige; thi Examinatorerne troede, at han maaskee var forknýt, og, at han derfor gav saa daarlige Svar paa deres Spørgsmaal. Men nu fulgte der en tung Tid for den stakkels Georg. Paa en Latinskole viser man ikke megen Skaansomhed mod dovne og uvidende Dreng; og Georg havde forsømt saa meget, at det nu var ham umuligt at holde Skridt med Kammeraterne, om han end anstrengede sig nok saa meget.

I Borgerskolen havde han endda nogenlunde kunnet slaae sig igjennem; thi her var det kun et mindre Antal jevnaarige Klassekammerater, der havde Anledning til at lee ad hans Uvidenhed. Men paa Latinskolen blev det anderledes. Der skulde han examineres i Nærværelsen af flere baade ældre og yngre Kammerater fra Landets forskjellige Skoler; i deres Nærværelse maatte han nu træde frem og svare paa Lærerens Spørgsmaal. Stakkels Dreng! Han fik dyrt betale sin Dovenskab. Det var ret ynkverdigt at see ham, hvorledes han skjælvede i hvert Led, af Frygt for, at Læreren skulde kalde ham op og lade ham læse. Og naar han blev opkaldt og begyndte at læse, kom han sædvanlig ud af det, saa at Læreren maatte gaae fra ham og spørge en anden. Undertiden gav han saa bagvendte Svar og begik saadanne Bukker i sine skriftlige Udarbejdelser, at hele Klassen brød ud i en Skoggerlatter. Dette er det Bifald, Ladheden og Dovenskabens høster. Han havde i saa lang Tid vænnet sig til ikke at bestille noget, at han neppe vidste, hvorledes han skulde bære sig ad for at være flittig. Alle de flinke Disciple skyede ham; de skammede sig ved hans Selskab. Han tabte al Lyst og Mod, begyndte at gaae og drive, kom i slet Selskab og blev lidt efter lidt en Broder Liderlig.

Skolebestyrelsen nødtes til at give ham consilium abeundi*). Faderen maatte endelig tage ham hjem, og han forlod Skolen, foragtet af alle. For nogle Maaneder siden mødte jeg ham i New-York som en omvankende Tigger, uden Penge, uden Venner. Saadan er Ørkesløshedens Løn. Jeg haaber, at alle mine unge Læsere lægge sig denne Historie paa Hjerte og vænne sig til vel at anvende Tiden, der er det kostbareste af Alt.

101

3. Fordelen af Flid.

89. I Fortællingen om Georg Jones fremstillede jeg Dig en ørkesløs Dreng og Følgerne af hans Dovenskab. Jeg vil nu fortælle en anden Historie om Charles Bullard, en af Georgs Skolekammerater. Charles var omtrent af samme Alder som Georg, og havde af Naturen ikke større Anlæg end han; ja, jeg tvivler virkelig om han havde saa godt Hoved som Georg. Men Charles var en flittig Dreng. Alt som Barn var det ham magtpaaliggende at kunne sine Lectier i Skolen. Naar han undertiden havde faaet en svær Lectie, sad han inde og læste over paa den i Fritiden, istedet for at gaae ud og lege med sine Kammerater. Han havde gjort sig det til Regel, først at lære sin Lectie godt, for siden at kunne lege uden Anke. Han glædede sig ligesaameget ved at lege som nogen anden, og stod ingenlunde tilbage deri.

Jeg har neppe seet nogen slaae eller tage en Bold saa godt som ham. Alle vilde gjerne have ham paa sin Side. Jeg sagde, at Charles undertiden sad og læste i Fritiden; det hændte dog meget sjelden; det var kun, naar Lectien var ualmindelig lang eller svær. Almindeligviis var han blandt de første paa Legepladsen; men han var ogsaa blandt de første inde igjen, naar Fritiden var forbi. Den flittige Læsning gav ham Lyst til Legen, og Legen gav ham atter Lyst til flittig Læsning; saaledes var han lykkelig baade i og udenfor Skolen. Lærerne kunde ikke andet end synes godt om ham; thi han kunde stedse sine Lectier og gjorde dem aldrig noget Bryderi.

Ved sin Prøve-Examen besvarede han alle de Spørgsmaal, man gjorde ham. Han havde lagt saa god Grund i Borgerskolen, at han med Lethed kunde holde Skridt med sine Kammerater paa Latinskolen, og han havde endda Tid tilovers til Morskabslæsning. Men først og fremmest læste han stedse paa sine Lectier, inden han tog sig noget Andet til, og saa dem altid i en Hast igjennem, førend han gik op. Naar han blev fremkaldt for at examineres, stod han altid rolig op og begik aldrig nogen Feil. Alle Lærerne havde gode Tanker om ham, og han var elsket og agtet af alle sine Kammerater.

Da han skulde gaae til Universitetet, fik han et godt Testimonium fra Skolen, og stod sig meget godt ved sin Examen. Ved Universitetet vedblev han at være ligesaa flittig, skjøndt han der mere raadede sig selv og læste paa egen Haand. Snart vandt han Anseelse baade blandt de Studerende og Professorerne. Ved en høitidelig Leilighed, da en af Studenterne offentlig

skulde afholde en Tale, blev Charles udvalgt til at gjøre dette. Det var en stor Hæder og Udmærkelse, og han viste sig den fuldkommen værdig; thi han holdt en Tale, der fandtes saa interessant, at man opfordrede ham til at lade den trykke. Endelig endte han sin akademiske Bane med den Examen, som udfordres for at indtræde i en Embedsstilling. Han tog sin Embedsexamen med Udmærkelse og var den Første blandt dem, som vare oppe sammen med ham. Dette var til stor Glæde for hans Fader, Moder, Brødre og Søstre, og de elskede ham nu mere end nogensinde. Mange gavnlige og indbringende Bestillinger stode ham aabne; thi Charles var en Mand med grundige Kundskaber og nød almindelig Agtelse. For Nærværende er han en driftig og lykkelig Embedsmand. Han har et hyggeligt Hjem og er høiagtet af alle dem, som kjende ham.

*) Det Raad at forlade Skolen.

4. Den brave Henrik.

102

90. I min Barndom kjendte jeg en liden Dreng, der gik i samme Skole som jeg. Nogle af de slette Drengene pleiede at gjøre Nar ad ham, naar han ikke vilde deeltage i deres Drengestreger. Tæt ved Skolegaarden var en liden Frugthave, og Skoledrengene pleiede, uden Eierens Tilladelse, at klatre over Plankegjærdet og rapse Æbler. En Dag klatrede en Deel af dem ind i Haven, for at stjæle Frugt, og kaldte paa den fromme Dreng og bad, at han skulde følge med dem.

„Kom Henrik,” sagde en af dem til ham, „lad os gaae og knibe nogle Æbler.” 103

„Æblerne ere ikke rare,” svarede han uforfærdet, „og jeg anseer det for Uret at stjæle.”

„Du er en Kryster og bange for at gaae med: det er Tingen;” sagde den Anden.

„Jeg er bange,” sagde Henrik, „for at gjøre det som er ondt, og det burde I ogsaa være; men jeg er ikke bange for at handle ret.”

Den slemme Dreng blev yderst opbragt over dette tilrettevisende Svar, begyndte at skjælde Henrik ud og give ham Øgenavne og forsøgte at gjøre ham til Gjenstand for hele Skolens Latter.

Skjøndt det var haardt nok, fandt Henrik sig deri med stor Taalmodighed; thi Drengen, som gjorde Nar af ham, var ikke uden Hoved og Indflydelse.

Nogle Dage derefter skulde Drengene ud at fiske. Henrik havde en engelsk Fiskestang, som hans Fader havde kjøbt ham.

Georg, saa vil jeg kalde den Dreng, der var saa uskikkelig mod Henrik, havde god Lyst til at faae laane denne Fiskestang, men skammede sig ved at bede derom. Endelig tog han Mod til sig og raabte til Henrik, der stod ude paa Gaarden:

„Henrik, vil Du laane mig din Fiskestang?”

„Meget gjerne,” svarede Henrik; „vil Du følge med mig hjem, skal Du faae den strax.”

Den stakkels Georg følte sig alt lidt flau over hvad han havde gjort. Imidlertid fulgte han Henrik hjem, for at faae Fiskestangen.

De gik ind sammen, og da Henrik havde nedtaget sine Fiskeredskaber af Væggen, hvor de hang, sagde han til Georg: „Jeg har en ny Fiskesnor derinde, som Fader kjøbte for nogen Tid siden, hvis Du vil, kan Du faae laant den ogsaa.”

Georg kunde næppe see op saa skamfuld følte han sig. Henrik sprang imidlertid efter den nye Medesnor, satte den paa Stangen og lod Georg faae den.

Et Par Dage derefter fortalte Georg mig Hændelsen: „Veed Du hvad,” sagde han, „jeg har aldrig følt mig saa skamfuld i mit Liv. Og saameget er sikkert: aldrig skjælder jeg Henrik ud mere.”

5. Den altid Utilfredse.

104

91. Adolf havde kjærlige Forældre, som derhos vare temmelig velhavende. De anvendte meget paa ham og Adolf fik alt, hvad en saadan Dreng kan ønske sig: pæne Klæder, mange Fornøielser, smukke Billedbøger, en lille Have for sig selv og meget andet. Men just det, at det gik ham saa overmaade vel, kunde han ikke taale, og han blev utilfreds og unøisom, det vil sige: han glædede sig tilsidst aldrig over det, han havde, men fandt altid noget at dadle derved, og længtes efter noget Andet, som han meente var bedre.

Naar han f. Ex. fik en smuk ny Trøje, saa var den ham enten for lang eller for vid, eller ogsaa sad Knapperne galt, eller Farven behagede ham ikke. Gik han og spadserede med Forældrene, saa var det snart for varmt, snart for koldt, eller det skulde have været paa en anden Tid af Dagen, eller man skulde være gaaet et ganske andet Sted hen; eller ogsaa paastod han, Veien var for lang, og han gik da og sukkede hvert Øieblik: Gid vi blot var der! Gid vi bare var der!

Men kom man nu endelig til et saadant Sted, saa havde Adolf atter utallige Ting at klage over; var der Viin at lædske sig paa, vilde han have Mælk; var der Æbler, vilde han have Ribs; var der Musik at høre, vilde han see Komedie; og vilde nu hans Forældre, for at føie ham, tage en Vogn til Hjemturen, saa vilde Adolph ikke kjøre, fordi man saa gruelig blev rystet paa en Vogn.

Paa denne Maade forbitrede den utilfredse Dreng sig næsten alle Fornøielser, var aldrig glad og berøvede ogsaa Andre deres Glæde. Venner havde han ingen af, thi hvem vilde omgaaes med et saadant Menneske. Og denne slemme Feil tog til med Aarene, istedenfor at aftage. Havde I Lyst til at være saadan?

6. Enestekillingen.

104

92. En Præst fortalte engang Følgende: I den haarde Vinter 1799 gik jeg en Dag ud for at besøge en Ven. I en af de store Gader, jeg skulde igjennem, saa jeg en fattig gammel Kone, som, støttet paa sin Stok, møisommelig og rystende af Kulde slæbte sig frem. Hendes hele Udseende var saa ynkeligt, at det burde have bevæget ethvert menneskeligt Hjerte til Medlidenhed. Alligevel standsede hun flere Gange forgjæves, idet hun bad de Forbigaaende om Hjælp.

105

En liden Dreng, der selv var ussel klædt, saa dette; han tog da et Papir op af Lommen, aabnede det, løb hen til Konen og stak hende hurtig noget i Haanden. Jeg kaldte paa Drengen. Han kom ogsaa hen til mig, men vendte Ansigtet bort. Jeg sagde til ham: hvorfor er Du bange for at see paa mig? Du har jo intet Ondt gjort, min Søn! — Hvad har Du givet den gamle Kone?

En Enestekilling, svarede han, thi jeg havde ikke mere! Jeg sagde da: Det var ret, min Dreng; Du gav hvad Du havde, og mere kan man ikke

forlange af Dig. Men Du kan ikke undvære din Skilling og derfor vil jeg give Dig een igjen.

Jeg gav ham nu otte Skilling, men han vilde slet ikke tage imod dem; efter nogen Betænkning tog han dog Pengene, takkede mig og løb afsted. Men hvor rørt blev jeg ikke, da jeg saa ham atter løbe efter den gamle Kone og trykke hende de Penge i Haanden, jeg havde givet ham. Forgjæves søgte jeg at naae ham; han løb saa hurtig, han kunde, og jeg tabte ham snart af Syne. Ogsaa jeg gav nu min Skjærv til den Gamle, og gik derpaa min Gang.

Kjærlighed søger ikke sin egen Fordeel.

(1 Cor. 13, 5.)

7. Taabelig Frygt.

105

93. Vilhelmine havde aldrig havt Lyst til at komme meget ud af Stuen, og havde slet ikke bekymret sig om at lære at kjende de Ting rigtig, som ere i Verden. Hun ansaa derfor mange Dyr, som dog ere ganske uskadelige, for at være giftige og troede stedse, de vilde bide hende, saa saare de kom hende nær. Hun kunde derfor blive meget forskrækket over en ringe Ting, som en anden ikke agtede det mindste paa. Naar hun saa en Skruptudse, saa sprang hun ti Skridt afveien for den; naar en Rotte kom hende for nær, saa faldt hun næsten i Besvimelse. Med Aarene tog dette snarere til end af.

Da hun var voxen, havde hun engang nogle Veninder hos sig, som hun beværtede med Kaffe. Imedens de venskabelig sad og snakkede sammen, krøb der noget paa hendes Arm. Hun saa efter det, og det var en Edderkop. Den havde ikke bidt hende og hun kunde jo let skaffe den bort med en Finger. Men Vilhelmine blev ganske forvirret af Skræk. Uh, hu! skreg hun, sprang op, og rev Kaffebordet om, da hendes Kjole hang fast derved. Alt det smukke Porcellain, som var taget frem i Anledning af de Fremmede, blev slaadet itu og Kaffekanden faldt i Skjødets paa en af hendes Veninder og fordærvede dennes Kjole aldeles. Hun selv rystede over sit hele Legeme, befandt sig saa ilde, at hun maatte gaae tilsengs, og blev saaledes til Latter, ikke blot for hendes Veninder, som tilgave hende, men siden efter for hele Byen, da man hørte dette.

106

106

8. De smaa Venner.

94. Hør, lille Fader! sagde Erik, da han en Middag kom hjem fra Skolen, kan Du ikke nok huske Nikolai, som mistede begge sine Forældre for nogle Aar siden? Det er ham, hvis Fader var Gartner hos Amtmandens. Det gaaer ham nu saa jammerligt; han har længe ligget syg, og man siger, at han ikke kan komme sig, fordi de hæsleige Folk, som han er hos, lade ham ligge i et afsides Kammer og hverken passe eller pleie ham rigtig. Maa jeg ikke gaae hen og see til ham; det er saadan en snild Dreng?

Meget gjerne, svarede Faderen, det kan maaskee opmuntre ham lidt. Vi skulde blot vide, hvad Sygdom det er, thi er den smitsom, saa maae vi være forsigtige; jeg skal see at faae Underretning derom engang idag. Men Erik tilbød sig strax at løbe til Lægen, for at faae det at vide. Lægen var ikke hjemme, men Erik fik ham snart opspurgt etsteds i Byen, og erfoer nu, at Nikolais Sygdom var en ondartet Koldfeber. Da Lægen mærkede Eriks Hensigt med at spørge herom, føiede han til, at Medicin ikke vilde hjælpe synderligt i dette Tilfælde, men at god Røgt og Pleie alene kunde gjøre Udslaget. Herover blev Erik just meget glad, da han allerede havde besluttet i sit stille Sind, paa alle Maader at tage sig af sin Kammerat.

Erik var nu hos den Syge næsten i al sin Fritid, baade Søndag og Hverdag; han tilbragte endogsaa i Begyndelsen et Par Aftener til ud paa Natten hos ham, da der sommetider paakom Nikolai en stor Ængstelighed, og søgte at opmuntre ham ved allehaande Tale. Snart begyndte den Syge at komme sig lidt, og Erik bragte ham nu styrkende Spiser fra sin Moder, læste for ham af underholdende Bøger, som han laante rundt omkring, og bragte ham et Par Gange smukke Kobberstik, som en af Præsterne i Byen eiede og som Erik ved sit venlige Væsen fik denne overtalt til at udlaane paa nogle Timer.

Erik trættedes ikke. Engang, da han gik hjem fra Nikolai, mødte han en af deres ældste Skolekammerater, som sagde: Du er da en stor Daare, som sidder og spilder din Tid hos den usle Dreng; hvad kan der komme ud af? Men Erik svarede blot: Dersom Du var syg, Christen Terkelsen, og forladt af alle Mennesker, vilde Du da ikke blive glad, ifald en Kammerat tog sig af Dig, pleiede Dig og trøstede Dig, saa godt han kunde? Hertil svarede den lange Christen ikke et Ord, men gik stiltiende sin Vei.

Nikolai blev saaledes fuldkommen helbredet efter ikke lang Tids Forløb. Det skulde inderlig glæde mig, sagde han engang til sin Ven, om jeg nogensinde kunde gjengjelde Dig alt det Gode, Du har beviist mig. Men Erik svarede: Jeg haaber, at Du ingen Leilighed skal faae dertil; thi jeg vil ingen anden Gjengjeld have end din oprigtige Tak. Fra den Tid levede begge i det hjerteligste Venskabsforbund, og de havde vist gjerne ladet Livet for hinanden, om de vare komne i det Tilfælde.

9. LEG IKKE MED SKYDEGEVÆRER!

107

I.

95. Paa en Herregaard i Jylland indtraf for faa Aar siden følgende sørgelige Hændelse. Herremandens Jæger gik en Dag paa Jagt; men da han kom hjem igjen uden at have truffet noget Vildt, saa ønskede han, som enhver god Jæger, at spare sit Skud og hængte derfor igjen sin ladte Bøsse op i sin Stue ved Siden af de andre Bøsser. Dette Gevær var ladt med Kugle. Et ungt Menneske paa femten Aar, der laa paa Værelse med Jægeren, kom strax efter for at pudse Støvler. Denne Knøs havde altid megen Lyst til at blive Jæger og legede derfor meget gjerne med disse Geværer, naar han var ene paa Værelset, ihvorofte Jægeren end havde forsøgt baade ved Trusler og selv ved Prygl, mens han endnu var en Dreng, at faa ham til at lade det være.

108

Heller ikke dennegang kunde Bertel, saa hed han, undlade at tage en Flint ned af Væggen, spænde Hanen, sigte hen i Veiret og trykke løs; men ulykkeligviis fik han just fat paa den ladte, og førend han mærkede dette, gaaer Geværet af. Kuglen farer igjennem Vinduet ud i Gaarden, og Barnepigen, som just gaaer forbi, segner til Jorden, truffen af Kuglen. Rigtignok reiser hun sig snart igjen og gaaer stønnende nogle Skridt fremad, men hun falder atter. Kudskene, der stod i Nærheden, ilede hende til Hjælp og bar hende op i Huset. Hun blev strax bragt til Sengs og en Vogn jog afsted til nærmeste By for at hente Lægen, men hun døde efter en halv Times Forløb, inden Lægen paa nogen Maade kunde være der.

Det unge Menneske var i sin Fortvivlelse sprungen ud af et Vindue, som vendte mod Haven, og saaledes undsluppen; men allerede den følgende Dag blev han opdaget, og maatte nu til Straf for sin Ubesindighed, ved hvilken han var bleven til en Morder, længe sidde i Fængsel. Vel kom han ud igjen,

thi med Villie havde han jo ikke dræbt Pigen; men hans Sind blev aldrig mere beroliget, thi han kunde sit hele Liv igjennem ikke forjage Mindet om denne Gjerning af sin Sjæl.

II.

96. I min Ungdom skulde jeg engang gaae ud paa Jagt. Min Bestemmelse var det at faae en anden Dreng med mig, som boede et lidet Stykke fra min Faders Gaard. Efter at have ladet min Bøsse med et dygtigt Skud Harehagel og sat en ny Flint i Hanen, der gav Ild, saa Gnisterne stode om Staalet som en Ildkvast, lagde jeg med megen Omhu Fængkrudt paa Panden, spændte Hanen ned, kastede Bøssen paa Ryggen og gav mig paa Veien. Da jeg kom til Huset, hvor Drengen boede, som skulde gaae med mig, satte jeg Bøssen mod Væggen og gik ind for at hente ham. Omtrent ti Alen derfra var et andet Huus. En liden Pige stod i Vinduet og saa ud gjennem det. En anden Dreng kom gaaende, tog Bøssen, og da han ikke vidste, at den var ladet, spændte han Hanen, lagde an paa Pigens Hoved, og — trykte løs. Men til Guds Lykke brændte kun Fængkrudtet. Var Skuddet gaaet af, vilde Pigens Hoved blevet knust. Jeg kan aldrig uden Gysen tænke paa den Fare, hvori hun svævede. Pigen havde ikke seet Drengen lægge an paa sig, og veed den Dag i Dag er, ei hvor nær hun har været Døden. Hun anede lidet der hun stod sund og frisk ved Vinduet i sin Faders Huus, at hun var saa nær som et Haar ved, Knald og Fald, at styrte død til Gulvet. Vi ere alle mere eller mindre udsatte for saadanne Farer, og naar vi mindst ane det, ere vi maaskee Døden nærmest. Er det da ikke Daarskab at opsætte at berede sig til Døden? Inden en Time kan Du være død. Maaskee faaer Du ikke et eneste Øieblik, hvori Du kan berede Dig til din store Reise.

109

10. Følgerne af Ubetænksomhed.

109

97. Andreas havde det Uheld, at en gammel Kone, som boede i Huus med hans Forældre, fortalte ham Spøgelseshistorier, medens han var lille. Han blev derover saa frygtsom af sig, at han ofte ikke kunde falde i Søvn en heel Nat igjennem, naar et eller andet om Aftenen havde forskrækket ham. Hans Forældre og Lærere havde ofte nok forklaret ham, hvor urimeligt det var at

troe, der var Spøgelser til, men han kunde dog ikke undertrykke sin Frygt for dem.

Da han siden kom i Lære hos en Kleinsmed, maatte han sove paa et Loftskammer tilligemed Mesterens to Sønner. Disse Drengene mærkede snart paa den trohjertede Andreas, at han var bange for Spøgelser, og besluttede engang at have deres Løier med ham. Den ene foregav derfor en Aften, at han var meget træt og vilde gaae tilsengs. Men han havde iforveien aftalt med sin Broder, at han vilde krybe ind under Andreasses Seng og, naar denne saa havde lagt sig, først rasle med en Lænke, og derpaa pludselig komme frem, indsvøbt i et hvidt Lagen, og stille sig hen lige udenfor Sengen; Broderen skulde imedens lukke Kammerdøren i Laas udenfra, saa at Andreas ikke kunde slippe ud. (Hvad synes I om denne Aftale?)

Alting skete som det var aftalt, og den frygtsomme Andreas blev virkelig narret ved Lænkens Raslen, da nemlig den gamle Kjærring havde sagt, at Spøgelser slæbte Lænker efter sig. Endelig vovede han at raabe om Hjælp, men fik intet Svar. Nu steg hans Angst til det høieste; han sprang op af Sengen og vilde ud af Døren, da den hvide Skikkelse i det samme traadte hen imod ham og greb fat i ham. Afmægtig styrtede Andreas om paa Gulvet og gav ikke en Lyd fra sig.

110

Først gottede de ubetænksomme Drengene sig ret over Virkningen af deres Paafund, men endelig mærkede de, hvad Fortræd de havde gjort. De gave sig derfor tilkjende, men det var for sildigt; Andreas laa ganske livløs. I stor Angest kaldte de nu deres Forældre op, men først efter megen Møie blev den afmægtige Andreas bragt tillive igjen; dog kom han sig ikke saa snart, thi en hidsig Feber var Følgen af den Skræk, han havde udstaaet. Begge Drengene angrede vel deres Spøg, thi de havde ikke forestilt sig, at den kunde løbe saa ilde af, men nu var Skaden eengang skeet. Faderen straffede dem tilbørlig for deres Ubesindighed, og gjorde sig siden Umage for, lidt efter lidt at befrie Andreas for sin beklagelige Frygtsomhed.

Hvo havde viist Ubetænksomhed her?

11. Brevet.

110

98. Jacob gik ofte paa Posthuset med Breve for sin Fader. Engang blev han sendt derhen for at aflevere et meget vigtigt Brev. Paa Veien mødte han

Diderik med to andre Dreng. Diderik var en trættekjær Dreng, og især laa han altid i Strid med Jakob, fordi denne var saa paastaaelig, og derfor let blev hidsig. Ogsaa dennegang kom de i Klammeri med hinanden, fordi den ene ikke vilde gaae af Veien for den anden. I Stridens Hede tabte Jakob Brevet, den anden Dreng kom til at træde paa det og smurte det saaledes til, at man ikke kunde læse Udskriften; desuden blev Papiret ganske hullet.

Hvad skulde Jakob nu gjøre? Naar han kom hjem og tilstod alt, hvad der var forefalden, saa kunde han vente sig en haard Straf; thi hans Fader var streng og havde dennegang udtrykkelig sagt til ham: Besørg mig det Brev ret ordentlig, thi der ligger megen Magt paa. Endelig fik han det slemme Indfald, at hjælpe sig ud af Nøden med en Løgn. Paa Faderens Spørgsmaal forsikrede han derfor med den største Dristighed, at han rigtig havde besørget Brevet; dog bankede hans Hjerte derved (Hvorfor bankede hans Hjerte? og hvad burde Jakob have gjort?)

111

Men da der efter fjorten Dages Forløb intet Svar kom paa Brevet, blev Jakobs Fader ængstelig og gik selv hen paa Posthuset, for at erkyndige sig, om ogsaa Brevet virkelig var afgaaet. Hvor forundret og forskrækket blev han ikke, da man af Bøgerne viste ham, at hans Brev slet ikke var bleven afleveret. Jakob skulde nu tilstaae, hvor han havde gjort af Brevet. Men længe nægtede han haardnakket, at der var hændtes noget dermed, og paastod, at Postmesteren selv havde modtaget Brevet; først da hans Fader lovede ham, at han vilde eftergive Straffen, naar han blot tilstod, hvor Brevet var bleven af, saa tilstod han endelig alt.

Men hvor meget maatte Jakob angre sin Løgn, da han hørte, at han ved en tidligere oprigtig Tilstaaelse kunde have forebygget et Uheld, som nu var indtruffet; thi Faderen kunde da have skrevet et nyt Brev, som endnu kunde være kommen i rette Tid. Der var nemlig bleven tilbudt Jakobs ældste Broder en meget fordeelagtig Condition, og Brevet indeholdt Faderens og Broderens Antagelse af de gjorte Tilbud. Men da nu Brevet ikke ankom, saa antoges en Anden i Jakobs Broders Sted. Jakob foresatte sig fast, aldrig mere at lyve og hellere taale en velfortjent Straf, end at sige Usandhed. Dog varede det længe, inden han igjen kunde vinde sin Faders Tillid, og dette gjorde ham meget ondt.

12. Kanarifuglen.

111

99. Det hændte sig for nogle Aar siden i Hamborg, at en fattig Haandværker døde uden engang at efterlade sig saa meget, at han kunde begraves derfor. Høit oppe i et Baghuus, i en snæver Gade, laa den Døde, og hans Kone sad hos ham og græd bitterligt over sin Nød, som hun slet ingen Udvei saa til at faae afhjulpen. Hun havde just lukket Vinduet op for at faae lidt frisk Luft; da kom der en lille guul Fugl flyvende ind ad Vinduet, satte sig ved Hovedet af Liget og saa ret lystig i Veiret. Da den havde siddet lidt, begyndte den at synge i de skønneste Toner, saa det skingrede efter. Dette gjorde et underligt Indtryk paa den stakkels Kone; hun kunde ikke græde længer; ja hun syntes, at dette muntre lille Dyr vist maatte være et Sendebud fra Vorherre.

112

Fuglen var tam og fløi hen paa hendes Skulder, saa hun let fangede den. Kort efter kom en Kone, der fra Huset, ind for at see til hende, og hun fortalte denne om Fuglen og viste hende den. Ih, sagde Konen, det er jo en deilig Kanarifugl; og det er ovenikjøbet vist den Fugl, som der staaer om i Avisen idag, at den er fløien bort for sin Eiermand. Pas paa Morlil! Naar Nøden er størst, saa er Hjælpen nærmest, siger det gamle Ord! Lad mig faae Fuglen at gaae med. Den fattige Enke forstod hende endnu ikke rigtigt; men hun gav hende dog Fuglen. Konen kom snart igjen. Det var ganske rigtig den bortfløine Fugl, som der lystes efter. Folkene, som eiede den, havde menneskekjærlige Hjerter; de hjalp Enken den Døde i Jorden, og skaffede hende siden Arbeide, hvorved hun tarvelig ernærede sig.

13. Utaknemlighed mod Forældre.

112

100. En gammel Mand levede som Inderste hos sin Søn, som vi ville kalde Ole. Lidt efter lidt indfandt Alderdommens Svagheder sig hos ham; hans Sandser bleve sløve, især hans Syn, og hans Hænder zitrede. Derfor havde han ikke sjelden det Uheld ved Bordet at spille noget af sin Mad, især den flydende. Dette var nu ikke Ole behageligt, og ofte tiltalte han Oldingen haardt derfor; ja tilsidst drev den haardhjertede Søn det saa vidt, at han endogsaa lod gjøre et Trug til sin gamle Fader, hvoraf denne maatte spise i Kakkelovnskrogen; thi ved Bordet fik han ikke mere Lov at være med.

Engang kommer Ole hjem og finder sin lille Søn meget beskæftiget. „Hei Dreng! hvad gjør Du der?“ — „Ih, Fader, jeg gjør et Trug; naar Du engang bliver gammel, ligesom Bedstefader, maa Du ogsaa have et Trug!“

Hvad maatte vel Ole føle ved disse Ord? — Han skal virkelig have forbedret sig.

14. MODERKJÆRLIGHED.

113

I.

101. En Engelskmand fortæller følgende rørende Historie, for at vise hvor inderlig en Moder elsker sit Barn.

„Jeg kjørte engang i min Vogn op over den bratte Bakke i Landsbyen Frankfurth nærvæd Philadelphia, da en liden Dreng, omtrent to Aar gammel, der var kommen ud fra en liden Stue i Nærheden, laa og sovede sig i Sandet midt paa den aabne Landevei. Da jeg var henved femhundrede Skridt fra Barnet, kom der tre Lastvogne, hver forspændt med fem Heste, der havde holdt ovenfor, medens Bønderne vare inde paa Kroen, farende ud over Bakken i strygende Gallop, næsten ved Siden af hverandre. Jeg styrede saa hurtigt som jeg kunde min Vogn ud af Veien, men ventede ikke andet, end at see det stakkels Barn knuses under Hovene og Hjulene. En ung Karl, af Profession en Tømmermand, som holdt paa at slaae Spaan paa Taget af et Skuur ved Siden af Veien, bemærkede Faren, og skjønt han ikke kjendte dets Forældre, kastede han sig med et Sprang ned fra Taget, styrtede frem paa Veien og fik Tag i Barnet, just da den forreste Hest næppe var en Tomme derfra. Hestens Been kastede ham til Jorden; men han tog Barnet i Klæderne og kastede det baglængs ud af Veien for de øvrige Heste og reddede siden sig selv derved, at han med utrolig Hurtighed rullede sig til Siden. Barnets Moder, som havde været beskæftiget med at vaske, faaer see Vognen at komme, iler ud, seer Barnets Fare, springer imod Hestene, tager Barnet op netop i det Øieblik, da Tømmermanden har kastet det fra sig, trykker det i sine Arme og udstøder et Skrig, hvis Mage jeg aldrig har hørt hverken før eller siden, og som jeg haaber aldrig mere at faae høre; derpaa faldt hun livløs til Jorden. Ved Anvendelse af de almindelige Midler lykkedes det os imidlertid snart at bringe hende til Live igjen. Inden jeg reiste spurgte jeg Tømmermanden, om han var gift og om han var beslægtet med Barnets

Forældre. Han svarede mig, at ingen af Delene var Tilfældet. „Nu vel,“ sagde jeg, „Du fortjener her enhver Faders og Moders Taknemmelighed, og jeg beder Dig at jeg maa vise dig min ved denne lille Gave,“ hvorpaa jeg overakte ham en fem, sex Daler, alt hvad jeg havde hos mig. „Nei, jeg takker Dem,“ sagde han, „jeg har kun gjort min Pligt.“

Norsk Læsebog.

„En høiere Grad af Mod, Uegennytte og moderlig Ømhed kan man neppe forestille sig. Moderen var paa Veien til at styrte sig lige ind imellem Fødderne paa de stærke og vilde Heste og under de tunge Lastvognes Hjul. Hun havde ingen Tanke for sig selv, ingen Frygt for sit eget Liv; hendes Skrig var Udtrykket af en uudsigelig Glæde, en Glæde, for stor til at kunne bæres.“

114

Nu spørger jeg: kan Du forestille dig en utaknemmeligere Nidding, end denne Dreng vilde være, om han voxede op uden at elske eller adlyde sin Moder? Hun var færdig til at døe for ham. Hun var færdig til at styrte sig under de vilde Hestes Fødder for at redde hans Liv. Og har han den ringeste Gnist af Taknemmelighed i sit Bryst, skal han gjøre Alt for at befordre hendes Lykke.

Men din Moder elsker Dig ligesaameget som hiin Moder elskede sit Barn. Hun er ligesaa villig til at udsætte sig for Fare og Død som hiin. Kan Du udholde den Tanke, at Du skulde foraarsage den Sorg, hvis Kjærlighed er saa stærk, hvis Ømhed er saa stor? Mig synes, at enhver Dreng, som har nogen ædel Følelse i sit Hjerte, ved Tanken herom maatte beslutte sig til at blive sin Moders Hygge og Glæde.

II.

102. For nogle Aar siden hændte det at et Barn gik sig vild i en af de store vestlige Græsørkener i Nordamerika. En, der var med at opsøge Barnet, beskriver Begivenheden paa følgende Maade. Fortællingen indeholder et talende Beviis for Styrken af en Moders Kjærlighed til sit Barn.

„I Aaret 1824 var jeg stationeret i Nærheden af en Græsørken. Som bekendt bestaae disse Ørken af uhyre Sletter, der kun ere bevoxede med høit Græs. I flere Miles Omkreds findes der ei en eneste Menneskebolig; men vilde Dyr have ikke sjelden sit Tilhold der. En Aften seenhøstes vare nogle af Naboerne forsamlede hos mig i en af disse eensomme Boliger, og vi havde

just begyndt vor Gudstjeneste, da det blev mældt, at en Enke havde mistet sit Barn i Græsørkenen. Det var koldt og stormfuldt Veir og Regnen strømmede ned. Den stakkels Enke var i Fortvivelse og vor Sammenkomst opløstes. Alle lavede sig til at opsøge det tabte Barn. Mit Selskab forstod den Ting bedre end jeg; thi de vare opvoxne i disse vidtstrakte Ørkener og saadanne Hændelser ere ikke sjeldne iblandt dem. De forsynede sig med Lygter og Blus; thi det var aldeles mørkt; desforuden forsynede de sig med smale Horn, for at kunne blæse Signaler til de forskjellige Afdelinger af Selskabet, naar de havde adspredt sig, hver paa sin Kant. Jeg for min Deel ansaa det for Pligt at bære Omsorg for den ulykkelige Moder. Hun var næsten fra sig selv; og naar hun fik Tid til at overveie sin forladte og barnløse Stilling og de sandsynlige Omstændigheder ved sit Barns Død syntes hun at føle sig dobbelt ulykkelig. Hun modtog min Arm; Selskabet adspredte sig og Eftersøgningen begyndtes. Aftalen var, at saasnart Barnet var fundet, skulde der, ved en bestemt Tone i Hornet, gives Signal til de Øvrige, og dette Signal skulde gjentages af hver Afdeling, som hørte det, indtil hele Selskabet paa denne Maade var bleven underrettet om Udfaldet.“

115

„Udsigterne til at finde et bortkommet Barn i disse Græsørkener er aldrig meget lovende, allermindst en mørk og regnfuld Nat. Vi streifede om til langt ud paa Natten. Omsider indsaar vi, at videre Eftersøgning var til ingen Nytte, og Alle, undtagen Moderen, besluttede at vende hjem igjen. Det var en Forestilling, som hun ikke kunde udholde. Hun vilde ikke høre tale om andet end at fortsætte Eftersøgningen. Hendes Kræfter begyndte endelig at give efter, og jeg formaaede hende omsider til at vende hjem igjen. Da hun vendte om igjen og opgav sit Barn som tabt, var det med Nød og Næppe, hun kunde udholde sin Ulykke.

„Mit Barn,“ sagde hun, „er bleven opslugt af et vildt Dyr; hans smaa Lemmer ere blevne sønderslidte og hans Blod har det frygtelige Rovdyr drukket!“

Denne Forestilling bragte hende til Fortvivelse. Da hun hængte sig ved min Arm, syntes det som om hendes Hjerter vilde briste. Undertiden maatte jeg næsten bære hende i mine Arme, for at hindre hende i at falde til Jorden.“

„Da vi vare komne et Stykke paa Hjemveien, forekom det mig at vi fjernt borte hørte Lyden af et Horn. Vi standsede og lyttede; Tonerne gjentoges.

Det var det aftalte Signal. Barnet var fundet. Hvem kan vel beskrive Moderens Følelser.“ Ingen Ord ere istand til at male dem. Saa stor er Styrken af en Moders Kjærlighed. Hvorledes kan da et Barn være saa haardhjertet, ikke at elske sin Moder? Kan der vel være noget utaknemmeligere, end at bedrøve den, som elsker Dig saa brændende og som har gjort saa meget for Dig? 116

Hvis der gives nogen Brøde, som i Guds Øie er større end alle andre, synes det mig at være Utaknemmelighed mod Forældre. Om en ond Aand dvæler i noget Menneskebryst, maa det være i det Bryst, som er utaknemmeligt mod sine Forældres Godhed, og som med Utak og Ulydighed kan belønne den Kjærlighed, der har vaaget over vor Barndom og værnet om vore hjælpeløse Aar.

15. Hvorledes skal jeg erhverve mig Venner.

116

103. Du kan ikke troe, hvormeget dette Livs Lykke er afhængig af, at Du værner Dig til at være venlig og forekommende. Hvis Du fatter den Beslutning stedse at være tjenstfærdig og forekommende, saa ofte der er nogen Leilighed dertil, vil Du sikkert blive omgivet af varme og hengivne Venner. Begynd med dette Forsæt i din Barndom og følg det hele dit Liv igjennem, saa skal Du gjøre baade Dig selv og dem, Du kommer i Berørelse med, lykkelige.

Du gaaer i Skolen en kold Vintermorgen. Et dygtigt Baal brænder i Kakkellovnen, hvorom Drengene trænge sig, for at varme sig. Naar Du har varmet Dig lidt, kommer en anden Skoledreng ind, skjælvende af Kulde.

„Kom hid, Jakob,“ siger Du venligt til ham; „jeg er næsten varm; Du kan faae min Plads.“

Naar Du nu træder tilside for at lade ham faae Plads ved Ovnens, mon han da ikke skal lide Dig for din Godhed. Selv den sletteste Dreng i Verden kan ikke andet end beundre et saadant Ædelmod. Og skulde han endog være saa utaknemmelig, at han ikke skulde ville gjøre Dig samme Tjeneste igjen, kan Du dog være sikker paa at have en Ven i ham, forsaavidt som han er istand til at nære Venskab. Handler Du stedse efter denne Grundsætning, vil Du aldrig mangle Venner.

Du er, f. Ex., en Dag ude og slaar Bold med dine Kammerater. Efterat I have leget en liden Stund, kommer en anden Dreng, som havde Lyst til at være med. Men der er ingen Plads til ham paa nogen af Siderne; thi der ingen, som kan være hans Makker.

„Henrik,“ siger du, „Du kan tage min Plads en liden Stund, medens jeg hviler mig.“ 117

Du kaster Dig ned i Græsset, medens Henrik glad og fornøiet med dit Boldtræ i Haanden tager Deel i Legen. Han veed, at Du gik ud af Legen for at gjøre ham en Fornøielse. Hvorledes skulde han kunne undlade at holde af Dig derfor? Nei, Du kan være sikker paa, at den, som værner sig til en saa ædelmodig og venlig Handlemaade, han være ældre eller yngre, stedse erhverver sig Kjærlighed og Agtelse. Giv Agt paa dine Kammerater, hvem der have de fleste Venner, og Du vil finde, at det er dem, som have dette ædle Sindelag, de som ikke tage i Betænkning at sætte sig selv udaf Betragtning for at gjøre sine Legekammerater lykkelige. Og dette gjælder ikke blot i Barndommen; det gjælder for hvilkensomhelst Alder. Der gives blot een Maade at erhverve sig Venner paa, og det er ved at være venlig mod Alle.

16. Moralsk Mod.

117

104. Intet er saa haardt at taale som Spot. Der udkræves et uforfærdet Hjerte til urokkeligt at opfylde sin Pligt, naar Andre med Spottens Svøbe ville afskrække ham derfra. Hvor ofte gjør ikke et Barn det, som det veed er Uret, blot fordi det frygter, at Andre skulle kalde det en Kryster, om det gjør hvad Ret er! En kold Vinterdag gik tre Drenge forbi et Skolehuus. Den ældste var en slem Dreng, der stedse var indviklet i Ubehageligheder, og stedse var færdig til at indvikle Andre deri. Den yngste, ved Navn Georg, var en meget elskværdig Dreng, som gjerne vilde handle ret, men manglede moralskt Mod. Den ældste hed Henrik og den anden af de tre Jakob. Følgende Samtale opstod imellem dem:

Henrik. Hvor det vilde være et ypperligt Puds, om vi tog og kastede en Snebold mod Døren til Skoleværelset, saa at Skolemesteren og alle Skoledrengene hoppede høit i Veiret!

Jakob. Du vilde selv blive den, der kom til at hoppe i Veiret, hvis Du gjorde det. Hvis Skolemesteren ikke fik Tag i Dig og gav Dig Bank, vilde

han fortælle det til din Fader, og da vilde Du faae en banket Trøie, der skulde bringe Dig til at hoppe høiere i Veiret end Skoledrengene; det troer jeg.

Henrik. Passiar, vi kunne være langt borte, inden Skolemesteren kommer ud gennem Døren og faaer see, hvem det er. Her er en Snebold saa haard som Iis. Jeg seer paa Georg, at han har god Lyst til at kaste den mod Døren.

Jakob. Giv ham den, saa faaer Du see om han vover det.

Henrik. Troer Du, Georg er en Kryster? Du kjender ham ikke saa godt som jeg. Se her, Georg, tag denne Snebold og viis Jakob, at Du ikke er saadan en Hare, som han troer.

Georg. Jeg er ikke bange for at kaste den, men jeg har ingen Lyst. Jeg seer ikke, at det kan nytte til nogen Ting, eller at der er nogen Tanke i en saadan Drengestreg.

Jakob. Der seer Du, at jeg havde Ret. Han tør ikke.

Henrik. Hvad, Georg, er Du forknyt? Nu aldrig havde jeg troet, at Du var saadan en Kryster. Herefter faae vi kalde Dig Georg Harehjerte. Kom, lad mig see Du er Karl, ved din Ære, og kast Snebolden. Jeg veed, at Du ikke er ræd.

Georg. Nei, I maa ikke troe, at jeg er ræd. Giv mig Snebolden. Jeg skal vise, at jeg ikke er ræd.

Pang! fløi Snebolden i Døren og Drengene afsted, Henrik lo ret hjerteligt, naar han tænkte paa, hvorledes han havde havt Georg til Nar. Georg fik siden en god Dragt Prygl, som han vel havde fortjent, fordi han var saadan en Kryster, at han var bange for, at kaldes en Kryster. Han turde ikke vægre sig ved at gjøre, hvad Henrik bad ham om, af Frygt for at blive udleet. Havde han været en virkelig kjæk og modig Dreng, saa skulde han have svaret:

„Henrik, troer Du, at jeg er saadan en Nar, at jeg kaster Snebolde mod Skoledøren, blot fordi Du vil det? Har Du Lyst, kan Du selv kaste dine Snebolde.”

Henrik vilde maaskee have forsøgt at lee ham ud; han vilde have kaldt ham en feig Stakkel i Haab om paa denne Maade at faae ham til at opfylde sit Ønske. Men Georg burde have svaret:

118

„Troer Du, jeg bekymrer mig om din Latter? Jeg anseer det ikke for Ret at kaste Snebold mod Skoledøren. Og jeg vil ikke gjøre, hvad jeg holder for Uret, om end hele Staden istemte din Latter.”

Det havde været virkeligt moralsk Mod. Henrik vilde snart have fundet, at det ei var værd at lee ad en Drenge, der havde et saa uforfærdet Hjerte. Men en saadan Bestemthed, et saa uforskrækket Sind bør Du have, hvis Du ikke bestandig skal indvikles i Ubehageligheder, og blive en Gjenstand for Alles fortjente Foragt. 119

17. Den ædle Søn.

119

105. I en lille Landsby i Tydskland boede en fattig Bondefamilie i meget trange Kaar. De skulde betale en Gjæld af fire hundrede Gylden, og vidste ikke at bringe Pengene tilveie paa anden Maade, end ved at sælge al deres Jord; og saa havde de slet intet at leve af. Den ældste Søn Henrik sørgede meget over, at han ikke kunde hjælpe sine Forældre i denne store Nød; men hvor meget han end tænkte derpaa, kunde han dog ikke finde paa noget Raad. Da læste han en Søndag i Avisen, at en rig Mand i den nærliggende Stad søgte et ungt Menneske, der vilde paatage sig at gaae i Krigstjeneste for hans Søn. Den Tanke faldt strax Henrik ind: „Gud give, at de vilde antage mig, og jeg derved kunde faae saa mange Penge, som mine Forældre behøve i denne Jammer!”

Han gav sig strax paa Veien til Byen, og gik hen til den rige Mand. Efter at have talt en Stund om Sagen, bleve de enige om, at Henrik skulde have otte hundrede Gylden for at gaae i den Andens Sted. Men Henrik bad den Rige om, at gjøre ham en stor Tjeneste: han vilde ikke lade sine Forældre vide, at han for deres Skyld var bleven Soldat: han vilde derfor bede om, at Herren vilde sende dem Pengene, som om de vare en Foræring fra hans egen Haand.

Den rige Mand blev dybt rørt ved Sønnens kjærlige Hjerte; han tog Henrik ved Haanden og sagde: „Min Ven! du sparer mig en stor Kummer, i det du befrier min elskede Søn fra den Fare, som ofte truer Soldatens Liv; jeg vil derfor ogsaa gjøre Alt, hvad jeg kan, for at lette dine og dine Forældres Sorger.“

Henrik takkede ham hjerteligt, anskaffede sig derpaa alt det, som var fornødent for at træde ind i Soldaterstanden, og gik Dagen derpaa med et let og fornøiet Sind hjem til Landsbyen. Hans Forældre og yngre Sødskende kom ham imøde med stor Glæde, og fortalte ham, at en rig Mand i Staden havde sendt dem sexten hundrede Gylden; de otte hundrede til Henrik, som et Tegn paa hans Erkjendtlighed, fordi Henrik i Gaar havde reddet hans Søn af en stor Fare; de andre otte hundrede skulde være en Gave til Henriks Forældre.

Henrik græd af Glæde og Taknemmelighed mod Gud. Hans Forældre vilde vide, hvad det var for en Fare, deres Velgjørers Søn havde været i? — Henrik svarede, det var een, som unge Mennesker saa tidt udsætte sig for, af Lyst til at vise deres Kjækhed; det var ganske tilfældigviis, at han var kommen ham til Hjælp; derfor var det ikke værd at tale om. Dernæst fortalte han, at den rige Mand havde ikke alene foræret dem disse Penge, men ogsaa skaffet ham en Tjeneste hos en fornem Mand, som skulde gjøre en lang Reise. Der haabede han ogsaa at faae en god Løn, saa at han for Fremtiden kunde hjælpe dem, hvis det skulde behøves.

I otte Dage levede han nu glad og tilfreds hos sine sorgfrie Forældre og Sødskende; den niende Dag reiste han bort „til sin nye Tjeneste“, fulgt af deres bedste Ønsker og Velsignelser.

Et heelt Aar gik hen, uden at Forældrene hørte noget fra Henrik; men de tænkte: „han er reist saa langt bort, at han ikke kan sende os nogen Efterretning.“ Da kom en Dag Byens Skolelærer ganske ude af sig selv løbende hen til dem med en Avis i Haanden. Han kaldte Familien sammen, satte sig ned og læste for dem: „Kürasseren Henrik Malter, som i dette blodige Slag viste et overordentligt Heltemod, og reddede Hans kongelige Høihed, Kongens Broder, fra fiendtligt Fangenskab og øiensynlig Livsfare, blev endnu paa Valpladsen udnævnt til Officer og Ridder. For at denne udmærkede Daad skal blive i varig Erindring, har Hans Majestæt bevilget Landsbyen Strehlau, Malters Fødeby, tre Aars Skattefrihed; og skjænket hans Familie en kongelig Gaard, som ligger i denne Landsby, til evig Eiendom“.

Henriks Forældre vilde neppe troe deres egne Øren og Øine. Hele Byen kom i Bevægelse, og Henriks Priis lød fra Mund til Mund. Efter fem Aars Fraværelse fik han endelig Leilighed til at besøge sin Fødeby. Da havde

Byens Folk oprettet en Æreport for ham, og Præsten havde ladet dette Vers sætte derpaa:

„Beundring og Hæder og Himlens Løn
Velsigner og følger den kjærligste Søn!“

18. Gjengjeldelsen.

121

106. For en Deel Aar siden gjorde Preusserne et Indfald i Frankrige, og drog igjennem Provindsen Champagne. Herved opførte enhver sig ikke, som det bør sig en hæderlig Soldat. Blandt andre trængte en vild, preussisk Husar ind i en fredelig Mands Bolig, røvede hvad han fandt af Penge og Penges Værd, og endte med at borttage nogle gode, nye Sengeklæder med smukt Overtræk. Han mishandlede Manden og Konen, da de bønfaldt ham om, i det mindste at lade dem beholde deres Seng tilbage. En otte Aars gammel Dreng tiggede Soldaten paa Knæ om det samme; men han blev stødt om paa Jorden, saa at han slog Hul i sit Hoved. En lille Pige løb efter ham, holdt ham fast ved Trøieærmet, og bad om Barmhjertighed. — Barbaren kastede hende ud i en Dam ved Huset, og gik bort med sit Rov. Efter Felttogets Slutning, kom Husaren hjem, fik sin Afsked og slog sig til Ro i Staden Neisse i Schlesien, hvor han aldrig mere tænkte paa sin Ugudelighed. Den, meente han, laae begravet dybt nede i Jorden. Men, hvad skeer? Efter atten Aar kunde de Franske betale Preusserne deres Besøg. De rykke ind i Staden Neisse. En rask, ung Sergeant bliver indquarteret hos en forstandig Borgerkone, som forsyner Franskmanden med Alt, hvad han behøver. Da Sergeanten er bleven vel bevertet, gaaer han til Sengs. Næste Morgen staaer Frokosten paa Bordet; men Sergeanten kommer ikke. Konen venter en Stund; han kommer endnu ikke. Hun er bange, at han er bleven syg; aabner sagte Døren til hans Kammer, og vil see, hvad der holder ham tilbage.

Da seer hun, at den unge Mand sidder opreist i Sengen, med et sørgmodigt Udseende og i dybe Tanker. Han mærkede ikke, at Nogen var i Stuen, før Konen taledes til ham, og spurgte, hvorfor han var saa bedrøvet? Da svarede han hende med Taarer i Øinene: „Disse Sengeklæder have for atten Aar siden tilhørt mine Forældre i Champagne. De bleve dem fratagne ved en Plyndring. Efter Plyndringen kunde mine stakkels Forældre aldrig komme sig igjen; de døde i stor Armod og Elendighed. Alt dette kom jeg til

at tænke paa, da jeg saa disse Sengeklæder, som jeg godt kjendte igjen; ikke blot Overtrækket, men ogsaa mine Forældres Navnebogstaver, som ere sydede paa Vaaret.“ Den gode Kone blev forskrækket, og sagde ham, at hun havde kjøbt Sengklæderne af en gammel, preussisk Husar, som endnu levede, og boede i Neisse. Sergeanten lod hende vise sig hans Huus, gik derhen og kjendte Manden igjen. 122

„Kommer Du ihu,“ sagde han til ham, „hvordan Du for atten Aar siden røvede fra en uskyldig Mand i Frankrige Alt, hvad han eiede, tilsidst endogsaa tog Klæderne af hans Seng, og uden Barmhjertighed mishandlede hans Børn?“ — I Begyndelsen vilde den gamle Synder undskylde sig, og talede om Soldatens Rettigheder; men da han hørte, at den Mand, der stod for ham, var en Søn af de Forældre, mod hvem han havde udøvet saa stor Grumhed, da blev han næsten maalløs af Angest, faldt paa Knæ, og bad om Naade for sine Ugjerninger.

Nu tænker man vel, at Franskmanden ikke gav ham nogen Naade, men i Forbittrelsens Raseri huggede ham ned, som maaske Andre havde gjort. Men den unge Sergeant havde et mere menneskeligt Sind. Hans Hjerter var sønderknust ved Erindringen om hans Forældres Lidelser, og han tænkte: „Vi staae alle i Guds Haand, og bør ei betale Ondt med Ondt.“ Og han sagde til Misdæderen: „At Du udplyndrede mine Forældre og styrtede dem i Fattigdom og Elendighed, det have de tilgivet Dig. At Du kastede min Søster i en Dam, hvoraf hun halvdød blev optaget, det maa Gud forlade Dig, du gamle Tigerhjerter!“ Og derpaa gik han bort til sin Tjeneste. Men Husaren havde herefter aldrig Ro i sit Sind; det forekom ham, som om han allerede stod for den yderste Dom. Han svandt hen som af en Tæring, uagtet han forhen havde været en sund og stærk Mand; og nogle Maaneder efter Franskmandens Besøg laa han i sin Grav.

19. Karakterfasthed.

122

107. Der var en liden Dreng henved tretten Aar gammel, som hed Casabianca. Hans Fader var Kapitain paa et Orlogsskib, kaldet Orienten. Den lille Dreng var med Faderen til Søes. Paa Nilfloden kom Skibet eengang i en frygtelig Kamp. Midt under Stridens Bulder, medens Kuglerne hvinede rundt omkring og bestrøede Dækket med Lig, stod denne kjække Dreng ved

Siden af sin Fader og udførte troligen, hvad der var bleven ham paalagt. Endelig satte Faderen ham paa Post etsteds paa Skibet, forat udføre Noget i Tjenesten og befalede ham at blive paa sin Post, indtil han kaldte paa ham. Faderen gik til en anden Kant af Skibet, for at see, hvorledes det gik med Striden, men da Sønnen ikke længer kunde see ham, kom en Kanonkugle fra det fiendtlige Skib, som lagde ham livløs paa Dækket. Uvidende om Faderens Død, og tro i det Hværv, man havde overdraget ham, blev Sønnen paa sin Post, ventende paa Faderens videre Ordres. Striden rasede frygteligt omkring ham; de Slagnes Blod flød i Strømme ved hans Fødder. Der fattede Ild i Skibet, og de truende Flammer kom nærmere og nærmere. Dog vilde den ædle Dreng ikke handle mod sin Faders Befaling; trodsende Blod og Kugler og Luer stod han urokkelig og lydig paa sin Post. Besætningen begyndte at forlade det brændende og synkende Skib, og Drengen raabte: „Fader, maa jeg gaae?“ Men ingen Stemme fra den lemlæstede, livløse Faders Mund kunde give ham Lov dertil. Og Drengen, der ikke vidste, at han var død, vilde heller døe end være ulydig. Og der stod denne Dreng paa sin Post, indtil hver eneste Mand havde forladt Skibet; han stod der og omkom i Luerne. Hvilken heltemodig Dreng! Enhver, der hører ham omtale, synes, at han var en af de ædlestes Dreng, der nogensinde har levet. Heller end at være sin Fader ulydig vilde han døe i Flammerne. Fortællingen herom er skreven paa Vers, og da Børn, der læse denne Bog, maaskee kunde ønske at see den, give vi den Plads her.

Casabianca.

123

Paa Dæk i Luer Drengen stod,

Da alle Andre veg;

Thi Skibet skjult af Ild og Blod,

Som Vrag paa Bølgen steg.

Dog stod han skjøn og fuld af Mod,

Trods Ild og Storm og Alt, —

Thi arvet Kraft brandt i hans Blod —

En stolt, skjøndt spæd Gestalt.

Frem vælter Luen, han staaer der
Og venter Fadrens Ord.
I Striden Faderen falden er,
Hans Død var skjøn og stor.

124

Høit raaber han: „Sig Fader, har
Jeg end ei gjort dit Bud?“
Han veed ei, at hans Fader var
I Himlen alt hos Gud.

„O, tal,“ saa raaber han, „min Fa'r,
Maa jeg endnu ei gaae?“
Kun Skud der drønne ham til Svar,
Og Luen trænger paa.

Dens røde Tunger slikke vildt
Hans Pande og hans Haar;
Paa sikre Død han skuer mildt,
Og fast, skjøndt haabløs staaer.

End raabte han en Gang med Hast:
„Sig, maa endnu jeg staae?“
Mens ovenfor i Toug og Mast,
De rappe Luer gaae.

Nu Skibet staaer i ildrød Glands,
Nu brænder Flag paa Top;
Om Drengen, som en Seierskrands,
Slaaer blodrød Flamme op.

Nu lød et Knald som Tordnens Drøn —
Ak! Drengen, hvor er han?
Spørg Stormen, naar den vildt paa Søen
Strøer Splinter om som Sand.

Og Skibet for dit rædde Blik
 Alt Dybet sluget har!
 Men ædlest af hvad her foregik
 Det troe Hjerte var.

20. Den Letsindige.

124

108. Den der handler letsindigt og uden Overlæg, paadrager ofte sig selv og Andre stor Fortræd og Skade. Dette gjelder om Voxne saavel som om Børn; men den, der allerede som Barn bestræber sig for ikke at foretage Noget paa en letsindig og uoverlagt Maade, vil i den sildigere Alder saa meget mindre gjøre det, og derved blive forskaanet for mange Ubehageligheder. Havde Theodor stedse betænkt dette, saa vilde han have ført et meget gladere og mere tilfreds Liv, og vilde overalt have været mere velkommen end nu var Tilfældet, i det man bestandigt frygtede for, at han ved sin Letsindighed enten selv skulde komme til Skade, eller dog anrette den.

Engang var Theodor indbudet til at besøge sin Onkel, som boede paa Landet, og som til sin Gaard havde en anseelig Have, i hvilken mange skjønne og sjældne Blomster bleve opelskede. I denne Have kunde Theodor og hans lille Cousine Charlotte, Onkelens Datter, lege og springe omkring saameget de lystede, kun var det Børnene forbudt at afplukke Blomster og løbe over Blomsterbedene. Dersom de vilde have nogle Blomster, skulde de bede deres Onkel, dersom han var i Haven, eller ogsaa Gartneren derom, saa fik de dem nok.

Onkelen lagde sig nemlig efter Plantekundskab og anstillede med Planter, som han selv havde opelsket, Forsøg og Iagttagelser over deres Væxt, Blomstringstid og andre Egenskaber, saa at en ukyndig Haand, ved hensigtsløst at afplukke hans Blomster, kunde forvolde ham stor Fortræd. Theodor vidste, at dette var Grunden til Forbudet; men alligevel handlede han i de første Dage efter sin Ankomst derimod, og afplukkede den eneste Blomst af en sjælden Plante, som med stor Møie var bleven opelsket. Den behagede ham: det var for ham fornemmelig Bevæggrunden til at bemærke sig den; men han overlagde ikke, at han derved gjorde sin Onkel Fortræd, ja, at han endog kunde paadrage sig dennes Vrede. Havde Theodors Letsindighed ikke forhindret en saadan Betænksomhed, saa vilde han vist

aldrig have rørt ved Blomsterne, da han aldrig med Vidende og Villie vilde gjøre Nogen, og vistnok allermindst sin gode Onkel, Noget imod.

Theodor blev derfor ogsaa meget bestyrtset, da han med den afplukkede Blomst paa Huen mødte Onkelen, og denne med retfærdig Vrede irettesatte ham derfor. Just denne Plante var Onkelen meget magtpaaliggende at have bevaret, da han havde faaet den fra en langt bortliggende Deel af Jorden, og ønskede ikke alene at erholde Blomsten men ogsaa Frugten af den. Nu kunde han ikke paa Aar og Dage haabe at faae sit Ønske opfyldt, og det kunde ovenikjøbet være Spørgsmaal om den til det norske Klima uvante Plante ikke allerede før Blomstringen vilde uddøe.

126

De Tegn paa Anger, som Theodor viste, og det Løfte, at han ikke mere skulde røre et Græsstraa i Haven, bevægede Onkelen til endnu ikke at forbyde den i Taarer svømmende Theodor at gaae ned i Haven uden voxne Folk vare med ham. Men vistnok anede han ikke at Theodor paa Grund af sin Letsindighed skulde forglemme sit Løfte i samme Øieblik som han havde gjort det; men at dette var Tilfældet, erfarede han kun alt for snart.

Den letsindige Theodor og Charlotte.

Et Par Dage derefter kom nemlig Gartneren ind i hans Stue og fortalte ham med nogen Forlegenhed, at hans lille vilde Brodersøn Theodor var klatret op paa et Espalie i Haven men da dette var skjørt, var det gaaet itu

under ham, og havde derved beskadiget en Mængde i Nærheden staaende Planter. Ogsaa Theodor var bleven saaret i Hovedet.

Nu tøvede Onkelen ikke længre med at forbyde den letsindige Theodor, hvis Saar tillykke ikke var betydeligt, at komme i Haven og dette følte han bittært, thi ogsaa han fandt langt større Fornøjelse i at være i de skyggefulde Gange og imellem de brogede, duftende Blomster, end paa Pladsen foran Huset eller i Kammeret, eller i den lille Have, som var betroet Charlottes Opsyn. Herhen kom nu Theodor oftere end forhen, dog kun ifølge med sit lille Søkendebarn, hvem han ogsaa var behjælpelig med at vande Blomsterne og med andre Arbeider.

127

En Dag gik han derhen uden at være i Følge med Charlotte, som var gaaen til Gartneren for at hente Sprøiten, som hun skulde bruge, naar hun skulde vande sine Blomster. Et herligt Rosentræ, fuldt af utallige Roser, der stod i en Blomsterpotte nær ved Huset, og som han ikke før havde bemærket her, faldt dennegang Theodor i Øinene. „Heraf maatte blive herlige Bouqvetter!“ tænkte Theodor, der just havde seet Gartneren gaae forbi med en Mængde afskaarne Blomster, af hvilke der skulde bindes Krandse og Bouqvetter, som skulde bringes tiltorvs i den nærmeste By. Han kastede sig altsaa strax over Rosentræet, berøvede det sine skønneste Blomster, og var endnu beskjæftiget hermed, da Charlotte kom med Sprøiten, og af Skræk over hendes Fætters Foretagende udstødte et heftigt Skrig.

Theodor slog forundret Øinene op, og saa Charlotte staae grædende foran sig, og paa sine Spørgsmaal erfarede han, at det i sjældent Flor staaende Rosentræ havde været bestemt til Onkelen paa hans Fødselsdag, som indtraf Dagen derefter, og at han nu havde forstyrret den Glæde for hende, som hun lovede sig af at kunne gjøre sin gode Fader en Foræring dermed.

Hvad nyttede det vel, at Theodor nu begyndte at græde, og at han hændervridende bad den stakkels Charlotte om Forladelse. Rosentræet var ødelagt, og han havde ovenikjøbet ved at handle uden Overlæg forstyrret to gode Menneskers Glæde; thi det herlige Rosentræ vilde sikkert have gjort Onkelen en overmaade stor Fornøjelse.

Da Theodor strax efter igjen forlod Onkelens Huus, maatte han da ikke tænke ved sig selv, at man neppe gjerne vilde see ham komme igjen? Og dog var kun han selv Skyld deri, og han vil sikkert have gjort endnu langt

smerteligere Erfaringer, dersom han ikke skulde have aflagt sin Letsindighed og vænnet sig til at handle med mere Overlæg.

21. De frygtsomme Børn.

127

109. Frygt for Spøgelser er i Sandhed en stor Taabelighed, thi hidindtil have alle Spøgelsegestalter og Syner opløst sig i ganske naturlige Skuffelser, naar man blot har havt Mod til paa Stedet at gaae dem paa Livet. Men frygtsomme Mennesker lade sig altfor let føre vild af deres Indbildningskraft, og ere istand til om Aftenen at løbe sin Vei for Ting, som de om Dagen har seet over ti Gange. Saaledes gik det den frygtsomme Theodor, der endnu i sit tolvte Aar var bange for Spøgelser, uagtet han endnu aldrig havde seet noget Spøgelse. Men dette Tilfælde indtraadte dog engang.

128

Theodor skulde nemlig en Aften, da Maanen skinnede klart, hente en Bog af et Skab, der stod i Sovekammeret. Han var næppe ude af Døren førend han kom bleg og skjælvende tilbage med uforrettet Sag og kunde knap fremstamme som Svar paa Spørgsmaalet: hvad der feilede ham? „Et Spøgelse!!“

„Det er ret godt, at vi dog engang faa et at see“, sagde Faderen ganske rolig, stod op, tog Theodor ved Haanden og opfordrede ham til at vise sig Spøgelset. Theodor bad vel om at slippe herfor, men Faderen meente, at naar han selv gik med, havde Theodor intet at frygte for.

Da de kom ind i Sovekammeret, pegede den bævende Dreng paa Væggen ligeoverfor og hviskede: „Der, den lange hvide Skikkelse ved Kjøkkendøren!“ — „Et vakkert Spøgelse!“ sagde Faderen, idet han gik løs derpaa og trak den modstræbende Theodor med sig. Nu vare de komne til Kjøkkendøren; Faderen udstrakte sin Haand efter Spøgelset og tog det ned af Spigeren, thi det var — et Haandklæde, hvorpaa en Stribe af Maaneskinnet faldt, og holdt det hen for Theodor. Denne havde af Angest lukket Øinene fast til, og Faderen maatte først alvorlig tiltale ham for at faae ham til at overbevise sig om at Spøgelset var af Lærred. Derpaa hængte han Haandklædet igjen paa samme Sted og betragtede det atter med Theodor, idet de gik tilbage i Værelset, saa at Drengen omsider indsaa, at han var bleven skuffet, og nu forekom Sagen ham ikke det ringeste spøgelseagtig.

Saa forstandigt og let det er paa denne Maade efterhaanden at befrie En fra Frygt for Spøgelser, saa uklogt er det paa den anden Side at haane og sætte ham i Skræk ved at foranstalte Forklædninger og anden Skræmsel, og saadanne Forsøg have allerede ofte havt sørgelige Følger. Et Exempel herpaa giver følgende Tilfælde.

En Aften vare flere Dreng e i Besøg hos den lille Vilhelm, hvis Frygt for Spøgelser allerede flere Gange havde givet hans Kammerater Anledning til at gjøre sig lystig over ham. Ogsaa denne Aften benyttede de Blindebuklegen til at have ham til Bedste. En af dem havde nemlig i et Sideværelse opdaget en Parykblok med en Paryk, samt Vilhelms Faders Slaaprok, og var snart bleven enig med de Øvrige om at faae en Spas istand med deres stakkels Ven.

129

Vilhelm og Spøgelset.

Saasnart nemlig Vilhelm var bleven Blindebuk, blev Parykblokken hentet ind, Slaaprokken fæstet til den, en Dreng krøb under den, holdt Blokken saa høit han kunde, og stillede sig med en Lænke i Haanden midt i Værelset. De Andre slukkede alle Lysene paa eet nær, satte en Skjærm for det, aabnede sagte Døren og snege sig ud.

Det varede ikke længe, førend Vilhelm, der famlede om sig, rørte ved den forklædte Person og vilde fuld af Glæde trække Bindet fra Øinene. Han fik det neppe halvveis bort, førend Hiin begyndte at rasle med Lænken, hvorpaa

Vilhelm, hvem den lange Gestalt i Halvmørket forekom endnu længere, yderst forskrækket og skrigende af Angest styrtede hen mod Døren for at slippe ud; men denne holdtes stængt af de øvrige Drenge, hvorover Vilhelm vilde forsøge at flygte gennem en anden Dør. Men paa Veien rendte han med de halvforbundne Øine først mod et Speil, som gik istykker, dernæst styrtede han over en Stol overende paa Gulvet og stødte sig saaledes at Næse og Mund stode i Blod.

Norsk Læsebog.

Speilets Klirren og den øvrige Allarm kaldte Forældrene til, der bleve ikke lidet forskrækkede ved Synet af deres ilde tilredte Søn, der laa blødende og skrigende paa Gulvet. Naturligviis maatte hans uforstandige Kamerater strax gaae deres Vei, hvilket de ogsaa gjorde med tungt Hjerte, da de vare Skyld i den hele Ulykke. Vilhelm derimod maatte holde Sengen en heel Uge, og maatte endda være glad over at det Puds, hans Kamerater havde spillet ham, ingen slemmere Følger havde.

130

22. Echo.

130

110. Den lille Georg vidste endnu intet om Echo. Engang løb han ude paa Engen, og raabte i sin Vilterhed den ene Gang efter den anden: Hei, Hei! Strax raabte det ogsaa i den nærliggende Skov: Hei, Hei! Forundret herover raabte han: hvem er du? — Stemmen raabte ogsaa: Hvem er du? — Han skreg: Du er en dum Dreng! Dum Dreng! gjenglød det fra Skoven.

Nu blev Georg vred, og raabte styggere og styggere Skjeldsord ind i Skoven. Allesammen lød nøiagtig tilbage til ham. Han løb nu ind i Skoven for at opsøge den formeentlige Dreng og hevne sig paa ham, men kunde naturligviis ingen Dreng finde.

Herpaa løb Georg hjem og beklagede sig for sin Moder over at en uskikkelig Dreng havde skjult sig i Skoven og skjeldt ham ud. Moderen svarede: Denne Gang har du ret forraadt dig, og anklager dig selv. Du maa vide, at du ikke har hørt andet end dine egne Ord. Thi ligesom du allerede ofte har seet dit Ansigt i Vandet, saaledes har du denne Gang hørt din egen Stemme i Skoven. Herpaa forklarede hun ham, hvorledes det gik til.

Hadde du nu, vedblev Moderen raabt et venligt Ord, ind i Skoven, saa var ogsaa et venligt Ord kommet tilbage til dig. Men saaledes gaaer det altid;

Andres Opførsel mod os er som oftest blot en Echo, en Gjenlyd af vor egen mod dem. Behandle vi andre Folk venligen, saa gjøre de det samme mod os. Vise vi os derimod raae og grove mod dem, saa kunne vi intet Bedre have at vente af dem igjen.

Mærk dig derfor Sandheden af det gamle Ordsprog: „Som man raaber i Skoven, faaer man Svar.“

IV. FORTÆLLINGER OM DYR.

1.

131

111. Biskop Poul Egede, som havde været Præst i Grønland, fortalte engang følgende Tildragelse. Jeg var i Grønland tilstede ved en Sælhundejagt. Det hændte sig her, at en af Sælene lykkelig undgik Forfølgelsen ved at dukke under Vandet, medens dens Unge ikke mærkede Faren, og ganske rolig svømmede om paa Havfladen.

Da den Gamle noget efter skjød op for at drage Aande, mærkede den, at Ungen ikke var fulgt med; den søgte derfor at faae den til sig, men da dette ikke lykkedes, vovede den sig igjen tilbage nærmere mod vore Baade, dog bestandig under Vandet. Da den nu var kommen tæt under Ungen, skjød den pludselig op og slog Ungen i Hovedet med begge sine Forpoter, saa den foer ned i Vandet. Vi saa dem ikke siden igjen førend langt borte, hvorpaa de snart reent forsvandt.

2.

131

112. Omtrent for hundrede Aar siden reiste en Embedsmand i Tydskland til en lille By ved Navn Gattersleben, hvor han skulde møde i en Kommission. Hans store sorte Pudelhund, der var ham meget tro, var uden hans Vidende løben efter ham. Da han nu om Middagen sad tilbords med de andre Herrer i Kommissionen, kom Hunden løbende ind i Salen, opsøgte sin Herre og gjøede meget stærkt i Eet væk. Herren befalede sin Tjener at skaffe Hunden ud af Stuen; men den knurrede og viste Tænder, løb tilbage

til sin Herre igjen, gjøede uden Ophør, og trak ham i Kjolen, ligesom for at faae ham op af Stolen.

Man rakte Pudelen et Stykke Kjød; men det vilde den ikke tage, og vedblev derimod at forurolige sin Herre. Tilsidst mærkede denne, at Hunden var vaad; det faldt ham da ind, at der vel maatte være en egen Aarsag til Hundens Urolighed, og han reiste sig derfor fra Bordet, og lavede sig til at følge med den. Saasnart han gjorde dette, blev Pudelen rolig, sprang fornøiet frem og tilbage, og løb derpaa ud af Huset, fulgt af sin Herre og det øvrige Selskab, indtil man kom udenfor Porten paa en Bro. Her standsede Hunden, sprang ud i Vandet og svømmede hen til en lille Ø, eller Sandbanke, i Floden.

132

Imidlertid kom der en lille Pige, paa syv til otte Aar, hen til Selskabet og fortalte grædende, at hendes tre Aars gamle Broder var falden fra Broen ud i Vandet, og at Pudelhunden, som laa paa Broen, var sprungen ud bag efter, havde bidt Broderen ihjel og slæbt ham hen paa Sandbanken. Da man saa derhen, fik man virkelig Øie paa et lille Barn; Pudelen stod og slikkede det, saa af og til over til sin Herre og gjøede, ligesom den ventede paa hans Befaling om at bringe Barnet. Men da Herren dog ikke vilde vove at lade Hunden svømme til Lands med Barnet, hvortil den syntes at have stor Lyst, raabte han over til den: lig stille! Pudelen lagde sig strax ned ved Siden af Barnet og vedblev at slikke det, indtil man kom med en Baad for at hente det.

Man undersøgte nu Barnet og fandt, at Søsterens Fortælling var ganske ugrundet. Hunden var sprungen ud for at redde Drengen, havde holdt ham fast i Klæderne og saaledes slæbt ham op paa den tørre Sandbanke, hvor han bedst kunde bringe ham i Land. Barnet havde ikke faaet mindste Skade, og det beholdt baade Liv og Helsen.

3.

113. En fransk Kavalleri-Officer, ved Navn Boussanelle fortæller følgende Begivenhed i en Bog, som han har udgivet. Paa en af Regimentets Heste bleve Tænderne i kort Tid saa stumpe, at den hverken kunde tygge Hø eller Havre. To andre Heste, som stadig stode hos den og aad af samme Krybbe, toge sig da af den og underholdt den i hele to Maaneder, i det at de tyggede Høet og Havren og lagde det saa hen for den. Hr. B — siger, at mange vel ikke rigtig ville troe denne Beretning, men han forsikrer, at

133

Officererne saavel som de simple Ryttere i den Eskadron af Regimentet, som han kommanderede, alle have været Vidner til, at det skeede,

4.

133

114. I Aaret 1782 hændtes det paa en Gaard i Nærheden af den By Amiens i Frankrig, at et Par Svaler byggede sig en Rede over en Stalddør. Da de havde havt denne i et Par Uger, traf det sig, at en Spurv fløi derind paa en Tid, da begge Svalerne vare ude, og syntes saa godt om at være der, at den ikke forlod Reden, da Svalerne kom tilbage. Disse forsøgte vel paa forskjellige Maader at jage den ud, men det lykkedes dem ikke.

De fløi da bort, men kom noget efter tilbage med en Mængde andre Svaler, hvorpaa hele Skaren gik løs paa Reden for at jage Spurven ud. Men da denne udfyldte hele Indgangen til Reden med sit store Hoved, og altsaa kun een Svale ad Gangen kunde angribe den, og da den var stærk nok til at udholde denne Kamp, saa maatte Svalerne tilsidst fortrække og lade Spurven blive, hvor den var. Men snart kom hele Sværmen anden Gang tilbage, og havde nu Næg og Kløer fulde af Halm og Dynd, hvormed de i største Hast tilmurede Hullet for Spurven; og denne havde virkelig maattet sulte ihjel, dersom ikke Jagttageren, der siden har fortalt denne Begivenhed, havde frelst den af sit Fængsel. Men de to Svaler byggede sig derpaa en anden Rede.

5. Den hevngjerrige Abe.

133

115. Agterspeilet paa Skibene udzires sædvanlig med et broget Anstrøg og alleslags Malerier. For kort Tid siden var i Marseille, en vigtig fransk Stad ved Kysten af Middelhavet, en Maler beskæftiget med at pryde et Kjøbmandsskib paa denne Maade. Til den Ende var et Slags Kurv bleven fæstet ved to Liner til Skibets Agterdeel, i hvilken Maleren stod, medens han arbejdede.

Paa Skibet, der nylig var kommet tilbage fra Afrikas Vestkyst, befandt sig en Abe, der løb uhindret omkring. Denne Abe skjænkede Maleren og hans Forretning en ganske fortrinlig Opmærksomhed, og betragtede ham uafsladelig gjennem en Aabning i Skibet. Men omsider syntes det som om

134

denne Beskuelse ikke længere forskaffede den nogen Fornøielse; den begyndte at grine, klapre med Tænderne og paa sin Maade at blive besværlig, saa at Maleren blev kjed af den urolige Nabo, greb sin største Kost og strøg Aben over Fjæset med den, hvorpaa den i største Hast begav sig bort.

Skibskapitainen havde seet det Hele og advarede Maleren om at vogte sig for Aben, der for at hævne sig over den litte Fornærmelse maaske vilde forsøge at spille ham et Puds. Men Maleren agtede ikke videre derpaa, forlod kort efter sit gyngende Verksted for at nyde Noget i et nærliggende Vertshuus, og vendte derpaa tilbage til sit Arbeide.

Men i hans Fraværelse havde den slue Abe ubemærket givet sig til at overgnave Linerne, hvori Malerens Kurv hang; den havde gjort dette saa mesterligt, at de i Øieblikket gik itu, da Maleren atter satte Foden i Kurven, saa at han med den og alle hans deri værende Farver og Redskaber styrtede i Havet og nær var druknet. Tillykke kunde han dog svømme, og slap derfra med et yderst ubeleiligt Bad. Da han saaledes aldeles gennemvaad steg op ad Skibsstigen paa Siden af Skibet, mødte Aben ham og gav ved Grin, Luftspring og andre Gebærder sin Skadefryd tydelig tilkjende. Den opbragte Maler greb efter en Stang og havde maaskee slaaet Aben ihjel paa Stedet, hvis den ikke i tre Spring havde klavret op i Stormasten, som den ikke veg fra, førend Maleren havde forladt Skibet.

6. Fortælling om fire Hunde.

134

135

116. Som Exempel paa, i hvor høi Grad Hunden er sin Herre hengiven, og hvormeget den vover for ham, tjener følgende Begivenhed, der tildrog sig i Sachsen-Meiningen. En Mand havde adskillige Penge at indkræve og gik derfor omkring i flere Landsbyer, hvor han havde dem udestaaende. Allerede havde han faaet 200 Daler ind, da han henimod Aften kom til en Vertshuusholder, der skyldte ham 100 Daler. Denne udbetalte ham Summen; i Stuen, hvor dette skede, befandt sig flere Personer, der bortfjernede sig den ene efter den anden. Aftenen var forhaanden, og Verten bad sin Ven om at blive hos ham Natten over, da det var farligt at gaae saa seent gjennem den Skov, hvorigjennem Veien løb; men han pegte paa en Hund, som han havde med sig, og som han meente sikkert skulde redde ham af enhver Fare. Manden gik, og derpaa lagde Verten Mærke til at alle hans Gjæster ogsaa vare bortgangne. Dette forekom ham noget mistænkeligt; han gik ud i Landsbyen, fik fat paa et Par Bønder, fortalte dem, hvad der var passeret og bad dem at følge med sig ud i Skoven. De gave sig paa Veien, uagtet det var mørkt, og de vare næppe komne ind i Skoven, førend de hørte et Skud falde. Dette gjorde dem bange, og da de troede, at Mørket vilde hindre dem fra at yde en kraftig Bistand, saa vendte de om. Den følgende Morgen gjennemsøgte man Skoven, og efter nogen Leden fandt man Manden, som havde indkrævet Pengene, liggende død. Ved Siden af ham sad Hunden stille og sørgmodig, og desuden laa der Ligene af to Mennesker, som Hunden havde sønderrevet, da de vilde plyndre hans Herre. Man vilde borttage den Ulykkeliges Lig, men Hunden vilde ikke tillade dette. Man hentede den Myrdedes Kone, men heller ikke denne kunde faae Hunden til at tillade at Liget bragtes bort. Da man endelig troede, at dette ikke kunde gjøres medminde man dræbte Hunden, saa skjød man det troe Dyr, der saa tappert havde forsvaret sin Herre. De andre Røvere havde taget Flugten, da de bleve vaer, hvorledes Hunden behandlede deres Kamerater. Den Myrdede var ikke bleven plyndret, men havde endnu alle sine Penge hos sig.

Den engelske Dogge.

Man kan gjøre Hundene dristige, søvnige, frygtsomme, falske, bidske, troe og smidige, alt eftersom den Opdragelse er beskaffen, som man giver dem. Deres Anlæg ere istand til at modtage en stor Fuldkommenhed. Hvilken Forsigtighed, Overlæg og List viser ikke en velafrettet Hund! Mange Hunde bruges til at bringe Breve til fjerne Steder, og de vide nøiagtig, hvorhen de skulle gaae, naar deres Herre giver dem Brevet i Munden. — En havde afrettet sin Hund saaledes, at den, naar han gav den et Tegn, løb til Spiseverten og hentede Mad. Hvad denne gav den, bragte den stedse heldigen hjem. Alt var hidtil gaaet godt, men en Aften blev det troe Bud overfaldet af to andre Hunde, der vare blevne hidlokkede ved den yndige Lugt af Maden. Pasop, saa hed Hunden, satte strax sin Kurv ned paa Jorden, stillede sig foran den, og sloges tappert med den første, der anfaldt den. Men medens den greb denne fast ved Ørene, gav den anden sig ifærd med Kurven. Hvad skulde den nu gjøre? — Da den saa, at dens Herres Middagsmaaltid ikke mere stod til at redde, trængte den sig frem med de andre to og aad i Fællesskab med disse Resten aldeles op.

Hundene ere ikke blot Menneskene hengivne, men synes ogsaa at være modtagelige for en gjensidig Hengivenhed for hverandre, og om end de Exempler, som man anfører derpaa, virkelig have meget Paafaldende, ja næsten Utroligt ved sig, kan man dog ikke forkaste dem, da de bekræftes af troværdige Mænd. Chirurgen Morand i Paris havde en Ven, hvis Hund havde brudt Benet; af Tjenstagtighed mod sin Ven tog han Dyret i Kur og helbredede det fuldkommen. Nogen Tid derefter, da Chirurgen arbeidede i sit Værelse, kradsede Noget paa hans Dør; han aabnede den, og saa til sin Forundring den samme Hund, som han havde helbredet, træde ind. Den

havde en anden Hund med sig, som havde havt den samme Ulykke, og som langsomt og med megen Møie slæbte sig efter sin Fører. Den første begyndte at logre for Morand, og at give ham at forstaae, hvad den ønskede. „Denne Gang skal jeg opfylde din Begjæring,“ sagde Morand til den, „men kom ikke en anden Gang igjen med saadanne Forretninger.“

En anden Gang skulde en Hund bie saalænge i et Vertshuus i St. Albans, en Stad i England, til dens Herre kom tilbage fra London; men den havde ingen Ro paa sig. En større Hund, der hørte til Huset, angreb den derfor, og da denne var hiin overlegen, gik den bort uden at knurre. Strax derpaa kom den tilbage med en Kammerat, der var større end hiin, der havde mishandlet og bortjaget den. Begge faldt nu i Fællesskab over denne, tugtede den for dens Fornærmelse mod Gjæstfriheden og hvilede ikke, førend de havde drevet den ud af Stuen,

7. En liden Abe overvinder en Bulbider.

137

117. I England hersker der en særdeles Forkjærlighed for Veddekampe mellem Dyr, og Leiligheden dertil bliver sjelden ubenyttet. Da derfor, for ikke mange Aar siden, en Bjørnedriver med sin Bjørn og en liden Abe kom til en engelsk Landstad, tilbød blandt Andre en Slagter ham en Veddekamp mellem sin Bulbider og Bjørnen.

Dette blev der imidlertid ikke noget af; derimod var Driveren villig til at lade sin lille Abe, bevæbnet blot med en Stok, et Spand lang og en Tomme tyk, kjæmpe med Slagterens vistnok 6 Gange større Hund.

I Begyndelsen ansaa Slagteren dette Tilbud for Spot, men da Driveren i al Alvorlighed blev derved, aftalte man Tid og Sted, og Slagteren satte Sex mod Een for sin Hund, med hvem han ogsaa indfandt sig meget punktlig. Bjørnedriveren derimod lod vente paa sig en Stund, og de talrigt forsamlede Tilskuere meente allerede, at han hemmelig havde begivet sig bort, men omsider kom han tilsyne med sin Abe, satte den midt paa Kamppladsen paa en rund Skammel, gav den den korte Stok i Haanden og sagde: Jakob, hold dig tapper!

138

Strax slap Slagteren sin Hund løs med det Tilraab: Grib ham; og den styrtede i store Spring løs paa sin Modstander. Aben undgik imidlertid ved et raskt Sidespring Hundens første Angreb, tog derpaa Leiligheden i Agt,

svang sig op paa Bulbiderens Ryg, klamrede og bed sig fast der, og begyndte nu med sin Stok at bearbejde dens ømfindtlige Næse. Forgjæves gjorde Hunden sig den muligste Umag for at blive den frygtelige Rytter qvit, og blev saa udmattet af Anstrængelser og saaret af Abens Hug, at Slagteren tabte sit Veddemaal, og var glad over at kunne redde sin Hund ved at ophæve Kampen. Bulbideren maatte bæres hjem.

8. Kampen med Bjørnen.

138

118. Baptist var en Forpagter i en fransk Landsby, beliggende ved Foden af Pyrenæerne, hiin høie Bjergkjæde, som adskiller Frankrig fra Spanien og i hvis Skove og Kløfter Ulve og Bjørne finde herlige Tilflugtssteder. Baptist var en lidenskabelig Jæger og havde allerede nedlagt mere end een Ulv; men da han paa den kolde og mørke Decemбераften, da det Følgende tildrog sig, greb sin Flint for at gaae ud i den næppe tusinde Skridt fra Landsbyen liggende Skov, havde han ikke anden Hensigt end at skyde nogle Ænder, hvilke han haabede at oplure fra de tætbevoxede Bredder af en lille Sø, det eneste Vand paa lang Afstand, der ikke var tilfrosset. Med Ænderne vilde han Dagen derpaa gjøre Præsten i Landsbyen en Foræring, da det var hans Navnedag.

Da Baptist greb efter sit Gevær, sprang Medor, hans tro Jagthund, lystig op fra sit Leie. og sprang logrende omkring sin Herre. Men denne sagde: "Idag kan jeg ikke bruge dig, Medor; bliv liggende, jeg skal vel finde Ænderne uden din Næse, og du vilde før jage dem bort for mig. Læg dig!" Da lod Hunden Halen hænge og gik bedrøvet tilbage til sin Krog, men Baptist gav sin lille Søn et Godnatkys, og trykkede til Afsked sin brave Kones Haand, der nødigt saa, at han saa seent gik til Skoven.

139

Skoven var snart naaet, og Baptist skred hen over den nyligt faldne Sne til Søen, saa hurtigt som hans Træsko tillod det; thi saadanne blive ialmindelighed brugte af Landmændene paa dette Sted, og ere ogsaa i Sne og Søle et meget hensigtsmæssigt og derhos billigt, ihvorvel intet siirligt Fodtøi. Da han var nær sit Maal, bøiede han sig ned, og sneg sig forsigtigt videre, trak endog sine Træsko af, satte sig endelig paa Kanten af Dammen paa Hug imellem Buskene og saae ganske rigtigt paa hiin Side af Vandet et Selskab af Ænder, som spadserede sorgløse hid og did. At snige sig nærmere

gik ikke godt an, uden for tidligt at opskræmme de frygtsomme Dyr, og han ventede derfor paa, om de vilde komme nærmere, for med Fordeel at kunne skyde dem. Nu vare de nær nok, let spændte han Hanen paa sit Gevær, og vilde just lægge an paa Fuglene, da han tæt ved sig fornam en mistænkelig Raslen og en dyb Brummen. Rask sprang han op, og Ænderne fløi bort; men Baptist tænkte heller ikke mere paa dem, thi foran ham stod en stor Bjørn, der skrubsulten gloede paa ham.

Baptist var en kraftig og modig Mand, havde været Soldat og i mangt et Slag staaet fast i Kugleregnet, men det løb ham dog koldt ned ad Ryggen da han saa uventet og uforberedt saa en saadan Fiende for sig. Det varede imidlertid kun et Øieblik, og da han vidste, at ethvert Forsøg paa Flugt kun desto sikrere vilde fremkalde hans Fordærvelse, saa tænkte han blot paa sit Forsvar. Kampen syntes ham uundgaaelig, og han affyrede derfor sit Gevær paa Bjørnen, saasnart denne reiste sig i Veiret, omendskjøndt det ikke var ladet med Kugle men blot med Hagel. Med frygtelig Brummen gik nu den saarede Bjørn løs paa ham, og Baptist havde næppe Tid til at give sin Fiende et Slag paa Issen med Kolben af sit Gevær, hvorved Flinteskaffet splintredes, før han allerede kjendte Bjørnens gruelige Labber paa sine Skuldre. Lænet til et Træ, hvorved han idetmindste ikke saa let kunde blive kastet til Jorden, holdt han med kraftig Næve Dyret fast i Struben og bøiede dets Hoved tilbage, saa at han idetmindste for Øieblikket var sikker for sin Modstanders Tænder; men med den anden Haand havde han instinktmæssig grebet en af sine Træsko og huggede med denne saaledes løs paa Bjørnens Pandebrask, at der snart under hans fortvivlede Hug flød rigeligt Blod.

140

Kampen var imidlertid for ulige og Baptistes Kræfter begyndte at svinde; ogsaa hans Blod flød af flere Saar og hans Bevidsthed begyndte at forlade ham. Han følte Bjørnens Gab tæt foran sit Ansigt, fattede den med begge Hænder ved Struben for endnu en Tid at bevare sin egen, og faldt bevidstløs til Jorden.

Imedens dette foregik i Skoven, tildrog sig ogsaa hjemme i Baptistes Huus noget mærkværdigt. Hans Kone oppebiede nemlig med større Ængstelighed, end hun pleiede, hans Tilbagekomst; thi Baptist gik ofte ud om Aftenen i Skoven, men aldrig havde hun været saa ængstelig for ham. Da han ikke var tilbage igjen til sædvanlig Tid, steg hendes Bekymring, men pludselig fængslede Hundens paafaldende Adfærd ganske hendes

Opmærksomhed. Denne havde hidtil lagt rolig i sin Krog, men sprang nu uden nogensomhelst synlig Anledning op fra sit Leie, reiste Haarene i Veiret, som naar den var vred, løb til Døren, hylede og kradsede paa den, for at man skulde slippe den ud, og næppe havde man lukket op for den, førend den sporenstregts løb ad Skoven til.

Nu var Baptistes ængstede Kone fast overbeviist om, at en Ulykke maatte være tilstødt hendes Mand, og hun ilede derfor strax til Naboerne for at bede om deres Hjælp. Inden kort Tid fulgte ogsaa den halve Landsby hende med Tyrifakler og bevæbnet, saaledes som det i Skyndingen lod sig gjøre, til Skoven, hvor Hundens Hylen snart ledede dem hen til Søen. Der fandt de det troe Dyr ivrigt beskæftiget med at rive Liget af en stor Bjørn bort fra sin Herre, der laa under det, badet i Blod. For Bønderne var dette en let Sag, og i stum Fortvivelse bøiede den stakkels Kone sig nu over sin Ægtefælle og tørrede Blodet af hans Ansigt. Hans Hoved var imidlertid ikke saaret, og det maatte altsaa have været Blod af Bjørnen; men hvo skildrer hendes Glæde, da hun tillige bemærkede at der endnu var Liv i Baptist. Hurtigt forfærdigede Naboerne en Baare af Grene, og Nogle bare ham derpaa til Landsbyen, medens Andre kom efter med den døde Bjørn. Den iilsomt hentede Saarlæge talede endnu bedre Trøstens Ord, thi omendskjønt Baptist, der snart igjen slog Øinene op, var dygtigt sønderflænget, havde han dog ikke erholdt noget farligt Saar, og var efter nogle Ugers gode Pleie igjen paa Benene. Bjørnens Hjerneskal, som han bogstavelig havde slaaet ind med sin Træsko, Huden og Træskoen hang Baptist til et Minde om denne Begivenhed op paa Væggen i sin Hytte; men den troe Medor fik herefter stedse de bedste Lækkerbidskener og blev kjærtegnet og pleiet ligetil sin Død; men hvorledes den havde kunnet veire den Fare, hvori hans Herre befandt sig, vidste de gode Folk aldrig at forklare sig.

141

9. En Ged, der opammer to Løver.

141

119. Hvorledes undertiden Dyr, af de forskjelligste Arter, der ellers ere fiendtligsindede og gjensidig kjæmpe mod hverandre, kunne i lang Tid leve i Fred og Enighed sammen, ja endog blive hverandre uundværlige, derom afgiver følgende Fortælling et mærkeligt Exempel. Man seer paa Afbildningen en Ged, der træder i Moders Sted hos to unge Løver og ernærer dem med sin Melk. Dette sjeldne Tilfælde i Naturen tildrog sig saaledes: En Reisende, der opholdt sig i Sydamerika, red en Morgen ud paa Jagt. Pludselig fik han Øie paa en uhyre Løve, der sprang frem af et tykt Krat og lige imod ham. Manden havde til Lykke et godt dobbeltløbet Gevær hos sig, gjorde et lykkeligt Skud og nedlagde det vældige Dyr paa Stedet. Men neppe var Løven skudt, førend Løvinden styrtede frem af det samme Krat, som om den vilde hevne Løvens Død paa Jægeren. Denne skjød nu anden Gang, men saarede blot Løvinden, dog saaledes at den med et frygteligt Brøl flygtede ind i den tykke Skov. Manden, der formodede, at Løven havde sin Hule inde i Buskene, besad Mod nok til at vove sig derind. Han fandt ogsaa Hulen og i den to nydelige unge Løver, der kunde være omtrent 3 Dage gamle. Han tog dem med sig, og da han ønskede at beholde dem, lod han dem sætte ind til en gammel Ged, der ogsaa virkelig lod dem patte sig. Den behandlede disse unge Dyr som om det var dens egne Unger, og uagtet Løverne inden kort Tid bleve saa stærke at de let kunde have overvundet Geden, gjorde de den dog ikke det ringeste Ondt. Thi ogsaa Dyrene ere taknemmelige mod deres Velgjørere og gjøre i denne Henseende ofte Menneskene til Skamme, hvilket dog aldrig burde skee. Mod sine

142

Velgjørere bør man under enhver Omstændighed være lige taknemmelig, og aldrig forglemme hvad de have gjort for os.

V. F A B L E R .

1. Marie og Kanarifuglen.

142

120. M. Du lille Fugl! ak, nu er du død,
Du nipper ei meer nogen Krumme Brød.
Dit klare Øie ei paa mig seer.
Du hopper ei paa min Skulder meer,
Du synger ret aldrig meer med Lyst
Skingrende Sang af fulde Bryst.

Men Børnene gik i den grønne Have,
De vilde den lille Stakkel begrave;
Paa Stedet en Rose de plantet har,
Som siden deilige Blomster bar.
Der sad de siden saa mangen Gang
Og tænkte paa Fuglen og paa dens Sang.

143

2. Hyrden og Lammet.

143

121. H. Hvi skriger du Lam? du lille Gjæk!
L. Min kjære Moder er gaaet væk!
H. Jeg kan vel tænke, at du er ræd,
At nogen skal gjøre dig Fortred?
L. Nei; bange, det er jeg ikke, Kjære!
Jeg vilde kun gjerne hos Moder være.

Men da nu Moderen Skriget fornam,
 Saa kom hun strax til sit lille Lam;
 Hun kaldte kun een Gang med sagte Stemme,
 Det kunde Lammet strax fornemme.
 Da blev det glad og løb med Hast,
 Og trykked sig op til Moderen fast.

3. Ræven og Anden.

143

122. R. Fru And! hvi svømmer du der paa Dammen?

Kom hid i Land, lad os snakke sammen,
 Det er længe, siden jeg saa dig, Kjære!

A. Herr Ræv! jeg kan dig intet lære,
 Thi du er altfor klog for mig;
 Jeg bliver helst derfor langt fra dig.

Herr Mikkelt paa Landet var ilde stemt;
 Han kunde ei svømme og det var slemt,
 Thi efter Steg løb ham Munden i Vand;
 Det havde hun gjættet, den snilde And.
 Han ærgerlig luskede langs med Sivet,
 Og, tvungen, lod Anden beholde Livet.

4. Spurven og Hesten.

143

123. S. Din Krybbe, Hest, er fuld, du Favre!

Maa jeg vel faae lidt af din Havre?
 Et lille Korn eller ogsaa to,
 Du bliver nok mæt, det kan du troe.

F. Tag, flinke Fugl, saa mange, du vil,
 Her er nok for os og flere til.

144

Da aad de tvende den Havre sød,
 Og ingen af dem led Sult og Nød;
 Men da nu Sommeren kom med Hede,
 Kom ogsaa Fluere, der stak og bede;
 Dem fangede Spurven i Tusindtal
 Og friede Hesten for Smerte og Qval.

5. Fuglen og Drengen.

144

124. F. Barn! jeg beder, alt hvad jeg kan bede,
 Ak, rør dog ei min lille Rede!
 Ak, kast dog ikke dit Blik derpaa!
 Dernede ligge nu alle mine Smaa,
 De blive bange — kan det dig fornøje?
 Naar du seer paa dem med dit store Øie.

Skjönt Drengen gjerne gad see paa Reden,
 Stod han dog langt fra, stille, beskeden;
 Da blev og Fuglen, den Stakkel, rolig,
 Fløi hen og sad paa sin lille Bolig,
 Og saa til Drengen saa venligt derved:
 Tak, at du ikke os gjorde Fortrød!

6. Den næsvise Abe.

144

125. Der var engang i Persien en Abe, der bekymrede sig om Alt hvad der ikke vedkom den. Da den en Morgen slentrede ledig om, kom den ind paa en Plads, hvor en Tømmermand havde sit Verksted. Her blev den nysgjerrig staaende for at see paa Manden. Denne gjennemsaugede just et stort Stykke Træ og drev fra Tid til anden en Kile ind i Spalten for at udvide den. Dette Arbeide syntes Aben godt om; den satte sig og blinkede med Øinene, saa man næsten skulde troe den sov, dersom den ikke, pudseerlig nok, med sine Arme havde efterabet enhver af Mandens Bevægelser.

Omsider blev det Middag, og næppe havde Tømmermanden forladt Verkstedet, førend vor Abe sprang frem af den Krog, hvor den havde skjult sig, for ogsaa at prøve paa at sauge. Den satte sig paa Stokken, hvorved dens Hale tilfældigviis kom til at hænge ned gennem den aabne Spalte. Nu slog den i sin Taabelighed den ene Kile ud førend den drev den anden ind, og blev saaledes strax fangen ved Halen, som kom i en stærk Klemme, saa at Aben skreg og hylede ganske forskrækkeligt. Tømmermanden kom ved denne Allarm løbende til, men da han saa hvorledes hans Arbeide var bragt i Uorden, blev han vred og pryglede ubarmhjertig løs paa den hylende Abe, indtil endelig denne samlede sin hele Kraft, rev sig løs men mistede ved det samme sin Hale.

145

Den næsvisse Abe.

Det er uklogt at blande sig ukaldet i Ting, der ikke vedkomme En, og farligt og fordærveligt at give sig af med Ting, som man ikke forstaaer.

7. Skorpionen og Skildpadden.

145

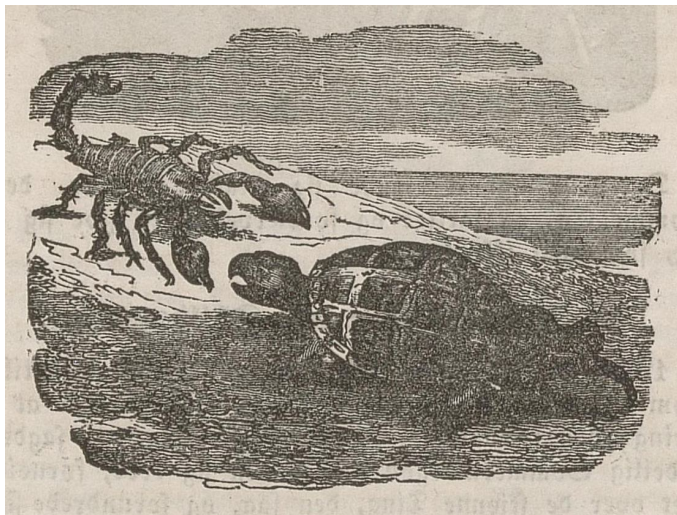
126. En Skorpion havde faaet særdeles Lyst til at see sig om i Verden. Det var den saa modbydeligt at krybe omkring; den trængte til Forandring af Luften, sagde den. En deilig Sommermorgen gjorde den sig rede, fornøiede

sig meget over de skønne Ting, den saa, og forundrede sig høilig over at Folk kunde tale om Besværligheder ved en Reise. Omsider kom den til Bredden af en bred, rivende Flod, og vidste nu slet ikke hvorledes den skulde bære sig ad for at komme over; ingenstedes tilbød der sig noget Middel og den skammede sig ved at vende tilbage. En Skildpadde, der

Norsk Læsebog.

mærkede den Reisendes Forlegenhed, tilbød den meget forekommende sin Tjeneste. Skorpionen fortalte den sin Historie, og bad den idetmindste at hjælpe den til lidt Træ, saa at den kunde bygge sig en Flaade. Saadant noget er ikke at faae paa mange Miles Strækning, svarede Skildpadden; i denne Ørken finder man neppe en Green, der kunde give en Myre Skygge. Men det gjør mig ondt for dig; jeg vil derfor tage dig paa min Ryg og sætte dig over. — Den henrykte Skorpion kunde ikke noksom takke for dette Venskabsstykke. Den satte sig paa Ryggen af den godmodige Skildpadde, og denne roede saa hurtig afsted, at alle Flodens Indvaanere ikke kunde noksom forundre sig over dens Ilsfærdighed. Imidlertid var den ikke kommen langt, førend den bemærkede en besynderlig Famlen og Boren paa sin Ryg. Da den frygtede for at den Fremmede kunde være bleven bange eller og havde faaet Hovedsvimmel, holdt den stille og spurgte deeltagende hvad der feilede den. Aa intet, svarede Skorpionen, jeg kan blot ikke lade den Stikken være, og naar jeg ikke har andet, er jeg istand til at bore i min egen Ryg. Du behøver slet ikke at være bange; jeg kommer dog ikke igjennem din haarde Skal!

146

Skorpionen og Skildpadden.

Den veltænkende Skildpadde gjøs tilbage for en saadan Ryggeløshed og Skadelyst, og besluttede at befrie Verden for et saadant Uhyre, hos hvem Ondskab var bleven til en anden Natur. Den dukkede derfor under og lod det giftige Kryb omkomme i Bølgerne. ¹⁴⁷

Et ondskabsfuldt Gemyt er sig selv og Andre til Plage og Skade.

VI. ALVORLIGE FORTÆLLINGER.

Tredie Samling.

147

Den som har skrevet og udgivet denne Bog, veed meget vel, hvad de efterstaaende 21 Fortællinger hedde, men han har aligevel ikke villet sætte deres Navne ovenover, for at flinke Børn, som læse Fortællingerne, selv kunde øve sig i at udtænke, hvad enhver Historie bør kaldes. Det Spørgsmaal, som der gjøres ved Enden af den første Fortælling, maa derfor enhver Læser selv gjøre sig efter at have gennemlæst enhver af de andre.

1.

147

128. I den lille russiske Stad Oranienbaum, som ligger ved den finske Bugt, ikke langt fra Staden Petersborg, levede for flere Aar siden en gammel Kone, der var født i Holsteen. Et lille Huus var hendes eneste Eiendom, og der ernærede hun sig af at beværte de Søfolk, som formedelst Modvind maatte ligge stille i Nærheden. Engang, da flere hollandske Skippere saaledes havde spiist til Aften hos hende, fandt hun den næste Morgen, ved at feie Stuen, en forseglet Pung under Bordet. Hun begreb let, at en af de Fremmede maatte have glemt Pungen, og sendte derfor strax Bud efter dem; men de vare allerede gaaede til Søes igjen om Natten.

Hun gjemte nu Pungen omhyggelig i sit Skab, med den faste Beslutning at lade den ligge der, indtil Eiermanden meldte sig. Dog, dette skede ikke. I 7 Aar laa Pungen urørt. Vel fristede en følelig Mangel hende et Par Gange til at aabne den, men hendes Ærlighed seirede over Fristelsen. Efter denne Tids Forløb hændte det sig, at hun atter engang beværtede fire Skippere. De

14

tre vare Englændere og den fjerde en Hollænder. Under Samtalen spurgte en af hine Hollænderen, om han allerede tilforn havde været i Oranienbaum. „Jo, desværre, sagde han, jeg kjender dette Hul kun altfor godt; det har kostet mig 700 Rubler.“ „Hvorledes det?“ „I Drukkenkab har jeg engang i et Værtshuus her glemt en Pung, som indeholdt denne Sum.“

Her blev den gamle Kone opmærksom; dog var hun klog nok til at gaae forsigtig tilværks, og spurgte derfor om Pungens Udseende. „En brun Læderpung, svarede Sømanden; derhos var den forseglet; jeg bærer endnu det samme Signet, som var aftrykt i Seglet.“ „Nu, sagde hun, Pungen kunde maaske findes igjen.“ „Jo vist, findes! Da maatte jeg ikke være saa gammel, som jeg er, om jeg vilde haabe det. Nei, saa ærlig er Verden ikke mere! Betänk kun bare, det er syv Aar siden! Dog, jeg ønskede, at Pungen var, jeg veed ikke selv hvor; Talen derom har allerede fordærvet mit gode Lune. Giv os en Bolle Punsch endnu, Moer!“ Men medens nu Skipperen og hans Reisefæller søgte at glemme Mindet om denne ubehagelige Tildragelse, listede Vertinden sig sagte bort og kom tilbage med Pungen. „Seer han nu, sagde hun, at Ærlighed ikke er saa sjelden, som han troer?“ — og satte den savnede Pung til Alles Forbauselse paa Bordet. Sømændene fortalte vidt og bredt denne Hændelse, og ingen Skipper laa siden ved Oranienbaum, uden han skulde drikke et Glas hos den gamle ærlige Værtshuusholderske.

Hvad skal denne Historie kaldes?

2.

128. En Forvalter, som ved falske Regninger havde bedraget sin Herre, en gammel Greve, mange Penge fra, faldt i en farlig smertefuld Sygdom. Da vaagnede hans Samvittighed i de lange søvnløse Nætter. Han vidste ikke, hvor han skulde hen for Angest. Endelig lod han Præsten kalde og bekjendte for ham, hvad han havde gjort. Præsten, som var en gudfrygtig Mand, sagde ham, at han ikke kunde vente nogen Ro, førend han igjen havde oprettet sin begangne Uretfærdighed, saa meget det stod til ham, og givet sin Herre alt det stjaalne Gods tilbage, som endnu var i hans Eie.

„Gjør jeg det,“ sagde den Syge, „saa bliver jeg til Skamme for hele Verden, og min uskyldige Kone og Børn komme til at gaae om og tigge, thi der bliver intet tilovers til dem“.

„Hvo der gjør Uret, ham tilkommer Skam,“ svarede Præsten; og naar Eet skal være, saa er det bedre at staae til Skamme her end hisset. Gjør i det

Mindste fra nu af eders Pligt, da I ikke før gjorde den; giv eders Medchristne et godt Exempel, og overlad det saa til Gud at forsørge eders Familie.” Den Syge lød denne Formaning, og Præsten modtog af ham Nøglerne til hans Gjemmer, for at tilstille Greven alt, hvad der fandtes i dem, med den ydmyge Bøn, at tilgive ham hans slette Handling for Guds Skyld. Greven tog Pengene og lod den Syge forsikre om sin oprigtige Tilgivelse, hvorpaa denne trøstet og rolig døde. Men efter hans Død skjenkede den retsindige Greve de Efterladte alle disse Penge igjen.

Gud havde nu sørget for mange Menneskers Lykke. En Synder havde givet et sandt Beviis paa oprigtig Forbedring og et advarende Exempel; Greven havde viist christelig Godgjørenhed; og den ved den Døendes Handling forarmede Familie nød nu ved Guds Forsyn med Rette og med Velsignelse en Formue, der ellers, som uretfærdigt Gods, tilsidst maatte have bragt den Ulykke og Forbandelse.

3.

129. Ved en Bjergstrøms Oversvømmelse i Frankrig blev pludselig Kirkesognet Boulton-sur-Seine, som ligger i en Dal, overskyllet af det indtrængende Vand. Præsten der flygtede med en stor Deel af Beboerne til Kirken, der var det nærmeste høje Punkt; men næppe var en Time forløben førend Vandet ogsaa trængte herind, saa at de, som havde søgt Redning der, kom i den største Fare. Med Nøden voxede imidlertid ogsaa den brave Sjælesørgers Mod. Da han saa, at Kirken ikke mere kunde yde dem Sikkerhed, tog han rask den Skrøbeligste af Menigheden paa Ryggen, og bragte ham gjennem det allerede 4 Fod høje Vand lykkelig paa det Tørre til hinsides Byen. Ufortøvet vendte han tilbage ad den samme farlige Vei, hentede en anden kraftløs Olding, og vedblev saaledes indtil han havde frelst 16 Mennesker fra de truende Bølger. De andre raske og rørige Mænd fulgte snart Præstens Exempel, og Udfaldet af deres Bestræbelse var, at ikke en eneste mistede Livet.

Saasnat Øvrigheden erfoer denne ædle Handling, bevidnede den Hr. Husson, det var Præstens Navn, sin Tilfredshed med hans Forhold og bød ham selv at bestemme, hvorledes man nogenlunde kunde belønne ham derfor. Men lige saa modig, som han havde viist sig i Farens Stund, lige saa beskeden svarede han nu: »det er Hyrdens Pligt at opofre sig for Faarene; jeg har derfor ingen Fortjeneste indlagt mig ved at sætte mit Liv i Fare. Vil

man imidlertid belønne mig, fordi jeg gjorde min Skyldighed, saa udbeder jeg mig, at de 300 Livres, som min Boligs Istandsættelse kan koste Menigheden, maa eftergives dem.“ Det bevilgedes ham naturligviis strax.

4.

150

130. Et Skib med mange Folk ombord, strandede paa sin Fart fra Tydskland til Holland, og alle vare i Fare for at drukne. Passageererne bestode af simple Folk, som pleiede at søge Arbeide i Holland, hvor Fortjenesten var større, og derpaa siden at vende hjem igjen med det Erhvervede. Nogle Personer krøbe ved denne Leilighed op i Masten og holdt sig fast der. En Jøde bad en af disse, der var en Bonde, om Tilladelse til at hænge sig fast ved hans Fod, da han ellers ingensteds saa nogen Redning. Bonden tillod det; og Jøden blev saaledes reddet tillige med de Øvrige, da et forbiseilende Skib optog dem. Han takkede sin Befrier hjertelig, optegnede hans Navn, hans Bopæl og Stand samt den ulykkelige Dags Datum, og forsikkrede, at, saasart han kunde, vilde han vise sin Taknæmmelighed i Gjærningen, men nu var alt, hvad han eiede, sunken i Havet.

„Reis I i Guds Navn!“ sagde Bonden. „Jeg har kun gjort, hvad det ene Menneske bør gjøre imod det andet. Tak I blot Gud, som har frelst os alle fra Døden!“

Efter to Aars Forløb skrev Jøden et Brev til Bondens Præst og sendte denne Tøi til Klæder for Bonden, hans Kone og Børn, tilligemed et halvhundrede Specier. Bonden stod ganske maalløs, gned sine Øine og græd, da han saa alt det gode skjønne Tøi. Naa! Gud lønne den Jøde!“ sagde han; „lad der nu komme En og hegle paa Jøderne eller skjælde dem ud! han skal faae med mig at bestille!“ Men endnu større blev hans Bestyrtelse, da Præsten ogsaa udtællede ham de halvhundrede Specier: Han sagde først ikke et eneste Ord. Endelig raabte han høit: „Nei! det har jeg ikke fortjent for den Smule Snurren i Benene, da han hang og dinglede ved min Fod. Gud velsigne ham og hans hele Slægt“.

Nogen Tid efter fremstillede Bonden med Kone og Børn sig for Præsten i de pyntelige Klæder: Præsten skrev et Taksigelsesbrev i alles Navn til Jøden, og da denne ved sin Vindskibelighed nu var bleven en Kjøbmand, der

sad i gode Omstændigheder, sendte han hvert Aar siden efter en Foræring paa samme Tid.

5.

151

131. En fattig Mand gik en Vintermorgen ud i den ved London beliggende Skov, Hyde-park kaldet, for at samle Brænde. Her blev han en velklædt Person vaer, som gik op og ned paa et eensomt Sted. Da han saa, at det var en Officeer, tænkte han, at han vilde duellere med en anden, og gik derfor tilside og skjulte sig bag et Træ, for at see, hvad der vilde skee. Han saa nu, at Manden tog et Papiir op af Lommen, læste det med en mørk Mine, rev det derpaa itu, trak i en Hast en Pistol frem, satte den for Panden og trykkede løs.

Men Fængkrudtet blussede kun; Pistolen gik ikke af. Den Fattige sprang derfor til og rev ham den ud af Haanden; men herover blev den Fremmede yderst opbragt og greb til sin Kaarde for at gjennembore ham. Da sagde den fattige Mand: "Stød kun til! jeg frygter Døden ligesaa lidet, som De; men jeg har alligevel mere Mod end De; jeg lever allerede over tyve Aar i Armod og Kummer, og dog overlader jeg det til Gud alene, naar han vil gjøre en Ende paa min Nød." Selvmorderen blev beskjemmet ved denne Taalmodighed og Tillid til Gud; han angrede sit syndige Forsæt, og sørgede siden med Taknemmelighed for sin Frelser's sidste Levedage.

6.

132. To Ynglinger, Antonio og Roger, den ene en Spanier, den anden en Franskmand, havde den Ulykke at falde i Hænderne paa en Sørøver fra Algier. Han solgte dem begge som Slaver; dog vare de endnu saa heldige, at faae en og samme Herre, som brugte dem ved et strengt Veianlæg over en Klippe ved Strandbredden. De kunde nu tale sammen om Slægt og Venner, om Fædrelandets fjerne Kyst, der beskylledes af det samme Hav, som skummede ved deres Fødder, og om det Frihedens Haab, som, uden at de vidste hvorledes, stedse blev mægtigere i deres Bryst. Et inderligt Venskab forbandt derfor snart deres Hjerter.

En Dag, da de atter arbeidede sammen ved Strandbredden, blev Antonio et Skib vaer, som syntes at nærme sig Landet. "Maaskee, sagde han til Roger, kommer hist vor Frelser." Denne fattede ikke, hvad han vilde sige dermed; men Antonio sagde hastig: "Jeg mener Skibet der! Men lad

Slavefogden ikke mærke, at vi have seet det! Naar det nu ikke mere er langt fra Kysten, saa styrte vi os i Havet og svømme ud til det. Tænk, kjære Roger! da ere vi frelst.” Roger kunde imidlertid ikke ret tage Deel i denne Glæde, thi han kunde ikke svømme. Dog derover lod Antonio ikke Modet synke. ”Du holder dig fast ved mit Bælte, sagde den tro Ven; jeg er stærk og kan svømme ypperligt.”

Rogers Uro blev nu stor; gjerne vilde han igjen staae i sit Fødeland og omfavne sine Forældre, men han kunde heller ikke uden Gysen tænke paa den Fare, hans Ven paa denne Maade udsatte sig for. Endelig var Skibet i Nærheden. Antonio hviskede: ”nu er det Tid! Lad os springe i Vandet!” Men Roger vilde ikke. ”Jeg tør ikke gjøre dig Arbeidet vanskeligere,” sagde han grædende. Men Antonio hørte ikke derefter; rask omfavnede han sin Ven, styrtede sig i Bølgerne med ham og arbeidede sig fremad under stor Anstrengelse. Lykkeligviis blev man dem snart vaer paa Skibet og en Sluppe sættes ud imod dem.

152

Det var ogsaa paa den høieste Tid; thi en ædel Vennestrid truede med at ende deres Liv. Da nemlig Roger overtydede sig om sin Vens Udmattelse, vilde han ikke betyngte ham længere: han slap hans Bælte og sank. Men Antonio hentede ham fra Dybet med sin sidste Anstrengelse. I dette Øieblik kom Sluppen til og tog dem begge op i livløs Tilstand. Ved Skibsfolkenes Bestræbelser kom dog Roger snart til sig selv igjen; men hvor forskrækkedes han ikke, da han saa sin Frelser uden Liv ligge ved sine Fødder. Jamrende kastede han sig over ham, med de ømmeste Navne søgte han at kalde ham tilbage til Livet, og — hvilken Glæde! — han aandede virkelig igjen. Den gode Behandling, de nøde paa Skibet, gav dem snart de svundne Kræfter igjen. Efter faa Dages Forløb landede de i Frankrig, og intet formaaede mere at skille de prøvede Venner fra hinanden.

7.

152

133. En Hertug i Kalabrien sad selv bestandig i Retten. For at fattige Folk ikke skulde blive afviste af hans Undergivne, havde han ladet hænge en Klokke i Retssalen, fra hvilken en Snor gik ud paa Gaden. Engang lød denne Klokke, men da man saa efter, hvem det var der ringede, stod der blot en gammel udlevet Hest, som var jaget bort af sin Herre, en Baron Capeccio.

Rettens Medlemmer brast i Latter, men Hertugen sagde: "Hvorfor lee I? vide I ikke, at den sande Retfærdighed ogsaa udstrækker sig til Dyrene, og at den Retfærdige, som skrevet staaer, forbarmer sig over sit Kreaturs Liv?" Han lod strax Capeccio kalde, og spurgte, hvorfor han havde forjaget den gamle Hest.

Capeccio svarede hertil: "det var et godt Dyr i sin Ungdom, den har været med mig næsten i alle mine Felttog; men nu kan den formedelst Alderdom ingen Tjeneste gjøre længere, og jeg kan derfor ikke beholde den." — "En smuk Aarsag!" sagde Hertugen. "Men, vedblev han, da I selv blev gammel og ikke kunde tjene min Fader længere, tog man da Eders Løn fra Eder?" — "Nei, naadigste Herre! svarede Baronen, jeg har endnu mine fulde Indkomster ubeskaarne." — "Og I, sagde nu Hertugen, kunde lade et Kreatur sulte, der har viist Eder saa mangen nyttig Tjeneste? Gaa bort, og lad Hesten sin hele Livstid faae sit Ophold hos Eders bedste Heste, dersom I vil, at jeg skal ansee Eder for en tro Tjener og en retscaffen Mand."

8.

152

134. I Lissabon tildrog der sig i Aaret 1776 følgende Begivenhed. En fattig Enke kom den ene Gang efter den anden op i Kongens Forgemak og forlangte at komme til at tale med ham. Mange Gange blev hun afviist, medens de fornemme Personer indlodes; men omsider fik hun dog Kongen i Tale. Hun overrakte ham da et lille Skriin, i det hun sagde: Dette Skriin har jeg fundet under Gruset af nogle Bygninger, som styrtede sammen i Jordskjælv 1755. Dets Indhold havde vist kunnet redde mig og mine sex Børn af den Nød, hvori vi leve, men en god Samvittighed er mig kjærere end alle Jordens Skatte. Deres Majestæt er den, som kan tilstille den retmæssige Eier eller hans Arvinger, hvad jeg har fundet."

153

Kongen lod Skrinet aabne, og der fandtes ikke faa kostbare Juveler deri; han roste Enkens Ærlighed, forærede hende strax 2000 Rigsdaler, og da der siden Ingen meldte sig som Eiermand, fordi hele Slægten var omkommen i det frygtelige Jordskjælv, lod Kongen Juvelerne sælge og Enkens Børn paa det bedste opdrage og udstyre for den indkomne Sum.

Den er ikke stærk, som ei er fast i Nød, eller som Kong Salomo (Ordspr. 24, 10) siger: Taber du Modet paa Nødens Dag, da bliver din Kraft ringe.

9.

135. En Matros stod paa Toldboden og ventede efter nogle Kammerater, for at kunne komme ombord paa sit Skib, der laa klar for at gaae til Amerika. Imedens han stod der, kom en Borgermand, som var ude at spadserere, hen til ham. Denne Mand bildte sig uheldigviis ind, at han var kløgtigere end de fleste andre Mennesker, og var derhos meget snakkelysten. Matrosens fuldkomne Taushed pinte ham derfor, og han søgte at komme i Snak med ham; han spurgte, hvormange Reiser han havde gjort, om der var Kanoner til at forsvare sig med paa Skibet, om han ikke var bange for at drukne, og mere deslige. Men han fik kun meget korte Svar.

Endelig kom han frem med dette Spørgsmaal: „hør, min gode Ven! hvor døde vel hans Fader?“

„Ved et Skibbrud under norske Kyst,“ svarede Matrosen.

„Og hans Bedstefader?“ spurgte Borgeren.

„Det var en Fisker,“ sagde Matrosen; „en Aften, da det kulede noget, roede han ud for at sætte Bundgarn; saa saa vi ham aldrig mere.“ — „Jeg var dengang kun en lille Pog,“ føiede han til efter et Ophold.

„Men hans Oldefader, hvor døde han da?“ spurgte Borgeren atter med en vigtig Mine.

„I Vandet“, sagde Matrosen tørt.

Men Borgeren var altfor begjerlig efter at komme frem med sin indbildte Viisdom, til at han skulde have fattet Meningen med dette sidste Svar. (Hvad var da Meningen?) Han udbrød nu med de Ord, for hvis Skyld han vel havde gjort alle Spørgsmaalene: „Hvordan! Alle hans Forfædre omkom paa Havet, og han er alligevel saa forvoven atter at begive sig derud?“

Denne upassende Daddel fornærmede slet ikke Sømanden; tvertimod syntes han at blive lystig stemt derved. Han gik et Par Skridt nærmere og sagde: „Med Forlov, min Herre! hvad Bestilling har vel De i denne gode By?“

„Jeg er Rokkedreier, jeg fortsætter min sal. Faders Profession,“ svarede Borgeren.

„Saa! og hvor døde vel den salig Rokkedreier?“ spurgte Sømanden.

„Han hensov roligt i sin Seng“, var Svaret.

„Men hans Fader igjen — hvor døde han vel?“ spurgte saa Matrosen.

„Mine Forfædre,“ sagde Borgeren høitideligt, „ere alle roligt hensovne i deres Seng, omgivne af deres bedrøvede Slægt og Venner“.

„Men, min gode Mand,“ sagde Matrosen skjelsk, „hvor tør I da nogen Aften gaae til Sengs; det er en uhørt Dristighed: thi hvordan I rokker eller dreier eder, saa bliver Sengen engang eders Død?“

Borgermanden blev ærgerlig over ikke at have noget, hvormed han strax kunde gjendrive den muntre Sømand, og vilde just i denne Harme til at sige noget ret dumt; da kom i det samme Matrosens Kammerater springende og kaldte ham ned i Baaden. Dermed skiltes de ad. Men Borgeren vandrede hjem, og var gnaven den hele Aften.

10.

154

136. I det Land, som hedder Frankrig, er der mange Ulve. Her boede engang en fattig Mand, der oplækkede et Par unge Hunde, af den Art, man agter høiest for deres Størrelses og Mods Skyld. Da de syntes at have meer end almindelig Styrke og Behændighed, haabede han at gjøre Godseieren, der var en rig Mand og boede i Rigets Hovedstad, en behagelig Foræring, naar han bragte ham den ene af dem, som hed Bella. Dette skedte ogsaa. Den anden, som var kaldet Tagfat, opdrog han selv til at bevogte sin Hjord med. Fra den Tid førte disse to Hunde en ganske forskjellig Levemaade. Bella, der kom i et rigt Kjøkken, mæskede sig fra Morgen til Aften, og blev fed og glat, men tillige saa feig, at den løb for en Hund der kun var halv saa stor som den selv. Dog mærkede dens fornemme Herre ikke dette. Tagfat derimod, der levede i en Bondehytte paa Landet, saa plump ud og var sjelden rigtig reen; men den blev tillige munter, dristig og hærdet. Den var ogsaa bestandig udsat for Fare af Ulvene, af hvilke den havde faaet mangt et dygtigt Bid, naar den vogtede Hjorden. Men ved denne idelige Øvelse blev den saa uforsagt, at den ikke vendte nogen Fiende Ryggen.

Nu hændte det sig, at Godseieren besøgte sit Landgods, og bragte sin smukke Hund Bella med sig til dens Fødested. Da han kom der, kunde han ikke noksom forundre sig over Forskjellen paa disse to Hunde, og han fandt Tagfat ganske vederstyggelig. Ved et Tilfælde, som mødte ham, blev han dog meget snart af en anden Mening.

Da han en Dag var reden ud paa Godset og havde ingen hos sig uden sin Bella, kom en hungrig Ulv med funklende Øine og en fæl Tuden farende frem bag en Høi i Nærheden og gik lige løs paa ham, just som han var stegen af sin Hest, for at spadsere lidt omkring. Den ulykkelige Mand troede sig allerede forloren, især da han saa, at hans tro Bella, istedetfor at komme ham til Hjælp, listede sig bort, med Halen mellem Benene, og tudede af Angst. Men den uforfærdede Tagfat, der ydmyg og ubemærket var fulgt langt bag efter, kom ham i dette fortvivlede Øieblik til Hjælp; den angreb Ulven med saadant Mod og Færdighed, at denne maatte værgе sig af alle Kræfter. Kampen var langvarig og blodig: men tilsidst lagde Tagfat dog Ulven død for sine Fødder, endskjønt den selv var stærkt saaret.

155

Da han kom hjem, fortalte Godseieren den gamle Hyrde sin Hændelse, og ytrede sin Forundring over Tagfats udmærkede Dygtighed. ”Ja, sagde Hyrden, kjender Herren ikke det gamle Ordsprog: Du skal ikke skue Hunden paa Haarene!” Godseieren bød Hyrden en høi Betaling, for at han skulde overlade ham Tagfat, men Hyrden sagde med Taarer i Øinene: ”den Hund er min eneste Ven i denne Verden, ham forlader jeg ikke, førend Vor Herre skiller os ad.”

”Vel, Gamle! svarede Herren, behold da din tappre Ven. Men naar du eller Tagfat bliver kjed af denne Ulvekrig, saa kom begge to til mig, jeg skal sørge faderlig for eder. Den Hund skylder jeg jo mit Liv.”

11.

155

137. En chinesisk Keiser mistede sin bedste Hest ved en Staldkarls Forseelse. Han blev saa opbragt herover, at han greb en Landse for at gjennemføre Karlen. Til al Lykke var der en Philosoph, eller viis Mand, i Keiserens Følge, som traadte til og sagde; ”Keiser! nær var dette Menneske bleven en Dødens Mand, uden først at være overbeviist om sin Forbrydelse.” — ”Overbeviis ham da,” sagde Keiseren.

Philosophen tog Landsen af Keiserens Haand og vendte sig imod den Skyldige med disse Ord: ”Ulykkens Søn! hør dine Forbrydelser! Først er du Skyld i en Hests Død, som Keiseren havde betroet til din Omsorg; derfor skal du nu ogsaa selv døe. For det andet er du Skyld i, at min Herre har saa forivret sig, at han her staaer rede til voldelig at lægge Haand paa dig. Det

er en Forbrydelse, større end den forrige. Endelig er du Skyld i, at det nu snart vil hedde over hele Riget, at Keiseren for en Hests Skyld har dræbt et Menneske. Derved mister han sit gode Navn og Rygte. Ulykkens Søn! det er din tredje og skrækkeligste Brøde, indseer du det?"

"Lad ham gaae," raabte Keiseren, som følte sig truffen, "jeg vil for hans Skyld ikke miste mit gode Navn og Rygte."

12.

155

138. Den persiske Fabeldigter Lokman fortæller følgende lille Historie om sig selv. Skjøndt det ofte har seet mørkt ud for mig, saa har jeg dog aldrig græmmet mig meget i nogen Gjenvordighed. Dog een Gang overfaldt Mismodighed mig, da jeg gik barfodet og ikke havde saa mange Penge, at jeg kunde købe mig et Par Sko. Jeg gik da ganske nedslagen ind i Templet for at styrke mig ved Bøn til den Almægtige. Men som jeg vilde knæle ned, faldt mine Øine paa en ulykkelig Krøbling, der laa paa Jorden og ingen Fødder havde. Strax vare mine mørke Tanker forsvundne, og jeg takkede min Gud, fordi han naadig havde værnet om min Helbred. Ingen Sko var dog kun lidet imod ingen Fødder. Jeg gik da ud igjen af Templet langt mere let om Hjertet, end jeg var indkommen, og savnede siden aldrig Sko, om jeg ogsaa ingen havde.

156

13.

156

139. Den berømte Hagen Adelsteen, Konge i Norge, blev engang, paa en Ø, uformodentlig overfalder af Erik Blødøres Sønner. Baade han og hans Folk strede tappert; men de vare samlede i en Hast og altfor faa mod Fienden. Da Eigil, en forfaren Mand, der meest havde opmuntret Hagen til ikke at flye, nu saa, at deres Tapperhed tilsidst maatte bukke under, fandt han paa et Middel, der gav hans Konge Seir over den langt større Mængde.

Bag Fienden laae en Bakke, hvis øverste Kant ragede frem over Hæren. Siden af Bakken, som skakkede ned mod Kampladsen, var besat med Fiendens Bagtropper; men paa den øverste Kant var ingen. Saasnart Eigil havde opdaget dette, gik han til Kongen og bad ham overlade sig ti Faner og lige saa mange Mand til at bære dem, hver sin. Disse ti Fanedragere førte

han ad en Omvei hen bag ved Bakken, hvor han stillede dem saa langt fra hinanden, som Fanerne pleiede at være i en velopstillet Hær.

Da nu enhver var paa sin Plads, befalede han at stikke Fanerne i Veiret paa een Gang og det saa høit, at de kunde sees over Kanten af Bakken og i det samme lod han Folkene gjøre et stort Anskrig. De fiendtlige Bagtropper, som saa Spidsen af Fanerne og troede, at der var en heel Hær bag Bakken, som vilde falde dem i Ryggen, raabte til de forreste. Alle bleve forfærdede, kom i Uorden og tog Flugten. Vel mærkede de omsider, at de vare bedragne, og vilde vende tilbage igjen; men da vare nogle allerede ude paa Skibene, andre langt borte. Angrebet skeede da ei med Eftertryk. De bleve snart adspredte og flyede paa ny. Eigils Mod havde opmuntret Hagen til Strid; hans Snildhed gav ham Seir.

14.

156

140. Sigvard Digre, der for henved tusind Aar siden var Greve i Northumberland i England, var en tapper Mand af dansk Blod. Han sendte sin Søn ud i Krig mod Skotterne. Sønnen viste sig som Helt og stred mandig; men han blev tilsidst omringet af Fiender og faldt. Det varede noget, før hans Død blev Faderen forkyndt. „Hvor fik min Søn sit Banesaar, for til eller bag til?” spurgte strax den Gamle. Budet svarede: „for til.” — „Vel!” sagde han da; det glæder mig; thi intet andet sømmede sig enten for ham eller mig.”

15.

156

141. Den græske Philosoph Plato, som levede 350 Aar f. Chr., var engang tilstede, da et ungt Menneske viste en saa overordentlig Færdighed i at styre en Vogn, at han stedse beskrev en og den samme Cirkel med Hjulene. ¹⁵⁷ Alle Tilskuerne klappede, men Plato ikke. Man spurgte da om Aarsagen, og han svarede: „da dette unge Menneske ikke skal være Kusk, saa fortjener slig en Færdighed snarere Dadel end Ros, thi En, der har anvendt saa megen Flid paa saadan et Kunststykke, maa derover have forsømt at lære en stor Deel af det, som var langt mere vigtigt og nyttigt for ham.“ Herimod vidste ingen det mindste at indvende.

16.

157

142. Den romerske Keiser Julianus, som levede 350 Aar e. Chr., fældte engang en Dom, som nogle Smigrere overvættets roste. Hertil svarede han: „jeg vilde glæde mig meget over eders Ros, hvis jeg kunde troe, at I lige saa stærkt vilde have dadlet mig, om jeg havde været slet nok, til at fælde den modsatte Dom i denne Sag. Men det tør jeg ikke troe om Eder.“

17.

157

143. En Konge i Persien havde tre vise Mænd ved sit Hof, af hvilke den ene var fra Indien, den anden var en Græker og den tredie en Araber. Han agtede dem høit for deres Indsigt og Erfarenhed og lod dem ofte komme til sig, for at høre paa deres Samtaler og lære af deres Klogskab og forstandige Raad. Engang, da Talen var om Menneskets lykkelige og ulykkelige Kaar, forelagde han dem det Spørgsmaal, hvilken Tilstand der var den ulykkeligste at være i.

Grækeren sagde: „Det er at blive gammel og lide Nød i sin Alderdom.“

Den indiske Vise derimod meente, det Haardeste var at falde i en langvarig Sygdom og ikke have Taalmodighed til at bære den.

Men Araberen sagde: „det Værste, som kan hændes et Menneske, er at ligge paa Dødssengen og ikke kunne mindes at have gjort noget Godt i sit Liv.“ Denne Mening tiltraadte de andre to og Kongen gav ham ligeledes Ret deri.

18.

157

144. En rig Juveleer i Holland reiste til Paris, ledsaget af sin Tjener, og havde en betydelig Sum Penge og adskillige kostbare Juveler hos sig. Underveis stiger han af Hesten, for at besøge et naturligt Ærinde, men i det samme tager Tjeneren, af ond Begjerlighed efter hans Gods, en af hans Pistoler, skyder ham lige ihjel, kaster Liget i en nærliggende Tørvegrav, røver Pengene og Juvelerne og reiser til England med dem. Her bosatte han sig i en lille Stad og begyndte en Handel, men skjulte forsigtig sin Rigdom meget længe, for at det kunde lade, som hans Formue efterhaanden ved hans

egen Flid forøgedes. Han giftede sig siden, tog til i Velstand, og blev omsider efter det Lands Skik udvalgt af Borgerne til Dommer i Byen.

Efterat han i mange Aar havde beklædt denne Post, fører man engang en Misdæder, som var anklaget for at have myrdet sin Herre, frem for hans Domstol. Sagen var fuldstændig beviist, og man venter kun paa, at han skal afsige Dommen. Men han blegner, skjælver og er nær ved at falde i Afmagt. Alle forbauses, men ingen begriber Aarsagen. Endelig reiser han sig op, gaaer uden for Skrankerne og stiller sig ved Siden af den Anklagede. „I see her, udbryder han, et paafaldende Exempel paa Guds retfærdige Straf. Denne Dag fremstiller for eder, efter 30 Aars Dølgemaal, en langt større Forbryder end denne anklagede og skyldig befundne Misdæder.“ Han fortalte nu sin hele Forbrydelse, og underkastede sig derpaa med oprigtig Anger den fortjente Straf tilligemed den anden Forbryder.

158

19.

158

145. Qvækerne er Navnet paa en Religionssekt, der findes i England og Nordamerika, fromme, fredelige og forstandige Folk. Her i Norge kaldes de med deres rette Navn: „Vennerne.“ Adskilligt af det, som andre Christne gjøre, tør de efter deres Lære ikke gjøre: de tør ikke bære Gevær, ikke aflægge Ed, ikke tage Hatten af for nogen — men ride tør de, naar de allers have en Hest. Da en saadan Qvæker en Aften vilde ride hjem paa sin meget smukke og stadselige Hest, lurede en Stratenrøver med et kulsort Ansigt paa ham paa Veien, ligeledes ridende paa en Hest, men som var saa mager, at man kunde snart tælle alle Been og Knokler paa den, kun ikke Tænderne, thi de vare borte af Munden allesammen. „Du Guds Barn, sagde Røveren, jeg vil gjerne skaffe mit stakkels Dyr her, som er saa gammelt, at det endnu dunkelt kan mindes Israels Børns Udvandring af Ægypten, et godt Foder, som eders Hest efter Udseende faaer. Vil I, som jeg, saa bytte vi, thi I har ingen ladte Pistoler i Sadlen, som jeg har.“

Qvækeren tænkte ved sig selv: „Hvad er herved at gjøre? Gaaer alting galt, saa har jeg dog hjemme endnu en anden Hest, men intet andet Liv.“

Saa byttede de da med hinanden, og Røveren red hjem paa Qvækerens Hest, men Qvækeren gik og trak Røverens usle Hest ved Tømmen. Men da han var kommen til Byen, hvor de første Huse begynde, lagde han Tømmen

løs om Halsen paa Hesten, og sagde: „Gaa foran, Lazarus, du vil bedre vide at finde din Herres Stald, end jeg.“ Og saa lod han Hesten gaae foran og fulgte den, Gade op og Gade ned, indtil den endelig standsede udenfor en Stalddør. Da den blev staaende der og ikke vilde gaae videre, gik han ind i Huset og ind i Stuen, hvor Røveren allerede stod og viskede Kienrøgen af Ansigtet med en ulden Strømpe. „Er I kommen vel hjem? sagde Qvækeren. Vil I, som jeg, saa hæve vi vort Bytte igjen; det er dog ikke stadfæstet for Retten. Giv mig min Ganger igjen; eders Øg staaer for Døren.“

Da nu Spidsbuben saa, at han var røbet, maatte han, enten han vilde eller ikke, give Qvækeren hans gode Hest tilbage. „Vær saa god,“ sagde Qvækeren, „og giv mig endnu 2 Rigsdaler i Leie af min Hest; jeg og eders Hest have spadseret med hinanden tilfods!“ Og enten Spidsbuben peb eller sang, maatte han endnu betale Qvækeren 2 Rigsdaler i Leie af Hesten.

„Ikke sandt,“ sagde Qvækeren, i det han red bort, „Dyret løber en let Trav.“

20.

159

146. Rabbi Meier sad paa en Sabbath i Skolen, og lærte Folket. Imidlertid døde begge hans Sønner pludselig, skønne af Vext, oplyste i Loven. Moderen lagde dem paa Sengen og bredte et hvidt Klæde over dem. Om Aftenen kom Rabbi Meier hjem. ”Hvor ere mine Sønner, sagde han, at jeg kunde give dem min Velsignelse?“ Hun svarede: ”de ere i Skolen.“ Men han sagde: ”jeg saa mig om efter dem, og saa dem ikke.“

Hun rakte ham et Bæger Viin. Han lovede Herren, drak og spurgte atter: ”hvor ere mine Sønner, at de kunne drikke Velsignelsens Viin?“ — De ere ikke langt borte“, sagde hun og satte Mad for ham. Men da han havde endt sit Maaltid og takket, sagde hun: ”Rabbi! tillad mig et Spørgsmaal!“ — ”Gjerne, min Elskede!“ svarede han. Da sagde hun: ”for nogle Dage siden gav En mig et sjældent Klenodie i Forvaring, og nu fordrer han det tilbage; skal jeg give ham det?“ — „Det skulde min Hustru ikke først spørge mig om“, svarede Rabbi Meier; „vil du tage i Betænkning at give nogen sit igjen?“ — „O, nei!“ svarede hun, „men jeg vilde dog ikke gjøre det uden dit Vidende.“

Under disse Ord førte hun ham hen til Sengen og tog Liinklædet fra Ligene. „Ak! mine Sønner! udbrød Faderen jamrende; mine Sønner og Lærere! Jeg har givet eder Livet, men I have ofte oplyst mine Øine i Loven“. Hun vendte sig bort og græd. Endelig tog hun ham ved Haanden og sagde: „Rabbi! lærte du mig ikke, at man ikke maa vægre sig ved at give det tilbage, som er os betroet i Forvaring?“ — „Se! Herren gav, Herren tog, Herrens Navn være lovet!“ sagde Rabbi Meier; og han lagde til: „den Mand, Herren vil velsigne, giver han en trofast Hustru“.

Ligesom Guld prøves i Ilden, saa blive og de, som behage Gud, prøvede i Trængslernes Ild. (Syr. 2, 5).

21.

159

147. En rig Mand i Paris gjemte sine Penge i en afsides hemmelig Kjelder, for hvilken han havde ladet gjøre en Jerndør med en kunstig Laas, der var saaledes indrettet, at naar den sprang i, kunde den ikke lukkes op inden fra; hvorved han altsaa kunde haabe at fange dem, som muligen listede sig ind, for at bestjæle ham. Daglig gik han herved og fandt sin Glæde i at beskue og tælle sine voxende Skatte. En Dag, da han igjen med fyrig Længsel var ilet til denne sin Afgud, glemmer han at gjøre Springfjederen fast paa Laasen. Den smækker i ved et Vindpust, og han er indelukket. Ingen kan høre hans Skrig fra den dybe Afgrund. Ingen kan søge ham; thi han havde skjult sin Vei for alle.

Endelig rygtes det i Byen, at han var forsvunden. Smeden, som havde gjort Laasen og raadet ham til Forsigtighed, hører Rygtet og formoder, hvorledes det er gaaet til. Han gaaer derfor til hans Kone, fortæller hende sin Formodning og viser hende Stedet, hvor Skatten forvaredes. Man brækker Døren op med Jernstænger, og finder den Elendige død af Hunger midt imellem de gyldne Dynger, med tydelige Kjendetegn paa hans skrækelige Qvaler, og de frugtesløse Anstrængelser for sin Redning.

Hvo, som elsker Penge, bliver ikke uden Synd, og hvo, som søger ¹⁶⁰ forgjængelige Ting, skal og forgaae dermed. (Syr. 31, 5.)

VII. BLANDEDE FORTÆLLINGER.

1. Barnet blandt Ulvene.

160

148. I Nærheden af en stor Skov, levede engang en fattig Kone, som havde et lidet Barn og en stor Hjord. Men Hjorden tilhørte ikke Konen, hun vogtede den kun for andre Folk. Og der sad hun engang i Skoven og gav sit Barn Velling af en Leerkrukke; Faarene græssede imidlertid nær derved. Men der var slemme Ulve i Skoven, og da Hjorden gik længer ind imellem Træerne, hvor der var kjøligt, og hvor der voxede meget Græs, tænkte Konen, at Ulven kunde komme og æde Faarene. Da satte hun Kurven med Vellingen ned ved Barnet, gav det en Træskee i Haanden, og sagde: „der, lille Barn! spiis nu selv; men tag ikke Skeen alt for fuld.“ Og nu stod hun op og gik ind i Skoven, for at drive Hjorden tilbage. Men da nu Barnet sad der alene og spiiste, kom en stor, stor Ulvinde springende ud af Skoven, gik lige løs paa Barnet, greb med Tænderne fat bag i dets Trøie, og bar det ind i Skoven. Og da Moderen kom igjen, var Barnet der ikke, og Krukken laa paa Jorden, men Skeen laa ikke derved; den havde Barnet holdt fast paa med sin lille Haand. Og da Moderen saa sig om, tænkte hun strax, „det har ingen Anden gjort uden Ulven,“ og hun løb til Landsbyen og skreg forfærdeligt, at alle skulle komme til Hjælp.

Imidlertid kom der en Mand igjennem Skoven; det var et Sendebud langt borte fra, han havde forvildet sig, og vidste ikke, hvor han var; og da han saaledes gik igjennem Krattet og søgte om en Vei, hørte han Noget tale, og tænkte strax: der maa være Folk i Nærheden! Og det sagde hele Tiden: „Gaa din Vei, eller du skal faae!“ Og da han nu skilte Grenene ad, for at see, hvad det var, da sidder et lille Barn paa Jorden, og sex smaa Ulvunger staae rundt omkring det — men den gamle Ulvinde var der ikke, hun var atter løbet ind i

161

Skoven — og de smaa Ulve vilde snappe efter Barnets Hænder, men hver Gang En nærmede sig, slog den Lille ham paa Næsen med sin Træske og raabte „Gaa din Vej, eller du skal faae!“

Og Sendebudet forundrede sig, og løb hurtig hen og slog med sin Stok imellem de smaa Ulve, saa at de løbe Alle bort, og Barnet tog han paa sin Arm og løb derfra saa stærkt han kunde; thi han var bange for, den gamle Ulvinde skulde komme efter ham. Og det varede ikke længe, da kom Bønderne fra Landsbyen med Høtyve og Pleile, og vilde slaae Ulven ihjel. Og Moderen kom ogsaa med, og da hun saa, at Ulven ikke havde ædt hendes Barn, blev hun meget glad, og takkede den gode Mand tusind Gange, og endnu mere den gode Gud, at han ikke havde ladet hendes Barn omkomme.

2. Et heltemodigt Barn.

161

149. En Daglønner i Mosel-Departementet i Frankrig gik en Høstdag tilligemed sin niaarige Datter i Skoven for at hugge Brændeved. Medens Faderen arbeidede, strikkede den lille Pige flittig, idet hun tillige passede de Levnetsmidler, som de havde medtaget til deres Underholdning. Pigen opdagede imidlertid nogle sildig modnede Bær og fik Lyst til at undersøge, om hun kunde finde flere, hvilket gav Anledning til, at hun fjernede sig et Par hundrede Skridt fra Faderen. Pludselig hører denne et voldsomt Skrig fra Pigebarnet, han griber sin Øxe og iler piilsnar hen til Stedet, men hvilket forfærdeligt Syn mødte ikke her hans Blik, idet han saa sit Barn kastet til Jorden af en stor Ulv, som sønderriver med sine graadige Tænder Barnets Klæder. Uden at betænke sig springer han hurtig til, griber Ulven i Halen og trækker den tilbage et godt Stykke, men forinden han fik Tid til at give den et Hug med Øxen, slider den sig løs, springer rasende paa ham og kaster ham til Jorden. Han kæmper med fuld Kraft mod Rovdyret, men vilde sandsynlig være bleven sonderrevet og dræbt dersom ikke den modige lille Pige, skjønt hun havde flere blødende Saar, havde grebet Øxen og med et djervt Hug kløvet Ulvens Hoved og derved befriet sin Fader. Man lærer heraf, hvad Mod og Aandsnærværelse kan udrette, selv hos et ungt Barn.

Norsk Læsebog.

3. Den lille Alvilde.

150. Paa en venlig Sommermorgen, da Klokkerne fra det fjerne Kirketaarn lode klart igjennem den rene Luft og kaldte de fromme Dalboere til Guds Huus, for at de der kunde udgyde sine taknemmelige Hjerter i Lov og Pris til den evige Kjærlighed, — da de glade Fugle sunge paa Kvist, og de hvide Lam hoppede paa Eng, og de brogede Sommerfugle flagrede over Blomsterne, og de flittige Humler surrede over Kløveren: — drog en liden Børneflokk jublende afsted over Stien, Alle i sine Søndagsklæder med blanke Huer og nye Halmhatte — og med smaa Kurve og Næverskrukker paa Armene. Frits anførte det glade Tog, og efter ham kom den lystige Luise og den skjelmiske Thora, — saa den alvorlige Jørgen og den viltre Anton; og tilsidst kom den ømme Sofie med den hoppende Alvilde ved søsterlig Haand.

Men Alvilde var Dagens Dronning. Fire Somre havde hun levet, den lille søde Glut; og naar hun hoppende ilede frem over Engens Grønsvær i de pene, hvide Klæder og med himmelblaa Baand om Livet og de rosenfarvede Sko; da saa hun visselig ud som en af de smaa Gudsengle, der titte frem af Skyerne paa den fromme Rafaels skønne Tavler.

“Ogsaa jeg skal plukke mange, mange Blaabær, du Sofia min, og mange Blomster og gjøre mange Krands, — en til dig og en til Frits og en til Jørgen og en til Thora og en til Luise og ingen til Anton, for han river dem bare istykker. Jo en lille bitte Krands skal Anton ogsaa have. Og to til Moder, som sidder hjemme hos Klara, og ingen til Klara, for hun er for liden. Og saa en stor Krands for Fader, du. Ja det vil jeg!”

Men da de nu vare komne ind i Skoven, standsede Frits og pegede paa en stor flad Sten. Alle satte sig, og Sofie løste sit Lommetørklæde og tog to Hvedebrød ud og smaa Jødekager og delte omkring til dem Allesammen. Men var en Kage lidt mindre, end de andre, da lagde hun den af til sig selv, og var en lidt større, puttede hun den hen til Alvilde. Frits havde Mælk paa en Flaske og heldte af den i det lille Tinbæger. Flasken var indhyllet i en Fletning af Siv og hang i en Snor om hans Hals. Men den forsigtige Jørgen raadede til at spare paa Læskedrikken; Dagen blev snart varmere.

„Maa jeg nu?“ spurgte Anton utaalmodig; og da Frits nikkede, satte han sin Bliktrumpet for Munden og gav sig til at blæse til Opbrud, men saa heftigt, ¹⁶³ at Sofie holdt for sine Øren, og de smaa Spurve fløi forskrækkede op fra Buskene.

„Her, her! se her, hvor det blaaner!“

„Nei der borte, Frits! Der seer jeg mange Hundrede Millioner Blaabær.“

„Og her finder jeg Jordbær; de ere meget sødere.“

„Nei kom bare hid!“

„Jeg følger med dig.“

„Og jeg med dig.“

„Og jeg vil blive hos dig, Sofie,“ sagde Alvilde. „Men ikke hele Tiden, du. Sidenefter gaaer jeg der bort til Luise, og siden efter til Thora.“

„Jeg vil plukke Blomster til Krandsene.“

Den store, tunge Tine skal vi sætte her inde under Grantræet; saa kan vi tømme vore Skrukker i den.“

Saa gik det; og de flittige Smaahænder bleve ikke trætte af at plukke, eller de smidige Rygge af at bukke sig, eller de søde Smaamunde af at sladdre. — Solen steg høiere, og Skyggerne bleve kortere; men en behagelig Middagsvind kjølede de blussende Kinder. Da satte Smaapigerne sig i en Kreds, og Sofie tog et Traadnøste op af sin Sypose, og de begyndte flitig paa at binde mange, mange store og smaa Krands af de fine Lyng og de blaa Fioler; af Nyperoser og Stedmorsblomster og Katteklo og Forglemmigeier, af den gule Malva og den blaa Tjæreblomst; og den ene Krands blev smukkere, end den anden.

- Men nu begyndte Alvilde at blive træt og lagde sig ned ved Siden af Bærene og Krandsene og lukkede de smaa Øine og bad Sofie synge Hr. Sinklar for hende til hun var falden i Søvn. Saa sang da Sofie Hr. Sinklar. Men de andre Smaapiger sprang op for at følge efter Gutterne, der gik høit oppe i Aasen, — og da de hørte efter Antons Trompet kunde de let finde dem. — Men Sofie listede sig ogsaa op, da hun havde sjunget det sidste Vers af Hr. Sinklar, og vilde bare plukke nogle faa Blomster endnu til en Krands, som skulde være endnu vakrere end alle de andre og sættes om Alvildes gule Lokker, imedens hun sov. Da hun nu kom et Stykke op i Aasen, blev hun var en venlig, grøn Slette, hvorigjennem der løb en klar Bæk, og omkring Bækken stod i Tusindtal de allerdeiligste Blomster af alle Slags. Da klappede Sofie i de hvide Hænder og raabte høit af Glæde og gav sig til at sanke og sanke; og da hun allerede havde sit hele Forklæde fuldt, saa hun endnu mange, mange Blomster, som hun ikke kunde lade staae.

Alvilde vaagnede og hørte Noget brumme. Hun sprang op og raabte efter sine Søskende. Men de vare saa langt borte at de ikke kunde høre hende. Saa blev hun lidt bange; men hun græd dog ikke. „De komme nok snart,“ tænkte hun og tog sin lille Kurv i Haanden og spiste Blaabær.

Men da knagede det i Buskene, og en stor, mørkebrun Bjørn kom frem og gik brummende paa alle Fire imod Alvilde. Da blev hun forskrækkelig bange. Først vilde hun skrige men hun kunde ikke faae en Lyd frem. De klare Taarer stode stille i hendes Øine, og det lille Hjerte hoppede af Angest.

„Du gjør mig ikke Noget, Bjørn!“ sagde hun endelig modig; „for jeg er en snil Pige. Jeg kjender dig nok af Billedbogen min. Der Bjørn har du Blaabær.“ — Saa rakte hun sin lille Kurv frem, og Bjørnen saae paa hende, brummede ganske sagte og slog Labben i Kurven, saa at alle Bærene trillede ned. Den spiste dem op og gav sig til at snuse paa Alvildes Klæder.

„Kjære, søde Bjørn! Du maa ikke gjøre mig Noget; for jeg er jo en snil Pige!“ sagde Alvilde forskrækket. „Der har du en Kurv til med Blaabær.“ Bjørnen saa paa hende, kastede Kurven ned og spiste. Nu var Alvilde ikke længer saa meget bange. Men hun skyndte sig at give Bjørnen flere Bær. Og den brummede ganske venlig og lagde sagte den ene store Lab paa Alvildes Skulder. Men nu fik den see den store Tine, som stod aaben og var ganske fuld baade af Blaabær og Jordbær; og Jordbær holder den nok meest af. Saa gik den hen til Tinen og gav sig rolig til at spise.

„Nei, nei, Bjørn!“ sagde Alvilde. Du faaer ikke alle Bærene. Det er ikke mine Bær; og saa kan jeg jo ikke give dig dem, og du faaer ondt i Maven af alle disse Bær, Bjørn.“

Saa gik hun lige hen til Bjørnen og lagde sine smaa Hænder dristig paa den lodne Hals og vilde skyde den bort. Men den brød sig slet ikke derom, og hun saa nok, at det ikke kunde nytte.

„Ja bi til Frits kommer; da bliver han vred og jager dig med sin Stok.“ Det store Dyr satte venlig sine mørkeblaa Øine paa den lille Pige og strøg atter sin Lab over hende.

„Nu skal jeg pynte dig, Bjørn!“ sagde Alvilde, „dersom du vil lade mine Sødskendes Bær være.“ Saa tog hun en Krands og bandt den om Bjørnens Hals, og en liden Krands satte hun paa dens Hoved.

Høit oppe i Aasen begyndte Antons Trompet at skralde, og alle Pigerne og Drengene kom syngende ned efter. Da saa Bamse sig omkring, lagde

endnu engang sin Pote over Alvildes Skulder, og gik langsomt ind i den sorte Skov. — Da de nu Allesammen vare komne ned, viste Alvilde dem bedrøvet den tomme Tine og undskyldte sig det Bedste, hun kunde, fordi hun ikke havde passet bedre paa, og fortalte om Bjørnen. Da bleve de Allesammen blege af Forskrækkelse, og Nogle gave sig til at løbe. Men Sofie brast i heftig Graad og trykkede den lille Søster tæt op til sig og bad hende hulkende om Forladelse, fordi hun havde forladt hende. Endelig trak Frits dem Begge med sig, og de skyndte sig afsted. I Angesten lode de baade Blomsterkrandsene og Tinen og Kurvene og Næverskrukkerne ligge.

Da de nu kom hjem til Moder og Fader og fortalte, hvad der var hædet, greb Moderen skjælvende Alvilde og drog hende op paa sit Skjød, og dækkede hende med begge sine Arme, som om Bjørnen var der. Og alle de Smaa og Store klyngede sig om hende, og Alle græd af Angest og Kjærlighed og Glæde. Om dem Allesammen slyngede Faderen sine Arme. Derpaa reiste han sig langsomt og gik taus ind i sit Kammer. Hvad mene I, han gjorde derinde?

Langt ude paa Høsten blev den store, mørkebrune Bjørn skudt; og om dens Hals sad endnu Alvildes Krands.

4. Den sønderbrudte Hestesko.

165

151. En Bonde gik en varm Sommerdag med sin lille Søn Thomas til Byen. „Se, sagde Faderen engang underveis, der ligger et Stykke af en Hestesko paa Veien! Tag det op, og gjem det!“ Ei, sagde Thomas, det er jo ikke engang Umagen værd at bukke sig derfor! — Faderen tog stiltiende Jernet op, og puttede det i Lommen. I nærmeste Landsby solgte han det til en Smed for 6 β. og købte Kirsebær for Pengene.

Begge gik videre. Solen skinnede meget varmt, og der var hverken Huus eller Træ eller nogen Kilde i Nærheden. Thomas var nær ved at forsmægte af Tørst, og kunde næsten ikke slæbe sig efter sin Fader.

Da lod Faderen som af en Hændelse et Kirsebær falde. Thomas tog det op med Begjærighed, ret som om det var Guld, og puttede det strax i Munden. Da de havde gaaet nogle Skridt, lod Faderen atter et Kirsebær falde. Thomas bukkede sig ligesom før, og tog det op. Saaledes lod Faderen ham efterhaand optage alle Kirsebærrene.

166

Da der nu ikke var flere igjen, og Thomas havde fortæret det sidste, vendte Faderen sig smilende om og sagde: „Se, havde du nu villet bukke dig eengang for Jernets Skyld, saa havde du sluppet at bukke dig saamange Gange for at faae Kirsebærrene!

Agt selv paa Smaating, min Søn, og sky aldrig en liden Umag; den kan tidt befrie dig fra en større!“ —

5. Franklins Laan.

166

152. Følgende Brev var skrevet af Doktor Franklin under hans Ophold i Paris og blev af Vedkommende meddeelt den Mand, der først lod det trykke.

April 22. 1784.

„Vedlagt sender jeg Dem en Anviisning, stor 10 Louisd'ors. De maa ei betragte Summen som en Gave men som et Laan. Naar De kommer tilbage til Deres Fædreneland, kan det ei slaae Feil, at De kommer ind i en eller anden Virksomhed, hvorved De med Tiden bliver sat i Stand til at betale al Deres Gjeld. Naar saa skeer, og De støder paa en anden ærlig Mand i lignende Trang, saa maa De betale mig ved at laane ham denne Sum og paa samme Tid paalægge ham at afgjøre Gjelden ved en lignende Fremgangsmaade, saasnart han er i Stand dertil og en lignende Leilighed maatte tilbyde sig.“ —

„Jeg haaber, at Summen paa denne Maade vil gaae gjennem mange Hænder, førend den skal møde en Tølper, der vil standse dens Cirkulation. Dette er et lille Puds af mig for at gjøre en Deel Godt med den lille Sum. Jeg er ikke rig nok til at gjøre mange Opofrelser, derfor er jeg nødsaget til at erhverve og gjøre det Meste jeg kan, af en Bagatel.“

6. Menneskelig Udholdenhed.

166

153. Et mærkeligt Exempel paa hvad Mennesket formaaer at udholde, fortæller F. Boie os i sin i Schleswig 1822 paa Tydsk udgivne Dagbog over en Reise, han i Aaret 1817 foretog i Norge i ornithologisk Henseende. Vi ville her anføre Forfatterens egne Ord om selve Tildragelsen, for hvis større eller mindre Grad af Troværdighed vi maae overlade til ham selv at indestaae: „En Mand ved Navn Johan Frank, boende paa Moskøen (i

Lofoden) og Familiefader, roede for nogle Aar siden i November Maaned ud paa Moskø-Strømmen, og lagde til ved en Klippe, for der at skyde Oddere. Han steg til den Ende ud, men forsømte at gjøre Baaden tilstrækkelig fast. Da man strax efter fandt dens Vrag drive om paa Søen, tog man ikke i Betænkning at dele hans Efterladenskab paa lovlig Maade imellem Arvingerne. En Maaned, mindre end tre Dage, sildigere kommer en Baad tilfældigviis nær Klippen og opdagede den Ulykkelige, der neppe var reddet, førend han, uden at tale et Ord, kastede sig over de Madvarer, som fandtes i Baaden. Man fandt ham frygtelig medtaget af Hungeren, dog formaaede han endnu at staae opreist. Embedsmænd indfandt sig strax efter paa Stedet, og skal have ført hans Udsagn til Protokols. Han fortalte, kun at have levet af Mosejord og Sne, thi ferskt Vand fandtes ikke paa Klippen, men formodentlig maa han ogsaa have spiist Muslinger og Korstroid, da saadanne udentvivl gaves paa en Klippe, der var nogle hundrede Skridt i Omkreds, men ventelig har han anseet det for en Skam at tilstaae dette. Kort efter sin Redning faldt han i en svær Sygdom, som han dog overstod, og levede siden endnu fulde fire Aar; han skal have udmærket sig ved en overordentlig kraftfuld Legemsbygning.“

167

7. St. Hansormen.

167

154. Aftenen efter en varm Sommerdag sad en fattig Enke ved Navn Marie ved det aabne Vindue i sit lille Kammer og saa ud paa Træerne i den smukke Hauge, der omgav hendes Hytte. Nylig havde hun stakket det Græs, hun havde slaaet om Morgenens; det var allerede tørret ved Solvarmen og opfyldte Luften med den lifligste Hølugt. Aftenrøden tabte sig ved Randen af den klare, skyfrie Himmel, og Maanen kastede sine milde, venlige Straaler ind i Kammeret. Der stod den lille Ferdinand, Maries sexaarige Søn, og heldede sig mod Vinduet. Hans friske, med lyse Lokker omgivne Ansigt oplystes af Maanens milde Skin, hans Dragt bestod af en snehvid Skjorte, en lille rød Vest og sorte Buxer. Det hele dannede i Sandhed et simpelt men smukt Maleri.

Den stakkels Enke sad der vel for at hvile ud efter Dagens Møie og Besværligheder, men saa trykkende de end havde været, forsvandt de i Sammenligning med de endnu tungere Sjelslidelser, der betyngede hendes

Hjerte. Af Aftensmaaltidet, der bestod af en Skaal Melk og Brød, havde Marie ei smagt det Ringeste; lille Ferdinand var ogsaa heel bedrøvet og rørte sig ikke; thi han saa, at hans gode Moder var saare bekymret. Da han mærkede, at hun græd, kunde han ei spise mere, og Skaalen stod næsten urørt paa Bordet. Maanen lyste i Skaalen.

Marie var bleven Enke i Begyndelsen af samme Aar; hendes afdøde Mand, den godmodigste og dygtigste Karl i Sognet, havde ved Flid og Arbeidsomhed erhvervet saa meget, at han havde været istand til at kjøbe den lille Hytte og tilliggende Eng, dog ei uden Hjælp af nogle laante Penge.

Den flittige Johan havde plantet en Mængde unge Frugttræer, der allerede havde givet en Mængde gode Frugter. Siden havde han giftet sig med Marie, der ei bragte ham Rigdom i Medgift, men hun havde faaet en god Opdragelse af sine Forældre, og hun ansaaes i hele Sognet for den gudfrygtigste, arbeidsomste og redeligste Pige, og det var mere end Rigdomme. De havde levet lykkeligt sammen i flere Aar, da der udbrød en Nervefeber i Sognet; ogsaa han taltes snart blandt dens Ofre. Hun selv, som med den største Hengivenhed og Omhu havde vaaget ved hans Side, fik strax efter Mandens Død samme Sygdom og det var med Nød og Næppe at hun blev reddet.

Ved disse Sygdomstilfælde var Maries Stilling bleven meget slet, men nu skulde hun ogsaa miste sin lille Hytte. Hendes afdøde Mand havde nemlig tjent længe hos en Proprietær i Naboskabet, der satte megen Priis paa ham for hans Flids og Redeligheds Skyld. Det var ham, som laante Johan de 100 Daler, som manglede ham i Købesummen, paa de Vilkaar, at han skulde afbetale 20 Daler om Aaret, og at han selv skulde vinde saa meget, at han havde 20 Daler i reen Indtægt af Eiendommen aarlig. Den unge Johan havde ogsaa holdt Ord, indtil det Aar, han blev syg; og hans Gjæld beløb sig nu kun til 20 Species. Dette vidste Marie altfor vel.

Men den rige Proprietær var nylig død i samme Nervefeber, og hans Svingersøn og Datter, der ei vidste Noget om den hele Sag, fandt blandt de efterladte Papirer kun et Gjeldsbrev paa 100 Daler. — De fordrede den hele Sum af den bedrøvede Enke, der forgjæves svor for Gud og Mennesker, at hendes salig Mand havde betalt den hele Gjæld paa 20 Daler nær. — Den unge Arving kaldte Marie for Retten, og da de manglede Modbeviser, erklæredes Gjeldsbrevet for gyldigt, samt at Hytten skulde sælges for

168

Arvingernes Regning. Da Enken erfarer dette, iler hun med at kaste sig og sin lille Ferdinand for Arvingernes Fødder, og beder dem om ei at forstøde hende. De laae begge paa Knæ og græd, men forgjæves. For en Stund siden, da hun arbeidede i Haven, havde hun erfaret, at hun skulde flytte ud den følgende Dag. — Derfor sad hun saa bekymret ved det aabne Vindue, saa snart mod den klare Himmel, snart ned paa sin lille Ferdinand og fældte bitre Taarer. Siden herskede der en lang og trykkende Taushed.

„Gode Gud, tænkte hun, saa har jeg da for sidste Gang idag raget Høet paa min lille Eng! De første gule Blommer, jeg plukkede til Ferdinand imorges, ere da de sidste, min stakkels Dreng skal spise af de Træer, hans Fader har plantet og dyrket med saa megen Omhu.“ — Sandsynligviis er det den sidste Nat, vi tilbringe under dette Tag; thi hvem veed, om dens nye Eier tillader os at blive her!“ — „Hvor faae vi da et Natteleie imorgen?“ — „Det veed Gud alene! Maaske vi skulle ligge under aaben Himmel?“ — Hun brød ud i hæftig Graad.

Da kom den lille Ferdinand med taarefulde Øine og sagde til Marie: „Græd ei saa, kjære Moder; thi ellers kan jeg ei tale til Dig, uden at græde med, og jeg har dog Noget at sige Dig. — Erindrer Du ei, hvad Fader sagde, da han laa saa bleg der paa Sengen: — Græder ikke, Gud er Enkers og Faderløses Fader; anraaber ham i Nøden og han vil sørge for Eder. — Det sagde Fader, var det ikke saa, han sagde?“

„Jo, mit kjære Barn,“ svarede Moderen, „saaledes var det!“ „Nu,“ sagde Ferdinand, „saa skal Du ei græde mere, min gode Moder, men bede til Gud, og han hjælper Dig vist. — Husker Du, da jeg fulgte Fader i Skoven, hvor han huggede Træerne af, og jeg var sulten og fik en Fliis i Foden, da græd jeg ikke længe; jeg gik til Fader og bad ham, og han lagde Øxen bort og gav mig Brød og trak Flisen ud. — Den gode Gud hjælper ligesaa gjerne; han er ei saa haard som den slemme Mand, vi laae paa Knæ for og forgjæves bad om Barmhjertighed; den slemme Mand viste os Døren. Eller troer Du, at Gud ei er rig nok? Jo Du maa troe, han er meget rigere end den slemme Mand. See blot ud gennem Vinduet; Maanen og Stjernerne høre ham til. Fader sagde ofte, at hele Verden var hans; hvorfor skulle vi da græde og jamre os? Kom, vi ville bede til Gud; han hjælper os, naar han seer, vi holde af ham. Begynd Du først, kjære Moder, jeg skal sige det efter, og det vil vist lykkes bedre, end hos den slemme rige Mand.“ — „Du har Ret, kjære Barn,“

sagde Moderen og græd mildere Taarer; thi denne Trøst formildede hendes Sorg. Hun foldede Hænderne, hævede Øinene mod Himlen, og den Lille foldede ligeledes sine smaa Hænder, og Maanen udgjød sit Skin over Moderen og Barnet og speilede sig i deres Taarer. Marie begyndte følgende Bøn med hoi Røst og Drengen sagde hvert Ord efter:

„O Gud, Du gode Fader i Himmelen; se ned til en fattig Enke, som tilligemed sit Barn anraaber Dig. Vi ere i stor Nød og have intet Fristed paa Jorden, men dit Hjerte er rigt paa Naade og Miskundhed. Du siger selv: Anraaber mig i Nødens Stund, og jeg skal frelse Eder. O, til Dig flye vi nu; vend Dig ei bort fra os! tillad ei, at en fattig, faderløs Dreng berøves sin Fædrenearv! Men hvis Du i din Viisdom har besluttet saaledes — thi skjönt ofte ubegribelige, føre dine Veie dog stedse til Menneskets Bedste — o, saa lad os finde et Fristed paa din vide Jord og giv os Styrke og Trøst, at vore Hjerter ei briste, naar vi drage bort, og naar vi fra Aasen for sidste Gang vende vore Øine mod den Hytte, hvor vi vare saa lykkelige!“

170

Marie kunde ei sige mere; Taarerne hindrede hende i tale; hun taug, og lille Ferdinand ventede længe paa hendes Ord og saa op mod Himlen, men paa eengang udstrakte han Haanden og raabte: „Se, se, kjære Moder, hvad er det, som rører sig? — Det er et Lys, som flyver, en Stjerne, som falder! Nu flyver det udenfor Vinduet! O, se nu, se nu, det kommer ind! Hvor grønt og smukt! Det lyser næsten smukkere end Aftenstjernen! Nu flyver det under Taget. Det var underligt!“

„Det er en Sankthansorm, kjære Ferdinand,“ sagde Moderen; „om Dagen er den et stygt og uanseeligt lidet Dyr, men om Natten lyser den saa smukt.“

„Maa jeg tage den? Bider den, eller kan jeg brænde mig paa den?“

„Den brænder ei,“ svarede Moderen, med et Smil; „tag den blot og hold den fast og. betragt det lille Skaldyr; det er ogsaa en Skabning af Guds Almagt!“

Nu havde Drengen snart glemt al Sorg og sprang efter Sankthansormen, som snart fløi under Bordet, snart under Stolene o. s. v. „Ei, ei,“ skreg Ferdinand — det lille smukke Dyr havde sat sig bag den store Kiste — „jeg seer Sankthansormen meget godt; den sidder derborte og lyser paa Væggen og Gulvet omkring sig, som om den var Maanen selv, men min Arm er for kort, jeg kan ei naae den.“ — „Hav bare Taalmodighed“ sagde Marie, „den kommer nok frem igjen!“

Drengen ventede længe forgjæves, derpaa gik han til sin Moder og sagde med mild og bedende Stemme: „Kjære Moder, vær saa snild at trække Kisten lidt ud fra Væggen, saa at jeg kan krybe mellem, saa skal jeg snart faae fat paa Sankthansormen.“ — Moderen stod op og trak Kisten tilside, Ferdinand løb strax til, tog den lille Sankthansorm i sine Hænder og havde større Glæde af at betragte den, end om den havde været en Diamant.

171

Men Marie havde ei Tid at tænke paa Sankthansormen; thi da hun trak Kisten ud havde hun hørt, at der faldt Noget ned paa Gulvet bag ved den; og se, da hun tog det op, saa brød hun ud i Glæde og sagde: Gud, nu ere vi frelste fra al vor Nød! Det er Almanakken for det forrige Aar, som jeg saa længe har søgt efter, ak jeg troede den var bortkommen under min sidste Sygdom, da der var fremmede Mennesker i Huset! Nu skal jeg bevise, at min salig Mand har betalt de Penge, de fordre af mig, men hvo kunde vel tænke, at Almanakken var falden bag Kisten, der ei er bleven flyttet, siden Hytten blev bygget!

Marie tændte strax Lys og bladede med Glæde i Bogen. Der fandt hun at hendes Mand havde skrevet, hvor meget han skyldte af de 100 Daler, og hvad han ved Aarets Begyndelse havde afbetalt og vundet for sig selv. Ved Enden læste man følgende Linier, der vare skrevne og undertegnede af den gamle afdøde Proprietær: „Paa Mortensdag har Undertegnede afsluttet Regning med Johan Holmen, og skylder han mig kun 20 Spd., siger og skriver tyve norske Speciedaler.“

Fuld af Glæde omfavnede Moderen Drengen og udraabte: „O Ferdinand, takket være den Almægtige; thi vi slippe nu for at flytte, vi kunne blive, hvor vi ere!“ — „Jeg har vel lidt Deel deri,“ meente Drengen. „Havde jeg ei bedet Dig flytte Kisten, saa havde Du ei fundet Bogen; den havde kunnet ligge der i hundrede Aar!“

Moderen taug en Stund og sagde derpaa: „O mit Barn, det er Gud, som har gjort dette! Jeg bliver rørt og forbauset, naar jeg nærmere tænker derpaa! — Da vi nylig bade til Gud og græd saa bittert, da kom den venlige Sankthansorm ind igjennem Vinduet og ligesom oplyste disse vigtige Blade. Ja isandhed, Gud leder alle Menneskers Skjæbne selv ved de ringeste Hændelser. — Guds hellige Forsyn vaager over os: Intet skeer tilfældigt; thi der falder ei et Haar af vore Hoveder uden Guds Villie, læg dette paa dit Hjerte, kjære Ferdinand, saa længe Du lever og det især i Nödens Stund; for

Gud er det ei vanskeligt at hjælpe og redde os. Du seer, at han ei behøver at sende en af sine Engle til Jorden, — et lidet Kryb er tilstrækkeligt til at overbevise os om, at Gud er almægtig, alvidende, viis og barmhjertig!“

Marie kunde ei faae en Blund paa sine Øine den hele Nat, saa stor var hendes Glæde. Strax efter Solens Opgang gik hun til Dommeren og lod Arvingen kalde. Qvitteringens Rigtighed blev erkjendt, og han skammede sig over saaledes at have miskjendt den fattige Enke og indkaldt hende for Domstolen, samt erklærede sig villig til at godtgjøre hende Forurettelsen efter Dommerens Skjøn.

172

Da Marie fortalte hele Hændelsen, om den inderlige Bøn, om den strax derpaa indflyvende Sankthansorm, sagde Dommeren: „Det var Guds Finger, han er aabenbar kommen Eder til Hjælp.“

Den unge Arving var meget rørt og sagde med taarefulde Øine: „Ja saaledes er det, Gud er Enkernes og de Faderløses Fader, — men han er ogsaa deres Hævner. Tilgiv, at jeg har været saa haard mod Eder, det skete blot ved en Feiltagelse, men for paa nogen Maade at godtgjøre Eders Lidelser, saa skjænker jeg Eder de resterende 20 Daler af Gjælden og behøver I Noget siden, saa kom til mig, jeg skal aldrig nægte Eder min Hjælp; thi nu seer jeg grangivelig, at den, som sætter sit Haab til Gud, bliver aldrig forladt; og Troen paa Guds Viisdom og Forsyn er en større Skat, end alle Rigdomme. Skulde jeg komme i Nød eller min Hustru blive Enke, og mine Børn faderløse — o, at han da vilde hjælpe os saaledes, som han har hjulpet Eder!“ — „Ja,“ sagde Dommeren, „bliver saa trofaste Mennesker, som denne fromme gudfrygtige Enke, og Hjælpen skal ei udeblive i Nødens Stund.“

8. Barnlig Kjærlighed og Mod.

172

155. Beckaar Valney var en Søn af en irlandsk Sømand og nød en saa simpel Opdragelse, at han kun lærte saameget, som var nødvendig for at vælge samme Næringsvei som hans Fader. Dog, blev Drengen forsømt, havde Naturen givet ham Erstatning ved en udmærket Fornuft og mange fortrinlige Evner, thi han havde et sundt og smidigt Legeme, hvis Kraft og Færdighed uddannedes ved tidlig Øvelse og deraf tillige følgende Hærdelse, en usædvanlig Skarpsindighed og et godt Nemme; men fremfor Alt besad

han et ømt, varmt og ædelt Hjerte og et uforfærdet Mod, og disse Egenskaber lod formode, at han i en modnere Alder vilde have kunnet arbeide sig frem til et mere end almindeligt Maal. Foruden andre Færdigheder, som Drengen ved Øvelse havde erhvervet sig, var den, at han allerede var en dygtig Svømmer; thi i denne Færdighed havde Faderen underviist ham fra den spædeste Alder, og 4 Aar gammel kunde Drengen allerede svømme rask efter Faderens Baad. Hans Fader havde under saadanne Øvelser stedse et vaagent Øie med Drengen og kom ham til Hjælp, naar han mærkede, at Drengens Kræfter vare udtømte. Faderen, der var en af de meest øvede og duelige Svømmere, lagde Sønnen, naar han ilede ham til Hjælp, op paa sit Bryst, og svømmede paa Ryggen hen til Baaden. Den unge Valney erkjendte Faderens Omhyggelighed for ham, og hans barnlige Hengivenhed for Faderen voxte med hver Dag. I en Alder af 8 Aar gik den unge Valney med sin Fader tilsøes, og han viste sig allerede da villig og duelig i alle saadanne Arbeider, som hans Kræfter tillode, ligesom han ved sin Godmodighed indtog Skibsmandskabet for sig. Naar en Storm udbrød og Skibets Seil sønderreves, var Drengen yderst virksom, og et Ekorn løber ikke hurtigere op ad en Træstamme end han klatrede i Tougene og halede sig ud paa Bramseilsræerne. Hans Næring var simpel paa de Søreiser, hans Fader medtog ham, ofte bestod den i Skibsbrød og Vand, men desuagtet var Drengen stedse sund og kraftig; hans Klædedragt var Matrosklæder af grovt Linned, og hans Seng var kun de haarde Bræder, men uagtet han ofte blev vækket af den dybeste Søvn, var han strax munter, og smilende gik den haardføre Dreng til de farligste Arbeider. Med alle disse Anstrængelser og Møisommeligheder var han stedse frisk: thi tidlig at vænnes til Livets Besværligheder begrunder Sundhed og Kraft — det er den sande Skole, der i Fremtiden danner store Mænd, som Efterverdenen nævner med Ærbødighed.

I sit tolvte Aar blev han paa Grund af sin Duelighed og Raskhed forhyret tilligemed sin Fader paa et Skib og med en dobbelt Hyre mod andre Dreng. Til Faderens store Glæde var Capitainen overordentlig tilfreds med Drengen og ofte roste han ham og fremstillede ham som et Mønster for Andre, ja han erklærede endog en Dag, at dersom den unge Valney vilde vedblive, som han havde begyndt og stedse udvise den samme Driftighed og Aandsnærværelse,

som hidtil, var der ingen Tvivl om, at han engang i Tiden vilde komme til at beklæde en høiere Post, end Capitainen selv.

Den unge Valney var ærgjærrig, men han ønskede ikke at erholde Berømmelse uden ved sande Fortjenester, og da man engang spurgte ham, hvad det egentlig var for en Berømmelse, han eftertragtede, svarede han: „Jeg ønsker at tjene mit Fødeland; og at opfylde sin Pligt og vise sig sit Kald værdig, det er den sande Ære.“

Hvilken Mand kunde ikke denne Dreng være bleven, — men Skjebnen vilde det anderledes!

Den unge Valney tilligemed sin Fader havde taget Hyre med et Skib, som gik til Vestindien, og Reisen var lykkelig tilbagelagt. Skibet seilede fra Jamaika til Domingo, og fra Port au Prince skulde det vende tilbage til Europa. Med Skibet fulgte mange Passagerer og deriblandt en ung Creolerinde, som havde en Datter, et Barn af et særdeles muntert Temperament. En Dag legede den lille Pige, i sin Moders Nærværelse, paa Skibsdækket, hun løb hen til Rækværket paa Siden af Skibet, blev svimmel og faldt i Havet. Moderen udstødte et Forfærdelsens Skrig, og neppe havde Valneys Fader hørt Grunden hertil, førinden han øieblikkelig modig kastede sig i Havet og svømmede efter Barnet; og snart greb han det i Klæderne, lagde¹⁷⁴ det som en øvet Svømmer paa sin Ryg og svømmede efter Skibet, som ved sin Fart allerede havde fjernet sig Noget.

Skibsmandskabet tilligemed Barnets Moder vare fra Dækket Vidner til den ældre Valneys raske Daad, men hvilken Skræk — da man pludselig saae en stor Haifisk at hæve sig i Vandskorpen og ile efter Valney for at sluge ham og Barnet som sit Bytte. Barnets Moder, der alt troede sit Barn reddet, faldt i Afmagt ved dette Syn, og hele Mandskabet stod som lænkebundet af Rædsel. Nogle greb til Geværer og afskøde Kugler paa Sø-Uhyret, men uden Virkning, og det syntes kun endnu mere at forøge dets Rovbegjærlighed. Hvad imidlertid ikke Mænd formaaede i det saa kritiske Øieblik, det udrettede en Dreng. Neppe havde den unge Valney seet den hans Fader truende Dødsfare, førinden han med 2de Spring var nede i Kahytten, greb en, Capitainen tilhørende, skarp Kaarde, vendte tilbage og styrtede sig modig i Havet. Med ualmindelig Duelighed dukkede han under og svømmede under Vandet hen til Rovfisken, kom tilsyne for at trække Luft og dukkede derpaa atter under i Nærheden af Uhyret, svømmede under Rovfiskens Bug

og stødte den flere Gange Kaarden i Livet, og man saa at dets Blod allerede farvede Havet. Angrebet saa pludselig og voldsomt, blev Uhyret forvirret og ophørte med at forfølge Valneys Fader og Barnet, men vendte sig nu mod sin modige Fiende, der stedse gjentog sine Stød. Skibsmandskabet beundrede Drengens Mod og Kraft, det var et rørende Syn. Barnets Moder laa i Krampe paa Dækket, endnu uvis om hendes kjære Barn blev reddet; et heelt Skibsmandskab stod som lynslagen ved disse mærkelige Begivenheder: en Sømand vovede sit Liv for at frelse et fremmed Barn, og en Søn kastede sig i Havet og kæmpede med et Søuhyre, for at frelse sin Faders Liv, men det stod uden at foretage Noget; thi Skræk havde lammet Alle.

Valneys Fader havde nærmet sig Fartøiet, og ved tilkastede Touge blev han og Barnet hævet op paa Skibet og reddet. Den unge Valney havde ved sin Duelighed vidst at dukke under flere Gange, havde saaledes fjernet sig fra Uhyret og nærmet sig Skibet; han naaer det endelig og griber et ham tilkastet Toug. „Han er reddet,“ raabte Mandskabet og haler til, og allerede var han over Vandfladen — da skynder Uhyret sig frem over Vandet med sit aabne Gab og griber den heltedmodige Dreng, som det søndersled med sine Tænder. —

Saaledes faldt denne udmærkede, heltedmodige Dreng som et Offer for sin barnlige Kjærlighed, begrædt af Alle. —

Al Kommenteren over denne heroiske Daad er overflødig.

9. Salve Nielsen.

174

156. At staae sit lidende Medmenneske bi i Nødens Stund, det er en Følelse, som opstaaer i ethvert ædelt Menneskes Barm, det er en Pligt, som Religionen byder enhver Christen at opfylde, men desværre, hvor ofte see vi ikke denne Dydspligt uopfyldt; om den end opstaaer hos Individet, bliver den ofte ikke til Handling. Naar vi altsaa see en Mand opfylde denne Pligt som Menneske og Christen, under de meest betænkelige og forviklede Omstændigheder, da har han det meest ubetingede Krav paa vor Agtelse, og hans Daad bør opflamme os til at handle som han.

175

Saaledes udøvede en norsk Sømand en sjelden skøn og ædel Daad, som stedse fortjener at bevares fra Forglemmelse; hans Navn er Salve Nielsen.

Briggen Anne Catrine, hvorpaa han var forhyret som Styrmand, gik den 18de October 1821 med en Ladning Trælast fra Kragerø, bestemt til Amsterdam. To Gange havde man været under den hollandske Kyst; men ved skrækelige Storme fra Sydvest blev man første Gang drevet tilbage paa Doggeren, og anden Gang nødsaget til at bære af til Norge. Den 25de November om Morgenen Kl. 4, da man var 10 til 11 Mile Nord Nordvest for det jydsk Rev, fik man en svær Bræksøe over, der foraarsagede at Dækslasten slog Styrbord, Stønnere, Pullere og Vaterbord ud, hvorved Skibet kantrede og kom til at ligge fladt med Master og Seil paa Vandet. Skibets Redning var ikke nu mere, kun Livets at tænke paa. Før Skibet kantrede kunde man alene føre en revet Fok, saa rasende blæste Stormen af Vest-Nordvest, og Nordvest til Vest. Capitainen, Tobias Hichmann, og Matros Johan Olsen, druknede ved Skibets Kantring. De øvrige 8 af Mandskabet kom op paa Lærøsterne og holdt sig paa Vraget, paa hvilket de dreve omkring paa Havet fra den 25de November om Morgenen Kl. 4 til den 27de November om Middagen, da de observerede en dansk Slup, der gjorde Alt, hvad der stod i dens Magt, for at redde dem, uden at det lykkedes at bjerger Flere, end To af de Skibbrudne, af hvilke den Ene, Styrmand Salve Nielsen, blev reddet ved at kaste sig i Havet og svømme imod Sluppen. Mørket begyndte nu at falde paa, og, efter adskillige forgjeves gjorte Forsøg fra Sluppens Side, kunde man ikke redde Flere. Salve Nielsen, som ikke vilde forlade sine Kammerater, men heller døe med dem, gik da, efter forgjæves at have opfordret saavel den med ham Reddede, som Sluppens Mandskab at følge sig, alene i Baaden, roede hen til Vraget, under hvilken Roen Aarerne paa Grund af hans Mathed flere Gange faldt ham af Hænderne, naaede det og blev sine sex ulykkelige Medmenneskers Redningsmand.

Intet af de Baand, der i Almindelighed i Livet knytte det ene Menneske nærmere til det andet, fandt Sted mellem Salve Nielsen, og de Forladte han reddede. Da han svømmede over til Sluppen, fulgte ikke med ham over Bølgerne nogen Traad af saadant Baand, hvorved han kunde drages tilbage. Han havde ingen Søn, ingen Fader, ingen Broder blandt de Ulykkelige; derimod havde han i sit Hjem en elsket Hustru. For hende sørger vel Gud, tænkte han. Han havde i halvtredie Dag deelt Dødens Rædsler med hine, havde paa usle Planker i de lange mørke Nætter med Øiet mod Himlen bedet

til Gud for dem og sig, og nu, da den tredie Nat allerede udbredte sit sorte Tæppe over det umaadelige Dyb, at forlade dem, — at høre deres Dødssuk gennem Stormen fra det fjerne Mørke — det kunde han ikke. Kan jeg ikke 176
 redde dem, saa kan jeg dog døe med dem, sukkede han og — sprang i Baaden.

Norske Sømænd, som læser disse Linier, skuld du friste den samme haarde Skjebne som Salve Nielsen, da handl som han, red dine Ulykkesstaldbrødre. Træffer du, selv lykkelig undgaaet en vældig Storms Rasen, andre ulykkelige skibbrudne Sømænd, der vare mindre heldige, saa handl som den ædle danske Skibsfører Christensen og hans Mandskab. Overbeviisning, om at have opfyldt sin Pligt som Menneske og Christen, er salig, og den vil være dig en tro Ledsager gennem Livet, opretholde dit Mod i Kummerens Dage og styrke dig i din Dødsstund!

10. John Colbanussen.

176

157. I Slutningen af Aaret 1839 seilede 9 Mennesker fra Trondhjem til Ørkedalen. De havde endeel Varer inde til en derværende Landhandler, saa at Baaden var temmelig ladet, og da de naaede op til Ørkedalsfjorden, kandrede den for en af de paa disse Kanter af vort Land ligesaa farlige som hyppige Kastevinde. Baaden sank imidlertid ikke, da de indehavendes Varer rullede ud af den, og saaledes lykkedes det alle disse Personer at klavre op paa Kjølen af den kandrede Baad, hvor nu de Ulykkelige skrege om Hjælp. Veiret blev haardere, Kulde og Anstrængelse udmattede efterhaanden de Skibbrudne aldeles, og Kræfterne havde næsten forladt dem alle, da der viste sig en Baad, ført af tvende Mænd, der styrede lige mod dem. Synet af Mennesker og Haabet om Redning, som derved vakttes, ja næsten blev Vished, gav de Udmattede fornyede Kræfter og lode dem betragte Faren som halv overstanden. De to Mænd, hvis Skjædsel vi ikke ville forøge ved her at opgive deres brændemærkede Navne, qvalte imidlertid Menneskekjærligheden i sit Bryst, og tilsidesatte den for elendig Gjerrighed og ussel Feighed. De seilede de Ulykkelige forbi faa Favne fra dem og uden at røres af deres Nødraab, omendskjønt det ved Forhørene, som senere optoges, blev beviist, at Veiret ei var haardere, end at de uden Fare for eget Liv kunde have reddet dem, naar de vilde have opofret den af Værdi

ubetydelige Ladning, som de havde inde og som bestod af et Par Favne eller maaskee noget mere af Birkeved. Man vil kunne tænke sig den skrækkelige Følelse, der overvældede de ulykkelige halvdøde Mennesker, da de saa pludselig saa sig det opblussende Haab berøvede. De faa Kræfter, som de Forladte endnu havde tilbage, svandt, og efterhaanden forsvandt de alle i den oprørte Sø paa Een nær, der, — ligesom af Forsynet bevaret for i kommende Dage at øve en Gjengjældelse, hvortil man sjelden skuer Mage, — af Bølgerne blev baaret til Stranden. Denne Mand, hvis Navn og hvis senere Daad Efterverdenen bør bevare med ligesaa megen Omhu, som den gjemmer en Helts Navn og Bedrifter, hed John Colbanussen. Han er født i Ørkedalen og ved vanlige Kampe med Naturen og Nøden, som han seierrig er gaaet ud af,¹⁷⁷ har han erhvervet sig et kraftigt Legeme i Forening med en modig Sjæl.

Omtrent 3 Maaneder efter den her fortalte Begivenhed befandt John sig en Dag ved Strandbredden. Veiret var usædvanlig haardt og stormende og i det Hele taget saaledes, at ingen Fisker vilde vove sig ud paa Fjorden. Den unge Søbondes Baad laa paa Land, tæt ved Bredden, sikret for Stormen og Bølgerne. Ude paa Fjorden var imidlertid en Baad, og den var Gjenstanden for Johns spændte Opmærksomhed. Han kjendte denne Baad og dens Førere; det var de samme tvende Mænd, der i hans Livs farligste Time havde forladt ham. Et guddommeligt Forsyn har maaskee aldrig aabenbaret sig tydeligere end nu skeede. Det vilde paa eengang straffe Synderene og prøve et Menneskes Hjerte. Baaden kandrede, og de to Mænd maatte søge sin Redning paa Kjølen. De befandt sig i samme ulykkelige Stilling som den, i hvilken John og hans Kammerater engang var. Da iler John til sin Baad og bringer den med Kjæmpekraft ene i Søen. Han trodser Vinden og Brændingerne. Han vover sit Liv for at redde to Mennesker, der engang ei vilde opofre en Brændehob for hans. Han redder dem og bringer i Land de blege, skjælvende Uslinge, over hvis Hoveder han havde sanket glødende Kul.

11. Smaagutten og Bukken.

159. Agte vi bør paa de Hændelser smaa,
 Hvori tidt Lærdom er skjult;
 Vraget vel Bie det usleste Straa,
 Naar det af Sødme er fuldt?

Engang som Smaagut ved Dammen jeg sad,
 Hørte paa Lærkernes Sang;
 Krumhornet Buk ved min Side saa glad
 Græssed' paa grønklædte Vang.

Lumskere Øiekast aldrig jeg saae,
 Aldrig styggere Horn;
 Stundom jeg derfor lod Bukkemads faae
 Havreklid eller lidt Korn.

Da var han kjelen som Lammet og blid,
 Skubbed' sig kjærlig mod mig;
 Aldrig jeg ante at leve den Tid,
 Han vilde vise mig Svig.

Alt var fortæret — dog langt mindre blid
 Forekom Bukken mig da;

Norsk Læsebog.

Strax og jeg tænkte: nu er det nok Tid
 Heelskindet komme herfra.

178

Hvorledes da? Slig en Knude paa Traad
 Løses af Alle ei kan;
 Jeg var dog kløgtig og snart fandt paa Raad;
 Nød giver dobbelt Forstand.

Tröstig — jeg slutted' — den Hornede var,
 (Spiser, saa törster jo jeg);
 Midt ned i Dammen der svømmer et Kar;
 Drikker han — frelser jeg mig.

Just som jeg böied' mig frem, for at naae
Karret, hvor Frelsen var i,
Fik jeg et Puf af hans Pandebrask saa
Hvast, at jeg dumpede i.

* * *

Heraf vi lære, hvor farligt det er
Blændes af egen Forstand:
Mangengang agte kun lidet vi værd
Den, som beskjemme os kan.

Tak og Erindring af Alle ei vent!
Varsomt Du vælge din Ven!
Lommen först tom, saa er Venskabet endt,
Spot faaer Du ikkun igjen.

VIII. ÆVENTYR.

VIII. Æventyr.

178

159. En saadan Fortælling som „Smaagutten og Bukken”, og alle lignende, kaldes et Digt; de eenslange Linier, den er skreven i, hedde Vers, og de Ord i Enden af disse, som klinge paa eens Maade, hedde Riim. Navnet Digt gives saadanne Fortællinger, fordi man ikke altid bestemt veed, om det, der fortælles, virkelig er skeet, men man dog indseer, at dette, eller noget Lignende, rimeligviis er forefalden eller i det mindste kunde være skeet. Et Digt skrives for det meste paa Vers og i Riim, fordi disse lyde smukt og tidt bedre kunne huskes. Det er ellers ikke blot saadanne Fortællinger, som hedde Digte; saaledes kalder man ogsaa Viser, Gravvers, Cantater, Skuespil, Sange, o. a. m.

179

Men det gives ogsaa Digte, hvorom man bestemt indsee, at det, som de indeholde, ikke kan være skeet. Man kalder disse Fabler og Æventyr. Af de første have vi læst nogle ovenfor (142—147). Fabler handle for det meste om Dyr, som Digteren, eller han, der forfatter Digtet, lader tale saaledes, som man skulde troe, at disse Dyr omtrent vilde tale, ifald de ikke vare Umælende.

Vers kaldes ogsaa bunden Stiil, fordi Ordene ere tvungne til at staae paa en vis bestemt Maade i Verset, og Talen altsaa ikke er ubunden. Det modsatte heraf er ubunden Stiil, saaledes som man sædvanligen taler, skriver, eller trykker i Bøger. Digte og deres Indhold kaldes ogsaa Poesie, hvorimod alt andet hedder Prosa. Dog er at mærke, at der gives endeel store Digte i ubunden Stiil, eller i Prosa, f. Ex. Holbergs berømte Komedier, Maurits Hansens Noveller, o. fl. a.

Af Æventyr har man saaledes ogsaa somme paa Vers, somme i Prosa. Adskilligt af det, som fortælles i dem, er nu i sig selv umuligt, ja endogsaa urimeligt; men de kunne alligevel være nyttige at læse, naar de ere gode. Thi gode Æventyr gemme i sig, ligesom Flintestenen sin Gnist, en oplysende Advarsel mod Last og Synd, eller en Lære, som viser, at Daaren er sig selv værst, eller en anden træffende Sandhed. Nogle Æventyr ere, skrevne til Morskab og for at vække Latter. Men at lee ret tilgavns engang imellem, er en god Hjertestyrkning. Paa disse Æventyr skal man derfor heller ikke slaae Vrag.

1. De tre Guldfiske.

179

160. En Mand havde engang faaet tre prægtige Guldfiske som han satte i en lille Dam i sin Have. Han morede sig meget ved at see dem svømme med deres gyldenblanke Skjæl i det klare Vand, naar Solens Straaler belyste det; og tidt satte han sig ned ved Dammen og kastede Smuler af Hvedebrød ud i Vandet. Hertil blev de nydelige Fiske omsider saa vante, at de hvergang kom op i Vandfladen og spiste det udkastede Brød. Da pleiede Manden at sige: „Ja, I Smaafiske! Nu har I det godt; men tager Jer vel vare for to Ting, naar i altid ville leve saa fornøiede, som nu! gaar aldrig igjennem Sprinkelværket ud i den store Dam, her ved Enden af Haven og svømmer aldrig heroppe, naar jeg ikke er hos eder.“

180

Men Fiskene forstod ikke hvad Manden sagde. Da tænkte han: jeg maa see at jeg kan gjøre mig forstaaelig for dem.“ Han passede derfor paa ved Gitteret; og hvergang en af Fiskene kom derhen og vilde svømme igjennem, pladskede han med sin Stok i Vandet, saa at Fisken blev bange og svømmede tilbage igjen. Ligesaa gjorde han, naar en af dem kom op i Vandfladen, og jog dem saaledes ned i Dybet igjen. Da han havde gjort det flere Gange tænkte han: „nu have Fiskene dog nok forstaaet mig!“ og gik sin Vei.

Da kom de tre nydelige Guldfiske sammen, rystede paa Hovederne og kunde ikke begribe, hvorfor Manden ikke vilde, at de maatte svømme øverst oppe i Vandet eller gaae ud i den store Dam. „Han gaaer jo dog selv deroppe,“ sagde en af Fiskene, „hvorfor skulde vi da ikke have Lov til at komme lidt høiere op i Vandet?“ — „Og hvorfor skulde vi altid være indespærrede i denne Dam,“ sagde den anden. „Den store derudenfor er vist

meget bedre; og hvad skulde det skade os, om vi undertiden gik lidt om derude? Vi kan jo altid vende tilbage, inden Manden kommer igjen?“ — „Det er vist en slem haard Mand, han vil ikke unde os nogen Fornøielse!“ sagde den første Fisk. „Ja vist, du har Ret,“ svarede den anden; „men jeg vil heller ikke bryde mig om ham: jeg vil strax forsøge, hvordan der er inde i den store Dam.“ — „Og jeg, raabte den første, vil imidlertid boldtre mig deroppe i det deilige Solskin!“

Den tredie Guldfisk derimod var lydigere og tænkte: „Manden har dog udentvivl en Grund, hvorfor han forbyder os dette. Han gjør det vist ikke af Haardhed imod os; thi dersom han ikke holdt af os, hvorfor skulde han da komme hver Dag og give os saa rar Føde? Jeg vil gjøre, hvad han vil have, omendskjønt jeg ikke veed hvorfor han vil det!“

181

Denne Guldfisk blev derfor nede i Vandet, hvorimod de andre gjorde, som de havde sagt; en svømmede gennem Gitteret ud i den store Dam, og den anden stak op i Vandet og sprang og legede i Solstraalerne. Men hvad skeede? Neppe var den første kommen udenfor Gitteret, førend en stor Gjedde for løs paa den og slugte den. En Rovfugl, der fløi i Kredse over Havet for at speide efter Bytte, blev den anden Guldfisk vaer, da dens Skjæl glimrede i Solen, slog ned paa den i Vandet, fangede den og aad den op. Kun den tredie, som havde været god og klog, blev tilbage. Manden glædede sig ret over dens Lydighed, kom hver Dag ud til den og bragte den rigelig Føde. Den blev saa tam, at den godt vidste, hvad Tid Manden kom, og gik da lige op til Bredden og ventede paa Brødsmulerne. Saaledes levede den i mange Aar rolig og fornøiet i sin lille Dam.

2 . N O R S K E .

161. Gjertrudsfuglen.

181

I de Dage, da vor Herre og St. Peder gik og vandrede her paa Jorden, kom de engang ind til en Kone, som sad og bagede. Hun hed Gjertrud, og havde en rød Hue paa Hovedet. Da de havde gaaet længe, og de begge vare sultne, bad vor Herre hende saa vakkert om en Levse at smage paa. Ja, den skulde han da faae, men et bitte lidet Emne tog hun og kjævlade ud; alligevel blev det saa stort, at det fyldte hele Takken. Nei, saa blev den Levse for stor; den kunde han ikke faae. Hun tog da et endnu mindre Emne, men da hun havde baget det ud og bredt det paa Takken, blev den Levse ogsaa for stor; den kunde han heller ikke faae. Tredie Gang tog hun et endda mindre Emne, et bitte bitte lidet et; men ogsaa dengang blev Levsen alt for stor. „Saa har jeg ikke Noget at give Jer,“ sagde Gjertrud, „I faaer ligesaagodt gaae igjen uden Smagebide, for Levserne blive allesammen for store!“ Da blev den kjærlige Herre vred, og sagde: „Fordi du undte mig saa slet, skal du have den Straf, at du skal blive til en Fugl, og tage din Føde mellem Bark og Ved, og ikke faae Noget at drikke oftere end hvergang det regner!“ Og neppe havde han sagt det sidste Ord, saa blev hun til Gjertrudsfuglen, og fløi fra Bagstefjællen op igjennem Skorsteenspiben; og endnu den Dag idag kan man see hende flyve omkring med sin røde Hue og ganske sort over hele Kroppen, efter det at Piben sværtede hende; hun hakker og pikkerbestandig paa Træerne efter Mad, og piber mod Regnveir; thi hun er altid tørst, og da venter hun Drikke.

182

162. Spurningen.

182

Der var engang en Konge; han havde en Datter, som var saa slem og vrang i Ord, at Ingen kunde maalbinde hende. Han satte da ud, at den, der kunde gjøre dette, skulde faae Prindsessen tilægte og det halve Kongerige til. Tre Brødre, som havde hørt dette, besluttede at prøve sin Lykke; først gik de to ældste, som troede, de vare klogest; men de kom ingen Vei med hende og bleve straffede til. Saa gik da Askepot afsted. Da han var kommen et Stykke paa Veien fandt han en Vidiepænding; den tog han op. Da han havde gaaet et Stykke til, fandt han et Skaalsbraat; det tog han ogsaa op. Da han var kommen lidt længere, fandt han en død Skjære, og lidt derfra et kroget Bukkehorn; om Lidt igjen fandt han Mage til det, og just som han gik over Markerne ved Kongsgaarden, hvor der var udbredt Gjødse, fandt han en udgaaet Skosaale. Alle disse Ting tog han med sig til Kongsgaarden og saa kom han ind for Prindsessen. „God Dag,“ sagde han. „God Dag,“ sagde hun og vred paa sig. „Faaer jeg stegt Skjæren min?“ spurgte han. „Jeg er bange, den sprækker,“ svarede Prindsessen. „Aa, det har ingen Nød, jeg slaaer om den en Vidiepænding,“ sagde Gutten og tog frem denne. „Fedtet rinder af den!“ sagde Prindsessen. „Jeg holder under dette,“ sagde Gutten og viste frem Skaalsbraatet. „Du er saa kroget i Ord, du,“ sagde Prindsessen. „Nei jeg er ikke kroget; men dette er kroget, det,“ sagde han, og tog op det ene Horn. „Nei, nu har jeg aldrig seet Magen!“ raabte Prindsessen. „Her seer du Magen,“ sagde Gutten og tog frem det andet Bukkehorn. „Jeg mener, du er udgaaet for at maalbinde mig du, jeg?“ sagde Prindsessen. „Nei, jeg er ikke udgaaet, men denne er udgaaet,“ svarede Gutten og tog Skosaalen frem. Hertil vidste Prindsessen ikke Noget at svare. „Nu er du min,“ sagde Gutten, og saa fik han Prindsessen og det halve Land og Rige.

163. Kjættten paa Dovre.

182

Der var engang en Mand oppe i Finmarken, som havde fanget en stor Hvidbjørn; den skulde han gaae til Kongen af Danmark med. Saa traf det sig saaledes, at han kom til Dovrefjeld om Julekvælden, og der gik han ind i en

Stue, hvor der boede en Mand, som hed Halvor. Her bad han, om han kunde faae laant Huus til sig og Hvidbjørnen sin.

„Gud hjælpe os saa sandt,” sagde Manden i Stuen, „vi kan nok ikke laane 183 Huus til Nogen nu, for hver eneste Julekvæld kommer der saa fuldt af Trolde her, at vi maae flytte ud og ikke har Huus over Hovedet selv engang.”

„Aa, I kan nok laane mig Huus for det,” sagde Manden, „Bjørnen min kan ligge under Ovnen her, og jeg kan vel faae ligge inde i Koven.”

Ja, saa længe bad han da, at han fik Lov. Saa flyttede Folkene i Huset ud, og da var der tillavet for Troldene med opdækkede Borde, baade med Risengryn og Lundefisk og Pølse paa, og ellers Alt det, som godt var, ligesom til et andet gjildt Gjestebud.

Ret som det var, saa kom Troldene, Nogle vare store og nogle vare smaa, Nogle vare langrumpede og Nogle vare rumpeløse, og Nogle havde lange, lange Næser; og de spiste og de drak og smagte paa Alting.

Men saa fik en af Troldeungerne see Hvidbjørnen, som laa under Ovnen, og saa tog han et Stykke Pølse og satte paa en Gaffel, gik hen og stak det bort i Næsen paa Hvidbjørnen. „Kjætte, vil du have Kurv?” skreg han. — Saa foer Hvidbjørnen op og brummede og jagede dem ud Allesammen baade Store og Smaa.

Aaret efter var Halvor i Skoven Julekvælds Eftermiddagen og skulde hugge Ved til Helgen, for han ventede Troldene igjen. Allerbedst han hug, hørte han, det raabte borte i Skoven: „Halvor! Halvor!” — „Ja” sagde Halvor. — „Har du den store Kjættens din endnu?” — „Ja”, sagde Halvor, „og nu har hun faaet syv Unger, som ere meget større og sintere end hun selv.” — „Saa kommer vi aldrig mere til dig da,” raabte Trolde borte i Skoven; og siden den Tid har Troldene heller ikke spist Julegrøden hos Halvor paa Dovre.

161. Om Gutten og Fanden.

183

Der var engang en Gut, som gik paa en Vei og knækkede Nødder. Saa fandt han en ormstukken En, og med det samme mødte han Fanden. „Er det sandt,” sagde Gutten, „hvad de sige, at Fanden kan gjøre sig saa liden, han vil, og tvinge sig igjennem et Knappenaalshul?” — „Ja,” svarede Fanden. — „Aa lad mig see det, og kryb ind i denne Nødden,” sagde Gutten igjen, og

det gjorde Fanden. Da han vel var krøben ind igjennem Markhullet, satte Gutten en Pinde i. „Nu har jeg dig der!” sagde han og lagde Nødden i Lommen. Da han havde gaaet et Stykke, kom han til en Smedie; der gik han ind, og bad Smeden, om han vilde slaae den Nødden itu for ham. „Ja det skal være let gjort,” svarede Smeden, og tog den mindste Hammeren sin, lagde Nødden paa Ambolten og slog til, men den vilde ikke gaae i Stykker. Saa tog han en lidt større Hammer, men den var heller ikke tung nok; han tog da en endnu større En, men den gjorde det heller ikke; og saa blev Smeden sindt og tog Storslæggen. „Jeg skal vel faae dig i Stykker alligevel!” sagde han, og slog til alt hvad han aarkede; og saa gik Nødden i Knas, saa det halve Smedietaget fløi af, og det bragede, som om Hytten skulde ryge ned. „Jeg mener Fanden var i Nødden, jeg!” sagde Smeden. — „Ja, han var saa,” sagde Gutten.

184

3 . T Y D S K E .

3. Tydske.

184

165. Jøden i Tornebusken. Der var engang en Bonde; han havde en tro og flittig Gut, der alt havde tjent ham i tre Aar, uden at han havde betalt ham nogen Løn; da faldt Gutten endelig paa, at han dog ikke vilde arbeide for Ingenting, og han gik til sin Husbonde og sagde: „Nu har jeg ærlig og ufortrøden tjent Jer i lang Tid, og derfor kan jeg heller ikke andet end troe, at I nu vil give mig det, som tilkommer mig,“ men Bonden var en Gnier og han vidste, at Gutten var en enfoldig Stakkell, og saa tog han tre Kobbertoskillinger og gav ham dem, een for hvert Aar, det var den Betaling han fik. Gutten troede nu, han havde mange Penge og tænkte: det er ikke værdt at trælle og arbeide længere, nu kan du leve godt og lystig i Verden. Saa stak han sine Kobberdanker i Lommen og drog lystig afsted over Bjerg og Dal.

Da han syngende og hoppende gik over en Mark, kom der en liden Mand hen til ham, som spurgte, hvad han var saa glad over. „Ei, hvad skulde jeg være bedrøvet over, jeg er frisk som en Fisk og Penge har jeg i Hobetal, jeg har intet at sørge for; tre Aars Løn, som jeg har tjent hos min Herre, har jeg sparet sammen, og har det altsammen i min Lomme.“ „Hvor mange Penge har du da,“ sagde den lille Mand. „Tre Toskillinger,“ sagde Gutten. „Giv mig dine 3 Toskillinger, jeg er en fattig Mand.“ Gutten var godhjertet, forbarmede sig og gav ham dem. Saa sagde Manden, „fordi du har et godt Hjerte, skal du faae tre Ønsker, et for hver Toskillig, saa kan du faae alt, hvad du ønsker dig.“ Det syntes Gutten godt om, for han tænkte: Varer er bedre end Penge, og sagde: „Først ønsker jeg mig en Fuglerifle, som træffer alt det jeg sigter paa, og for det Andet en Violin, som er saaledes beskaffen,

at naar jeg spiller paa den, saa maa Alting, som hører det, dandse, og for det Tredie saa ønsker jeg, at Folk aldrig skal kunne sige Nei til det jeg beder dem om.“ Manden sagde: „Alt dette skal du faae,“ og han gav ham Violinen og Fugleriflen og saa gik han sin Vei.

Men havde Gutten før været glad, saa blev han nu ti Gange gladere, og han havde ikke gaaet længe førend han mødte en gammel Jøde. Der stod et Træ, og oppe i den høieste Top sad en liden Lærke og sang. „Ei ei, hvad dog saadant et lidet Dyr kan stemme op; havde jeg den, vilde jeg give mange Penge derfor.“ „Ikke andet end det, den skal snart ned,“ sagde Gutten, lagde an og skjød Lærken paa en Prik, saa at den faldt ned af Træet. Jøden krøb ind i Busken, og da han var kommen midt ind i den, trak Gutten Violinen frem og gav sig til at spille op, Jøden til at dandse og havde ingen Ro, men sprang immer høiere og høiere og Tornene sønderreve hans Klæder, saa at Fillerne fløi, og de rev og saarede ham, saa at Blodet randt. „For Guds Skyld!“ skreg Jøden, „for Guds Skyld! gode Herre, hold op at spille, hvad Ondt har jeg gjort?“ Du har snydt Folk nok, tænkte Gutten ved sig selv, dig skeer ingen Uret og spillede atter op en Hopsasa. Da begyndte Jøden at bede og velsigne, og lovede at give ham Penge, hvis han vilde holde op, men Gutten syntes længe at det ikke var nok, og spillede immer væk, indtil Jøden lovede ham 100 Gulddukater, som han havde i sin Pung, og som han nylig havde snydt en Kristen for. Da Gutten saa alle Pengene, sagde han: „ja, da skal jeg holde op,“ tog Pungen og stak Violinen i Sæk, saa gik han rolig og fornøiet videre frem.

Jøden rev sig næsten alle Klæderne af Kroppen, førend han kom ud af Tornebusken, og saa ussel og elendig som han var, tænkte han paa, hvorledes han skulde hevne sig og ønskede alt Ondt over Gutten. Endelig løb han til Dommeren og klagede over, at en Kjeltring havde plyndret ham, taget hans Penge og pryglet ham, saa det var grueligt, og den, der havde gjort det, bar en Rifle paa Ryggen og en Violin om Halsen. Da udsendte Dommeren Bud og Snaphaner, for at de skulde fakke Knegten, hvis de fik see ham; han blev snart greben og stillet for Retten; da klagede Jøden og sagde, at det var ham, der havde røvet Pengene fra ham; Gutten sagde: „nei, du har givet mig dem, fordi jeg har spillet for dig;“ men Dommeren gjorde kort Proces og dømte Gutten til at hænges i en Galge. Da han alt stod paa Stigen med Strikken om Halsen, sagde han: „Hr. Dommer, tilstaae mig min

sidste Bøn!“ — „hvis du ikke beder om dit Liv, skal denne være dig tilstaaet,“ sagde Dommeren. „Nei, det gjør jeg ikke, lad mig blot for sidste Gang faae Lov at spille paa min Violin.“ Da skreg Jøden: „Gud bevare os! lad ham ikke! lad ham ikke!“ Dommeren sagde! „Jeg har nu eengang lovet ham det og derved skal det blive,“ de turde heller ikke nægte ham det, fordi han havde den Gave at Ingen kunde sige Nei til det, han bad om. Da skreg Jøden: „Bind mig da for Guds Skyld fast!“ men Gutten tog Violinen og gjorde et Strøg; da begyndte Alt at rugge paa sig, baade Dommer og Skriver og Mestermænd, og Jøden kunde Ingen binde, og han gjorde nok et Strøg, da slap Mestermændene ham løs og dandsede selv, og da han nu begyndte at spille ordentlig op, dandsede Alt tilhøbe Retten og Jøden i Spidsen og alle Folkene paa Torvet, som vilde see paa. I Begyndelsen gik det lystig, men da der ingen Ende blev paa Dandsen, bade de ham at holde op, men han holdt ikke op, førend Dommeren baade lovede ham Livet og de hundrede Dukater. Da raabte han til Jøden: „Tilstaae nu, hvor du har Pengene fra, din Kjeltring ellers holder jeg aldrig i mine Dage op at spille.“ „Jeg har stjaalet dem, jeg har stjaalet dem, og du har ærlig fortjent dem,“ skreg Jøden, saa at Alle hørte paa det. Da stak Gutten Violinen i Sæk, og Jøden blev hængt i Galgen i hans Sted.

186

166. De tre Brødre.

186

Der var engang en Mand, som havde tre Sønner og for Resten ingen Ting uden det Huus, han boede i; nu vilde gjerne alle tre have Huset efter hans Død, men Faderen holdt lige saa meget af den ene som af den anden, og han vidste ikke, hvorledes han skulde bære sig ad for ikke at gjøre nogen af dem Uret; sælge Huset vilde han ikke, fordi han havde arvet det efter sine Forældre, ellers havde han deelt Pengene mellem dem. Da fik han endelig et godt Indfald og han sagde til sine Sønner: „Drager ud i Verden og forsøger eders Lykke og lærer hver et Haandværk, naar I saa kommer hjem igjen, skal den af Eder faae Huset, som kan gjøre det bedste Mesterstykke.“ Dette var Sønnerne fornøiede med; den første vilde blive en Hovsmed, den anden Barbeer og den tredie vilde blive en Fægtemester. Derpaa bestemte de en vis Tid, da de skulde mødes hjemme igjen, og saa drog de ud; nu traf det sig ogsaa saaledes, at alle bleve dygtige Mestere, som rigtig kunde sit

Haandværk; Smeden maatte beslaae Kongens Heste og tænkte: „Nu kan det da ikke slaae feil, at du maa faae Huset;“ Barberen ragede bare fornemme Herrer og mente ogsaa, at Huset var hans; Fægtemesteren fik mangt et Hug, men han bed Tænderne sammen og fandt sig i det, for han tænkte: „Er du bange for et Hug, faaer du aldrig i dine Dage Huset.“ Da nu den bestemte Tid var kommen, samledes de hjemme, men de vidste ikke, hvorledes de kunde finde en god Leilighed til at vise sin Konst, og sad nu sammen og raadsloge derom. Medens de sad saaledes, kom der paa engang en Hare løbende over Marken. „Ei, ei“ sagde Barberen, „den kommer til rette Tid,“ tog Bækken og Sæbe, fik den til at skumme til Haren kom i Nærheden og saa sæbede han den ind i fuldt Løb og ragede den ogsaa i fuldt Løb, saa at den fik en smuk liden Knebelsbart, og han skar den ikke det allermindste og gjorde den for Resten ikke Skade paa noget Haar. „Godt gjort,“ sagde Faderen, „hvis de andre ikke gjøre det bedre, saa er Huset dit.“ Det varede ikke længe, saa kom der en Herre kjørende i en Vogn i fuldt Fiirsprang. „Nu skal du see, Fader, hvad jeg kan,“ sagde Hovsmeden, sprang efter Vognen, rev Skoene af den ene Hest og lagde fire nye Sko under, medens det gik i fuld Karriere. „Du er Fanden til Karl,“ sagde Faderen, „og du gjør dine Sager ligesaa godt som din Broder, jeg veed ikke hvem jeg skal give Huset til.“ Da sagde den tredie: „Fader, lad ogsaa mig gjøre en Prøve“ og da det begyndte at regne, trak han ud sin Kaarde og svingede den i Krydshug over Hovedet, saa at der ikke faldt en eneste Draabe paa ham, og da Regnen blev stærkere, og endelig saa stærk som om man øste Vand ud fra Himlen i Spande, svingede han Kaarden bestandig hurtigere og var saa tør som om han sad i Kakkellovnskrogen. Da Faderen saa dette, blev han forbauset og sagde: „Du har gjort det bedste Mesterstykke, Huset er dit.“

187

Begge de andre Brødre vare tilfredse dermed saaledes som de havde lovet, og fordi de holdt saa meget af hverandre, bleve de alle tre i Huset, dreve hver sit Haandværk, og da de vare saa godt udlærte- og forstode sine Ting, fortjente de mange Penge. Saaledes levede de fornøide til sin Alderdom, og da den Ene blev syg og døde, sørgede de to Andre derover, saa de ogsaa bleve syge og snart døde, og fordi de havde været saa brave og holdt saa meget af hverandre, bleve de alle Tre lagte i en Grav.

4. Den uheldige Latter.

167. Ung Ellen sad en Midnat, mens Lampen den var tændt;
Som hun var ingen Syerske i Egnen rundt bekendt.
De Fingre sig rørte, stak Naalen ind og ud;
En Silkeskrud hun sømmed til Herremandens Brud.

„Gid ogsaa jeg i Silke til Gildet kunde gaae!
Mig lyster ei som Terne ved Døren kun at staae,
Med Gyldenstykkets Hue jeg sikkerlig blev smuk —
Men den jeg faaer vel aldrig!“ hun tænkte med et Suk.

Med Et, som op af Jorden, en selsom Skabning kom;
En lille, gammel Qvinde, der frygtsom saa sig om,
Og neied dybt, og talte: „Min Datter skal staae Brud;
Du laane mig din Sax til at skjære hendes Skrud.“

„Først sig mig,“ spurgte Ellen, „hvor skal dit Bryllup staae?“
— „I Hulen, hisset ude,“ var Svaret, „Du kan gaae
Didhen ved næste Midnat — men vogt Dig for at lee!
Og tal ei — kun den Tause faaer slige Ting at see!“

„Jeg tie kan,“ hun svared, „og Saxen, her er den.“
Den lille Kone taled: „Jeg bringer den igjen,
Naar Gildet er tilende; og Tak for Laan dertil!
Jeg lider godt, at gjerne man Næsten hjælpe vil.“

188

Bort gik den lille Kone. Den næste Midnatsstund
Gik Ellen ud til Høien, med Fingren paa sin Mund.
Grønsværet veg tilside, der aabnet blev en Lem —
Hun titted ind og stirred paa Ellefolkets Hjem.

Det var en Gildestue, hvor hundred Lys var tændt;
Og Pragt og Glands, hvis Mage, hun aldrig havde kjendt;
Og Brudebord og Bænke, med Fløielshynder paa —
Sølvbægere og Skaaler — men Alting i det Smaa.

Af Bryllupsgjester var der vel Tusinde i Tal;
 Og Brud og Brudgom dandsed midt i den lyse Hal;
 Og Strengeligen toned, og Brudeskaren sang —
 Saa lifligt ingensinde her ovenpaa det klang.

Jo længre Ellen lytted og stirrede derind,
 Jo mere blev hun henrykt og frydefuld i Sind.
 Alting var smukt og prægtigt — og fine var' de Smaa;
 De bukked og de neied — til Bords de skulde gaae.

Først gik da Brudeparret; og Moderen dernæst
 Til Sæde frem blev ledet af en høifornem Gjæst;
 Han kneised fremfor Alle ved denne Bryllupsfærd —
 En Fjer han har i Hatten, og ved sin Lænd et Sværd.

Og Ellen seer til Manden — hun Sværdet kjender strax;
 Det hænger i et Guldbaand — ja! det er hendes Sax!
 Han sætter sig — dog Manden til Sværdet er for kort;
 Den vipper ham fra Sædet, og langt fra Bordet bort.

Med stille Smilen Ellen til Saxen maatte see —
 Men, da den Manden vipped, da maatte høit hun lee.
 I Latter ud hun bryder — da lukkes Høien til —
 Forbi er Pragt og Glæde, og Dands og Strengespil!

Hun atter staaer i Mørket, og ganske vred i Sind
 Hun iler hjem i Huset, og gaaer i Stuen ind.
 Sin Lampe flux hun tænder; og see! paa hendes Bord
 Der ligger Saxen atter, som nys var dybt i Jord.

Ved Saxen endnu hænger det lille Baand af Guld;
 Den hviler paa en Hue, som var af Penge fuld —
 En Gyldenstykkets Hue! og Penge! — hvilken Fryd!
 — Men op fra Jorden høres en hæs og sagte Lyd:

189

„Til Tak for Laan Du tage den Skat, Du finder her!
Til Høitid kan Du drage, men glem kun ikke der:
Naar man er med til Gilde, man høvisk maa sig tee;
Og gaaer det Nogen ilde, da vogt Dig for at lee!“

IX. BRUDSTYKKER AF FAYES NORSKE
SAGN.

168. De Underjordiske.

189

„De Underjordiske, en fælles Benævnelse for Thusser, Vætter og Dværge, ja ofte ogsaa for Huldre, Nisser og Alfer, ere talrige og findes rundt om i Landet. De største blandt dem, der ogsaa ere bekjendte under Navn af Thusser og Troll, ere saa store som Mennesker, og boe i Aaser og Høie. „Tilforn vare de saa utallige, at Christne kunde ei beboe Norge, og Norge ikke blive bebygget, førend de indgik Ægteskab med dem,“ og „Verdenen vilde forgaae af Troll,“ hedder det i et andet Sagn, „hvis Tordenen ei slog ned efter dem.“ Ligesom Menneskene eie de Huse, Kirker, Bohave og Kreaturer (Huddekrættur), der græsse om Natten, og bevogtes af egne Budeier og sorte Hunde, der i Thellemarken kaldes Huddebikiur. Thusserne ere velskabte; men enten blege eller blaa af Farve. Naar Solen er gaaet ned, og „Thusmørket“ begynder, er det deres Færdselstid. Da er det farligt for Mennesker, men især for unge Piger, som Thusserne godt kunne lide, at gaae forbi de Steder, hvor de have deres Tilhold; thi en fortryllende Musik lader sig høre, og man havde især i gamle Dage hyppige Exempler paa Piger, der bleve indtagne i Bjerge og Høie. Om smaa Børn tykkes de ogsaa vel,¹⁹⁰ og tilforn hændte det ikke sjelden, at de byttede dem om med deres egne, der hverken ere saa trivlige eller smukke. At slaae et Kors over Barnet, eller lægge Staal i Vuggen hindrer imidlertid al Ombytning. Børn, der have været indtagne i Høie, men igjen ere komne ud, trives aldrig siden; men blive gjerne deres hele Levetid tumsede, og i saa Henseende ikke ulige de Underjordiskes forbyttede Børn, der kaldes Byttinger. Vætterne, der i

Throndhjems Stift deles i Govætter og Ovætter, leve paa samme Maade som Thusserne, men ere mindre. Seer man dem om Dagen, ere de iførte graa Klæder, og have sorte Hatte paa Hovedet. Om Aftenen og Natten vandre de om, og da maa man hverken bedrøve eller forstyrre dem. — Dvergene ere smaa, boe i Bjerge og i Jorden, ere tjenstagtige, gode og taalmodige. Dog finde de stundom deres Glæde i at fixere Folk ved at tage Værktøiet fra dem, og med Latter bringe det tilbage, saa at Eieren efter lang Søgen finder det liggende lige for sine Øine. De ere kunstfærdige, især ypperlige Smede; thi de forstaae at smede de sexkantede Krystaller, (Dvergsme) og Ljaar (Leer), hvormed man kan overskjære baade Træ og Steen.

169. Huldra.

190

Rundt om i Landet findes Sagn om et overnaturligt Væsen, der opholder sig i Skovene og i Bjergene, og som kaldes Huldra. Dette Væsen seer ud som en skøn Qvinde. I Almindelighed er hun iført en blaa Stak og et hvidt Skaut; men har derhos en lang Hale, som hun omhyggeligen søger at skjule, naar hun er tilstede blandt Mennesker, hvilket stundom indtræffer, dels paa Sæterne; — thi hun ynder Kreaturer, især de brandede, hvoraf hun selv eier en skøn og stedse trivelig Buskab, — dels, naar der et eller andet Sted er Dands, hvorpaa hun ei heller slaaer Vrag. Saaledes indfandt hun sig engang ved et Gilde, hvor Enhver gjerne vilde dandse med den vakkre fremmede Pige; men midt under Lystigheden fik den Ungkarl, som med hende var traadt i Dandsen, Øie paa hendes lange Hale. Han ahnede strax hvem hun var, og blev forskrækket; fattede sig dog, og vilde ei røbe hende, men sagde kun, da Dandsen var endt: „skøn Jomfru! Du mister Strømpebaandet dit.“ Flux forsvandt hun; men lønnede siden den tause og skaansomme Ungersvend med skønne Gaver og god Fæavl.

Hendes Køer er brandede, stundom blaae; men stedse kollede. Engang fik man fat paa en Hullakoe, og satte den ind i Fjøsset blandt de andre Kjøer. Kort efter kom Hulla selv for at fordre den tilbage, og truede nu at bruge Magt, hvis man ei vilde udlevere den; men da man havde været saa forsigtig at sætte Kors over Fjøsdøren, kunde hun Intet udrette med Vold, men maatte udløse den med 3 Mark Sølv.

191

170. Nissen.

191

Af disse Nisser fandtes der i gamle Dage en uhyre Mængde, da fast hver Gaard havde sin. I senere Tider er deres Antal meget forminket. De ere ikke større end smaa Børn, ere iførte graa Klæder, og bære paa Hovedet en rød Pikhue. De have for det meste deres Tilhold i Lader og Stalde, hvor de hjælpe til at røgte Kreaturer og passe Hestene, mod hvilke de dog vise samme Partiskhed som mod Menneskene. Man har saaledes mangt Exempel paa, at Nissen har trukket Høet fra de øvrige Hestes Krybber hen til den, som han yndede og vilde fede, og at denne om Morgenens stod mæt ved fyldt Krybbe, medens de Øvrige fast Intet havde faaet. Han ynder Løier, slipper stundom alle Kjøerne løse i Fjøset, skræmmer Budeierne, deels ved at blæse Lyset ud for dem, deels ved at holde Høet saa fast tilbage, at de stakkels Piger ei kunne faae et Straa ud, og naar de nu anstrænge alle deres Kræfter, slipper han saa pludselig, at Pigerne falde saa lange de ere. Dette morer Nissen meget; thi ved saadanne Puds slaaer han gjerne op en Latter. Hvis han ynder Gaardens Eier, staaer han paa Husets Bedste, ja man vil endog have mærket, at han fra Naboerne søger at drage Høe og andre Ting til Gaarden, hvorved der stundom skal opstaae Strid og Slagsmaal mellem hver Gaards Nisse, saa at man har seet Halm og Straa flyve om Ørene paa dem. Da de desuden ere tjenstagtige mod dem, de ynde; men hadefulde og hævnjerrige naar man ringeagter og driver Spot med dem, saa er det ei at undres over, at man ved givne Leiligheder søger Nissens Yndest. Juleaftenen og Torsdagsqveld sætter man derfor paa mange Steder under Lovebroen sød Grød, Kage, Øl o. s. v., som han gjerne nyder, hvis det er efter hans Smag; thi han er stundom kræsen. Spot og Foragt kan han ei taale, og da han trods sin lille Statur er stærk, saa bekommer det ofte Vedkommende ilde. En Bonde, der en Vinteraften mødte en Nisse paa Landeveien, og i en myndig Tone bød ham at gaae af Veien, blev, inden han vidste et Ord deraf, af den fortørnede Lille kastet tvert over Gjerdet, langt hen i Sneen; og med en Pige, som en Juleaften spottende bragte ham Mad paa Loven, dandsede Nissen saaledes Springedans, at man næste Morgen fandt hende liggende sprængt i Laden. De ynde Maaneskin, og man kan da om Vinteren stundom see dem at more sig ved at age paa Kjelke eller at springe omkap over Gjerdene. Uagtet de selv ere muntre, lide de dog ikke altid, især paa en Helligaften eller

192

Torsdagsqveld, Larm og Støi i Nærheden af sig. I Almindelighed er Nissen vel lidt, og hedder derfor paa mange Steder Nisse god Dreng.

171. *Alferne.*

192

Om Alferne har man i Norge kun ufuldstændig Kundskab, da de paa de fleste Steder indbefattes under, og forvexles med de Underjordiske. Paa Søndmør forestiller Almuen sig dem som smaa nøgne Drengene med Hatte paa Hovedet. — Stundom seer man i det vaade Græs, især ved Elvebredderne, Spor af deres Dands. De skade Folk ved deres Gust, som kaldes Alfgust eller Elveblæst, der bestaaer i Hævelse paa Legemet, som man let kan paadrage sig ved at komme paa de Steder, hvor de har spyttet eller ladet deres Vand. De have en vis Forkjærlighed for visse Steder, især for store Træer, som Eierne derfor ei tør røre; men betragte som en reen Helligdom, hvorpaa Gaardens Vee og Vel beroer. Visse Svagheder hos Kreaturer tilskrives ogsaa Alferne, og kaldes derfor Alf-Ild eller Alfskud.

172. *Vandtrold.*

192

Ligesom Jutuler, Thusser og Dverge have Tilhold i Fjelde og Høie, og Huldre, Nisser og Alfer færdes i Skov og paa Mark, saaledes har Folketroen ogsaa givet Vande og Have deres Indvaanere. I de fleste Vande og Elve findes Nøkker, Fossegrimme eller uhyre Orme, og i Havet leve de skønne Havfruer, der stundom vise sig for Sømændene, naar Storm er i Vente.

173. *Nøkken.*

192

Dette Vandtrold opholder sig fornemmelig i Floder og Søer, dog stundom ogsaa i Fjorde. Aarligen vil han have et Menneske til Offer, hvorfor man ogsaa hører, at i enhver Flod og i ethvert Vand, hvor en Nøk har sit Tilhold, bliver aarligen i det mindste eet Menneske borte, og naar en skal drukne, høres Nøkken ofte at raabe huult og fælt: „Sæt over!“ Saadannde ondtsvarslende Skrig, som paa nogle Steder kaldes Varskrig, skal ogsaa bestaae i en jamrende og klynkende Stemme lig et Menneskes, der er i Dødsvaande. Han kan omskabe sig til allehaande Ting, snart til en halv

Baad i Vandet eller en halv Hest paa Stranden, snart til Guld og Kostbarheder. Rører man ved disse, faaer Nøkken strax Magt over En. Efter smaa Børn er han især grisk. Dog er han kun farlig efter Solens Nedgang. Naar man da kommer til Vandet, skal det ikke være af Veien at sige: „Nyk! Nyk! Naal i Vatn! Jomfru Maria kastet Staal i Vatn! Du søk, æk flyt!“

174. Sø-Orme.

192

Saavel i de ferske Vande og Elve, som langs med Norges Kyster findes uhyre Søorme, der dog ere forskellige, baade med Hensyn til Udseende og Størrelse. Efter den almindelige Tro fødes de paa Land og have deres første Tilhold i Skove og Steenurder, hvorfra de, naar de blive rigtig store, tyer ned i Indsøer eller Havet, hvor de da voxe til en forfærdelig Størrelse. Kun sjelden vise de sig; men betragtes da som Varsler for vigtige Begivenheder. I de fleste af Landets Indsøer og Floder af nogen Betydenhed skal man ifølge Sagnene engang i Fortiden, ved en eller anden vigtig Begivenhed, have seet disse Uhyrer opstige fra Vandenes Dyb. I de ferske Vande har nu i Mands Minde Ingen viist sig, derimod seer man dem stundom i Fjordene naar det er blikstille. Nogen Tid efter den sorte Død, fortæller et Sagn, kom der tvende store Orme fra Folsøen forbi By ned i Lougen, hvoraf den ene endnu skal findes der; men den anden forsøgte for et Par Aarhundreder siden at gaae ned ad Elven til Gulosen, hvor den i en Fos slog sig ihjel og drev over til Blaaleret ved Bynæsset i Nærheden af Throndhjem, hvor den forraadnede og gav saadan Stank fra sig, at intet Menneske kunde komme Stedet nær.

193

I Lundevandet i Næs Annex paa Lister skal der findes en Søorm, som ikke lader sig see uden mod en Konges Død, eller en anden stor Revolution. Nogle paastaae at have seet den.

Ogsaa i Bollarnvatn i Bahuus fandtes der i gamle Dage en Søorm, hvis Krop var saa stor som en aarsgammel Kalv, og hvis Hale var omtrent 6 Alen lang. Den ødelagde Fisken i Vandet, og havde sit Tilhold under en lille Øe, som hedder Svanvitsøen. Den viste sig aldrig, uden naar en Ulykke vilde indtræffe. Dog blandt alle de Orme, som findes i de norske Vande, ere ingen blevne saa berømte, som de, der fandtes og findes i Mjøsen. „Blandt de mange Ting,“ fortæller en gammel Beskrivelse over Hammer, „der bebudede Hammer Fald, var ogsaa en stor og forfærdelig Orm i Mjøs, som syntes at

naae fra Ølandet og ind udi Kongens Land, men strax forsvandt. Iligemaade lod sig Dag efter Dag mange store Orme see udi Mjøs, der sloge sig i mange store Bugter og dreve Vandet høit op i Veiret. Dernæst kom den første store Orm tilsyne igjen, men løb ved sin raske Fart op paa et Skær udenfor Communitetet. Hans Øine vare saa store som en Karbund, og havde han en lang sort Man, som hængte langt neden hans Hals. Da den ei kunde komme af Skjæret igjen, men laae og slog sit Hoved mod samme, tog en af Bispens Dreng, som var en Vovehals, en Staalbue, og skjød ham med saamange Pile i Øiet, at Vandet rundt om blev farvet grønt af den udflydende Materie. Samme Orm, der spillede i mange Farver, var forfærdelig at see paa. Den døde af samme Pileskud; men gav siden saadan Stank fra sig, at de omliggende Almuer paa Bispens Opfordring maatte forene sig for at faae den opbrændt, hvilket og skede. Beenraden laae mange Aar siden paa Stranden. Den mindste Part af hans Rygbeen kunde neppe en voxen Karl bære. Bispens Dreng fik god Betaling af Almuen, der maatte øde mange 100 Læs Ved førend den onde Stank og Lugt kunde forgaae.“ Ikke destomindre skal der endnu findes en Søorm, der siges især at snoe sig om den store Klokke fra Hammer, som man veed nedsænktes i 7 Aars Krigen i Akersvigen. Klokken skal man i klart Veir endnu kunne skimte; men forgjæves

Norsk Læsebog.

har man forsøgt paa at faae den op, uagtet man engang skal have faaet 194
den lige op i Vandskorpen.

175. Aasgaardsreia.

194

Denne Færd bestaaer af Aander, der ei have gjort saameget Godt, at de kunne fortjene Himmelen, og ikke saa meget Ondt, at de kunne komme til Helvede. Den bestaaer af Drukkenbolte, Slagsbrødre, Nidvise-Qvædere, fine Bedragere og saadanne Folk, som for en eller anden Fordeels Skyld have forsvoret sig til Fanden. Deres Straf er derfor at ride om indtil Verdens Ende. I Spidsen for Færden farer Guro-Rysse eller Reisa-Rova med sin lange Hale, hvorpaa hun kjendes fra de Øvrige. Efter hende følge en heel Mængde af begge Kjøn. Seer man dem foran, da ere de store og deilige, baade Rytterne og Hestene; men bagtil seer man Intet uden Guros lange Hale. Hestene, der ere kulsorte, og have Øine, som lyse i Mørket, styres med

gløende Stænger eller Jernbidsler, der i Forening med Rytternes Skrigen forårsage en frygtelig Allarm, som kan høres lang Vei. De ride saavel over Vand som over Land, og man seer næppe Hestehoven røre ved Vandskorpen. Hvor de kaste Sadlen paa Taget, der maa flux et Menneske døe, og hvor de fornemme, at Slagsmaal, Mord i Drikkelag vil indtræffe, der komme de ind, og sætte sig paa Hylden over Døren. De forholde sig rolige saalænge Intet er paaferde; men skoggerlee og rasle hurtigen med deres Jernstænger, naar Slagsmaal begyndes og Drab begaaes. Færden reiser især omkring i Julen, naar de store Drikkelag holdes. Paa Gaarden Bakken i Svartedal i Øvre-Tellemarken pleier den at hvile og ved Sundsbarmsvandet bage de sædvanlig Brød. Naar man hører Færden komme, maa man enten see at komme af Veien eller i al Fald kaste sig næsegrus paa Marken, og lade som man sover: thi man har havt Exempel paa, at levende Mennesker ere blevne opsnappede af Færden, og enten førte tilbage til det Sted, hvor de bleve optagne, eller ogsaa fundne halv bedøvede liggende langt fra det Sted, hvor de bleve bortførte. Det dydige Menneske, der iagttager denne Forsigtighed, har intet andet at befrygte, end at enhver af Selskabet spytter paa ham. Naar hele Færden er forbi saa spytter man igjen; thi ellers kan man let faae Skade deraf.

176. Kjæmpen Størk paa Ouse-Nuten.

194

I den for sin vilde og stolte Natur bekendte Ousedal i Hardanger boede i fordums Dage en kjæmpestærk Mand, som hed Størk. Han fik Sag mod Bispen, og hug efter ham i Thingstuen paa Hausom (den største gamle Røgstue, som endnu staaer i Kintzervig); men Hugget gik i Dørstolpen, og Bispen undslap. Størk forlod Thinget; men frygtede for Bispens Hævn. Denne kom ogsaa kort efter med sine Mænd ind i Ousefjorden; men Størk, som havde Udkik paa den høie Ouse-Nut, blev ham itide vaer. Han overlagde da med sin Søn Tholf, at denne skulde fare ud imod Bispen, og udspeide hans Sindelag, selv vilde han fra Nuten give Agt paa hvorledes det gik. Han havde der oppe gravet sig et Hul, og lagt en Helle i Beredskab, som han kunde trække over Hullet, om fornødent blev at skjule eller begrave sig deri. Tholf var listig og stærk. Han tog en Tønde Øl med sig i Baaden, og da han kom Bispen nær, bød han ham velkommen, og spurgte ham, om han maatte

195

drikke ham til. Bispen sagde ja, og saa løftede Tholf hele Øltønden op, og drak af Spundshullet. Da Bispen nu saae, hvor stærk Tholf var, fandt han, at det ikke var saa ligefrem at binde an med mange saadanne Karle; men spurgte, om Stork havde mange slige Sønner. „Han har Tholf,“ svarede denne, og ved en Misforstaaelse blev Bispen saa bange, at han vendte om igjen med uforrettet Sag. Stork var imidlertid stegen ned i Hullet, og, da han frygtede for, at Tholf var bleven fangen, trak han Hellen over sig, og under den skal han ligge den Dag i Dag.

177. St. Olaf paa Ringerige.

195

Da St. Olaf i gamle Dage drog om fra Bygd til Bygd for at indføre den christne Troe og reise Kirker i de hedenske Temples Sted, fandt han megen Modstand og Hinder, ei alene af sine gjenstridige hedenske Undersaatter; men ogsaa af de mange Trolde, Jutuler og Gjøgrrer, som da i Mængde fandtes rundt om i Fjeldene. Troldene kunde ikke fordrage St. Olaf, dels fordi han ved at bruge Korsets Tegn tilføiede dem megen Meen, dels og fordi han byggede mange Kirker, hvis Klokkers Lyd forstyrrede dem i deres Roe; men uagtet de ofte anstrengte sig, og det over Evne, formaaede de Intet over den hellige Konge, som derimod uden videre forvandlede dem til Steen. Saadanne af St. Olaf forstenede Trolde sees endnu rundt om i Landet. Da saaledes St. Olaf engang drog ned ad den nordre Krogklev (Veien gik dengang længere i Nord endnu) sprang pludselig en bister Gjøgr ud af den steile Klippevæg. Hun havde en Trughøl paa Ryggen og raabte:

„St. Olaf med det brede Skjæg!

Du rider saa nær min Kjeldervæg!“

men flux gjenmælte St. Olaf:

„Stat Du der i Stok og Steen

Til jeg kommer her tilbars igjen.“

End seer man der den forstenede Gjøgr.

Da St. Olaf ankom til Gaarden Steen, hvor hans Moder da skal have boet, besluttede han der at bygge en Kirke. Med denne Plan var en Gjøgr eller Gyvr, der den Tid opholdt sig i det 2000 Fod høie Fjeld, der siden efter hende er bleven kaldet Gyrihaugen, heel utilfreds. Uagtet hun af det

foregaaende Exempel kunde have lært, at St. Olaf ei var at spøge med, besluttede hun at forsøge sine Kræfter og indbød ham til en Veddestrid. „Inden Du bliver færdig med din Kirke,“ erklærede Gyvra, „skal jeg have lagt en Steenbroe over Steensfjorden.“ Olaf modtog Udfordringen, og inden hun var halvfærdig med Broen, lød Klokkernes herlige Klang fra St. Olafs fuldførte Kirke. Forbittret greb TrolDET nu de Stene, som hun havde bestemt til Broens Fuldførelse, og slyngede dem fra Gyrihaugen tvert over Fjorden efter Kirken; men da ingen af dem traf, blev hun saa arrig i Hu, at hun sled af sig det ene Been og kylede det efter Taarnet. Nogle sige, at det tog Taarnet med, Andre at hun sigtede for høit. Nok er det, Benet foer ned i en bag Kirken liggende Sump, hvor det den Dag i Dag foraarsager en fæl Stank. Sumpen kaldes af Bønderne endnu Gjøgraputten, og de Stene, som hun kastede efter Kirken, viste man for ikke længe siden paa Naboeaarden Moes Marker. Den af Gjøgren begyndte Broe er nu fuldendt, og paa Gaarden Steen findes endnu skønne Ruiner af St. Olafs Kirke, der fortjene at bevares med mere Omhu end nu skeer. I gamle Dage holdtes her Gudstjenste hver St. Hans-Dag; men for omtrent 150 Aar siden brændte Kirken af ved Lynild.

196

178. Hedals Kirke i Valders.

196

Ogsaa i Valders afsides liggende Fjelddale rasede den sorte Død med frygtelig Vælde. Mangen Gaard og eenlig Dal mistede alle sine Beboere, tilvoxte med Skov, og blev aldeles forglemt af de tilbageblevne Indbyggere, og ubekjendt for de indvandrende Nybyggere. Blandt disse forstum beboede, men da øde, Steder vandrede, saa lyder Sagnet, en Skytte for flere Aarhundreder siden omkring for at skyde Ryper. Da han afskjød sin Piil efter en Fugl, som sad i et Træ, hørte han Pilen støde an mod Noget, der gav en forunderlig Klang fra sig. Nysgjerrig nærmede han sig Stedet, og stødte til sin store Forundring paa en gammel Kirke. Ifølge den gjængse Troe, at saadanne Ting strax forsvinder, hvis man ei ved at kaste Staal over samme kan tilintetgjøre Troldommen eller Forblindelsen, greb han flux sit Ildjern, og kastede det over Kirken. Paa det Sted, hvor dette faldt ned, blev siden bygget en Gaard, der, til Minde om denne Begivenhed, den Dag i Dag blev kaldet Ildjarnstad. Efter at denne Forsigtighedsregel var anvendt,

beslattede Skytten at undersøge Kirken. Nøglen stod i Kirkedøren, som var halv aaben. Midt paa Gulvet stod en stor Klokke, og ved Alterets Fod havde en stor Bamse taget sit Vinterhie. Denne blev fældet af den raske Skytter og dens Hud blev til Minde om denne selsomme Tildragelse ophængt i Kirken, hvor Levninger af en stor sort Bjørnehud endnu findes. I Kirken skal han blandt andre Ting have fundet nogle Billeder, en liden Messingkirke, samt 4 store Klokker og en lille. Mod en af disse havde Skyttens Piil stødt an, og derved forårsaget den Klang, som gjorde ham opmærksom. Den lille Klokke bruger man endnu, naar Nogen har forvildet sig i Skoven; thi da troer man, at den Forvildede stedse kan høre Klokken, og saaledes igjen komme paa ret Vei. Af de øvrige 4 vilde man føre den største til Hovedkirken; men, da den skulde føres over et Vand, faldt den i samme, „og ei kunde andet ventes, naar man vilde skille den fra dens Søkende.” I klart og stille Veir kan man endnu see den i Vandet; men at faae den op er fast umuligt; thi dertil udfordres 7 kjødelige Brødre, der under Arbeidet ei maae tale et Ord. Engang gjorde 7 Brødre et Forsøg, og havde allerede faaet den op paa Baadkanten, da en af dem udrød „Gud skee Tak, nu har vi den da;” men i det samme Øieblik dumpede Klokken atter ud i Vandet.

179. Kong Eystein (Østen) og hans Hund Saur. I gamle Dage herskede paa Opland en Konge ved Navn Eystein Illraade, der ved Vaabenmagt bragte Thrønderne under sit Herredømme, og satte sin Søn til deres Regent. Misfornøiede med hans Regimente gjorde Thrønderne Opstand og dræbte Prindsen; men Hævnen udeblev ikke længe; thi snarligen stod Kongen igjen i Landet med en Hær, tugtede Oprørerne, og gav dem Valget mellem at faae sin Hund eller sin Træl til Konge. Thrønderne valgte den første, som Eystein derpaa bibragte 2 Mænds Viisdom, saa at Hunden talte 2 Ord og gjøede det 3die. — Denne nye Hundekonge, der hed Saur, havde mange Hofsinder, som bare ham, naar det var ondt Veir. Hans Bopæl var en Gaard i Indherred, der den Dag i Dag efter ham bærer Navnet Saurshaug. Her levede Saur længe og i Fred, indtil han omkom ved en ulykkelig Hændelse. Han pleiede nemlig selv, omgivet af sit Hof, at vogte sin egen Hjord. Engang blev denne angrebet af en Ulv, og da Saur, opmuntret af sine troløse Betjente iilte sin betrængte Hjord til Hjælp, blev han et Offer for sit Mod; thi Ulven dræbte Kongen paa det Sted, som endnu til Erindring kaldes Værgraaen (Ulvegraven). Ikke langt derfra blev Saur begravet i en Haug,

som til et sørgeligt Minde endnu bærer Navn af Jammerhaugen. Denne vises endnu i en lille Dal i Nærheden af Saxhaug Kirke.

180. Mandfjordfjeldet.

198

I Kong Fredrik den 3dies Tid, da adskillige svenske Streifepartier trængte ind i Nordlandene for at udplyndre det uforsvarede Land, viste Ofotens og Tysfjordens Finner megen Troskab imod Norge. Efter Overlæg begave Nogle sig til Fjelds, og tilbøde de Svenske at vise dem Veien; men bragte dem istedet derfor paa Afveie, hvor Finnerne havde posteret sig i Bjergkløfterne og, uden selv at tabe en Mand, med deres sikke Rifler bragte Død og Fordærvelse blandt Fienden. En anden Flok Svenske paa omtrent 150 Mand tvang paa samme Tid en Fin, der græssede sine Hjorder snart paa svensk og snart paa norsk Grund, til at være deres Veiviser ned til Tysfjorden, hvor denne Fin havde sin meste Familie. Ved Juletider begave de sig paa Reisen, han løbende paa Skie, de kjørende med Renner. I Mørket leder han dem vild, og fører dem hen til et fladt Fjeld, der danner en frygtelig Styrtning, ud over hvilken de fare, og der finde en uventet Grav. Fjeldet kaldes til Minde Mandfjordfjeldet og i den nedenunder liggende Dal fandt man endnu lang Tid efter Dynger af Menneske og Rensdyr-Been. Finnerne i Ofoten og Tysfjorden fik siden til Belønning for den udviste Troskab deres Pladser og Rydninger til Odel og Eie.

X. B L A N D I N G E R .

1. BRUDSTYKKER AF KEILHAU'S REISE I FINMARKEN.

198

181. Korsfjorden.

Vinterboligerne vare her byggede langt solidere, end jeg hidtil havde seet; det var ikke Gammer, men Huse af dygtigt Tømmer. I et af dem, hvori jeg opholdt mig nogle Timer, indtil Strømmen igjen begyndte at falde ud af Fjorden, vare Runer skrevne med Krid rundt omkring paa Væggene; det var dels ganske rigtige, nemlig saadanne som findes i de gamle Runealphabeten, dels var det en Blanding af Runer og de nu brugelige Bogstaver. Hvorvel jeg ikke formaaede at udlægge Inscriptionerne, interesserede det mig dog at finde Runeskriften endnu opbevaret hos Finnerne; jeg saae siden ofte Skeer og andre Sager, hvorpaa Eierne havde indskaaret deres Navne med disse gamle Skrifttegn. Den norske Almue sydpaa¹⁹⁹ i Norge har heller ikke ganske glemt Runerne.

182. Kapellet ved Rigsgrænsen.

199

Vi vare snart ved Rigsgrænsen; en Røs stod paa hver Side af Floden, og en bred, i Skoven udhugget, Gade gik op ad Bjergsiderne. Nu varede det heller ikke længe, førend Kapellets hvide Tag fremlyste mellem rige Birkegrupper, og efterhaanden kom ogsaa en liden Samling af smaa Huse tilsyne. De tilhøre Pasvig-Finnerne, som paa en vis Tid af Aaret her havde deres Tilhold. Kapellet er et Filial til Peisen. Den Deel deraf, som er bestemt for Menigheden, stod aaben: paa Væggene hang en Mængde smaa Malerier, alle meget vel udførte paa forgyldt Grund. De fleste vare meget gamle, og

det skulde maaskee ikke være uinteressant et vide, paa hvilken Vei de have vandret, førend de naaede hid. Saadanne Malerier udbredtes engang fra Constantinopel, især over Rusland, som Handels-Vare.

For ikke længe siden havde en russisk Eneboerske opholdt sig nogen Tid paa dette Sted. Man meente at hun var af meget fornem Stand. Den ringe Grad af Fromhed, som Indbyggerne, uagtet hendes Bestræbelser, havde viist, bragte hende til igjen at drage bort.

183. Kjoretöi i Finmarken.

199

Jeg nedskriver med det Samme et Par Ord om Kjoretöiet. Det er yderst simpelt. Omkring Renens Hoved, om Panden, lægges et Toug eller et Baand, hvorfra Tømmen gaaer ud: denne, som gjerne gjøres af Sælskind, er blot enkelt og styrer Renen ved at kastes til Høire eller Venstre: den vikles fast om den høire Haand. Om Dyrets Hals hænger en Ring af Reenskind, hvori nedentil en Trækrem fastgjøres; naar man kjører, lægger Ringen sig imod Brystet, og Remmen gaaer mellem Renens Been hen til Slæden. Deels til større Bequemmelighed deels til Zirat føies ofte til dette Seletöi et Belte og et Halsbaand. Slæden er enten en Pulk eller en Kjærris. Begge Slags ere byggede som smaa Baade, foran med en spids Stavn, bagtil butte; under ere de runde og forsynede med en flad Kjøl. Man sidder paa Bunden med horisontalt udstrakte Been. En Kjærris er aaben, men Pulkene have foran et hvælvet Dæk, der sædvanligviis er overtrukket med Sælskind; under dette Dæk ere Benene i Skjul, og forrest er et Aflukke til smaa Reiseformødenheder. I en Pulk sidder man ligesom Foden i en Skoe. Finnerne selv kjøre helst i Kjærris, fordi de ofte finde Dækket at være dem iveien under deres mangehaande Bevægelser; thi dette Folks Urolighed kan man ogsaa heri bemærke; snart sidde de paa Bunden af Slæden, snart paa Karmen, undertiden seer man dem ogsaa, under fuld Fart, staaende deri.

Saasnart vi vare indstegne i Pulkene, kastede Anføreren sig i sin Kjærris, gav sin Reen et rask Slag med Tømmen, og i samme Øieblik var Karavanen i fuld Fart. Lidt efter lidt udviklede Rækken sig af den første Forvirring, som gjerne er uundgaelig, idet Toget begynder. Renene, som altid beholde Noget af deres vilde Natur, ere i Førstningen ofte meget vanskelige at styre, det gaaer som oftest heel broget imellem hinanden, og for den Uvante seer

200

det vistnok farligt ud. Man kastes og svinges omkring, vælter og kommer op igjen, man slæbes afsted uden at vide, hvorledes det gaaer til, at man beholder hele Lemmer.

Jeg havde forhen ikkun gjort et Par smaa Forsøg, og havde ladet mig give en spagfærdig og vel tæmmet Reen. Det forstaaer sig, at jeg strax slog om paa Siden, men jeg kom dog snart op igjen i samme Fart og ved egen Hjælp.

184. Finmarkisk Sagn.

200

Sagnet fortæller, at disse Egne ogsaa i en langt tidligere Periode skulle have haft fastboende Indbyggere, der skulle have levet omtrent som de nuværende i Karasjokk. Virkelig finder man ved Assibagti og ved Gjergulgammen Spor af en saadan Beboelse. Paa begge Steder sees gamle Vaaningstomter, og der skal ved disse være fundet en Mængde Been, ikke alene af Mennesker og Rensdyr, men ogsaa af Hornqvæg. Russerne, hvis Indfald i Finmarken i det fjortende og femtende Aarhundrede, flere Gange ere omtalte i det Foregaaende, hærjede ikke alene paa Kysterne, men have til samme Tid ogsaa trængt gennem disse afsides Egne, og ihjelslaet Indbyggerne. I syv paa hinanden følgende Aar, hedder det i Sagnet, som her er opbevaret om denne Ødelæggelse, fulgte Røverhordene hinanden saa uafbrudt, at der fra den ene Sværm til den anden ikke levnedes Tid til at koge en Reenkjødsuppe, og der lægges til at kun een Mand blev levende i Alten, og een i Varanger. — Ved Assi-bagti skal der være nogle Steensætninger, som menes at hidrøre fra en russisk Leir, og i Nærheden vil man have fundet et russisk Spyd. — Tartarerne havde indtaget Rusland; Russerne trængte mod Vesten og Norden, først maaske blot flygtende, ligesom Bjarmerne, men snart fremfarende med Ild og Sværd, og det er disse sidste Bevægelser af hiin store Oversvømmelse fra Østen, hvilke forplantede sig lige ind over Norges Grændser.

2. OLDTIDSMINDER.

2. Oldtidsminder.

200

185. Saavel den Plet, hvor vi første Gang saae Dagens Lys oprinde og vor Barndoms og Ungdoms muntre Dage henglide, som det Land, hvor vore Fædre færdedes og vi selv engang vare lykkelige, pleier hos de fleste Mennesker at bevare en Interesse, som bringer Hjertet til at banke vemodsfult glad, naar vi efter lang Fraværelse atter skue de Gjenstande, der vare Vidner til vor Barndoms skyldfrie Glæder, atter betræde Fædrelandets Grund, og høre det Sprog, som saa venlig lød om vor Vugge. En lignende Interesse føle gjerne de, som have nogen Kundskab om Fædrelandets Historie, for de Levninger, som ere blevne Nutiden overantvordede, enten fra den dunkle Oldtid, eller hvortil historiske Minder knytte sig. Den samme Smerte, som uvilkaarlig griber os, naar vi finde en eller anden for vor Barndom kjær Gjenstand bedærvet eller tilintetgjort, den samme føle vi gjerne, naar vi erfare, at et eller andet Fædrelandsminde er gaaet til Grunde, eller trues med Ødelæggelse af letsindige, vanhellige Hænder. At ødelægge eller lade synke i Gruus, hvad gjeve Forfædre reiste, eller hvortil mærkelige Begivenheders Erindring knytter sig, er et sørgeligt Tegn enten paa LigeGYLDIGHED eller Raahed eller Egoisme.

201

186. Saavel Fremmede, som reise i Norge, som Nordmænd, der have besøgt Udlandet, ere udentvivl enige i, at Norges Natur baade i Stolthed, Afvexling og Ynde, kan maale sig med de fleste europæiske Landes; men blandt andre Savn, beklage de almindeligen, at Norge er saa fattigt paa skjønne Oldtidslevninger og Ruiner, som bidrage saameget til at forskjønne mangeln sydlandsk Egn og gjøre f. Ex. en Reise igjennem Italien, Schweiz og Rhinlandene interessant. Disse Levninger fra en svunden Tid forlyste

ikke blot Øiet, men give Fantasiens ved de Sagn, som gjerne ere knyttede til dem, rigt Stof til behagelig Underholdning. Et vigtigt Middel til at vække og vedligeholde Fædrelandskjærlighed og Nationalaand er det udentvivl at bevare de Oldtidslevger, ninsom et Land besidder og opfriske dem i Folkets Erindring. Disse Fortidens Repræsentanter tale, saavel ved deres eget Ydre, som ved de Sagn, der oftest ere knyttede til dem, saa alvorsfuldt især til den Ungdom, som ved Sögurnes og Snorros Studium har lært at lytte til og forstaae deres Tale.

187. Under Norges lange, politiske Nat dækkedes mangt et historiskt Minde med Glemselens Slør, eller ødelagdes af ligegyldige eller røverske Hænder. De danske Magthavere, Ildsluer og Fiendehaand forenede sig om at tilintetgjøre mange Minder om Norges svundne Glands. Landets Klostre og flere mærkelige Kirker, som Kristkirken i Bergen med Sverres og andre norske Kongers Grave bleve ødelagte, og Sarpsborg, Hammer og Oslo gik op i Luer.

188. Dog gives der ogsaa andre Aarsager, hvorfor Norge er saa fattigt paa mærkelige Oldtidslevninger. En stor Deel af Oldtidens Kirker og andre Bygninger vare af Træ, som lettere ere udsatte for Ødelæggelse, og ødelagte ikke efterlade de maleriske Ruiner, som de solidere Steenbygninger. Mange gik ogsaa i Tidernes Løb til Grunde ved den Ligegyldighed, som man ofte viste og endnu viser for at bevare og vedligeholde dem. At mangel på mærkelig Træbygning ved omhyggelig Paapassen endnu længe havde kunnet trodse Tidens Ødelæggelser, kunne vi slutte af de enkelte ældgamle Træbygninger, som endnu findes; men har Norge under sin lange politiske Nat tabt og forglemt mange af Fortidens Minder, saa er det dog Pligt for vor Tid at bevare og opfriske dem, som er tilbage, og gjøre vi det ikke nu, vil det maaske snart være for sildigt.

189. Oldtidens Røgstuer, Stav- eller Reisværks-Kirker, Dragter, Skikke, tildeels Sprogudtryk o. m., som hørte til Eiendommelighederne ved flere af vore Fjeldbygders Beboere og gjorde dem til mærkelige, levende Sideskikkelser til de Folk, som færdes i vore gamle Sögur, have deels allerede veget og vige alt mere og mere for en nyere Civilisation, der med nye Skikke og nye Moder trænger alt dybere og dybere ind i vore Fjelddale. Stor Forandring er foregaaet i de sidste 50 Aar og endnu større Forandring vil efter al Sandsynlighed indtræffe i det næste halve Aarhundrede. Røgstuer

202

fortrænges alt mere og mere af de bekvemmere og rummeligere Ovnstuer, de ærværdige, karakteristiske, nationale Stavkirker maa vige for de moderne ottekantede Templer, Sagn og de gamle Viser ere næsten forstummede, og endog i de mest afsides Fjeldbygder, som i Sætersdalen, have Mandfolkene allerede ombyttet deres Forfædres smagfuldere Dragter med uklædelige nyere. Formodentlig varer det ikke længe førend hele Sproget, der hidindtil har bevaret en saa reen Gjenklang af Norges gamle Tungemaal, ogsaa i Tale lemper sig efter Skrivtsproget. Mange Ord og Talemaader, som tilforn skulle have været gjængse, høres nu kun sjelden, ligesom mangan karakteristisk Skik ved Bryllupper o. s. v. allerede er aflagt. At hindre den Nyheds Aand, som sandsyligviis snart vil give vore Dale et andet Udseende, vilde være et unyttigt Arbeide; men at opfatte det Gamle inden det svinder, og bevare de enkelte Oldtidsminder, som kunne bevares, var i flere Henseender ønskeligt. At faae de gamle Kirker og de ældste og mærkeligste Bygninger og Dragter aftegnede og beskrevne, Sagn, Viser, Skikke og Sædvaner optegnede, inden de ganske forsvinde, vilde være et fortjenstfuldt Arbeide, og tillige at faae de Oldtidsminder af en varigere Art, som endnu findes, fredede, var en værdig Gjenstand for Oldtidsvenners og Museers forenede Bestræbelser. Til disse Oldtidsminder kan man regne Kjæmpehauge, Bautastene, Thingsteder, Bygninger, som enten ere historisk mærkværdige, eller ved Ælde eller Sjeldenhed fortjene at opbevares, samt Ruiner. Af Kjæmpehauge findes der endnu rundt om i Landet mange, blandt hvilke nogle som Gjemmesteder for bekjendte Mænd ere historiske og som saadanne burde bevares uforkrænkede, og forat dette kunde skee, om muligt, sættes under det Offentliges Opsigt. Til de historiske Gravhauge kunne regnes „Hallandschaugen“ paa Steen paa Ringerige, hvor efter Historiens og Sagnets Vidnesbyrd Halfdan Svartes Hoved og sandsynligen ogsaa hans Svigerfader Sigur Hjort hvile. Harald Haarfagers Grav, Augvaldnæshaugene paa Karmen, Harald Haarfagers Sønner, Olaf og Sigurds, Gravhauge paa Møllebakken ved Tönsberg, Farmandshaugen paa Jarlsberg og flere, hvortil Sagn om historiske Personer knytte sig. I det Hele burde Kjæmpehaugene som Levninger af og Minder om Nordens graa Alderdom være Efterverden saa ærværdige, at de ikke uden tilstrækkelig Grund forstyrre dem, og om man endog gjennemrodede dem for at lede efter skjulte Skatte, burde man dog vise de Afdødes Been og Aske saamegen

Ære, at man atter nedlagde disse og tilkaste Gravene. Hidintil har Overtroen bidraget til at frede mangel Kjempehaug, da Mange have troet, at al Lykke vilde forlade Gaarden, eller Ildslue fortære Huset, hvis man forgreb sig paa den gamle Haug, som fandtes paa Gaarden.

190. Odin bød, at man skulde reise Bautastene over mandhaftige Mænd. Af slige Mindestene har man tilforn havt mange, dels paa Kjempehaugene, dels paa Sletterne; men endog i vor Tid ere mange, dels af Kaadhed bleven sønderslagne, dels bortførte til Gjerder, Mure o. s. v. Nu seer man sjelden en Gravhaug, som er prydet med en Bautasteen. Uagtet mange ere gangne til Grunde, findes der endnu en Deel, hvoraf nogle ere mærkværdige for deres Høide, som f. Ex. den saakaldte „Marias Synaal“, paa Augvaldnæs, som formodes at være reist til Ære for Kong Augvalds Ko og Guddom, andre, fordi historiske Minder ere knyttede til dem, f. Ex. Bautastenen paa Bonæs, hvorunder Orm Lyrgja og Lundesolen efter Sagnet hvile, og atter andre, fordi de ere prydede med Runer eller Figurer.

204

191. Den mærkeligste Runesteen i Norge er maaskee med Hensyn til Indholdet af Indskriften, den Runesteen, som fordum prydede Glom Sundbos Gravhaug i Sillejords Præstegjeld; men nu tjener til Fodtrin ved Fladdals Annexkirkedør, hvor ved Almuens Fodtrin de halv udslettede Runer snart ville blive ulæselige, hvis den ei kan erholde en mere passende Plads. Blandt Landets øvrige Bautastene fortjene endvidere at nævnes Dynna-Stenen paa Hadeland og Alfstads-Stenen paa Thoten, der begge ere prydede med Figurer og udentvivl kunne regnes blandt de smukkeste i Norden. Ligesom Bautastenerne have Oldtidens mange Dom- og Thingsteder lidt meget endogsaa i Mandsminde. Hvis imidlertid de, som endnu findes, bleve sparede, savner Norge ikke interessante Oldtidsminder af dette Slags. Vel er Landets mærkeligste Steensætning eller Dommersæde, det nemlig, som fandtes paa Erling Skjalgsöns Hövdingsæde Sola paa Jæderen ved Flyvesand bleven ødelagt; men paa Einabo i Gudbrandsdalen, paa Hegge i Nærheden af det gamle Steinkjær, paa Thernæs i Værdalen, paa Klövstad paa Hadeland og paa flere Steder findes endnu mærkelige Thingsteder og andre Oldtidslevninger, der fortjene at fredes.

192. De Minder, hvorved vi hidintil have dvælet, have deres største Interesse fra den høie Alder, hvorfra de have deres Oprindelse. De ere næsten alle fra den hedenske Old, og de fleste ældre end vor Historie. Med

Kristendommen erholdt vi först paalidelig Historie. Den Nöiagtighed, hvormed Sagnskrivelserne betegne de Steder, hvor mærkelige Begivenheder indtraf, lader vel Granskeren endnu finde Stedet, især hvis han tillige agter paa Fortids og Nutids næsten ligelydende Stednavne og til Sagnene; men de Mindestene, som betegnede det, ere forsvundne. En Deel Kirker og nogle Ruiner af Klostre og Kirker ere de eneste Levninger, som vi have fra den kristne Oldtid; thi St. Olafsstötten paa Stiklestad er af en sildigere Oprindelse.

193. Throndhjems og Stavanger Domkirker, Mariekirken i Bergen, Throndenæs Kirke i Nordlandene, Ringsaker Kirke paa Hedemarken, Hitterdals, og Borgunds Stav- eller Reisværkskirker ere mærkelige Oldtidsminder, uagtet de fleste have tabt en Deel af deres Fortids Glands, eller modtaget moderne Indretninger, som kun lidet svare til den Aand og den Tid, hvori disse og flere ere byggede. Det er nemlig ikke tilstrækkeligt, at man hindrer saadanne Bygninger fra at falde ned; man bör ogsaa stræbe at opbevare de Oldtidslevninger, som findes i dem, f. Ex. Altertavler, Stötter, Malerier o. m. og vogte sig for at vanzire dem med nymodens Prydelser, der under de gammeldags Omgivelser frembringe en Blanding af Gammelt og Nyt, som stöder Öiet. Svære Smags-Synder ligge i saa Henseende paa Fortids og Nutids Kirkeinspektioner og Kirkeværger, blandt hvilke jeg kun vil nævne de mange lukte Stole, der saa at sige hænge paa Væggene og i saa höi Grad vanklæde flere blandt vore Kirker, hvilke engang have været og endnu kunne blive ærværdige og smagfulde.

205

194. „Klostre og Kirker“ saaledes lyder den patriotiske Absalon Pedersens Klage over sin Samtid, „som vore Forfædre have bygget, bryde vi ned; de faa Ruiner af disse Oldtidsminder, som Tiden har sparet, true vi med en lignende Skjæbne, eller gjøre dog lidet eller Intet for at hindre deres totale Ödelæggelse.“ Den ved sin Ælde og Bygningsmaade saa mærkelige Laurentii Kirke i Tönsberg er i vore Dage (1810) jevnnet med Jorden, uagtet dens Mure syntes at have kunnet trodse en Evighed, uden at man, saa vidt vides, bekymrede sig om at besörge den aftegnet eller nöiagtigen beskrevet, hvilket denne endog i historisk Henseende mærkelige Kirke dog havde fortjent. Ruinerne af Tönsberg Slot, og Gregorius Dagsöns Kapels paa Kapitelbjerget ved Skien og flere lignende Oldtidslevninger, som for ikke saa meget langt tilbage i Tiden skulle have været betydelige og maleriske, ere nu

næsten jevnede med Jorden. En lignende Skjebne skal, efter Rygtet, true den smukke Ruin af Kapellet paa Steen, som efter Sagnet skal være bygget af St. Olaf, og hvis en lignende Aand kommer til at raade, og ingen vægtig Stemme hæver sig til de Forsvarsløses Redning, blive vel snart den nu ubrugte og ubrugelige „Søsterkirke“ paa Gran, den smukke Bue af Hammers Domkirke, den eneste Levning, som nu findes af denne engang saa betydelige By, de betydelige Levninger, som endnu findes af Augvaldnæs Kirke, Solö-Lyse-Kloster o. F., nedbrudte og anvendte til Broer, Stalde og andet nyttigt Brug, hvilket tilforn har været Tilfældet med Ruiner.

3. De norske Kirker.

205

195. De Efterretninger, som de gamle Sagaer indeholde og de Beskrivelser, som de give om de mærkeligste Gudehuse, som i Norge endog vare sjældne, vise noksom, at de hedenske Nordmænd vare Barbarer i den ædle Bygningskunst. Ligesom deres Huse vare deres Templer af Træ. Den Kunst at bygge ordentlige Bygninger af Steen, skyldte Nordmændene udentvivl Kristendommens Indførelse.

196. Harald Haarfagers Søn, Hakon Adelstens Fostre, der i England var bleven opdragen i den kristne Tro, og søgte at bibringe sine hedenske Landsmænd samme, lod bygge de første kristne Kirker i det Nordenfjeldske, men disse bleve kort efter ødelagte af hans hedenske Undersaatte, som tvang deres Konge til at afstaae fra sit Omvendelsesforsæt. Omtrent 40 Aar derefter besteg Olaf Trygveson den norske Throne. Denne Helt, som paa sine Vikingstoge havde ladet sig kristne, udførte den ædle Hakons Plan, men med Sværd i Hænde. Med en udvalgt Krigerskare drog han om fra Bygd til Bygd, udryddede Hedenskabet, ødelagde Valhals Guders Billeder og Templer, kristnede Folket og lod Kirker bygge. Hvad han under sin korte Regjering (fra 995—1000) ei fik udført, fuldendte hans Frænde Olaf den Hellige, der blev Martyr for sin Iver († 1030). Olaf lod bygge adskillige Kirker og hans Efterfølgere fulgte det givne Exempel. Landets Kjøbstæder bleve efterhaanden prydede med smukke Steenkirker, og rundt omkring paa Landet byggedes ogsaa solide Graasteenskirker, hvoraf nogle som mærkelige Minder fra de Tider endnu existere. De fleste Landskirker vare udentvivl af Træ, da Olaf III Kyrre († 1092) bød, at Almuen i ethvert Fylke skulde

206

bygge og vedligeholde en Trækirke. I det 12te og 13de Aarhundrede bleve Norges skjønneste og mærkværdigste Kirker byggede, paa hvilke Landet paa de Tider havde Overflod. Norges paafølgende Afmagt, under den langvarige Forbindelse med Danmark, og Reformationens Indførelse, der berøvede Geistligheden og Kirkerne en stor Deel af deres Indtægter, havde en sørgelig Indflydelse paa Landets Kirker. Flere blandt de største og mærkeligste sank i Ruiner, eller tabte en stor Deel af deres Herlighed. Hvad Tidens Tand, Menneskenes Ligeegyldighed og Forstyrrelseslyst har skaanet, ville vi nu noget nærmere betragte.

197. Norge er nu for Tiden deelt i 338 Præstegjælde, som hvert har en Hovedkirke, og de fleste derhos 2—3, mange 4—5, enkelte endog 6 Annexkirker. Naar vi nu nøiere betragte disse Kirker, saa finde vi, at en stor Deel af Landets Annexkirker og næsten alle gamle Hovedkirker danne en langagtig Firkant med Alteret og Koret i Øst og Hovedindgangen mod Vest. De fleste ere prydede med et Taarn, som enten hæver sig fra Kirkens Midte eller staaer over Kirkens Hovedindgang. Deres Indre er ialmindelighed høist simpelt. Paa begge Sider af Hovedgangen, som fører fra Hovedindgangen til Koret, staae faste Bænke, hvor Mandfolkene sidde paa den ene Side og Kvinderne paa den anden. Altertavler, som i de fleste Kirker ere høist maadelige, ere oftest Kirkernes eneste Prydelse, hvortil dog i mange Kirker kommer en Lysekrone af Messing, et Par vægtige Lysestager paa Alteret, og stundom et lille Skib, som hænger under Loftet. Gode Malerier eller smukt Billedhuggerarbeide ere saare sjeldne. Fra denne almindelige Karakteristik gives der i et Land af saa stor Udstrækning som Norge, hvor desuden de enkelte Dele ligge saa afsondrede indbyrdes, og hvor Indbyggernes Velstand og Kultur er saa særdeles forskjellig, betydelige Afvigelser.

198. De omtalte Kirker, som udentvivl høre til den ældste og oprindelige norske Kirkeform, kalder man ialmindelighed Langkirker, hvilke, naar de ere byggede af Steen, paa nogle Steder kaldes Munkekirker og ere ældre end Reformationen.

207

199. En simpel og tillige gammel Modifikation af Langkirker ere de nu paa flere Steder temmelig almindelige Korskirker, der for det meste dog ere yngre end Reformationen og byggede af Tømmer. Flere af de gamle Langkirker, som ei længere kunde rumme Menighedernes forøgede

Folkemængde, bleve ved et Par tilføiede Fløie forandrede til Korskirker. Dette er Grunden til, at man ikke sjælden støder paa Kirker, hvoraf en Deel er af solid Graasteensmuur og en Deel af Tømmer. Tømmerbygningen, som danner Fløiene, er ialmindelighed en langt sildigere Tilsætning. Dette gjælder f. Ex. nu Holt Kirke i Nedenæs, hvor Muurbygningen uden tvivl hører til den Egn's ældste Kirker, som et Sagn, der endog fortæller, at den oprindelig har været et hedensk Tempel, synes at antyde. Tømrede Korskirker findes rundt om i Landet og næsten udelukkende i Østerdalen og Nordlandene. Opdals Kirke i det Nordenfjeldske og Jelsø i det Vestenfjeldske regnes blandt de smukkeste tømrede Korskirker paa Landet i Norge. I de sildigere Tider, især i de to sidste Decennier, har man fundet paa at bygge Kirker af en ny og fremmed Form, nemlig i en Ottekant. Af denne Slags Kirker findes der allerede, saavidt vides, omtrent 25, hvoraf ikke mindre end 9 i Romsdalens Amt. De anseeligste af denne Slags Kirker er den i en herlig Egn beliggende Vangs Kirke paa Hedemarken og Froens Hovedkirke i Gudbrandsdalen, hvilken sidste 1787 blev opført af Sandsteen.

200. De norske Kirker ere, som omtalt, enten byggede af Steen eller Træ. Enkelte Kirker især i det Nordenfjeldske ere byggede af hugne Stene; men kun tvende, nemlig Borgund Hovedkirke og Gidske Annexkirke i Romsdalens Amt, ere udvendig beklædte med hvid Marmor. Enkelte, som Kongsbergs smagfulde og skønne Kirke, ere af Muursteen; de fleste især Munkekirkerne bestaae derimod af tykke Graasteensmure, hvis Hjørner, Vinduer og Dørindfatninger dog ikke sjelden ere af hugne Steen. I Smaalehnene, paa Hedemarken, saavel som i Bergen og Thronhjems Stift findes flere anseelige og smukke Steenkirker. De fleste Trækirker ere byggede af Tømmer, som lægges horizontalt, den ene Stok oven paa den anden, og ere almindelig klædte udvendig med Bord, som overstryges med sort, hvid eller graa Farve; men de mærkeligste ere unægtelig de Trækirker, der ere byggede af Mastetræer og Planker, der staae vertikale, hvilke Kirker kaldes Stav- eller Reisekirker. Disse ere uden tvivl eiendommelige for Norge og²⁰⁸ ofte af et høist mærkværdigt Udseende. De ældste og fleste Trækirker hørte uden tvivl til dette Slags Kirker, som alt mere og mere fortrænges og ombyttes med de moderne ottekantede. For Tiden findes de med faa Undtagelser kun i Landets indre Fjelddistrikter, som f. Ex. i Thellemarken, Gudbrandsdalen, og fornemmelig i Sogn. Norden for Dovrefjeld findes,

saavidt vides, ingen Stavekirke. Ved de mærkeligste af disse, i sit Slags egne og for Norge eiendommelige og snart sjeldne Kirker, ville vi dvæle noget mere og nævne:

201. 1) Ryen Hovedkirke i Hitterdal i Nedre Thellemarken. „Den hviler paa 46 Mastetræer af forskjellig Høide og af 4—5 Fods Omkreds. Den har 5 forskjellige Etager, trappeviis nedenfra og ved de mange paa samme anbragte Gavler og Hjørner har den 65 forskjellige Tage eller Tagskure, alle tækkede med temmelig symetrisk tilnaglede Furuspaaner af en Tværhaands Længde og Bredde. Fra Grunden til Kirketaarnets Høieste er 94 Fod. Udentil er Kirken omgivet af en tækket Gang, Munkegangen kaldet. Dens Ælde vides ikke; men efter Sagnet har den tilforn endnu været større og anseeligere og skal have havt 9 Taarne, hvoraf kun 3 ere tilbage. Dørene ere 6 Alen høie og deres Indfatning er forsiret med ret kuriøse Ornamenter af store sammenslyngede Slinger, af hvilke nogle endog have Vinger og bides. Hist og her findes Rosetter af Slangehoveder. Skade, at Kirkens Indre er moderniseret. Hvis dette ikke var Tilfælde, vilde dette mærkværdige Oldtids-Minde have dobbelt Værd. Kirken, som udvendig er tjærebrændt, har derved faaet en sortbrun Farve, der giver den et skummelt Udseende. I Frastand ligner den en trehovedet bepandsret Jætte. Dalens Bønder, som have bevaret Forfædrenes Klædedragt og Skikke, ere stolte af deres Kirke, som de efter gamle Sagn mene at St. Olaf selv har ladet bygge. Blandt Landets mærkelige Stavkirker og som Sidestykker til Hitterdals fortjene at nævnes Hurums ældgamle Kirke i Valders, der ligner den meget, og Borgunds Kirke i Leirdal, inderst i Sogn. Denne sidste adskiller sig fra de andre derved, at den Svalegang, som omgiver Kirken, ikke staaer i Forbindelse med samme, hvorved Kirken faaer Udseende af at være større end den virkelig er. Borgunds Kirke er desuden forsynet med smaa Taarnspidser, de saakaldte „Dragehoveder”, som giver den et høist besynderligt Udseende. Af samme Bygningsart, men mere enkelt og mindre bygget er Næs Hovedkirke i Hallingdal og den vistnok ældgamle Urnæs Kirke i Sogn, der endnu har bevaret sit gamle Indvendige. Urnæs Kirke har endnu en anden Interesse. En mærkelig Samling af Sagn tyde hen paa, at Urnæs har været Skuepladsen for den i den nordiske Romantik saa berømte Hagbart og Skjøn Signes tragiske Kjærlighed. Almuen er i det mindste saa vis i sin Sag, at den i Kirken viser en Væv, som Signe skal have forfærdiget med sin egen Haand

209

og som derfor den Dag i Dag kaldes Signes Væv. Blandt Norges øvrige Reisværkskirker, eller som de kaldes Reise- og Stavkirker, ville vi endnu nævne Hofs Hovedkirke i Oudalen, der, saavidt vides, er den eneste Stavkirke, som for Tiden findes paa Landets Østkant; Ringebo, Fodevang, Lom og Vaage Kirke i Gudbrandsdalen, blandt hvilke den bekjendte Antikvar Arndt antager den sidste for at være fra det 12te Aarhundrede; Vangs Hovedkirke og Hedalens Annexkirke, begge i Valders; Hafslo og Stedje Hovedkirker i Sogn; Harams Hovedkirke og Vandelvans Annexkirke paa Søndmør, begge ældgamle.

202. Af et mindre eiendommeligt Præg, men af en ligesaa høi, ja stundom af en høiere Alder end Stavkirkerne ere flere af de smaa, saakaldte Munkekirker, der ere Langkirker med tykke Mure, smale Vinduer og trange Døre. Den ældste blandt disse, ja blandt alle Norges Kirker, er den lille, plumpe, af fiirhugne Grøtstene opbyggede Kirke, som Olaf Tryggvason Aar 995 lod opføre paa Mostur Ø, hvor flere Oldtidsminder findes, og hvor før Kristendommen endog stod et Tempel, helliget Thor; Kinds Hovedkirke i Nordre Bergenhuusamt af hugne Stene, der skal være bygget paa Olaf Tryggvasons Foranstaltning; Sørbo Annex i Stavanger Amt og Fjære Kirke i Nedenæs Amt, kunne maaske med flere lignende Smaakirker henføres til Kristendommens Indførelse i Norge. Landets mærkværdigste og anseeligste Steenkirker ere byggede i det 12te og 13de Aarhundrede og blandt den Tids Norske Konger har Hakon d. 4de († 1263) store Fortjenester af de norske Kirker, blandt hvilke Mariekirke i Tønsberg og Bergens Domkirke skyldte denne Konge deres Oprindelse. Blandt Norges mærkværdige Steenkirker fortjene at nævnes: 1 Throndhjems Domkirke; endskjøndt kun Kirkens høie Kor og det østre Kors har trodset Tidens Ødelæggelse, ere disse Levninger endnu det skjønneste Minde, som Norge eier af Middelalderens Bygningskunst. Denne Kirke, paa hvis Høialter St. Olafs kostbare Skrin stod, var i sin Velmagt prydet med 4 Hovedtaarne, 14 høie Spir, 316 Vinduer, 3361 Pilarer, hvoraf de fleste vare af hvid Marmor og med en Mængde Statuer og andre Udhugninger. Denne stolte Pragtbygning skyldte den

Norsk Læsebog.

mægtige Erkebiskop Eystein, som levede i den sidste Halvdeel af det 12te 210
Sekulum, sin Oprindelse og Glands.

203. 2. Stavanger Domkirke, forhen kaldet St. Svetonii Kirke, og næst Throndhjems Domkirke Landets anseeligste Kirkebygning. Den hører til Landets ældste Kirker, og afbrændte allerede 1272. Koret, som indvendig er 32 Alen langt, er bygget af hugne Stene og ziret med mange Figurer.

204. 3. Marie eller Tydske Kirke i Bergen, udmærket ved sin sjeldne Bygningsmaade, antikvariske Prydelser og to grundmurede Taarne. Den omtales i Historien 1183.

205. 4. Ringsager Hovedkirke paa Hedemarken, en af Landets skjønneste Fortidsminder, en ærværdig Korsbygning af hugne Stene, med hvælvede Buer, prydet med et høit Taarn og med en af de mærkværdigste Altertavler, der findes i det hele Land. Denne Kirke, som ligger i en smilende Egn paa klassisk Jordbund, skal efter et Sagn være bygget af italienske Steenhuggere, der vare 5 Aar om dens Bygning.

206. 5. Throndenæs Hovedkirke, den anseeligste Kirke i Nordlands Bispedømme, med mærkelige Levninger fra den katolske Kultus.

207. 6. Alstahaug Hovedkirke i Skogn i Throndhjem, en af Landets anseeligste Kirker med et Kor, som i Bygningsmaade ligner Throndhjems Domkirke, og er prydet med Udhugninger og 32 Pillarer af poleret Grøtsteen.

208. 7. Søstrekirkerne paa Gran paa Hadeland; Størdalens Hovedkirke i Throndhjems Stift; Kvindherreds, Ullensvang, Vossevangens Hovedkirker i Bergens Stift o. s. v.

4. De norske Fjeldbønder.

210

209. Det er umuligt andet end i mange af vore Høilandes og afsides Klippedales Beboere at gjenkende et tro Billede af de Personer, som fremtræde i vor gamle Sagaskrift. Ikke alene deres udvortes Væsen, som hverken kjender Frygt eller Fare, men endog deres sententiøse Maade at tale paa, ere et fuldkomment tro Billede af hine Beskrivelser. Deres Udseende og Ansigtssfarve bære Spor af det sunde Luftbad, hvoraf de ere omgivne, deres Lemmebygningens Fylde og Styrke røber den simple Levemaade, hvori den hærdes og dannes, og deres raske og frie Væsen har Præget af den Natur, hvori de leve og den frie uafhængige Stilling, hvori de virke, uden at kjende den Forskjel i borgerlige Forhold, som den saa kaldte Rang og Stands-

Udmærkelse kan give. De ere mere faatalende end faakundige, og den Dannelse, de modne have, er mere Naturens end Konstens Værk; thi hin skjærper deres Forstand under tusindfold paa deres Livs Vei mødende Vanskeligheder, medens denne kan være lidet virksom under fast uovervindelige Steds-Hindringer. Sværdet og Øxen ere ikke længere, som i Oldtiden, i deres Haand, for at forfølge sin Fiende, eller at understøtte en Frænde og Ven; men i enkelte Distrikter, som ere mindst berørte af Civilisationens Tegn, spores endnu den vilde Hevngjerrighed, der fremtræder hos saa mange af vore i Sogurne afmalede Forfædre, enten frembragt af en skuffet og nidkjær Elskov, eller af Had imod Medmennesker, som lagde en eller anden Hindring paa deres Vei. Der gives faa Forbrydere i hine afsides Egne; thi Livets Bane er jevn, og Familielivet og de indbyrdes Borgerforhold forstyrres ikke ved mange kunstige Nydelser, eller den ulige Lods indviklede Omstændigheder; men disse Faa lægge stundom en Grusomhed for Dagen, som tilhører den raa menneskelige Natur i dens barbariske Tilstand. Der findes flere Mordere end Tyve. Den gamle stridbare Natur findes endnu hist og her i vore Fjeldkroge og eensomme Dalgrunde. Det er ikke længe siden, at hine Egenes Kjæmper opsøgte hverandre, uden at have nogen mindste skjellig Grund til Anklage eller at have lidt den mindste Fornærmelse, blot for at prøve Styrke med hverandre, og man har i denne Henseende seet Billedet af Scener i det Smaa, som findes i større Omfang i de gamle Sagn. Kjæmpen forlod sit Hjem i Nattens Mørke, rev sin indbildte Modstander, der kun delte med ham Brøden af den lige Styrke, ud af Søvnens Arme, og yppede en Strid, som ikke endtes, før en af Parterne faldt til Jorden som Liig. Endnu haves hist og her i friskt Minde den frygtelige Skik, at de omhyggelige Koner bragte med sig til Bryllupsgildet Liigskjorten, for anstændigen at indhulle Mandens Legeme, om han fældedes i den forventede Strid, og endnu den Dag i Dag sidder stundom Tollekniven løs ved Fjeldbondens Side, som Sværdet ved de stridbare Forfædres. Lykkeligviis tabe disse vilde Scener sig alt mere og mere, jo mere hine Egne berøres af en fremskridende Oplysnings Indflydelse, og ogsaa denne Deel af vort Fædreland gaaer en lykkeligere Fremtid i Møde. Beboerne af disse afsides Egne aflægge efterhaanden disse grusomme og vilde Vaner, og beholde kun tilbage en Frimodighed i Væsen, en skarp Friheds-Følelse, og en vis aaben Sands for Vid og Kundskab, der stundom beskjemmer den saa

kaldte civiliserede Klasse, og ofte har været Gjenstand for den reisende Udlændings Priis. Stedse vil Fjeldbonden beholde en Deel af Fjeldets haarde og ei uædle Natur; thi Fyrrens Malm er fast og reen paa den haarde Klippebund.

210. I Øvrigt gjør man sig et urigtigt Begreb, naar man forestiller sig vore Fædre som dem, der yndede Frihed i alle Forhold, hyldede alle borgerlige Dyder, eller stedse lagde et ærligt og simpelt Væsen for Dagen i deres huuslige og borgerlige Færd. Den gamle Menneskenatur var i denne Henseende mangefarvet som den nye, og det er umuligt at tage disse troe Malerier af Fortidens Sæder og Skikke i Haanden, uden ligesaavel at opdage Karakterens mørke Skyggeside, som dens lysende Farveskjær. Frihedsfølelsen ytrede sig — og den er i denne Henseende ikke ulig den, som nuomsstunder hist og her lægges til Skue — mere mod de høiere end de lavere ²¹² Livets Forhold. Uvillige mod fremmed Tvang lagde de ofte en tung Haand paa deres nærmeste Omgivelse, og paa den af dem afhængige Kreds. Herskesyge var et saa almindeligen fremstikkende Karaktertræk hos Sagaskriftens Helte, endog af begge Kjøen, at der havdes for samme skarp betegnende Benævnelser, som ere forsvundne af vort Sprog, og tildeels der vanskeligen kunne optages. Hvad nærværende Forfattere kun formaae at give i eensformige, ofte gjentagne Udtryk, eller lange Omskrivninger, det beskrives i vore gamle Blade med mange nye, kraftfulde og karakteristiske Ord, der betegne Lidenskabens forskellige Ytringsmaader. At herse over sin Næste var Maalet for de fleste Heltens Ønske og Bestræbelse.

211. Denne Sammenligning, som kan anstilles imellem vore i Sagaskriften afmalede Forfædre og de nuværende Norges Fjeldboere, kan tildeels udstrækkes til deres indvortes Huusholdningsvæsen, Bygninger og Haandarbeide. Kun i enkelte Egne findes vel de gamle mørke Bopæle, som kun indlade Lyset igjennem Tag- og Røg-Huller, og disse Røg-Stuer bære ikke altid, forsaavidt de ofte ere Armods Hytter eller Fisker-Huse, Spor af den Siirlighed og Udstrækning, hvormed de stundom fremstilles i de gamle Fortællinger. Denne simple Bygningskunst har maattet vige for de langt større Bekvemmeligheder, som tilhøre den nyere Bygningsmaade; men de økonomiske Bygninger, især i Høilandet, ere for det meste byggede i samme vidtløftige og adspredte Stiil som i Fortiden. Disse Bekvemmeligheder ere ikke samlede under eet Tag, og udgjøre ingen sammenhængende Række;

men, som i gamle Dage, er Ildhuset, Stolpeburet, Fjøset, Badstuen o. s. v. mestendeels afsondrede Bygninger, saa at en Bondegaard stundom har Udseende af en Samling af flere Familiers Huse. Den samme Tunplads, hvorom saa ofte tales i gamle Sagn, findes og imellem vore Bondehuse, og Skaalen nævnes endnu almindeligen imellem Huus-Bekvemmeligheder. Vore Fjeldmands-Stuer ville i deres nærværende Form bedst kunne oplyse de Beskrivelser over Husets indvendige og udvendige Dele, som findes paa vore Sagablade.

212. Vore Fædre satte megen Priis paa at udpynte deres Huse, dels ved Malerier paa Væggene, dels med kunstige Udskjæringer, anbragte paa Husene, dels ved kunstige Sententser malede paa Døre, Skabe og Drikkekar, og Kvinde-Haanden var ikke uøvet i Naale-Arbeide. Af Alt dette findes endnu Spor i vore gamle Bygninger, endskjøndt de alle ere yngre end dem, som i vore Sagablade omhandles, af hvilke de mere maae betragtes som en Efterligning, end som et fra Alderdommen nedarvet Stykke, der har trodset Tidens ødelæggende Tand igjennem den her omhandlede Tids Endepunkter. Der findes endnu Bygninger fra det 16de Aarhundrede, hvori enkelte Værelser ere bemalede med ufuldkomne Billeder af alskens Dyr, hvilke dels kunne give os et Begreb om denne Fortidens Skik, dels lære en Mistillid til de glimrende Beskrivelser, som ere gjorte over den Slags Pragt; thi de ere udkastede med uøvede Hænder og i den groveste Stiil. Vor Tid har faa Minder af Alderdommens Levninger af disse Huus-Bekvemmeligheder. De forgjængelige Træhuse, som ere et let Bytte for Forraadnelse og ødelæggende Elementer, give ikke de varige Ruiner som murede Bygninger, og det er kun vor Alderdoms pragtfulde Templer af et varigere Bygningsmaterial, som have trodset Tidens ødelæggende Tand, og kun Ruiner af den Art, som fremgaae af den Grund, hvori de under Tidens Gang bleve gjemte. Men hvad vi see for os af den Art er Efterligning af Fædrenes Gjerninger. Bygmesterens Aand hviler over Fædrenes Afkom, og ligesom disses moralske Væsen og Karakter i lignende Træk udmaler sig i enkelte af vore nu levende Landsmænds, saa forynges Fædrenes Huusgjerning og Bygningsvæsen i det nye Verk som udgaaer af deres Descendents Hænder i hine Fjeldegne. Der gives saaledes faa Nationer, som have færre Alderdoms-Minder end Norge, eller hvis Oldsager ere behandlede med større Skjødesløshed, og i større Mængde plyndrede af fremmede Hænder. Det

213

gamle Træ er forraadnet, opbrændt og tilintetgjort; Steenruinerne falde efterhaanden i Gruus, og Stenen af disse hellige Minder indsættes af ligegyldige Hænder i Nutidens moderne Bygninger. De Oldstykker, som kunde løsrives fra deres gamle Stade, eller blevne opgravne af Jorden, bortførtes tildels, og forgik enten ved Ild eller Vand, eller prange i udenrigske Musæer. Norge har færre Runeminder end Nabolandet; men dets Historie er ikke alene præget i den gamle trobevarede Sagaskrift, men ligesom fortsat i Fjeldets døde og levende Natur og Væsener. Der findes endnu rundtomkring i Fjeldstuen og det dertil grændsende Høiland Spor af de Tankesprog og Minderim, som omkrandsede Drikkekarrene, eller tegnedes over Døre, Skabe og Huusbekvemmeligheder. Disse kunne vel ikke sammenlignes med de indholdsrige og dybsindige arabiske Sententser, som findes malede paa det vidunderlige Alhambras prægtige Ruiner; men de minde om Fædrenes Gjestfrihed og Evne til at udtrykke Malerens Hensigt i kraftfulde og passende Ord.

213. De Udskjæringer, som findes paa Udbure, eller som de nu kaldes Stolpebure, ere af en sær Kunst, der ofte prises i vore gamle Sagn. Den Kunst at skjære i Træ er vore Landsmænd egen, og dersom vore Fædre deri udmærkede sig, saa have de i den Henseende store Rivaler iblandt den levende Slægt, uden andet Hjælpemiddel end et ligesom medfødt Talent. Der gives Exempler paa, at denne Kunst i vor Tid er dreven til en besynderlig Høide ved Hjælp af de ufuldkomneste Redskaber, og uden at Kunstneren forlod sin Hjemstavn, og dette Talent kunde vistnok, med nogen forberedende Foranstaltning, uden Vanskelighed vorde uddannet. Der tales ofte i vore gamle Sagn om Stoffe og Pyntestykker, hvori Figurer vare indvævede, og Kunststykker af den Art bevaredes ikke alene omhyggeligen i Familien, men de vare ikke sjelden Gjenstand for Misundelse, og et Stridsæble i mangan Kamp paa Liv og Død. Denne Kunst at baldyre har længe bevaret sig i vore Fjelde, og længe forlystedes Øiet ved disse kunstige Udsyninger, som deels efterhaanden ere gaaede over paa mindre Bekvemmelighedsstykker, deels have maattet vige for en meer udbredt Broderingskunst, som er mere Tegnemesterens end Broderindens Mesterstykke. Disse Fjeldbroderier betragtes derfor ikke længere med det beundrende Øie som tilforn, og de forsvinde efterhaanden iblandt den store

Mængde udenlandsk Pynt, som i et alt bredere og bredere Bælte indtrænger i vort Høiland, og falbydes for stedse billigere Priser.

Vestfjorddalen.

214

214. Vort Norge er et herligt Land; det er et vildt, mængstedes ufrugtbart, koldt og raat Land, og dog alligevel et herligt, for Indvaanerne det umisteligste, det helligste Gode; dets Vildhed selv er dets Skjønhed, dets kjæmpemæssige Natur er dets Stolthed, dets ru opstræbende Fjeldkjæder slynge sig i mægtige Bølgelinier om Landets Bryst, og dets Formers Pragt forkynder sig mere i det Storartede, Himmelstræbende, Skybegrændsede, end i det blødt Henaandede, qvindeligt Afrundede, som med mildere, mindre opfordrende Kraft tiltaler os gennem Udlandets fleste Landskabsscener. Og dog mangler Norge heller ikke disse blide Toner; paa mange Steder sænker den strænge Nora sit Hoved, og hendes Blik gjenskiner i de speilblanke Fjeldvande; de glødende Straaler forgylde deres drømmende stille Flade og kysse med forklaret Smil den romantiske Strand. Norge formæler sig med en sydligere, solvarmere Genius, og Frugten af Foreningen see vi i en rigere broget Farvepragt, i det mere svulmende, barnlig muntre Liv, der besjæler saamange af dets dybtformede Dale, og bekrandser selve Fjeldenes golde Vildhed. Denne Modsætning af Storhed og Mildhed, af vinterlig Henstivnen og sommerlig Farveglands, af truende Død og venligt Liv, dette er Landets sande Prydelse; det blide Alvor i dets Smil breder som Brudens bedste Smykke sit Trylleri over den jomfruelige Nora.

215. Saaledes tænkte og følte jeg i en af Norges vakreste Dale, i Vestfjorddalen. Denne er en af Norges og hele Nordens skønneste Egne, bekjendt her og i Europa overalt, hvorhen engelske og tyske Reisebeskrivelser have naaet; man har stillet den ved Siden af enkelte Schweitzerdale, og den taber ikke ved Sammenligningen. Jeg har ikke Leilighed til med de bereiste Englændere at indlade mig paa nogen i det Enkelte gaaende Vurdering af disse Forsøg paa at sammenligne hvert Lands ligeartede og ulige Skønheder. Norge har ikke den sydlige overstrømmende Fylde, men under den sextiende Bredegrad trives dets kraftige Natur i et til dets Alvor mere svarende Klima, det nøgne Klippebryst byder Nordhavets Storme Trods, og de af Orkan og Bølger omhvirvlede Toppe afryste kjækt

215

det hvide Liigdække og kneise truende i Sky og Snefog, som for at vise, at de end leve, og at Landets hærdede Muskler kun behøve Luft og Afkøling for det indre varme Liv, som aldrig stivner under Sneens Vægt; — ogsaa dette har sine Ynder, og den nordlige Naturs umaadelige Overvægt, Vildnissernes Rædsomhed, Skovkløfternes Eensomhed, Alt kun som bebræmmet af det bløde blomsterrige Grønne under Indvirkningen af en mere glødende Sols reflekterede Straaler, danner ikke mindre pittoreske Skuespil end den mere harmoniske Ligevægt imellem Nord og Syd, imellem Sol og Sne i det lykkelige Alpeland. Kampen med Naturen er mere dristig, mere storartet, enhver Seier over det forstyrrende Element er mere glimrende, og indsnevres end Hjertet undertiden ved Vægten af den kolosale Tyngde, da finder det til Erstatning en lunere vederkvægende Ro paa hver en Plet, hvor Fred og Sommer byder os et Leie. Fjeldene selv blive Tjenere, som beskytte Dalene mellem sine Sider mod den vilde Storm; de sende dem Liv og Næring; og boltrende som unge Kobolde skyde klare Bække udaf deres Spalter, og tumle sig legende og viltre, brummende og stormende, eller hviskende om Kjærlighed og Bjergenes Hemmeligheder, gennem den drømmende Dal, der leende og forundret som en ung Brud lytter til og tilkaster den Blomster og friske Urter, for dermed at pryde sit Billede; Bjergene blive selv ungdommelige, de gjøre underlige Miner og iføre sig sin bedste Dragt for at behage sine Børn dernede; som undsaae de sig ved Synet af den mildere Genius, som raader i Dalen, iklæde de sig et luftigt Theatergevandt, og paradere som smilende Kjæmpeskikkelser, fulde af Høihed, men uden Rædsler, for sit forbausede Publikum. De blive saaledes selv vore Dales ypperste Skjønheder, barokke og stolte, men af en vidunderlig Ynde; blide i Frastand vinke de dig indbydende til sig; men kom dem ikke nær, de vige da tilbage; og trænger Du ind paa dem, da lyne de dig imøde med Øiekast af den haarde Klippe; de true at knuse dig paa deres takkede Tinder eller favne dig i gabende Afgrunde. Saadant er Goustafjeld, ved Bækken tænkte vi paa Maaneelven, den stormende og brusende Kobold er Riukandfossen og Dalen — Gjenstanden for vor Skizse Vestfjorddalen.

216. Om Indvaanerne tillader jeg mig helst at anføre en engelsk Reisendes Dom: „Bønderne ere vel proportionerede og behændige; Laarenes og Læggenes Muskler, især de sidstes, ere af betydelige Forhold; dette kommer af deres bestandige Vandringer mellem Bjergene. Deres Karakter

216

er agtværdig, og de besidde god naturlig Forstand, ere muntre og yderst sømmelige i deres Opførsel. Drukkenskabens Last er sjelden imellem dem. De ere gjæstfrie og ialmindelighed høflige, men lidenskabelige og hevnghjærrige, naar de opirres.“ Husene i Vestfjorddalen bestaae ialmindelighed kun af een Etage, indbefattende to eller tre smaa Stuer, hvoraf den forreste er Kjøkken og Dagligstue. Husets Hovedindgang er fordømmet forsynet med et lidet Skuur, hvis Tag bæres af et Par tykke slet dreiede Kolonner, der dog gjøre et ganske behageligt Indtryk. Paa en af Husets Ender sees en Frontspice, der bæres af lignende Støtter. Den Reisende klager gjerne over, at Gulvene aldrig blive skurede; men i disse Egne udfordres saamegen Anstrængelse til den blotte Erhvervelse af Livets første Nødvendigheder, at der neppe bliver Tid at tænke paa hvad der kan tjene til at forskjønne det. Dog har man ogsaa her sin Luxus og sin Maade at vise Pragt og Rigdom paa. Under Hoveddøren hænger, som overalt i Øvre Tellemarken, Kobberkjedler, en for hvert 1000 Daler, Manden eier; men isærdeleshed er den i kort Afstand fra Vaaningshuset staaende Stolpebod et Familiemagazin, der indeholder Husets Rigdom. I nederste Etage findes opdynget Korn, Spegekjød og andre Fødevarer, i den øverste alleslags Huus- og Kunstflids-Produkter. Ved Snorer under Loftet hænge en Mængde hjemmenvævede uldne og linnede Tøier af alleslags Mønstre og Farver. Paa Væggene sees Familiens Hoveders Helligdagsklæder, især pranger deres Bryllupsdragt, med Bælter og Brudestads, som Modens og Smagens ypperste Vidnesbyrd. To store prægtige bemalede Kister indeholde forskellige finere Varer, Silketørklæder, smaa Speile, Linned og forskjelligt opbevaret Bohave; heri findes ogsaa den mere solide Rigdom af nedarvede Sølvskeer o. s. v. Alt dette er mere til at skue og beundre end til at bruge; Alting er stillet i Orden, og allerede det opslaaede Laag indbyder ved sine brogede Tegninger, til at skue dybere ned i den huuslige Velstands aabne Helligdom. For at komplettere det Hele, finder man gjerne paa en Hylde nogle Glas, et Par Thekopper, en Kaffekande og andre Artikler, der som eenslige Levninger, sammenskrabede fra forskellige Kanter, fremhæve endmere det Brogede i den hele Skuepragt. Her findes ogsaa gjerne de store, med brogede Blomster og Løvværk bemalede Ølboller, hvis Rand aldrig mangler en passende Paaskrift; saaledes fortæller En, at den første Gang bragte tolv Mand under Bordet. Dette Værelse er ogsaa bestemt for

Fremmede og forsynet med Senge; men for al denne Herlighed findes ofte ingen anden Lukkelse end en simpel men udmærket vel forarbeidet dirkefri Trælaas.

217. Disse Egne ere endnu blandt dem, som holde sig borte fra vor kunstlede Civilisation; idet de aftvinge Naturen deres tarvelige Fornødenheder, see de kun sjældent med begjærligt Blik hen over de Klipper, der indslutte deres trange Dale; og vore indbildte Fornødenheder vare endnu for faa Aar siden kun kjendte af Navn. Dog, som Forbruget overalt udvider sig, bliver vor Kaffe, Sukker og The o. s. v. ogsaa der nu mere almindelige Luxusgjenstande. I Oplysning staaer Almuen ei paa noget lavt Trin, men Sæderne ere simple, og selv den naturlige Forfængelighed, vi ovenfor have omtalt, vidner om en barnlig Tilfredshed med sit Lidet, der, kjækt opfordrende til Sammenligning, paa en rørende Maade vidner om at Sindet end er uberørt af den i vort høiere selskabelige Liv overalt indtrængte Stræben og Kjæmpen. Tellemarkingens Karakter er for stærk og rolig til at være tilgængelig for Ærgjærrighedens konvulsiviske Tragten; han har Tillid til sin Gud og seirer over alle Tvivl; han har Fred med sig selv og den Natur, som han har beseiret ved sin Kraft. — Norge har ingen Borge, ingen Ruiner som Tegn paa middelalderlige Voldsgjæringer; det har ingen dunkle Klostere med Bigotteriets og hellige Skurkestregers Minder, ingen skumle Fængsler, ingen hemmelige Retter, ingen Spøgelser, og dog har ogsaa Norge sin Romantik, og det en belivende og blomstrende, fordi den selv lever, - Naturens og Menneskenes Poesi mellem de vilde Fjelde; der er Fortiden end ei uddød, men lever glad og ungdommelig i Forening med det 19de Aarhundredes Skabninger. I Stormens og Havaandernes hvirvlende Hyl trindt om vore vilde Klipper klinge Melodier og Sagn om Fortiden; fra Bjergenes nøgne Toppe tale i Solglandsen de høie Gudeskikkelser Sagas Sprog og prædike igjennem Steen- og Snelavinerne med skingrende Toner; Norge har ogsaa sin store, sin rystende Romantik, men den har endnu ikke fundet sin fuldendte Digter, og om han end var her, vi vilde maaske ikke alle forstaae ham.

218

XI. NOGLE DIGTE.

1. Den kronede Nationalsang.

218

(Af H. A. Bjerregaard.)

218. Sønner af Norges det ældgamle Rige, sjunger til Harpens den festlige Klang! Mandig og høitidsfuld Tonen lad stige! Fædrelandet indvies vor Sang. Fædreminde herligt oprinder, hvergang vi nævne vor Fædrene navn. Svulmende Hjerter og glødende Kinder hylde det elskte, det hellige Navn.

Flyver vor Aand til de hensvundne Tider, herlig den skuer vort Fædrelands Glands. Kjæmpere gange om Dovrefjelds Sider, vandre til Ledingefærd som til Dands. Mandige Skarer Bølgen befarer, Norriges Roes bær til fjerneste Kyst. Hjemme er Kjæmpere nok, som forsvarer arvede Frihed med modige Bryst.

Medens de Staalklædte prøve sin Styrke, medens de stande i kjæmpende Rad, Skjalde og Sagamænd Kunsterne dyrke, riste i Runer de herligste Qvad. Konninger bolde Scepteret holde, røgte med Viisdom det hellige Kald; gjennem Aarhundreders Nat deres Skjolde gjenstraale klart i Erindringens Hal.

Oldtid! du svandt, men din hellige Flamme blusser i Normandens Hjerter endnu. End er af Æt og af Kraft han den Samme, end staaer til Frihed og Ære hans Hu. Og naar han qvæder Norriges Hæder svulmer hans Hjerter af Stolthed og Lyst. Ham er selv Sydens de yndigste Steder intet mod Norriges sneedækte Kyst.

Frihedens Tempel i Normandens Dale stander saa herligt i Ly af hans 219
 Fjeld; frit tør han tænke og frit tør han
 tale, frit tør han virke til Norriges Held. Fuglen i Skove,
 Nordhavets Vove friere er ei end Norriges Mand; villig
 dog lyder han selvgivne Love, trofast mod Konning og Fædreland.
 Elskede Land med de skyhøie Bjerge, frugtbare Dale og
 fiskrige Kyst! Troskab og Kjærlighed fro vi dig sværge; kalder du,
 bløde vi for dig med Lyst. Evigt du stande, elskte blandt Lande, frit
 som den Storm, der omsuser dit Fjeld!
 Og medens Bølgen omsnoer dine Strande stedse du voxer i
 Hæder og Held!

2. Normandssang.

219

219. Hvor herligt er mit Fødeland, det havomkrandste
 gamle Norge! Sku disse stolte Klippeborge, der evig trodse Tidens Tand, —
 Urverdnens gamle Bautastene, der gennem Klodens Storme ene som
 Kjæmper end, i Brynjer blaae,
 med Sølvhæjlm om Issen staae!

Da Aukathor saae Norges Fjeld, sin Kongestol han der
 opreiste: de Kjæmper, som mod Skyen kneiste, de huede hans
 Heltesjel. Naar høit i Sky sin Vogn han kjørte, sin Hyldest han fra Klippen
 hørte: de Kjæmpestemmer hylded' Thor.
 Da var der Helteold i Nord.

Da seer jeg hvor min Nordmand gik i Stormgang fast,
 saa Jorden bæved'; ham Døden var en Mø, som svæved
 udi hans Arm med Freias Blik, og i en Runddands over
 Valen ham hæved' op til Gudesalen; og end i Livets Afskedsstund et Drapa
 quad den blege Mund.

Jeg har de gamle Sagn saa kjær: naar Luren gjennem Dalen toner vemodigt
 mellem Birkens Kroner, da drømmer jeg om Blod paa Sværd. Naar
 Fossen vildt fra Klippen skummer, sin monotone Bas den brummer, da
 tykkes
 mig jeg hører Klang af Vaabenstorm og Skjaldesang.

I Fjeldets Søn endnu jeg seer et Skud af gamle Kjæmpestammen; i Øiet
 funkler Heltefflammen, som freidigt kun
 ad Faren leer, i Pigens Øine blaae jeg skuer Uskyldighed
 og Sjøfnas Luer, og Iduns evig unge Vaar paa hendes
 Kinder farvet staaer!

Ja herligt er mit Fødeland, det gamle klippefaste Norge,
 med Sommerdal og Vinterborge, der evig trodse Tidens
 Tand! Om Kloden røkkes end, dets Fjelde skal Stormen
 dog ei kunne fælde: som Bauter end de skulle staae, og vise
 hvor vort Norge laa!

220

3. Sang til det frigjorte norske Flag.

220

220. Vift stolt trefarvet norske Flag fra høien Mast!
 Ved Vovens Sang, ved Bølgens Brag, hvor gløder, dufter,
 Sydens Dag, i Polens Nat blandt Jettevrag vai høit fra
 Mast! Vai frit! Dig Baand ei fængsle maa, for Tordenkilen
 i dit Blaa de brast.

Tre Gange herligt er du døbt, vort Norges Lyst! Dit
 Purpur er fra Kampen kjøbt, og først du blev til Kampen
 døbt i Helteblod paa Valen svøbt om Kjæmpebryst. I dig
 udaanded han sin Sjæl, og, Kraftens Glød! thi blev du vel
 vor Lyst.

En Tordensky du flammed vred med Dødsenslyn. Da
 Kraften glemte Kjærlighed, det Tegn paa Jords og Himmels
 Fred, dit Kors i Straaleglands sank ned fra Æthersky'n.
 Da gløded du ei meer saa vild; men end for Fienden var
 din Ild et Lyn.

Du vaied over Tordenskjold i Røg og Damp, med dig
 var Adler Landets Skjold, og seired Juel, den Helt saa
 bold, og Holm saae Døden rolig-kold i mandig Kamp. Med
 dig paa Orlogshelte rigt vort Nord var altid seierrigt i
 Kamp.

Dog først ved Friheds Daab du fik din Triolor. Som
 Krafts og Fromheds Kjærne gik da frem dit Blaa med Haabets
 Blik, og den Betydning da du fik var mere stor.
 Ukrænket, under Friheds Sol, vai altid herlige Symbol for
 Nor!

4. Nordhavet.

220

221. Havet er skjønt, naar det roligen hvælver staaiblank
 Skjold over Vikingers Grav! Skjønt, naar i Buen,
 hvor Lysstraalen skjælver, Himlen og Skyerne speile sig af:
 Herligt, naar Solen om Aftenen daler, flammer som Ild
 over Havspeilets Rund; Yndigt, naar Maanen om Høstnatten
 maler sitrende Søile paa mørkeblaa Grund!

Havet er skjønt, naar det skvulpende strømmer sagte mod Stranden i 221
 Sommernatsstund! Tanken i Sødybet dukker, og drømmer om hvad der boer
 paa dets mystiske Bund. Bølger sig smidig i Bølgefavn slynge, Havfruer see
 op af kjølige Seng, vinke fra Dybet imedens de synge, tryllende Toner til
 guldsnoet Streng.

Havet er frygteligt hist, hvor det bruser tungt imod Nordpolens natlige
 Kyst! Svømmende Iisfjelde Pantseret knuser bragende høit imod Klippernes
 Bryst. Nordlysets Gravlampe skinner henover Ligsvøb af urgamle slumrende

Land; Havet ei bundet af Dødslænker sover, kraftig det bryder sin Bølge mod Strand.

Havet er stolt, naar det ægges til Harmen, Stormene slaae paa dets bukledede Skjold! Fnysende hæver det svulmende Arme høit imod Skyborges truende Vold! Tænder end Lynilden Ege paa Jorden, splitter selv Bjergenes malmfaste Slot, Havet det leer kun af Lynild og Torden, samler sig Kræfter i Kamplegen blot.

Havet er herligt, og herlige Sønner stedse det fostred' i kraftfulde Favn; Hvergang dets Røst under Stormene drønner, voxer kun Modet hos Viking i Stavn. Kjæmpehval leger paa skummende Fjelde, skyder sin Straale mod Himmelens Sky; Søkongen rider sin Drage med Vælde, sjungende flyver om Lande hans Ry.

Ruller ei Nordsøen end sine Vover trindt omkring Norriges fjeldbygte Kyst, blaagrønne hvælvede Gravhøie over Helte, som segned i Kampen med Lyst? Suser ei Bølgen som Jarlernes Glavind end over Dybet i Hjørunga-Viig? Tordner ei Havet om Fiendernes Avind høit over Svolder og Tryggvessons Liig?

Vugges jeg, Hav! paa dit fraadende Dække, stige de Kæmper af siddækket Grav, Frithjof og Alf paa den susende Snække, Sværde som Lynild, og Aasyn som Hav, Kveldsol er Blod paa de kløvede Skjolde, Stormen er Krigsraab fra gyngende Val; Maanen er Nornen, som fører de bolde blegnende Kæmper til Valhalla-Sal.

Hisset jeg skuer de svømmende Borge gyngende paa Bølgen med dødsvangre Last; Vimpelen flagrer og Løven fra Norge luer i Blod fra bevingede Mast. Lyn er dens Blik,

og dens Stemme er Torden, Dødsbudet rider paa flammende Sky;

222

Tordenskjolds Thorsvogn omdrønner vort Norden,
Havfladen bæver og Fienderne flye.

Svanvinget Søfugl ei mindre mig fryder, Baaden,
som slynges i Brændingens Fos; Mod staaer ved Roret og
dristigen byder mægtige Kræfter i Dødskampen Trods. Havet strøer

Lilier om Baaden, og krandsen Normanna-Færd
over Ginungagap, medens den flyvende Snække hendandser,
løber paa Bølgen med Stormen omkap.

Bruus da om Norge dit stormende Qvæde, herlige
 Nordhav! Du Kraftens Idol! Sjung os et Bjarkemaal
 hvergang vi træde Slagdands paa bølgende Tillier om Pol!
 Seierens funklende Solglands om Panden, fri staae hver Nordmand i
 Løfting og Stavn, fri som dit Meigingjards Bælte
 om Stranden vugger os Hæder og Rigdom i Havn! —

5. Gudbrandsdølerne.

222

222. Herr Zinklar drog over salten Hav; til Norrig
 hans Kours monne stande. Blandt Gudbrands Klipper han
 fandt sin Grav; der vanked saa blodig en Pande.

Herr Zinklar drog over Bølgen blaa for svenske Penge at stride. Hjælpe dig
 Gud! du visselig maa i Græsset for Nordmanden bide!

Maanen skinner om Natten saa bleg; de Vover saa
 sagtelig trille. En Havfru op af Vandet steg, hun spaaede
 Herr Zinklar ilde.

Vend om, vend om, du skotske Mand! Det gjælder
 dit Liv saa fage. Kommer du til Norrig, jeg siger for sand,
 ret aldrig du kommer tilbage.

Led er din Sang du giftige Troid! Altidens du spaaer
 om Ulykker. Fanger jeg dig engang i min Vold, jeg lader
 dig hugge i Stykker.

Han seiled i Dage, han seiled i tre med alt sit hyrede
 Følge. Den fjerde Morgen han Norrig fik see, jeg vil
 det ikke fordølge.

Ved Romsdals Kyster han styred i Land, erklærende sig
 for en Fiende. Ham fulgte fjortenhundrede Mand, som alle
 havde Ondt i Sinde.

De skjændte og brændte, hvor de drog frem, al Folkeret
monne de krænke; Oldingens Afmagt rørte ei dem, de
spotted den grædende Enke.

Barnet blev dræbt i Moderens Skjød, saa mildelig
det end smiled; men Rygtet om denne Jammer og Nød til
Kjernen af Landet iled.

Baunen lyste og Budstikken løb fra Grande til nærmeste
Grande; Dalens Sønner i Skjul ei krøb, det maatte
Herr Zinklar sande.

Soldaten er ude paa Kongens Tog, vi maae selv Landet
forsvare, forbandet være det Niddings Drog, som nu
sit Blod vil spare!

De Bønder af Vaage, Lessø og Lom, med skarpen Øxe
paa Nakke, i Bredebygd tilsammen kom, med Skotten vile
de de snakke.

Tæt under Lide der løber en Sti, som man monne
Kringen kalde —, Laugen skynder sig der forbi; i den skal
Fienderne falde.

Riflen hænger ei meer paa Væg, hist sigter graahærdede
Skytte! Nøkken opløfter sit vaade Skjæg, og venter med
Længsel sit Bytte.

Det første Skud Herr Zinklar gjaldt; han brøled og
opgav sin Aande. Hver Skotte raabte, da Obersten faldt;
„Gud fri os af denne Vaande!“

Frem Bønder! frem I norske Mænd! Slaaer ned,
slaaer ned for Fode! Da ønsked sig Skotten hjem igjen, han
var ei ret lystig tilmode.

Med døde Kroppe blev Kringen strøet, de Ravne fik
nok at æde. Det Ungdoms Blod, som her udfød, de skotske
Piger begræde.

Ei nogen levende Sjæl kom hjem, som kunde sin Landsmand
fortælle, hvor farligt det er at besøge dem, der boe
blandt Norriges Fjelde.

End kneiser en Støtte paa samme Sted, som Norges
Uvenner mon true. Vee hver en Nordmand, som ei
bliver hed, saa tidt hans Øine den skue!

6. Kjeld Stub.

223

223. Med Fløiels Hue, med sølvgraat Skjæg og lange sorte Kappe for
Folket, som sad inden Kirkevæg, og over den høie Trappe der gik Hr. Kjeld, af ²²⁴
hellig Bog de Texter at forklare, med hellig Iver i Stol han slog, de Synder ei
vilde han spare.

I Frankers Land og Ganger-Rolfs Egn Hr. Kjeld havde baaret Sværdet,
hans Pande bar endnu Mærketegn; fra Ungdoms Tid saa hærdet. Hr. Kjeld
var lidt at spøge med; Hr. Hannibal*) Manden kjendte; thi kaldte han Kjeld
af Kirken ned, og saa til Manden sig vendte.

„Hr. Kjeld! I see, hvad Tid her er: at Svensken er rundt om paa Færde;
vel have vi samlet en Bondehær, men Faa den at føre er' lærde. I Kongens
Navn! for Fødeland, Hr. Kjeld! I Sværdet gjentage! I være for Grændserne
Tilsynsmand! Hr. Gunner skal med Eder drage.“

Hvor Brand har været, i Aske varm tit ligger en Gnist tilbage, saa lumrer
der noget Hr. Kjeld om Barm, og stryger han sig om Hage: „Hr. Hannibal!
da jeg var ung,“ (nu pegte han paa sin Skramme) „men nu er Haanden for
Sværdet tung, og borte er Ungdoms Flamme.“

„Dog Nøden raaber — og vee den Mand, som Hjælp i Nøden nægter!“ saa
taler Hr. Kjeld, og strax paa Stand op Kappen fra Skulder han hægter; saa
lader han sadle sin Ganger graa, tolv Svende ved sin Side, — tolv Svende,
som var at forlade sig paa, dem byder han hos sig ride.

Med disse ved Side og følgende Trop de usikre Landets Grændser fra Bahuus til øverste Trøndelag op for fremmede Skovtrold han renser, der var paa den Strækning intet Fjeld, den tordnende Præst jo besøgte; til Kjernen af Sverrig om norske Hr. Kjeld gik rundt om i Dalene Rygte.

Den Feide endes, sin Rytterhest nu lader Hr. Kjeld afsadle; sin Kappe gjentager den kjække Præst; lad høre, ham Nogen tør dadle! Siig nu: den norske Præst kun staaer for Alter sit Offer at tage, Nei! kaster han Kappen, forvist jeg spaaer dig ingen hellige Dage.

Tak, norske Præst! tak nu din Gud! naar nu du færdes om Bjerge, ei nødes du drage med Sabel ud, for Fødelandet at værge. Kan Dalens Præst ei vinde Roes, om han ei er Holger Danske? Til Urter at sanke og Korkemoes behøves vel ingen Staalhandske.

*) Hannibal Sehested, Norges Statholder.

7. Sang for en Jæterjente.

225

225. Paa Bagen har jeg ei mange Aar, jeg hedder Baane,
naar jeg er hjemme; men her regjerer jeg Ko og Faar, de høre
villig min kjendte Stemme. Til fede Græsgang og klare Kilde jeg
leder dem; — naar de sig forville, jeg samler dem.

Saa ung jeg er, for den sunde Kost og varme Klæder jeg dog
gjør lige; jeg trodser Uveir og Storm og Frost, at jeg er kjelen,
skal Ingen sige. Den frelste Hjord og de Melkestrømme, som fylde
drægtige Spand, berømme og takke mig.

Jeg bæver ikke, fast Skrubben kom; med Luur og Pidske, med
Skraal og Stene jeg lærer Tyven at vende om, at jeg er Baane,
maa han ei mene; jeg mangel Skrub fra min Hjord har jaget,
han endnu ikke et Lam har taget, og neppe skal.

Naar Kvæget mætter sig tryggelig, og naar i Skyggen det
søger Hvile, Pontoppidan underviser mig, mens blanke Spedder saa
rappe ile, at skabe Vante og varme Hose, og baade Madmor og
Præst skal rose med Rette mig.

Paa Bagen har jeg ei mange Aar, jeg hedder Baane, naar
 jeg er hjemme; men Tiden rap mellem Sysler gaaer, det Baane-Navn skal
 man snart forglemme; snart blier jeg Jente, ei længe
 bier, før ogsaa jeg faaer en gaardfast Frier, Heisan Hopsal —

8. Vinteren.

225

225. Herr Vinter, det er just en Mand, med Krop saa stærk
 som Fjeld. At taale Alt han er istand; han sover ei paa Fæld.

Naar saa du Nogen vel saa qvik? Han aldrig skranten er,
 endskjønt - saa er nu Mandens Skik - han bare Skjorte bær!

Den trækker han i Kulden paa, og varmer den ei først. Af
 Tandeværk han aldrig laa, og ei i Feber-Tørst.

Paa Blomster og paa Fugles Sang forstaaer han sig heelt
 smaat; han hader Punsch og Bægerklang, og drikker Vandet raat.

Naar Ulven tuder høit i Sky; naar man gjør Ovnens hed, og
 Fa'er og Mo'er bag Ovnens tye, og klage sig for Ved;

Og naar han hører Isens Brag paa Dam og Elv og Sø: See
 deri finder han Behag, og vil af Latter døe.

Hans Iisslot ligger trygt i Ro paa Iishavs golde Strand.
 Dog har han og et Sommerbo i skønne Schweitserland.

Norsk Læsebog.

Hvert Aar han farer Jorden om med Mine barsk og bøs, og hvor han end 226
 med Følge kom, man saa paa ham — og frøs.

9. Stormpetrellen.

226

226. Langt ifra Land, ja vel tusinde Mile, tumles vi om paa det brusende Hav; rask ifra Bølge til Bølge vi ile, Sneflokken lig, paa den skummende Grav. Seilene revne og Masterne knage, bøies for Vinden som bævrende Rør; Touge og Kjeder ei holde tilbage Stormen, hvis Rasen mod Skroget Du hør'. Hul hvor det stønner og huler og qvi'er — Afgrunden sluger sit Bytte og tier.

Op og ned, og ned og op! Dybt ifra Grunden til Bølgens Top, midt iblandt Vovernes skumdækte Bræm Stormpetrellen maa søge sit Hjem — Hjem? Ak! kan han et saadant vel finde, han som boer paa den videne Sø, lever paa Iisflag i frostige Vinde, søger alene sin Klippeø, for sine Unger at lære at springe engang, som han paa sin stormige Vinge.

Over Dybet ud! Over Dybet ud! Hvor Hvalen og Haien og Sværdfisken sove, — der maa han ile i Regn og i Slud, synge sin Sang paa den skummende Vove. Ak, men forgjæves; thi Sømanden blot bander den varslende Fugl, som ham giver Budskab om Stormen; saa stedse det gaaer den, som kun ofrede Andre sin Iver. Dog ikke svigter Petrellen — saa springe end Du engang paa din stormige Vinge!

10. 1 Kor. 13, 13.

227

227. Tre Ord jeg veed med saa underlig Klang, over
Himmel og Jord de raade. Bli'er Korset dig tungt og
Veien dig lang, de løse dig Livets Gaade. Om Alting du
misted paa viden Jord, bevar kun i Hjertet de trende Ord.

Det første er Tro! O, eier du den, hvad kan da vel
Verden dig gjøre? Din Fader i Himmelen er jo din Ven,
selv Helvede tør dig ei røre. Paa Golgathas Bjerg, ved
Korsets Fod, der skyder din Tro sin Hjerterod.

Lad Kjærligheds Engel slynge sit Baand om alle
Jorderigs Hjerter; og snubler din Broder, saa ræk ham din
Haand og lindre med Ømhed hans Smerter; thi aldrig en
renere Glæde du nød end den, som af Kjærligheds Kilde udflød.

See Haabet smiler ved Gravens Rand, hvor de jordiske
Krandse mon blegne. Et bedre Hjem og et skjønnere
Land os vinker i Himmelens Egne. Her vexler Smerten
med flygtige Lyst, hist svulmer i Saligheds Fryd dit Bryst.

Ak, Smerte og Fryd ere Søstre paa Jord! Saa fra
Vuggen til Graven vi raabe. Som Stjerner da funkler de
trende Ord: Du tro og du elske og haabe! Og monne
end Troen og Haabet forgaae, vil Kjærligheden dog evig bestaae.

11. Morten Luther.

227

228. I Wittenberg i Sachsenland, der er en Grav
tilskue, der hviler sig en from Guds Mand alt under Kirkebue;
hvad her han hed, det veed Enhver, som har sin Gud
og Bibel kjær, men hvad han hedder nu hos Gud, skal
Engle sjunge for os ud, naar vi med ham forsamles.

Han lukked op den Bibelbog, som var saa fast forsegleet;
han saae paa Herrens Syner klog, Guds Herlighed i
Speilet; han laante Biblen Folkets Maal, han trodsed Ban
og Staal og Baal: og hvad der stred mod Herrens Ord,
det sank paa Baal, det sank i Jord, thi Herrens Ord har
Kræfter.

Trods List og Vold, trods Ban og Baal gik Ordet
vidt om Lande; det talte Folkets Tungemaal alt op til Nør-
re-Strande, det lød ved Donaus Kildevæld, det høit gjenlød fra 228
Dovre-Fjeld, ved Bloks-Bjerg og ved Hekla klang det liflig
sødt i Kirkesang; da var det Lyst at leve!

Der han gik hjem, den fromme Mand, til Fader i det
Høie, da sørged Christne vidt om Land med Suk, med Graad
i Øie; han fulgte til sit Hvilested af Læge, og af Lærde
med, ja, mangel Ridder, gjæv og bold, med Taarer salvede
sit Skjold. Men Herrens Ord dem trøstede!

**12. Psalme af Helten den svenske Konge Gustav Adolph
afsjungen af hans Hær om Morgenens før Slaget ved Lützen,
hvor han faldt.**

228

229. Forfærdes ei, du lille Hob! Høit Fiendehærens
Larm og Raab fra alle Sider gjalde; de juble ved din
Undergang, men deres Fryd ei bliver lang, thi lad ei Modet
falde!

Din Sag er Guds; gak til dit Kald, og i hans
Haand dig anbefal, saa møder ingen Fare! Hans Gideon
er med paa Jord, som Herrens Folk og Herrens Ord
skal naadelig forsvare.

I Jesu Navn vort Haab er vist, at de Troløses
 Vold og List dem selv tilintetgjører; der venter dem kun
 Spot og Skam, Gud er med os, vi er med ham, og
 Seiren os tilhører.

13. Hakon Athelstans Vise.

228

230. Ung Athelstan paa Thinge stod, til Konge skal
 han kaaret være: „Hvis han er kjek og viis og god, da
 skal han Norges Krone bære;“ saa meldte frit hver Kjæmpe
 bold og slog med Spyd paa stridvant Skjold.

„Saavist jeg er af Kongeæt“, — saa hørtes Athelstan
 at sige, — „jeg holde skal ved Lov og Ret saavel den Arme
 som den Rige; og over hele Norges Land er Bonden fri
 og Odelsmand.

De Thrønders Lagmand reiste sig, fem Snese Aar bar Gubbens Isse: „Til 229
 Retfærd du forpligter dig, den maa du holde os tilvisse; frem den, da
 fremmer du dit Gavn; jeg hilser dig med Kongenavn!“

Og „Konge!“ lød blandt Vaabengny, blandt Fryderaab, med Tordenvælde:
 Det gjaldt saa høit i vilden Sky, det gjengjaldt mellem Norges Fjelde; „vær
 Konge i det frie Nord! Vær Konge for den hele Jord!“

14. Haldenserne og Peder Colbjørnsen.

229

231. Kong Karl laa med en mægtig Hær for Fredrikssteen; men tapre
 Frederikshald ham er til megen Meen. Hver Borger lagde Værktøi hen, og
 greb til Sværd, og kjække Peder Colbjørnsen i Spidsen er. De Nordmænd de
 stride for Norge.

Thi vendte Karl sin Magt saa gram mod Fredrikshald; de Borgere da
 mødte ham i ringe Tal; men disse slog som norske Mænd for elskte Hjem; og
 det var Peder Colbjørnsen som førte dem. De Nordmænd de stride for
 Norge.

Da hug de Nordmænd tunge Hug blandt Fienderne, og Svensken sank
 som moden Rug for Meiers Lee; men stærkest Meier trættes dog, saa gik det

her, saa mange end de Norske slog, der kom alt Fleer. De Nordmænd de stride for Norge.

Thi veeg de for hans Overmagt, som Nordmænd flye, og drog kun bort for uforsagt at slaae paa ny. Kong Karl da over Sines Lig sig baned Vei, og Byens Herre troede sig, men var det ei. De Nordmænd de stride for Norge.

Nu saaes et Syn, som den kun troer, der føle kan, hvad Ild i Nordmands Hjerte boer for Fødeland. Hver Borger stak sit Huus i Brand, og Colbjørnsen var atter her den første Mand ved Tændingen. De Nordmænd de stride for Norge.

At slukke Ilden Fienderne nu stimle hen, men Kugler fløi saa tykt som Sne fra Fæstningen; de Fiender skjalv

blandt Ild og Sværd, og Norges Mænd; de Norske slog
som om Enhver var Colbjørnsen. De Nordmænd de stride
for Norge.

230

Høit blussed da mod Skyerne den Lue rød, at Svenskekongen
ret kan see hans Hertes Død. Da sanded Karl
Colbjørnsens Ord, hans Folk vil hjem; men Helten Steen
stod udenfor, og modtog dem. De Nordmænd de stride for
Norge.

Og syvfold blussed Fredrikshald blandt Liig og Blod,
oplyste stolt de Svenskes Fald, og Sines Mod; og aldrig
brændte nogen Baun saa skjøn som den, og aldrig uddøe
skal dit Navn o Colbjørnsen! Saa stride de Nordmænd
for Norge!

15. Gaade.

230

232. Kjender I en Moder, som frembringer mange stumme Børn, som dog kan tale, og hvis Ord, naar man blot vil, sig svinger over Hav og over Bjerg og Dale? Selv den Døveste kan grant fornemme disse tause Børns den tause Stemme.

Anmærkning. Opløsningen er „en Bog“. Denne Gaade er forfattet af den berømte græske Digterinde Sappho, der levede omtrent 600 Aar før Kristi Fødsel, og oversat paa Norsk af L. K. Sagen.

16. Strikkevisen.

230

233. Vist ingen Amazone den første Strømpe bandt:
En nordisk yndig Kone den ædle Kunst opfandt. Paa Glutter
ømt hun saae, hvor frøs de kjære Smaa.

Da tog hun fire Pinde, og Knuder slog derom, og af
en ulden Tvinde to Strømper snart fremkom. Hun sagde:
Pusling bi! Put skjønt dit Been heri!

Da smiled glad den Moder; thi Strømpen varmed brav;
og alle sine Poder hun saadan Varme gav. Snart Manden
Strømper bar; sidst fik hun selv et Par.

Fred med den fromme Kvinde, hun vist i Himlen boer;
af hendes Strikkepinde blev Nyttens saare stor. Enhver, som
nu kan gaae, har bundne Strømper paa.

Hvor moersomt det er ikke, med Nøstet i sit Skjød, sin Strømpe selv at ²³¹
strikke og sysle for sit Brød! En Stakkel faaer den Mand, hvis Brud ei
strikke kan.

17. Godt Grandelag.

231

234. Blandt bedste Ting, som Himlen gav, er godt og roligt Grandelag,
det kjøbes ei for Penge; et Sammenhold af Fredens Aand, hvor Grande
rækker Grande Haand, er det ei som et gyldent Baand, hvor ægte Perler
hænge?

Det er en Siir for Menighed; Guds Engle selv forlystes ved at see det med
sit Øie; hvis ei de var' til Himlen vant', de skulde stige ned iblandt, og hvor
de fromme Grander fandt, de skulde sig fornøie.

En yndig Mand, en yndig Brud, som samles til et Par af Gud, det er et
Syn, som glæder; men Grande, som i Hungers Nød, med Grande deler sidste
Brød — det Syn kan gjøre Stenen blød, saa du af Glæde græder.

Vær derfor, Grander! hvor I boe, med Haand og Mund hinanden troe!
boer, Grandemænd! som Brødre! I, Grandekoner, deler Raad! hinanden lærer
nyttig Daad! og tørrer blidt hinandens Graad! som Søstre boer, I Mødre!

Og Eder Gud velsigne skal: blandt fede Faar i høie Dal skal springe raske
Vædre, paa Ageren skal modnes Sæd, og Eders Børn i tredie Led til Graven
følge Eder ned, og Eders Minde hædre!

18. Sang til Konstitutionen.

231

235. Sjung, Nordmænds Æt, i glade Chor i Frihedstræets Skygge! Dets
Krone hvæives høi og stor, vi i dets Ly er' trygge. Og fra den lyse Evighed
Forfædres Aander smile ned, og tone os de høie Ord: „Med Lov man Land
skal bygge.“

Da Friheds Morgen mild frembrød i gamle Norges Dale, begeistret
Normands Hilsen lød rundt i hans Klippesale. Ei Frækhed vilde Klippens
Søn, lovbunden Frihed var hans Bøn. „Lovbunden Frihed eller Død!“ saa lød
hans Manddomstale.

232

De kaarne Mænd paa Thinge stod i Eidsvolds grønne Lunde, med
Viisdom, Sindighed og Mod at Norges Frihed grunde. Fornyet Liv var vakt i
Nord: da mælted mangt begeistret Ord, snart Frihedstræet plantet stod, og
mørke Sorger svunde.

Det spired', voxte — nu det staaer, og intet kan det fælde; sin dybe,
stærke Rod det slaaer om Klippens Fod med Vælde. Ungt er det end, men
stærkt og boldt, det Tiaarsprøven alt udholdt: vi haabe at i sene Aar det
trodses Tid og Vælde.

Op Nordmænd da, med freidigt Mod! Lad Sangen rask sig hæve. I
Klippens Ly groe Friheds Rod, og Nordens Fiender bæve! Lovbunden
Frihed er vor Sang! Vi hylde den ved Bægerklang, vi ofre fro den Liv og
Blod, hvis Norge det mon kræve!